

TOOTMISKULUDE JA
TOODANGU OMAHINNA
ARVESTAMINE
KOLHOOSIDES

A-22150

EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA MAJANDUSE INSTITUUT

H. MAIDE,
MAJANDUSTEADUSTE KANDIDAAT

H. TEALANE,
PÖLLUMAJANDUSTEADUSTE KANDIDAAT

TOOTMISKULUDE JA TOODANGU
OMAHINNA ARVESTAMINE
KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1958

EESSONA

Kolhooside initsiatiivi suurenemine oma ühistootmise planeerimisel ja suunamisel seab järjest suuremaid nõudeid majanduslikule arvestusele ja analüüsile. Ühismajandi sihikindel arendamine eeldab iga tootmisharu majanduslikkude tulemuste, eelkõige saaduste tootmiseks tehtud kulutuste ja nende tootmise tasuvuse arvestamist. See võimaldab sügavamalt analüüsida kolhoosi ökonoomikat, välja selgitada puudusi tootmise organiseerimises, leida abinõusid töö- ja materiaalsete kulutuste alandamiseks toodetavate saaduste ühiku kohta ning tootmise tasuvuse tõstmiseks.

Tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamine on vajalik ka kolhoositootmise riikliku juhtimise ja planeerimise jaoks. Tootmiskulude tase põllumajandussaaduste tootmisel erinevates piirkondades on oluliseks pidepunktiks põllumajandusliku tootmise paigutamise ja spetsialiseerimise, põllumajandussaaduste hinnapoliitika, varumispoliitika ja teiste rahvamajanduslikult tähtsate küsimuste lahendamisel.

Tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise vajadus kolhoosides tõsteti teravalt üles NLKP XX kongressil (1, 4, 13). Kongressi otsuste elluviimine nõuab kolhooside kõigi sisemiste reservide väljaselgitamist, pingelist võitlust töö- ja materiaalsete kulutuste vähendamise eest põllumajandussaaduste tootmisel (10).

Käesoleva töö koostamisel oli eesmärgiks välja töötada tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise põhilised seisukohad ja arvutustöö üksikasjaline käik, mille põhjal kolhoosid võiksid asuda toodangu omahinna väljatoomisele. Esitatud seisukohtade hulgalise ja mitmeaastase praktilise rakendamise tulemusena peaksid välja kujunema tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise lõplikud seisukohad ja arvutuste kõige otstarbekohasem käik, mis võiks juba olla lähtealuseks kolhooside raamatupidamise süsteemi muutmisele vastavalt toodangu omahinna arvestamise vajadustele. Võttes arvesse kolhooside väheseid kogemusi tootmiskulude ja omahinna analüüsimisel, on ühtlasi esitatud toodangu omahinna ja tootmisharude tasuvuse analüüsi näide.

Et tootmiskulude ja omahinna arvestamise praktilised küsimused on tihedalt seotud poliitilise ökonoomia ja põllumajandusökonoomika teoreetiliste küsimustega, siis kannab esimene peatükk «Tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise põhiprintsiibid kolhoosides» teoreetilisemat ilmet ning on mõeldud

peamiselt lugejatele, kes tunnevad huvi töö teistes osades esitatud praktiliste küsimuste lahendusviiside põhjenduste vastu. Teine peatükk «Tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamine kolhoosis» ja kolmas peatükk «Kolhoositoodangu omahinna analüüs» on mõeldud nendele lugejatele, kes kolhoosides praktiliselt tegelevad tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise ning analüüsiga.

Töös esitatud põhimõttelised ja praktilised seisukohad on välja töötatud tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise ning saadud tulemuste analüüsi käigus Viljandi, Rapla ja Paide rajooni kolhoosides 1955. aasta kohta ja Harju rajooni I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955., 1956. ja 1957. aasta kohta (kokku 43 kolhoosis). Selle töö organiseerimisel kolhoosides osutasid suurt abi Viljandi, Rapla ja Paide rajooni juhtivad töötajad, eriti sm-d A. Konno, A. Latserus ja E. Visk. Arvutuste praktilised tulemused arutati läbi vastavate rajoonide majanduskonverentsidel.

Töö I peatüki koostas H. Maide, II ja III peatüki koostasid H. Maide ja H. Tealane.

Arvamused ja märkused töö kohta palutakse saata Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituuti, Tallinn, Estonia pst. 7.

TARTU ÜLIKOOL
RAAMATUKOGU

I PEATÜKK

TOOTMISKULUDE JA TOODANGU OMAHINNA ARVESTAMISE PÕHIPRINTSIIBID KOLHOOSIDES

1. Toodangu omahinna mõiste

Ühiskond teeb saaduste tootmiseks kulutusi. Ühiskondlikud tootmiskulud moodustavad toodangu väärtuse. Ühiskondlikud tootmiskulud koosnevad kulutatud tootmisvahendite väärtusest ja inimeste tööga loodud uuest väärtusest. Viimane jaguneb omakorda kaheks osaks, millest üks kasutatakse töö eest tasumiseks, teine moodustab puhastulu. Toodangu omahind on see osa ühiskondlikkudest tootmiskuludest, mis sisaldab ettevõtte kulud kulutatud tootmisvahenditele ja töötasule. Omahind väljendab rahaliselt, kui palju maksab ettevõttele toodangu tootmine või tootmine ja realiseerimine.

Kolhoosid erinevad tootmise organiseerimise vormilt riiklikest ettevõtetest. Peamiseks kolhoositootmise iseärasuseks on asjaolu, et kolhoosnikutele ei maksta töö eest kindlaksmääratud suurusega palka, vaid neile tasutakse ühismajandi tulude jaotamise teel normipäevade alusel. Töötasu kategooria puudumine raskendab toodangu omahinna arvestust kolhoosides.

Kuni käesoleva ajani oli teiseks peamiseks kolhoositootmise iseärasuseks see, et tootmisprotsessist võttis osa ka riik masina-traktorijaamade kaudu. Saaduste tootmisele kolhoosides tegid üheaegselt kulutusi kaks ettevõtet. Sellest tingituna tekkisid raskused nii kolhoositoodangu omahinna mõiste määritlemise kui ka selle praktilise arvestuse juures. Seoses masina-traktorijaamade reorganiseerimisega see küsimus põhimõtteliselt laheneb, tegelikult aga säilib praktiliste arvestuste läbiviimisel 1957. aasta ja sellele eelnenud perioodi kohta, samuti ka edaspidi, vastavalt sellele, kuidas säilib senine kolhooside teenindamise kord masina-traktorijaamade poolt.

2. Kolhooside tootmiskulude koostis

Põllumajandussaaduste tootmiseks tehtavad kulutused jagunevad kahte suurde rühma: 1) materiaalsed kulutused ja 2) elavtöö kulu.

Valdava osa materiaaletest kulutustest moodustab äratarvi-

tatud käibevahendite maksumus. Need on kulud seemnele, väetistele, söötadele, allapanule, väikeinventarile, jooksva remondi jm. materjalidele, küttele, kütte- ja määrdeainetele, kahjurite tõrje- ja loomade ravivahenditele jm. Väiksema osa materiaalsest kulutusest moodustab tootmis-põhivahendite — hoonete, tööhobuste, põllutööriistade ja masinate, transpordivahendite, istanduste jms. kulumine ja vananemine.

Põhi- ja käibevahendid võtavad tootmisprotsessist osa erineva perioodi vältel. Vastavalt sellele toimub erinevalt ka nende väärtuse kandmine tootmiskuludesse ja omahinda. Käibevahendid kasutatakse täielikult ära ühe tootmistsükli jooksul. Seetõttu arvatakse aasta jooksul äratarvitatud käibevahendite väärtus täielikult saadud toodangu tootmiskuludesse. Tootmis-põhivahendid võtavad aga tootmisprotsessist osa pikema perioodi kestel. Nad ei kulu ühe tootmistsükli jooksul ära täielikult, vaid ainult osaliselt. Vastava osa põhivahendite väärtuse kulumisest tuleb igal aastal kanda tootmiskuludesse ning toodangu omahinda. Seda tehakse tootmis-põhivahenditelt amortisatsiooni arvestamise teel. Iga põhivahendi väärtusest arvatakse igal aastal tootmiskuludesse nii suur osa, et põhivahendi väljalangemise momendiks amortisatsioonisummad kataksid põhivahendi alg- (soetamis-) väärtuse ning kapitaalremondi kulud tema kasutamisaaja vältel.

Peale materiaalsest kulutusest ja elavtöö kulu tekivad kolhoosides tootmisega seoses veel teatud rahalised kulutused, mida ei tehta otseselt ei materiaalsest kuludest ega töökulu katteks. Need on tulumaks ja kindlustusmaks, lõivud, trahvid ja laenuprotsendid, kulud kaadri ettevalmistamiseks, puhkusetasudeks ja muud.

Nende kulutuste katmise allikaks peaks olema puhastulu. Seepärast ei peeta nende lülitamist omahinda sageli õigeks (3, 19, 40). Lähtudes isemajandamise praktilistest vajadustest, on aga vaja üldnimetatud kulutused, peale tulumaksu, kanda tootmiskuludesse, kuna nad on paratamatud väljaminekud tootmise normaalse kulgemise kindlustamiseks.

Tootmiskuludesse ei kanta tulumaksu. Tulumaks ei ole vahenditult seotud tootmise vajadustega. Tulumaks on tulude ümberjaotamise vormiks, mille kaudu eraldatakse osa kolhoosi tuludest üldriiklike vajaduste katteks. Kolhoosi seisukohalt võib vaadata tulumaksu tasumist kui kulutust, kuid mitte kui tootmiskulu, mis tehakse saaduste tootmise otstarbel. Seepärast tuleb tulumaksu arvestada pärast tootmiskulusid tootmise tasuvuse analüüsi juures, kus on vaja teada kõigi tehtud kulutuste summat iga tootmisharu ja toodanguliigi kohta.

Tootmiskulude arvestamisel ning analüüsil ei saa piirduda nende jaotamisega ainult materiaalsest kulutusest ja töökulust. Tootmiskulud liigitatakse edasi üksikuteks elementideks. Olulisemateks tootmiskulude elementideks põllumajandussaaduste tootmisel kolhoosides on: töötasu, kulud seemnele, väetistele, söö-

tadele, allapanule, tootmis-põhivahendite amortisatsioon, kulud jooksva remondi jt. materjalidele, kütte- ja määrdeainetele, väikeinventarile.

Tootmiskuludid on vaja liigitada ka nende majandusliku otstarbe järgi. Selle juures tekivad nn. komplekskulud, mis sisaldavad kulusid erilaadsetest elementidest — töötasust, materjali-dest jm.

Majandusliku otstarbe järgi eraldatakse teistest kulud tootmise juhtimisele ja teenindamisele. Need on põhiliselt administratiiv- ja majanduskulud ning brigaadide, farmide ja tootmisharude üldkulud. Kolhoosi tootmistegevus pole võimalik ilma administratiivse ja erialase juhtimiseta, varustamise ja turustamise organiseerimiseta, kolhoosi vara ja toodangu säilitamise ning arvestuseta. Need juhtimise ja teenindamisega seotud üldkulud on vaja koondada kokku ja arvestada lahus otseselt tootmisprotsessiga seotud kuludest.

Tingimata on vaja koondada kokku teenindavatele tootmisharudele — tööhobustele, autotranspordile, jooksva remondi töökodadele, energiamajandusele — tehtud kulutused kõigi kulu-elementide järgi. Kulutuste otstarbe järgi on vaja eraldi arvestada ka kulud, mis on tehtud toodangu realiseerimisel.

Kulutuste rühmitamine nende majandusliku otstarbe järgi annab võimaluse sügavamalt analüüsida tootmise ökonoomikat, paremini leida abinõusid tootmiskulude alandamiseks toodanguühiku kohta, ebamajanduslike ja mittetootlike kulude likvideerimiseks.

Nii kujuneb praktiliselt kõige otstarbekohasemaks tootmiskulude klassifitseerimine korraga nii kulutuste materiaalse sisu kui teostamise koha ja majandusliku otstarbe järgi: 1) kulud töötasule (tootval tööle), 2) kulud seemnele (taimekasvatuses), 3) kulud väetistele (taimekasvatuses), 4) kulud söötadele ja allapanule (loomakasvatuses), 5) kulud kütte- ja määrdeainetele (taimekasvatuses), 6) kulud hobutööle, 7) kulud autotranspordile, 8) tootmis-põhivahendite amortisatsioon, 9) kulud jooksvale remondile, 10) kulud väikeinventarile, 11) kulud kahjurite tõrjele ja loomade ravile, 12) kindlustusmaksed, 13) brigaadide, farmide ja tootmisharude üldkulud, 14) kolhoosi üldkulud. Kolhoosides, keda teenindab masina-traktorijaam või remondi-tehnikajaama traktoribrigaad, esineb täiendava kululiigina veel naturaaltasu traktoritööde eest.

Tootmiskulude arvestamisel on loetletud kulutused vaja välja selgitada eraldi iga kultuuri, loomaliigi ja loomade põhirühma kohta.

3. Töökulu ja materiaalsete kulutuste eraldi arvestamisest toodanguühiku kohta

Tootmiskulude arvestamise esimeseks astmeks kolhoosides on töö- ja materiaalsete kulutuste eraldi väljatoomine toodanguühiku

kohta. Selleks arvestatakse kokku kõik toodanguliigile tehtud materiaalsed kulutused rublades ja töökulu normipäevades ning jagatakse need eraldi kogutoodanguga. Tootmiskulude arvestamine toodanguühiku kohta kahes näitajas (töökulus ja materiaalsetes kulutustes) oli ette nähtud ka kolhooside 1956. ja 1957. aasta aruande juures.

Materiaalsete kulutuste ja töökulu eraldi arvestamisel on teoreetiliselt ja üldrahvamajanduslikult seisukohalt suur tähtsus. See tuleneb materiaalsete kulutuste ja elavtöö kulu erinevast osast toodangu väärtuse moodustamisel. Materiaalsete väärtuste kulutamisel tootmisprotsessis kantakse nende väärtus üle toodetavatele saadustele muutumatus suuruses. Elavtöö loob uut väärtust. Töö- ja materiaalsete kulutuste eraldi arvestamine võimaldab kindlaks teha loodud uue väärtuse (rahvatulu) suurust. Selleks lahutatakse kogutoodangu väärtusest materiaalsed kulutused.

Loodud uus väärtus on allikaks töötasule ja puhastulule. Riiklikudes tootmisettevõtetes on töö tasustamiseks kasutatava osa suurus kindlaks määratud palkade näol. Puhastulu moodustab sellest ülejääva osa. Kolhoosides aga, vastupidi, on ette kindlaks määratud, kui suur osa loodud uuest väärtusest tuleb eraldada kui puhastulu, kuna töö eest tasumiseks jääb ülejääv osa. Teadmata loodud puhastulu suurust (ning sellest sõltumatult) eraldatakse kolhoosides osa tuludest üldriiklikeks vajadusteks (tulumaksu, varumishindade jne. kaudu). Samuti eraldatakse enne töö eest tasumist kindlaksmääratud osa tuludest ühismajandi laiendamiseks (jagamatusse fondi, käibefondidesse jne.). Tulude niisuguse jaotamise juures ei väljenda töö tasustamiseks ülejäävad summad ning töötasu toodanguühiku kohta alati vajalikul määral põllumajandussaaduste tootmiseks tööjõule tehtud kulutusi. Majanduslikult väga tugevates kolhoosides sisaldab töötasu osaliselt puhastulu, nõrkades on ta aga madalam ühiskondlikult vajalikust töötasu tasemest.

Selletõttu ongi mitmed teadlased ja praktikud arvamisel, et töötasu kui omahinna elementi ei ole kolhoosides üldse võimalik objektiivselt õigesti arvestada, mistõttu tulebki piirduda töökulu arvestamisega normipäevades ning tuua tootmiskulud välja kahes näitajas (29).

Toome näite töökulu ja materiaalsete kulutuste eraldi arvestamise kohta (tab. 1).

Esitatud näitest nähtub, et töökulu ja materiaalsete kulutuste eraldi arvestamine annab küllalt üksikasjalised andmed tootmiskulude taseme analüüsimiseks kuluelementide kaupa.

Tootmiskulude arvestamine kahes näitajas juhib kolhoosides peatahelepanu normipäevade kulu analüüsimisele ja võimaluste otsimisele eeskätt töökulu vähendamiseks toodanguühiku kohta. Kuna töökulu erikaal tootmiskuludes on väga kõrge, siis on võitlusel normipäevade kulu kokkuhoiu eest äärmiselt suur tähtsus toodangu omahinna alandamisel. Normipäevade kulu vähen-

Normipäevade ja materiaalsete vahendite kulu suviteravilja saagi ja nuumsigade eluskaalu juurdekasvu ühe isentneri kohta Viljandi rajooni Joh. Varese nimelises kolhoosis 1955. aastal

Kululiik	Suviteravili		Kululiik	Nuumsigade eluskaalu juurdekasv	
	normi-päevi	materiaal-seid kulu-tusi rbl.		normi-päevi	materiaal-seid kulu-tusi
Otseste normipäevade kulu	4,1	—	Otseste normipäevade kulu	21,6	—
Otsene töötasu väljaspool normipäevi	—	7.56	Kulutused söötadele ja allapanule	13,6	307.18
Kulutused seemnele	3,4	22.39	Kulutused masinatraktori jaama tasule	—	—
Kulutused väetistele	—	0.66	Kulutused hobutööle	0,7	3.83
Kulutused masinatraktori jaama tasule	—	16.06	Põhivahendite amortisatsioon	—	9.85
Kulutused hobutööle	0,2	0.87	Muud otsesed kulutused (kindlustus, loomade ravi, autotransport, elektrienergia jm.)	—	9.02
Põhivahendite amortisatsioon	—	1.27	Farmide ja loomakasvatuse üldkulud	5,7	31.82
Muud otsesed kulutused (kindlustus, kahjuritõrje, autotransport, elektrienergia jm.)	—	1.07	Kolhoosi üldkulud	1,8	6.03
Brigaadide ja taimekasvatuse üldkulud	0,6	6.14			
Kolhoosi üldkulud	0,3	1.17			
Kokku	8,6	57.19	Kokku	43,4	367.73

damine toodanguühiku kohta tähendab ühtlasi tootlikkuse tõusu põllumajanduses.

Kuid tootmiskulude arvestamine kahes näitajas ei anna siiski kõiki võimalusi tootmiskulude analüüsiks. Kahes näitajas pole võimalik võrrelda kulutusi toodanguühiku kohta kolhooside vahel, ei saa selgitada tootmiskulude alanemise määra toodanguühiku kohta mehhaniseerimise kasvu ning tootlikkuse tõusu tagajärjel, ei saa leida üksikute kululiikide osatähtsust kõikidest kulutustest. Eriti on raskendatud nende kululiikide analüüs, mis sisaldavad üheaegselt nii materiaalseid kulutusi kui töökulu, nagu kulud hobutööle, autotranspordile, omatoodetud seemnele, söötadele, allapanule, üldkulud jt. Neid kulutusi ei saa välja tuua ühes sum-

mas ega leida ühe söötühiku, hobutööpäeva, tonnkilomeetri jne. omahinda. See raskendab oluliselt kogu tootmiskulude analüüsi.

Töökulu ja materiaalsete kulutuste eraldi arvestamine ei võimalda välja selgitada ka põllumajandussaaduste tootmise tasuvust, võrrelda tehtud tootmiskulusid saadud tuludega. Viimane on aga isemajandamise põhiliseks eeltingimuseks. Kolhoos saab edukalt arendada ja laiendada ühistootmist ainult siis, kui saadavad tulud ületavad tehtud kulutusi. Seepärast peab tootmiskulude arvestus võimaldama analüüsida tulude ja kulude vahetõrka üksikutes tootmisharudes ja kolhoosis tervikuna.

Nii on tootmiskulude väljatoomine kahes näitajas vaid esimeseks astmeks tootmiskulude arvestamisel kolhoosides. Tootmiskulude igakülgseks analüüsimiseks ja isemajandamise süvendamiseks on kolhoosides vaja tingimata arvestada tootmiskulusid ühtses näitajas — rahas — ning tuua need välja toodanguühiku kohta, s. o. arvestada toodangu omahinda.

4. Töötasu arvestamine tootmiskuludesse ja toodangu omahinda

Kolhoosnikud ei saa tehtud töö eest palka kindlaksmääratud suuruses. Nende töö eest tasutakse tulude jaotamise teel normipäevade alusel. Normipäevatasu on kolhoosides väga erinev, kusjuures ta võib olla suurem või väiksem ühiskondlikult vajalikust töötasust.

Normipäevatasu suurus kolhoosis sõltub peamiselt töötotlikkuse tasemest. Kõrgema töötotlikkuse juures, kus ajaühiku kohta saadakse rohkem toodangut, on võimalik normipäevadele maksta suuremat tasu. Madalama töötotlikkuse juures toodetakse sama ajaühiku jooksul vähem saadusi, mistõttu ka võimalused töö eest tasumiseks on väiksemad.

Peale töötotlikkuse sõltub normipäevatasu (rahaline osa) põllumajandussaaduste realiseerimisel saadavate sissetulekute suurus. Kehtinud varumissüsteemi ja hindade juures said majanduslikult enamarenenud kolhoosid rohkem rahalisi sissetulekuid mitte ainult kõrgema töötotlikkuse ja suurema kogu- ja kaubatoodangu tulemusena, vaid ka kõrgemate keskmiste realiseerimishindade tagajärjel. Mitmed kolhoosid saavad saaduste müügist suhteliselt suuremaid sissetulekuid kolhoosituruhindade kõikumise oskusliku ärakasutamise tulemusena, realiseerides saadusi turuhindade kõrgseisu perioodil või neil turgudel, kus hinnad on tunduvalt kõrgemad.

Peale selle sõltub normipäevatasu suurus tulude jaotamisest, s. t. sellest, kui suure osa rahalistest tuludest kolhoos kasutab normipäevadele jaotamiseks. Majanduslikult tugevamad kolhoosid jaotavad normipäevadele 40—50% rahalistest tuludest, nõrgemad

kolhoosid aga sageli ainult 20—25%. Majanduslikult tugevamate kolhoosides on normipäevatasu seega kõrgem ka selletõttu, et töö eest tasumiseks kasutatakse suuremat osa tuludest.

Kui lähtuda sellest, et normipäevadele tegelikult makstud raha ja saadused on kolhoosi poolt töötasule tehtud kulutused, siis tuleneb ülaltoodust, et antud etapil ei ole kolhoosides ranget seaduspärasust tootlikkuse ja töötasu vahel, mille kohaselt tootlikkus peab kasvama kiiremini kui töötasu. Normipäevatasu kasv võib kolhoosides osutada kiiremaks tootlikkuse kasvust. Kolhoose omavahel võrreldes ilmnebki, et tootlikkus majanduslikult tugevamate kolhoosides ei ole alati nõrgemate kolhooside tootlikkusest niipalju kõrgem, kui seda on normipäevatasu. Nii näiteks oli Rapla rajooni kõrge piimatoodangu tasemega kolhooside rühmas 1955. aastal piima kogutoodang iga 100 hektari põllumajandusliku maa kohta 2,4 korda suurem kui madala piimatoodangu tasemega rühmas, rahaline tulu piima müügist sama pindalaühiku kohta ning rahaline tasu normipäeva kohta oli aga samal ajal ligi 4 korda suurem.

Ühtsete hindade kehtestamine põllumajandussaadustele viib töötasu kasvu edaspidi rohkem vastavusse tootlikkuse tõusuga.

Kuna töötasu kasv on kolhoosides sageli kiirem kui toodangu kasv, siis ei alane ka töötasu toodanguühiku kohta alati samavõrd, kui võrd tootlikkus tõuseb. Selle tagajärjel võib toodangu omahind osutada majanduslikult tugevamate kolhoosides kõrgema tootlikkuse juures kõrgemaks või samasuguseks, kui see on nõrgemates kolhoosides madalama tootlikkuse juures.

Seoses sellega kerkib küsimus, kas kolhoosides on võimalik arvestada tootmiskulusid ja toodangu omahinda tegeliku normipäevatasu alusel või tuleks selleks kasutada ühtset, tinglikult võetud normipäevatasu.

Paljud teadlased on seisukohal, et toodangu omahinna arvestamisel kolhoosides on õige lähtuda ainult tegelikust normipäevatasust (17, 20, 40). Nad seavad eesmärgiks arvestada kolhoosides realselt tehtud kulutusi, et luua võimalust tegelikult kujunenud majandusliku ja finantsilise olukorra analüüsimiseks, ning näitavad, et juhtumid, kus mahajäänud kolhoosides toodangu omahind tegeliku normipäevatasuga arvestatult osutub madalamaks kui majanduslikult tugevates kolhoosides, ei ole seaduspäraseks nähtuseks.

Toodud seisukohale on sisuliselt lähedane ettepanek arvestada töötasu vastava aasta plaanilise normipäevatasu järgi (31, 32). Nimetatud seisukoha põhjendamiseks väidetakse, et vajaliku tööga loodud produkti väärtuse (s. o. väärtuse, mis vastab tööjõu taastootmiseks vajalike elatusvahendite väärtusele) suurus määratakse kindlaks normipäevatasu planeerimisel.

Rida põllumajanduse alal töötavaid teadlasi ja praktikuid on seisukohal, et toodangu omahinda võib kolhoosides arvestada ainult

ühtse tingliku normipäevatasu alusel (25, 39, 43). Ühtne normipäevatasu peaks vastama ühiskondlikult vajalikule töötasu tasemele — s. o. tööjõu taastootmiseks vajalikule elatusvahendite väärtusele tootlike jõudude antud arenguastmel. Ühtse normipäevatasu alusel arvatud toodangu omahind peaks kajastama kõiki vajalikke kulutusi põllumajandussaaduste tootmisel, sõltumata sellest, kui palju kulutas kolhoos tegelikult töö eest tasumiseks.

Käesolevaks ajaks on üleliiduliselt jõutud põhiliselt seisukohale, et antud etapil on vaja kolhoositoodangu omahinda arvestada nii tegeliku kui ka ühtse normipäevatasu alusel*), olenevalt sellest, missugust eesmärki arvestamisel taotletakse. Kui taetakse välja selgitada toodangu omahinda sellisena, milliseks ta kolhoosis kõikide sisemiste ja väliste tegurite tagajärjel tegelikult on kujunenud, siis on vaja tootmiskulusid arvestada tegeliku normipäevatasu alusel. Sellisel arvestatud omahind kajastab nii tootmisprotsessi organiseerimise kui ka tootmissuhete valdkonda kuuluvate tegurite mõju. Kui aga tahetakse arvestada omahinda, mis oleks sõltumatu kolhooside tootmissuhete iseärasustest (kui võrd need avaldavad mõju töötasule) ning kajastaks peamiselt tootmisprotsessi organiseerimise tegurite mõju, siis on vaja tootmiskulusid arvestada ühtse tingliku normipäevatasu alusel. Nii ei võeta tingliku omahinna juures arvesse töötasu sõltuvust kolhoosis saavutatud töötootlikkuse tasemest, ei arvestata seda, et traktoristidele makstakse enamasti suuremat töötasu kui teistele kolhoosnikutele, et normipäevade hulk ei kajasta alati küllaldaselt tehtud töö hulka ja kvaliteeti, mistõttu tekib vajadus lisatasu maksmiseks, jne.

Praktikas on vaja analüüsida nii kõikide tegurite koosmõju kui ka eraldi ainult tootmisprotsessi organiseerimise mõju kolhoositoodangu omahinnale ja kolhooside ökonoomikale. Seetõttu on vaja arvestada toodangu omahinda nii tegeliku kui ühtse normipäevatasu alusel.

Tegeliku normipäevatasu alusel on vaja arvestada tootmiskulusid ja omahinda eeskätt isemajandamise ja kokkuhoiurežiimi juurutamise eesmärgil. Isemajandamine eeldab seda, et arvestus kolhoosis näitaks igast tootmisharust tegelikult saadud tulusid ja nende tulude saamiseks tehtud kulutusi. Tootmiskulude ja omahinna arvestus peab võimaldama välja selgitada kõikide sisemiste ja väliste tegurite tulemusena kujunenud tegelikku finantsilist olukorda ja majanduslikke tulemusi, peab võimaldama lõppkokkuvõttes välja tuua ühismajandi tegeliku kasumi või kahjumi üksikutest tootmisharudest.

*) Vastav otsus võeti vastu NSV Liidu Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudis 5.—8. juulil 1956 toimunud üleliidulisel nõupidamisel, NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi Teaduslik-Tehnilises Nõukogus 13.—14. novembril 1956 toimunud üleliidulisel nõupidamisel ja Kiievis 1956. aasta detsembrikuus toimunud Ukraina NSV vabariiklikul nõupidamisel.

Seoses isemajandavate kompleksbrigaadide organiseerimisega kolhoosides tõuseb tegelikkude kulude ja tulude arvestamine ja analüüs veel enam päevakorda, sest siis on vaja majanduslikud tulemused välja tuua ka üksikute kompleksbrigaadide kaupa.

Tootmiskulude ja toodangu omahinna jooksval planeerimisel on vaja aluseks võtta järgmisele aastale planeeritav normipäevatasu. Nii planeeritud kulutuste teostamise üle saab rakendada rublakontrolli põhimõtet, mis on väga oluline isemajandamise ja kokkuhoiurežiimi juurutamisel.

Kulutuste planeerimine reaalselt väljamaksmisele kuuluva normipäevatasu alusel on oluline kolhoosnikute materiaalse huvi seisukohalt. Kolhoosnikud teavad, et tootmisplaani täitmine nii toodangunäitajate kui kulutuste poolest, kindlustab neile plaanis ettenähtud normipäevatasu. Kui aga tootmisnäitajad plaaniga võrreldes ületatakse või hoitakse kulutusi kokku, siis saavad kolhoosnikud kõrgema normipäevatasu, kui planeeriti. Järelikult tekib kolhoosnikutel materiaalne huvi kulutuste kokkuhoiu vastu. Seepärast seostab kulutuste, sealhulgas töötasu reaalsetes suurustes planeerimine kolhoosnikute materiaalse huvi majandi isemajandamise nõuetega, võimaldades seda kasutada tähtsa abinõuna isemajandamise juurutamiseks.

Majanduslikult nõrkades, samuti ka majanduslikult väga tugevates kolhoosides ei saa tegelikkude tootmiskulude põhjal, millesse normipäevatasu on võetud faktilises suuruses, igakülgset analüüsida omahinna taset ning tootmisharude majanduslikku efektiivsust. Väga väikese normipäevatasu puhul ei väljenda tegelik omahind kõiki vajalikke kulutusi töötasule, väga suure normipäevatasu juures võib ta aga sisaldada ka puhastulu. Seepärast on majanduslikult nõrgemates ja väga tugevates kolhoosides vaja arvestada tootmiskulusid ja toodangu omahinda ka ühtse tingliku normipäevatasu alusel. Mahajäänud kolhoosides tõestatakse normipäevatasu sellega tinglikult vajaliku tasemeni, majanduslikult väga tugevates kolhoosides aga eraldatakse normipäevatasust tinglikult puhastulu.

Tegelik omahind, mis on arvestatud erinevate normipäevatasudega, ei ole võrreldav kolhooside vahel. Tootmiskulude arvestus aga peab looma võimalused kogemuste vahetamiseks kolhooside vahel ning tagama omahinna näitajate kõrvutamise kogu põllumajanduse ulatuses. Seepärast on ka võrdleva analüüsi jaoks vajalik toodangu omahinna arvestamine ühtse normipäevatasu alusel. Peamiselt on omahinna arvestamine ühtse normipäevatasu alusel vajalik põllumajanduse riikliku planeerimise ja põllumajandussaaduste hindade kujundamise jaoks, milleks omahind peab sisaldama töötasule tehtud kulutusi ühiskondlikult vajalikus ulatuses.

Tingliku ja ühtse normipäevatasu alusel arvestatud toote

omahinnad ei eita, vaid täiendavad teineteist. Tegelik omahind peegeldab kolhoosi poolt põllumajandussaaduste tootmiseks tegelikult tehtud kulutusi. Ühtse normipäevatasu alusel arvestatud omahind seevastu kajastab vajalikke kulutusi põllumajandussaaduste tootmisele, kuid ei peegelda kolhooside tegelikke tootmiskulusid olemasoleva töötotlikkuse taseme juures. Seepärast saab kolhooside ökonoomikat igakülgset analüüsida tegeliku ja tingliku omahinna üheaegsel kasutamisel.

Üleliiduliselt on käesoleva ajani lahendamata ühtse normipäevatasu suuruse küsimus. Enamik autoreid soovitab võtta aluseks sovhooside tööliste töötasu (37, 39, 42). Mitmed teadlased peavad õigeks võtta ühtseks tasumääraks traktoribrigaadi tööliste garanteeritud normipäevatasu (23, 27). Peale nende soovitatakse ühtseks tasumääraks võtta paremate kolhooside normipäevatasu või kolhooside keskmine normipäevatasu (15, 32).

Ühtne normipäevatasu peaks vastama ühiskondlikult vajalikule töötasu tasemele. Seda on võimalik kindlaks määrata vaid üleliiduliselt, sest selleks on vaja teada kogu põllumajanduses loodud rahvatulu suurust ning arvesse võtta rahvatulu ümberjaotust rahvamajandusharude ja vabariikide vahel. Vabariigi sisemistest vajadustest lähtudes on aga vaja ennekoike saada võrreldavaid andmeid. Seepärast võib vabariigi piires edukalt kasutada ühtse normipäevatasuna näiteks paremate kolhooside grupi normipäevatasu. Majanduslikult tugevamad kolhoosid kindlustavad kolhoosnikutele vajaliku elatustaseme, mis ei ole madalam sovhooside ja tööstustöölise keskmisest elatustasemest. Keskmisest paremate kolhooside grupi normipäevatasu võib võtta perspektiivsena kõikide kolhooside jaoks.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut on kasutanud võrreldavate andmete saamiseks 10-rublast normipäevatasu. Uurimise all olnud rajoonide keskmisest paremates kolhoosides kõikus rahaline normipäevatasu põhiliselt 6—8 rubla piires, millele lisandus 1—2 kg teravilja, 1—2 kg kartuleid ning mitmetes kolhoosides ka koresööta. Kui naturaalne ja rahaline lisatasu ka juurde arvata, saamegi normipäevatasu rahaliseks hindeks kokku ümmarguselt 10 rubla. *)

Ühtse normipäevatasu rakendamist raskendab teatud määral asjaolu, et tükitöönormid ja -hinded erinevad erinevates kolhoosides ning ühe kolhoosi erinevates tootmisharudes sageli põhjendamatumult suurelt ning et need ei ole kolhoosi tootmisharude vahel alati õiges vahekorras. Selle tagajärjel võib saaduste omahind kujuneda ühtse normipäevatasuga arvutatult ebaõigelt kõrgeks neis kolhoosides ja tootmisharudes, kus tükitööhinded normipäevades on liialdatult kõrged.

*) Sovhooside tööliste töötasumäärade alusel kujuneks ühtseks normipäevatasuks V. Tjutini andmetel erinevates rajoonides ja oblastites 7—10 rubla (40), M. Terentjevi järgi üleliiduliselt keskmiselt ligi 9 rubla (36, 39).

Selle vältimiseks soovitab Üleliiduline Põllumajandusökonoomika Uurimise Instituut arvutada tinglikku töötasu mitte ühtse normipäevatasu alusel, vaid erineva tingliku normipäevatasu alusel igas kolhoosis ja tootmisharus, lähtudes töö- ja normipäevade suhtest. Selleks tehakse esiteks kindlaks, mitu normipäeva arvestati igas tootmisharus ühe tööle väljatuleku päeva kohta. Seejärel lähtutakse saadud koefitsientidest ja sohooside tööliste faktilisest päevasest töötasust erinevates tootmisharudes ning arvutatakse välja tinglik normipäevatasu eraldi iga tootmisharu kohta. Arvutades töötasu saadud normipäevatasude alusel, arvutatakse sel teel sisuliselt igas tootmisharus ühesugune tasu tööle väljatuleku päevadele.

Tingliku töötasu arvutamist tööpäevade alusel tuleb lugeda põhimõtteliselt õigeks toodangu omahinna arvestamisel hinnapoliitika, varumispoliitika jt. riiklikeks vajadusteks, samuti majandusliku analüüsi jaoks neis kolhoosides, kus tükitöönormid ja -hinded pole erinevais tootmisharudes õiges vahekorras. Kuid selle põhimõtte praktiline rakendamine saab võimalikuks alles pärast tööaja arvestuse sisseviimist kolhoosides. Töötasu arvutamist tööle väljatuleku päevade alusel ei saa pidada õigeks, sest tööle väljatuleku päev ei vasta alati tööpäevale ja ei väljenda seega võrdset tööaja hulka.

Praegu tuleb pidada otstarbekohaseks tingliku töötasu arvutamist ühtse normipäevatasu alusel. Kuna käesoleval ajal toimub kolhoosides töönormide ja -hinnete läbivaatamine ja kooskõlastamine tootmisharude vahel, siis annab töötasu arvutamine normipäevade alusel edaspidi õigemaid tulemusi. Ühtse normipäevatasu kasutamine on ka arvutustöö poolest lihtsam, sest ülal kirjeldatud meetodi juures on tinglik normipäevatasu erinevates kolhoosides, samuti ka iga kolhoosi erinevates tootmisharudes, ning eri aastatel erinev. Ühtlasi on ühtse normipäevatasu kasutamine lähedasem tegelikkusele, sest kolhoosnikutele tasutakse mitte tööle väljatuleku päevade, vaid normipäevade alusel.

Märkimist väärivad lõpuks Amuuri oblasti Tambovi rajooni kolhooside kogemused töötasu arvestamisel tootmiskuludes (21). Siin makstakse kolhoosnikutele iga kuu normipäevade eest kindel tasu garanteeritud normipäevatasu ulatuses. Aasta lõpul makstakse normipäevadele täiendavat tasu puhastulu arvel. Tootmiskuludesse võetakse töötasu garanteeritud normipäevatasu ulatuses. Puhastulu arvel makstud täiendavat normipäevatasu tootmiskuludesse ja omahinda ei kanta.

Edaspidi, garanteeritud normipäevatasu laiema rakendamise puhul võib kerkida küsimus garanteeritud normipäevatasu kasutamisest tegeliku normipäevatasu asemel.

5. Naturaalsete kulutuste hindamine rahas

Põllumajanduses kasutatakse osaliselt tootmisvahenditena samas majandis toodetud saadusi. Nii tarvitatakse osa toodangust ära seemne, söötade, allapanu, jm. näol. Peale selle kasutavad kolhoosid osa toodangust kolhoosnikute töö tasustamiseks. Kõik naturaalsed kulutused tuleb toodangu omahinna arvestamisel hinnata rahas.

Kuni käesoleva ajani oli kolhoosides oluliseks naturaalseks kulutuseks masina-traktorijaama naturaaltasu. Seoses masina-traktorijaamade reorganiseerimisega, langeb nimetatud kululiik ära. Arvestades aga saaduste omahinda kolhoosides 1957. ja eelnevate aastate kohta, tuleb naturaaltasu arvesse võtta. Naturaaltasu hindamise küsimus kerkib samuti eelseisvatel aastatel üles neis kolhoosides, kus säilib veel nende senine teenindamise kord masina-traktorijaama poolt.

Naturaalsed kulutused on paljude toodanguliikide tootmiskuludes suure osatähtsusega. Nii moodustavad naturaalsed kulutused vabariigi kolhoosides 35—60% teravilja ja kartuli tootmiskuludest ja 40—70% loomakasvatussaaduste tootmiskuludest. Seepärast on naturaalsete kulutuste rahaline hindamine suure tähtsusega.

Sovhoosides arvestatakse tootmisotstarbeks kulutatud oma-toodetud saadusi iga sovhoosi omahinnas. Enamik teadlasi ja põllumajanduse juhtivaid töötajaid, nagu M. Terentjev, V. Venžer, M. Tsõnkov jt., on seisukohal, et kolhoosides tuleb kasutada sama põhimõtet, s. t. arvestada kõiki naturaalseid kulutusi iga kolhoosi omahinnas (17, 35, 42). Mitmed autorid peavad õigeaks arvestada kõiki naturaalseid kulutusi riiklikes kokkuostuhindades (41).

Toodangu omahinna arvestamine kolhoosides ja saadud andmete läbitöötamine viisid järeldusele, et kolhoosides ei või kõikide naturaalsete kulutuste rahalisel arvestamisel lähtuda ainult ühest põhimõttest, sest kõik naturaalsed kulutused ei ole kolhoosides sisuliselt samalaadsed, nagu nad on seda sovhoosides.

Naturaalsed kulutused jagunevad kolhoosides kahte rühma. 1) Seeme, söödad, allapanu, haljasväetis, istutusmaterjal jt. saadused, mis kasutatakse tootmisprotsessis ära vahetult, naturaalsel kujul. Need on puhttehnilist laadi kulutused, mille naturaalne vorm ja suurus sõltub täielikult agro- ja zootehnilistest nõuetest. 2) Kolhoosnikutele töötasuks ja masina-traktorijaamale naturaaltasuks antud saadused. Neid saadusi ei kasutata vahetult ära tootmisprotsessis, vaid antakse masina-traktorijaamale ja kolhoosnikutele töötasuks. Nende kulutuste naturaalne vorm ja suurus ei sõltu agro- ja zootehnilistest nõuetest. Neid kulutusi kannab kolhoos tegelikult alles pärast tootmistsükli lõppemist, kogutoodangu jaotamisel, suunates vastava osa toodangust nimetatud tootmiskulude katteks.

Seoses naturaalseid kulutuste erineva osavõtuga põllumajan-

dussaaduste tootmisest, tuleb neid ka tootmiskuludes erinevalt hinnata. Seeme, söödad, allapanu, istutusmaterjal ja haljasväetis tarvitatakse vahetult uute saaduste tootmiseks. Nende tootmiseks varem tehtud kulutused lähevad otseselt üle toodetavate saaduste tootmiskuludesse. Seepärast tuleb neid saadusi igas majandis tootmiskuludes arvestada omahinnas.

Kui arvestada söödad loomakasvatussaaduste tootmiskuludes kokkuostuhindades, s. o. sisuliselt müügihindades, siis kantakse loomakasvatussaaduste omahinda ka söodatootmise kasum, muidugi juhul kui söodakultuuride omahinnad on madalamad kui kokkuostuhinnad. Kui aga söodakultuure toodetakse kokkuostuhindadest kallimalt, siis jäetakse osa söodatootmisele tehtud kulutustest loomakasvatuse kuludesse sisse võtmata.

Kolhoosides, kus söötade tootmine on odavam, kujuneksid loomakasvatuse kulud söötadele kokkuostuhindades arvestatult tunduvalt suuremaks kui omahindades arvestatult. Vaatame seda Viljandi rajooni «Linda» ja «Lembitu» kolhoosi 1955. aasta andmetel.

Tabel 2

**Kulud söötadele tinglikes omahindades ja riiklikes kokkuostuhindades
Viljandi rajooni «Linda» ja «Lembitu» kolhoosis 1955. aastal**

	Lehmad	Nuum- sead	Lambad	Linnud
«Linda» kolhoos				
Kulud söötadele (rbl.):				
omahindades	78 237	32 663	5019	9857
kokkuostuhindades	129 409	55 935	8057	11 436
Vahe omahindades ja kokkuostuhindades arvestamisel:				
kokku (rbl.)	51 172	23 272	3038	1579
protsentides tootmiskulude summast	19,2	29,4	20,7	6,7
«Lembitu» kolhoos				
Kulud söötadele (rbl.):				
omahindades	77 912	28 341	4330	3390
kokkuostuhindades	129 166	52 488	6252	5381
Vahe omahindades ja kokkuostuhindades arvestamisel:				
kokku (rbl.)	51 254	24 147	1922	1991
protsentides tootmiskulude summast	10,7	33,3	12,4	8,9

Ülaltoodud kolhoosides olid enamikus loomakasvatusharudes söötadele tehtud kulud kokkuostuhindades arvestatuna 45—85% võrra suuremad kui omahindades arvestatuna. Loomakasvatussaaduste omahinnad tõusid selle tagajärjel kuni 33% võrra.

Real juhtudel aga kujunevad kulud söötadele kokkuostuhindades arvestades madalamaks kui omahindades arvestades. Viljandi rajooni «Sädeme» kolhoosi linnufarmis kulutati söötadele omahindades arvestatuna 8755 rubla, kokkuostuhindades arvestatuna aga 3951 rubla ehk 45,1% võrra vähem.

Söötade arvestamisel müügihindades käsitatakse söödatootmist kolhoosis kui isemajandavat tootmisüksust, mis annab söödad loomakasvatusele kindla väljalaskehinnaga. Söödabaasi organiseerimise tase ning tegelikud söötade tootmise kulud ei avaldu sel juhul kolhoosi loomakasvatussaaduste omahinnas.

Niisuguse tootmise organiseerimise juures, kus kõik või rõhuv enamus söötadest toodetakse oma majandis ja kus söödabaasis kuulub valdav koht haljas-, kore- ja mahlakatele söötadele, mis enamasti ei ole kaubalised kultuurid, ei ole õige käsitada söödatootmist kui lõpetatud iseseisvat tootmislüli, mille kohta arvestatakse tulusid ja kulusid. Enamiku söödakultuuride müümine märkimisväärtes kogustes pole reaalne (silo, söödajuurvili, koresöödad, haljassöödad). Seepärast ei ole õige selgitada söödakultuuride tootmise efektiivsust realiseerimishindade suhtes, võrreldes nende tootmiseks tehtud kulutusi võimalike realiseerimishindadega. Niisugune arvestus viiks söödabaasi analüüsi eemale analüüsi tõelisest ülesandest. Söödabaasi ökonoomse organiseerimise eesmärgiks kolhoosides kujuneks sellise arvestuse korral kõrge efektiivsuse saamine söötade realiseerimisel, mida aga tegelikult ei tehta. Niisugune arvestus ei võimalda analüüsida peamise ülesande täitmist — toota rohkem ja odavamalt loomakasvatussaadusi võimalikult väikeste kulutuste juures söötadele.

Söödatootmise efektiivsust on võimalik selgitada ainult loomakasvatuse kaudu. Loomakasvatussaaduste omahind peab peegeldama loomade pidamisele ja hooldamisele kui ka söötade tootmisele tehtud tegelikke tootmiskulusid. Seega võib söötasid ümber arvutada rahasse ainult söötade omahinna alusel igas kolhoosis. Sama kehtib seemne, istutusmaterjali, haljasväetiste ja teiste tootmisprotsessis ära kasutatavate omatoodetud saaduste kohta.

Teisiti on aga olukord masina-traktorijaamale naturaaltasuks ja kolhoosnikutele töötasuks antud saaduste osas. Neid saadusi ei tarvitatud ära vahetult tootmisprotsessis. Masina-traktorijaamale antud saaduste väärtusega kaeti masina-traktorijaama poolt tehtud kulutused. Kolhoosnikutele normipäevadele antud saadused on tasu nende poolt tehtud töö eest.

Kolhoos võis tasuda masina-traktorijaama tööde eest ja kolhoosnikute töö eest natuuras või rahas. Natuuras tasudes pidi kolhoos ära andma nii palju saadusi, et nende väärtus vastaks tehtud kulude suurusele. Saaduste omahind võis olla seejuures madalam või kõrgem nende väärtusest. Traktorijaama tasu ning normipäevatasu suurus ei sõltu sellest, kui suured olid kolhoosi tootmiskulud nende saaduste tootmisel, nagu see oleks kõne all olevaid kulutusi omahinnas arvestades. Seepärast tuleb masina-

traktorijaamale antud naturaaltasu ja kolhoosnike naturaalsel töötasu tootmiskuludes arvestada kindlate hindadega, mis kõige rohkem vastaksid põllumajandussaaduste väärtusele.

Toodud seisukoha vastu tuuakse tavaliselt väide, et põllumajandussaaduste väärtus sisaldab peale tootmiskulude ka puhastulu, mida ei või arvata kolhoositoodangu omahinda (17,37). Antud juhul pole nimetatud vastuväide põhjendatud. Kolhoos andis masina-traktorijaamale saadused ühes kogu väärtusega, mis nendes saadustes sisaldus. Kolhoosi kulutused moodustas kogu äraantud saaduste väärtus. Kui saaduste omahind kolhoosis oli sellest madalam, siis andis kolhoos ära ka puhastulu, mille ta oleks saanud antud saaduste realiseerimise korral.

Praktiliselt tuleb masina-traktorijaamale antud naturaaltasu ja naturaalsel töötasu arvutada rahasse riiklikes kokkuostuhindades. Kuna partei ja valitsuse hinnapoliitika sihiks on kokkuostuhindade edasine lähendamine põllumajandussaaduste väärtusele, siis osutub nende hindade kasutamine edaspidi majanduslikult järjest enam põhjendatuks.

Masina-traktorijaama naturaaltasu ja naturaalse töötasu arvestamine iga kolhoosi saaduste omahindades annab eriti vaieldavad tulemused kolhoose omavahel võrreldes. Tasu masina-traktorijaama tööde eest omandab sellisel juhul kolhooside tootmiskuludes rahaliselt erineva suuruse, kuigi naturaalkujul võis tasu olla võrdne. Samuti hinnatakse normipäevadele antavaid saadusi mahaäänud kolhoosides kõrgemalt kui paremates kolhoosides, sest saaduste omahind on seal enamasti kõrgem.

Tabel 3

Masina-traktorijaamale naturaaltasuks antud kartuli hindamise viisi mõju tasu rahalisele suurusele Viljandi rajooni «Bolševiku» ja «Terase» kolhoosis 1955. aastal

	Viljandi raj. «Bolševiku» kolhoos	Viljandi raj. «Terase» kolhoos
Naturaaltasuks antud kartul:		
kokku (ts)	418	246
ühe ha kartuli kohta (ts)	5,4	6,0
Kartuli tsentneri tinglik omahind (rbl.)	20,00	62,80
Naturaaltasuks antud kartul rahas arvestatuna (rbl.) kokku:		
omahinnas	8360	15 449
kokkuostuhinnas	22 154	13 038
ühe hektari kohta:		
omahinnas	107	380
kokkuostuhinnas	285	320

Toodud näitest ilmneb, et «Bolševiku» ja «Terase» kolhoos andis kartuli külvipinna iga hektari kohta peaaegu võrdse hulga

kartulit naturaaltasuks. Arvestades aga naturaaltasu tootmiskuludesse omahinnas, oleksid «Terase» kolhoosis kulutused naturaaltasule olnud hektari kartuli kohta 3,6 korda suuremad kui «Bolševiku» kolhoosis.

NSV Liidu Põllumajanduse Ministeriumis 1956. aasta novembrikuus toimunud nõupidamisel kiideti heaks seisukoht, mille järgi kolhoosnikutele normipäevatasuks antud saadused tuleks hinnata riiklikes tsonaalsetes jaehindades. Nimetatud seisukohta ei saa lugeda õigeks. Enamik kolhoose realiseerib ainult väikese osa toodangust kolhoositurul, kus müügihinnad on jaehindade tasemel. Valdav osa kaubatoodangust realiseeritakse kokkuostu korras. Kui normipäevadele ei makstaks tasu natuuras, siis vastavad saadused realiseeritaks põhiliselt samuti kokkuostu korras. Jaehinnad sisaldavad seega seda osa puhastulust, mida kolhoosid saadusi müües üldreeglina ei saa. Kokkuostuhinnad sisaldavad aga ainult selle osa puhastulust, mille kolhoosid tegelikult toodangu realiseerimisel saavad.

Töötasuks antud saaduste arvestamine jaehindades suurendaks kunstlikult kolhooside tootmiskulusid, eriti neis kolhoosides, kus normipäevatasu naturaalne osa on suur. Vaatame Rapla rajooni «Punalipu» ja «Pölduri» kolhoosi 1955. aasta andmetel, missugune mõju on töötasuks antud saaduste rahalise hindamise viisil tootmiskulude suurusele. «Punalipu» kolhoosis anti kolhoosnikutele iga normipäeva kohta 2 kg teravilja, 2 kg kartuleid ja 0,5 kg heina. Kolhoosi omahindades arvestatult moodustas see rahas kokku 2,09 rubla, kokkuostuhindades 3 rubla ja jaehindades 5,15 rubla. «Pölduri» kolhoosis anti kolhoosnikutele iga normipäeva kohta 1,1 kg teravilja, 1,2 kg kartuleid ja 0,5 kg põldheina. Kolhoosi omahindades arvestatult moodustas see rahas kokku 1,75 rubla, kokkuostuhindades 1,6 rubla, jaehindades 2,68 rubla.

Tabelis 4 toodud näidetest selgub, et kui normipäeva eest antakse rohkesti naturaaltasu, tõstaks normipäevadele antud saaduste jaehinnas arvestamine tootmiskulusid ja omahinda põhjendamatumalt kuni 20% võrra.

Esimesel aastal tekib osa naturaalse te tootmiskulude hindamisel praktilist laadi raskus. Seeme ja osa söötadest tuleb arvestada saaduste eelmise aasta omahinnas, mida pole teada. Siin tuleb teha paratamatult teatav viga ja arvestada seeme ja kogu sööt sama aasta omahinnas. Seemne juures tekib aga ka selle juures raskus, sest taimekasvatussaaduste kulutuste arvestamise käigus pole veel omahinda teada — see selgub alles arvestuse lõpptulemusena. Seemet on siiski võimalik arvestada aruandeaasta omahinnas ka enne, kui omahind on välja toodud. Selleks lahutatakse seeme kogusaagist maha ja jagatakse rahaliselt väljendatud kulutuste summa ülejäävale saagile (vt. lk. 84). Kui seemnekulu arvestamine omahinnas kogutoodangust lahutamise teel valmistab raskusi, siis võib esimesel aastal kasutada seemne hindamisel ka riiklikke kokkuostuhindu.

Normipäevatasa naturaalse osa erineva hindamise mõju tootmiskuludele
Rapla rajooni «Punalipu» ja «Põlduri» kolhoosis 1955. aastal

	Suvi- teravili	Kartul	Põld- hein	Lehmad	Nuum- sead	Linnud
«Punalipu» kolhoos						
Normipäevade naturaalne tasu (rbl.):						
omahindades	21 436	18 081	12 327	56 215	19 088	3281
kokkuostuhindades	30 672	25 890	17 694	80 691	27 399	4710
jaehindades	52 694	44 471	30 375	138 520	47 035	8086
Vahe kokkuostu- ja jaehindades arvestamisel:						
kokku (rbl.)	22 022	18 581	12 681	57 829	19 636	3376
protsentides tootmiskulude summast	15,7	8,1	20,5	17,3	20,0	8,1
«Põlduri» kolhoos						
Normipäevade naturaalne tasu (rbl.):						
omahindades	12 260	8545	4564	30 844	7910	3862
kokkuostuhindades	10 616	7432	4490	28 200	7232	3531
jaehindades	17 862	12 499	7520	47 235	12 114	5915
Vahe kokkuostu- ja jaehindades arvestamisel:						
kokku (rbl.)	7246	5067	3030	19 035	4882	2384
protsentides tootmiskulude summast	5,6	5,0	7,1	6,1	7,9	8,9

Naturaalsete kulutuste arvestamisel tuleb hinnata rahas ka sõnnik. Sovhoosides hinnatakse sõnnikut 2 rubla tonn. Paljud teadlased ja praktikud rakendavad sama ka kolhoosides. Eesti NSV tingimustes ei saa aga pidada õigeaks sõnniku hindamist nii madalalt, sest sõnniku tegelik väärtus on palju suurem.

Sõnniku hindamisel kasutatakse mitmesuguseid lähtealuseid. Enamasti hinnatakse sõnnikut lähtudes allapanu omahinnast (39). Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut peab õigeaks sõnniku hindamist temas sisalduvate väetusainete alusel. Selleks võrdsustatakse sõnnikus sisalduvad väetusained mineraalväetistes sisalduvate vastavate väetusainete hindadega (koos veokuludega). Tuletades sõnniku hinna mineraalväetiste hindade kaudu, kujuneb tonni sõnniku hinnaks 6—8 rubla. Kui kolhoos kasutab palju kallist allapanu, siis võib sõnniku hind tõusta ka sellest kõrgemaks.

6. Otsesed ja kaudsed kulud. Kaudsete kulude jaotamine

Tootmiskulude liigitamine otsesteks ja kaudseteks tuleneb kulutuste toodanguliikidele kandmise viisist.

Otsesed on need kulutused, mis tehakse kolhoosis vahetult teatud kindla saaduse tootmiseks. Neid kulutusi on võimalik kanda otseselt vastava saaduse omahinda.

Kaudsed kulud on peamiselt üldkulud. Need on tootmiskulud, mis pole tehtud teatud ühe toodanguliigi tootmiseks, vaid üheliigiliste saaduste rühma, ühe või mitme tootmisharu või kogu ühismajandi vajadusteks. Neid kulutusi ei ole võimalik kanda otseselt ühe või teise saaduse omahinda. Need tuleb jaotada üheliigiliste saaduste rühma, tootmisharu või kogu ühismajandi piires kõigile saadustele.

Kulutuste jaotamine otsesteks ning kaudseteks sõltub igas kolhoosis suurel määral arvepidamise olukorrast. Kolhoosides tuleb sageli jaotada kaudselt ka üksikuid sisuliselt otseseid kulutusi, kuna arvepidamine ei näita nende teostamist kultuuride ja loomaliikide kaupa.

Olemasolevat arvepidamise süsteemi kolhoosides on vaja täiendada ja täpsustada niivõrd, et **otseste kuludena** saaks kanda kultuuridele ja loomaliikidele järgmised kululiigid.

I. Taimekasvatuses

1. Töötasu (tööde eest tootval tööl).
2. Kulud seemnele.
3. Kulud väetistele.
4. Kulud kütte- ja määrdeainetele traktorite, kombainide ja spetsiaalsete masinate jaoks.
5. Amortisatsioon traktoritelt, kombainidelt, spetsiaalsetelt taimekasvatushoonetelt ja masinatelt.
6. Kulud traktorite, kombainide, spetsiaalsete taimekasvatushoonete ja masinate jooksvale remondile.
7. Tasu masina-traktorijaamale, kui kolhoosi teenindab masina-traktorijaam.
8. Kulud hobutööle taimekasvatussaaduste tootmisvajadusteks.
9. Kulud autotranspordile taimekasvatussaaduste tootmisvajadusteks.
10. Kulud kahjurite tõrjele.
11. Kindlustusmaksed külvidelt ja ehitustelt.
12. Taimekasvatussaaduste realiseerimise kulud (osaliselt).

II. Loomakasvatuses

1. Töötasu (tööde eest tootval tööl).
2. Kulud söötadele ja allapanule.
3. Kulud hobutööle loomakasvatussaaduste tootmisvajadusteks.

4. Kulud autotranspordile loomakasvatussaaduste tootmis- vajadusteks.

5. Tootmis-põhivahendite amortisatsioon (põhivahendeilt, mida kasutatakse otseselt ühe või teise loomaliigi või -rühma jaoks).

6. Kulud üksikute loomakasvatusharude hoonete ja seadmete jooksvale remondile.

7. Kulud loomade ravile.

8. Kindlustusmaksed loomadelt ja loomakasvatushoonetelt.

9. Loomakasvatussaaduste realiseerimise kulud (osaliselt).

Kolhooside aastaaruande koostamise juhendis ettenähtud tootmiskulude klassifikatsiooni järgi arvatakse kulud tööhobustele ja autotranspordile kaudsete kulude hulka. Tegelikult aga käsitletakse neid otsesete kuludena, sest nende jaotamine tootmisharude ja kultuuride vahel toimub tööhobuste ja veoautode poolt tehtud töö hulga järgi. Valdav osa tööhobuste ja autotranspordi tööst tehakse otseselt ühe või teise saaduse tootmiseks või realiseerimiseks, kapitaalehituse vajadusteks jne. Seetõttu on tööhobuste ja autotranspordi pidamiseks tehtud kulutused enamasti sisuliselt otsesed kulud, mis tuleb kanda kultuuride ja loomakasvatussaaduste omahinda otseselt.

Tööhobuste ja autotranspordi kulutused selgitatakse välja samuti kui kulutused kultuuride ja loomaliikide kohta. Seejärel tuuakse välja ühe hobutööpäeva ja ühe tonnkilomeetri omahind, mille kaudu hobutöö ja autotranspordi kulud kantakse kultuuridele ja loomaliikidele. Samal viisil arvestatakse teiste teenindavate tootmisharude nagu elektrijaama ja remonditöökodade kulud.

Tööhobustele arvestatakse otseselt järgmised kulud:

1. Töötasu tööhobuste hooldamise eest.
2. Kulud tööhobuste söötadele ja allapanule.
3. Kulud autotranspordile söötade, remondimaterjali jm. veole tööhobuste jaoks.
4. Tööhobuste, tallide, veovahendite ja rakmete amortisatsioon.
5. Kulud tallide, veovahendite, rakmete jm. hobuinventari jooksvale remondile ja tööhobuste rautamisele.
6. Kulud väikeinventarile ja määrdeainetele.
7. Kulud tööhobuste ravile.
8. Kindlustusmaksed tööhobustelt, tallidelt ja hobuinventarilt.

Autotranspordile arvestatakse otseselt järgmised kulud:

1. Töötasu autojuhtidele, garaaživalvurile jt.
2. Kulud kütte- ja määrdeainetele.
3. Autode, garaaži ja inventari amortisatsioon.

4. Kulud autode, garaaži ja inventari jooksvale remondile ja tagavaraosadele.

5. Kulud väikeinventarile.

6. Kindlustusmaksed autodelt, garaažilt ja inventarilt.

Kaudsete kulude hulka peaksid jääma ainult üldkulud. Üldkulud jagunevad kahte rühma, olenevalt sellest, kui suure tootmisala jaoks nad on tehtud. Kulutused, mis on tehtud kogu brigaadi, kogu farmi, kogu taimekasvatuse või kogu loomakasvatuse tootmisvajadusteks, moodustavad brigaadide, farmide ja tootmis-
harude üldkulud ehk tootmise üldkulud. Kulutused, mis on tehtud kogu kolhoosi vajadusteks, moodustavad kolhoosi ehk majapidamise üldkulud.

Taimekasvatusbrigaadide ja taimekasvatuse üldkulude hulka kuuluvad järgmised kulud:

1. Brigaadide ja kogu taimekasvatuse juhtiva ja teenindava personali töötasu.

2. Kulud taimekasvatuse hoonete, põllutööriistade ja inventari jooksvale remondile (osas, mida pole võimalik kanda otseselt kultuuride tootmiskuludesse).

3. Kulud väikeinventarile.

4. Kulud kütte- ja määrdeainetele (peale kütte- ja määrdeainete kulu traktoritele, autotranspordile ja hobumajandile).

5. Amortisatsioon tootmis-põhivahenditelt, mida kasutatakse mitme kultuuri või kogu taimekasvatuse jaoks.

6. Kulud brigaadide ja taimekasvatuse üldisteks vajadusteks kasutatud hobutööle ja autotranspordile.

Farmide ja loomakasvatuse üldkulude hulka kuuluvad:

1. Farmide ja kogu loomakasvatuse juhtiva ja teenindava personali töötasu.

2. Kulud loomakasvatushoonete, inventari ja seadmete jooksvale remondile (osas, mida pole võimalik kanda otseselt loomaliikidele).

3. Kulud väikeinventarile.

4. Kulud kütte- ja määrdeainetele (peale kütte- ja määrdeaine kulu oma traktoritele, autotranspordile ja hobumajandile).

5. Amortisatsioon tootmis-põhivahenditelt, mida kasutatakse mitme loomaliigi vajadusteks.

6. Kulud hobutööle ja autotranspordile farmide ja loomakasvatuse üldisteks vajadusteks.

Kolhoosi ehk majapidamise üldkulude hulka kuuluvad:

1. Administratiiv- ja majanduskulud.

2. Rahaline juurdearvestus esimehele ja raamatupidajale.

3. Kolhoosi üldotstarbeliste põhivahendite amortisatsioon.

4. Üldkasutatavate ehitiste, teede, sildade jm. pidamise, kor-
rashoiu ja jooksva remondi kulud.

5. Kulud hobutööle ja autotranspordile kolhoosi üldisteks vajadusteks.

6. Mittetootlikud kulud (makstud laenuprotsendid, trahvid, lõivud, osa kindlustusmaksetest).

7. Osa toodangu realiseerimise kuludest (müügipunktide pidamise kulud, komisjonitasu, turumaksud jm.).

Enamik tootmiskulude arvestamise esialgsete meetodikate autoreid on ühisel seisukohal kaudsete kulude jaotamise viisi küsimuses. Kaudseid kulusid peetakse otstarbekohaseks jaotada kultuuride ja loomaliikide vahel proportsionaalselt otseste normipäevade kulule. See vastab kaudsete kulude jaotamise põhimõttele sovhoosides, kus jaotamise aluseks on otsene töötasu. Kuna põllumajandussaaduste tootmiskuludes omab töötasu kõige suuremat osatähtsust, siis kaudsete kulude jaotamine proportsionaalselt töökulule on majanduslikult põhjendatud. Töökulu iseloomustab kõige paremini iga kultuuri ja loomaliigi osatähtsust kõikides majandi kulutustes.

Ka NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi poolt kolhoosidele antud tootmiskulude arvestamise juhendis soovitatakse kõik kaudsed kulud jaotada kultuuride ja loomaliikide vahel proportsionaalselt otseste normipäevade kulule. Sama meetodit on rakendanud põhiliselt ka Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut saaduste omahinna arvestamisel kolhoosides. Kuna kaudsete kulude osatähtsus enamiku kultuuride ja loomakasvatussaaduste tootmiskuludes ei ole suur, ulatudes 10—15% -le, siis andis kasutatud meetod omahinna esmakordse arvestamise kohta küllaltki täpsed tulemused.

Edaspidi, koos kolhooside arvestusala töötajate kogemuste kasvuga võib rakendada taime- ja loomakasvatuse kaudsete kulude jaotamisel erinevaid aluseid, mis vastaksid täielikumalt iga kullu liigi tekke iseloomule. Nii võiks jaotada kulud hoonete, põllutöomasinate, inventari ja seadmete jooksvale remondile proportsionaalselt nendelt arvestatava otseste amortisatsiooniga. Taimekasvatuses võib tootmise üldkulude jaotamisel kasutada täiendava alusena veel külvipindala, loomakasvatuses loomade arvu, ümberarvestatult tingühikutesse — loomühikutesse, mis muudab eriliiki loomade arvu liidetavaks ja võrreldavaks. Proportsionaalselt külvipindala ja loomühikutega võiks jaotada kulud väikeinventarile, küttele, valgustusele, kütte- ja määrdeainetele ning taime- ja loomakasvatuse üldotstarbeliste põhivahendite amortisatsiooni.

Vaatame Viljandi rajooni «Kevade» kolhoosi andmete põhjal, kuidas jagunevad kaudsed kulud ühe või teise jaotusmeetodi rakendamisel (tab. 5).

Toodud näitest ilmneb, et ükski kulude kaudse jaotamise viis pole täiuslik. Normipäevade kulu alusel jaotades langeb liiga palju üldkulusid töömahukatele kultuuridele — linale, köögiviljale ja söödajuurviljale. Külvipindala ja loomühikute arvu alusel jaotades langeb intensiivsetele kultuuridele üldkulusid liiga vähe, väheintensiivsetele aga, nagu põldhein, palju. Toodud näites langeb külvipindala alusel jaotades põldheinale 22,4% jooksva remondi

Jooksvale remondile ja remondimaterjalidele tehtud kulutuste jaotamine erinevatel meetoditel Viljandi rajooni «Kevade» kolhoosis 1955. aastal

Kultuur, loomaliik või -rühm	Otseste normipäevade alusel		Külvipinna ja loomühikute arvu alusel		Otsese amortisatsiooni alusel	
	% otsestest normipäevadest	langeb kultuurile või loomaliigile rbl.	% külvipindalast või loomühikute summast	langeb kultuurile või loomaliigile rbl.	% otsese amortisatsiooni summast	langeb kultuurile või loomaliigile rbl.
I Taimekasvatus						
Taliteravili	17,3	1148	17,7	1174	15,6	1035
Suviteravili	22,5	1492	27,1	1797	23,7	1572
Kartul	11,3	750	6,3	418	15,2	1008
Lina	10,1	670	2,8	186	1,3	86
Köögivilid	7,8	517	0,7	46	1,3	86
Söödajuurvili	10,9	723	2,1	139	2,0	132
Silokultuurid	7,7	511	2,0	133	12,5	830
Põldhein	8,5	564	22,4	1486	10,0	663
Põldheinaseeme	0,5	33	2,5	166	0,2	13
Üheaastaste heintaimede hein	0,1	7	6,1	405	2,1	140
Looduslik hein	2,9	192	8,8*)	583	6,9	458
Puuvili ja marjad	0,4	26	1,5	100	9,2	610
Kokku taimekasvatusele	100,0	6633	100,0	6633	100,0	6633
II Loomakasvatus						
Lehmad ja sugupullid	54,4	3868	49,7	3534	29,6	2105
Noorveised	7,1	505	22,2	1578	7,0	498
Emised, kuldid ja põrsad	9,0	640	5,2	370	4,1	292
Numsead	13,0	924	7,8	554	8,3	590
Lambad	5,1	363	2,3	164	2,1	149
Linnud	5,7	405	2,2	156	41,1	2922
Noorhobused	5,7	405	10,6	754	7,8	554
Kokku loomakasvatusele	100,0	7110	100,0	7110	100,0	7110

ja remondimaterjalide kuludest taimekasvatuses, normipäevade kulu alusel aga ainult 8,5%. Loomakasvatuses langeb loomühikute alusel jaotamisel liiga palju üldkulusid noorveistele. Kaudsete kulude jaotamisel amortisatsiooni alusel langeb taimekasvatuses vähe üldkulusid neile kultuuridele, kus töid tehti peamiselt traktorijaama masinatega või käsitsi (näiteks lina). Loomakasva-

*) Koristuspinjala ümberarvutatult põllumaale (korrutatud koefitsiendiga 0,3).

tuses aga ilmnevad selle jaotusviisi juures suured vead hoonete erinevast hindamisest tingitult. Esitatud näites on teiste loomaliikidega võrreldes hinnatud väga kõrgelt hooned linnukasvatuses, mistõttu amortisatsioonisummad ei näita õiget suhet loomaliikide vahel ning amortisatsiooni ei või siin kasutada kaudsete kulude jaotamise alusena. Loomakasvatuse üldkulusid võib jaotada amortisatsiooni alusel ainult siis, kui hooned on kõikides loomakasvatusharudes hinnatud ühtlaselt.

Seepärast on esialgu otstarbekohane kasutada kaudsete kulude jaotamisel ainult üht alust, ja nimelt otseste normipäevade kulu. Kaudsete kulude jaotamine ühe aluse järgi lihtsustab ühtlasi arvestust.

7. Kulutuste jaotamine põhi- ja kõrvaltoodangule ning erinevatele põhitoodanguliikidele

Paljud kultuurid ja loomaliigid annavad mitut liiki toodangut. Erinevad toodanguliigid jagunevad põhi- ja kõrvaltoodanguks. Põhitoodanguks on toodanguliigid, mille tootmine on tootmisprotsessi ülesandeks. Kõrvaltoodanguks on toodanguliigid, mida saadakse tootmisprotsessis põhitoodangu kõrval, viimase tootmise loomuliku kaastulemusena. Toodangu omahinna kalkuleerimisel on vaja vastavale kultuurile või loomaliigile tehtud kulutuste summa jaotada saadud toodanguliikide vahel.

Kulutuste jaotamisel toodanguliikidele võib lähtuda mitmesugustest printsiipidest. Olulisemateks lähtealusteks on: 1) erinevate toodanguliikide ühiskondlik väärtus (praktiliselt müügihind), 2) erinevate toodanguliikide tegelik kasutamiseväärtus oma majandis (näiteks söödaväärtus), 3) põhiliste kulude (töökulu, söödakulu) suurus erinevate toodanguliikide tootmisel. Lähtealuse valikul tuleb võtta arvesse tootmisprotsessi iseärasusi iga kultuuri ja loomaliigi juures ning erinevate toodanguliikide juures, samuti iga toodanguliigi põhilist kasutamiseviisi.

Erinevatest lähtekohtadest tingituna esineb antud küsimuses mitmesuguseid seisukohti.

Teraviljade juures rakendatakse kulutuste jaotamisel teradele ja põhule põhiliselt järgmisi mooduseid.

Esiteks. Põhk hinnatakse arvelevõtmishinnas (1,5—2 rubla tsentner) ja lahutatakse teraviljale tehtud kulutuste üldsummast. Ülejääv osa kantakse teradele. Nii jaotatakse teraviljade tootmiskulusid teradele ja põhule sovhoosides. Eesti NSV tootmistingimustes ei saa niisugust jaotamiseviisi lugeda õigeks. Suviteravilja-põhk kasutatakse söödaks ja tema tegelik väärtus söödana on palju suurem kui kasutatav arvelevõtmishind. Samuti on taliteravilja-põhu tegelik kasutamiseväärtus suurem tema arvelevõtmishinnast.

Teiseks. Teraviljadele tehtud kulutused jaotatakse terade ja põhu vahel vastavalt normipäevade kulule. Selleks arvestatakse

eraldi põhu koristamisele kulutatud normipäevad ja leitakse viimaste osatähtsus teraviljadele kulutatud otseste normipäevade summast. Kõikidest tootmiskuludest kantakse põhule vastav osa. Teraviljale tehtud kulutused võib jaotada ka samal põhimõttel kõikide kolhooside jaoks väljatöötatud ühtse normatiivi alusel. Nii soovitab kulutusi terade ja põhu vahel jaotada NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi juures asuv Üleliiduline Põllumajandusökonomika Uurimise Instituut (39).

Kolmandaks. Teraviljadele tehtud kulutused jaotatakse terade ja põhu vahel vastavalt nende söödaväärtusele (34, 36). Seejuures võetakse arvesse põhu kvaliteeti ja põhus sisalduvate toitainete seeduvust. Põhk arvutatakse söötühikute sisalduse alusel ümber teradeks ja liidetakse terasaagile. Seejärel leitakse terade ja ümberarvutatud põhu osatähtsus saadud kogutoodangust. Vastavalt terade ja põhu osatähtsusele jaotatakse nende vahel teraviljale tehtud kulutuste summa.

Neljandaks. Taliteraviljapõhk hinnatakse arvelevõtmishinnas, suviteraviljapõhk aga lähtudes loodusliku heina omahinnast, võttes arvesse põhu ja heina söödaväärtust.

Kui teraviljadele tehtud kulutused jaotada terade ja põhu vahel söötühikutesisalduse järgi nendes, kujuneb põhu omahind väikse hektarisaagi korral väga suureks (taliteraviljapõhk kuni 25 rubla tsentner, suviteraviljapõhk kuni 40 rubla tsentner). Mitmed teadlased ja põllumajanduse praktikud ei pea majanduslikult õigeks, et põhku võiks hinnata kallimalt kui heina, kuna ta ei ole heinast väärtuslikum. Kehtestatud suviteraviljapõhu arvelevõtmishind on aga liiga madal ega vasta tema kasutamiseväärtusele söödana. Seepärast peavad nad õigeks hinnata suviteraviljapõhku arvesse võttes tema söödaväärtust, kuid mitte kallimalt heinast, vaid viimasest lähtudes. Näiteks, kui loodusliku heina omahind kolhoosis oleks 18 rubla tsentner, ühte söötühikusse läheks heina 2,5 kg ja põhku 4 kg, siis ühe tsentneri suviteraviljapõhu omahind oleks $\frac{18 \times 2,5}{4} = 11,25$ rubla. Kõikidest suviteraviljale tehtud kulutustest lahutatakse põhu väärtus, arvestatuna heina omahinna kaudu saadud hinnas, kuna ülejäänud kulutused kantakse teradele.

Vaatame Rapla rajooni «Punalipu» ja «Tee Kommunismile» kolhoosi 1955. aasta andmete alusel, missuguseid tulemusi annab teraviljadele tehtud kulutuste jaotamine erinevate jaotusmeetodite juures (tab. 6).

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut peab kõige otstarbekohasemaks teraviljadele tehtud kulutuste jaotamist teradele ja põhule söödaväärtuse alusel. Sealjuures on vaja igas kolhoosis arvesse võtta põhu tegelikku kvaliteeti ja taliteraviljapõhu kasutamise otstarvet.

Sama põhimõtet on õige rakendada **söödajuurviljade** kulutuste jaotamisel juurikatele ja pealsetele. Kulutuste jaotamiseks tuleb

Ühe tsentneri terade ja põhu omahind teraviljadele tehtud kulutuste erineva jaotamise korral Rapla rajooni «Punalipu» ja «Tee Kommunismile» kolhoosis 1955. aastal (rublades)

Kulutuste jaotamise viis	«Punalipu» kolhoos				«Tee Kommunismile» kolhoos			
	taliteravili		suviteravili		taliteravili		suviteravili	
	terad	põhk	terad	põhk	terad	põhk	terad	põhk
1. Põhu hindamisel arvelevõtmishinnas	111.06	1.50	65.80	2.00	134.94	1.50	161.11	2.00
2. Kulutuste jaotamisel otseste normipäevade kulu alusel	104.06	6.63	61.52	9.98	125.21	7.33	149.10	20.38
3. Kulutuste jaotamisel söödaväärtuse alusel	92.15	15.36	58.97	14.74	109.78	18.30	139.83	34.96
4. Suviteravilja-põhu hindamisel loodusliku heina omahinna alusel	111.06	1.50	62.21	8.69	134.94	1.50	156.34	9.00

juurikate saak ja kasutatud pealsete hulk ümber arvutada söötühikutesse ja leida juurikate ning pealsete osatähtsus söötühikute kogusummast. Saadud osatähtsuse alusel jaotataksegi juurviljale tehtud kulutused juurikate ja pealsete vahel.

Lina juures on enamik kolhoositoodangu omahinna arvestamise esialgsete meetodikate autoreid ühisel seisukohal, et kulutused kiule ja seemnele on otstarbekohane jaotada vastavalt töökulule (18, 22). Selleks jaotatakse normipäevade kulu, mis on tehtud lina kasvatamiseks kuni koristamiseni (kaasa arvatud), pooleks kiu ja seemne vahel. Ülejäänud töödele kulutatud normipäevad kantakse kiule või seemnele olenevalt sellest, kumma jaoks töö tehti. Vastavalt normipäevade kulule jaotatakse siis kõik muud lina kasvatamisele tehtud kulud kiu ja seemne vahel. Kiule ja seemnele kantavate tootmiskulude osatähtsuse võib kindlaks määrata ka kõikide kolhooside jaoks keskmisena antud normatiivi alusel, mille väljatöötamisel on lähtutud töökulust kiule ja seemnele lina erinevate töötlemisastmete juures.

NSV Liidu Põllumajanduse Ministeriumi poolt kolhoosidele antud tootmiskulude arvestamise juhendis nähakse ette jaotada linalle tehtud kulutused kiu ja seemne vahel nende kogusaagi väärtuse alusel, arvestatuna kokkuostuhindades. Selle mooduse raken-

damine annab eelmisega ühesugused tulemused siis, kui kiu ja seemne saak hektarilt on normaalses vahekorras.

Jaotades linale tehtud kulutusi töökulu alusel, kantakse näiteks leotatud linavarte puhul keskmiselt 60% kulutustest kiule ja 40% seemnele. Kehtinud kokkuostuhindade alusel kulutusi jaotades langeb leotatud linavarte puhul normaalse kiu- ja seemnesaagi juures 63% kulutustest kiule ja 37% seemnele. Seega võib normaalsete saakide korral kasutada nii esimest kui teist kulude jaotamise moodust.

Tabel 7

Linakiu ja -seemne omahind lina tootmiskulude erineva jaotamise juures Viljandi rajooni «Kevade» ja «Linda» kolhoosis 1955. aastal

Kolhoos	Kogusaak ts		Ühe tsentneri omahind tootmiskulude jaotamisel normipäevade kulu alusel rbl.		Ühe tsentneri omahind tootmiskulude jaotamise kokkuostuhindade alusel rbl.	
	leotatud varred	seeme	kiud	seeme	kiud	seeme
«Kevade»	186,4	45,9	583.70	394.50	564.00	414.60
«Linda»	240,0	35,0	322.20	368.20	376.00	276.20

Esitatud näites osutus kiu ja seemne omahind «Kevade» kolhoosis mõlema jaotusmeetodi rakendamisel peaaegu ühesuguseks «Linda» kolhoosis aga kujunesid tulemused lahkuminevaiks, eriti seemne omahinna osas. See oli tingitud kiu ja seemne kogusaagi ebataavalisest vahekorrast «Linda» kolhoosis.

Linakiu ja -seemne saak ei ole kolhoosides sageli ühtlane. Suured koristuskaod esinevad tihti ainult kiu või ainult seemne juures. Niisugusel juhtumil on kulutusi õigem jaotada normipäevade kulu alusel. Et enamus normipäevade kulust jaotatakse võrdselt kiu ja seemne vahel, siis mõjutab ühe toodanguliigi suhteliselt väike saak peamiselt ainult selle toodanguliigi omahinda. Kui aga kulutusi jaotada kogutoodangu väärtuse järgi, arvestatuna kokkuostuhindades, siis mõjutab ühe toodanguliigi madal saak nii kiu kui seemne omahinda. Seda näitavad ka ülaltoodud andmed «Linda» kolhoosi kohta.

Linakasvatuse kulude jaotamisel kiu ja seemne vahel rakendatakse veel moodust, mille juures seeme hinnatakse kokkuostuhinnas ja lahutatakse kulutuste summast, ülejäänud kulutused kantakse kiule (2, 35). Arvutustehniliselt on antud moodus eelmisest lihtsam, kuid sisuliselt ebaõigem. Seda näitavad linasaaduste omahinna arvestamise tulemused Viljandi rajooni kolhoosides 1955. aasta kohta, kus linale tehtud kulutused jaotati kiu ja

seemne vahel normipäevade kulu alusel. Tsentneri linaseemne omahinnaks kujunes viies kolhoosis 220—350 rubla, üheksas kolhoosis 350—450 rubla ja viies kolhoosis 450—730 rubla. Seega on linaseemne omahind kolhoosides tegelikult väga erinev ning seemne hindamine kindla hinnaga ei ole enamikul juhtudel õige.

Loomakasvatases rakendatakse tootmiskulude jaotamisel toodanguliikide vahel põhiliselt kaht erinevat põhimõtet. NSV Liidu Põllumajanduse Ministeriumi poolt kolhoosidele antud tootmiskulude arvestamise juhendis on ette nähtud kulude jaotamine loomakasvatases erinevate põhitoodanguliikide vahel vastavalt nende osatähtsusele kogutoodangu väärtusest, arvestatuna kokkuostuhindades. Sama seisukohta jagab Üleliiduline Põllumajandusökonoomika Uurimise Instituut (39, 41).

Nimetatud mooduse kasutamise praktilised tulemused sõltuvad täielikult põllumajandussaaduste kehtestatud hindadest. Kui erinevatele toodanguliikidele kehtestatud hindade suhe ei ole õige, siis kajastub see väga täielikult ka saaduste omahindades ning omahind ei saa olla aluseks majanduslikult õigete hindade kehtestamisele, nagu ta peab olema. Ühtlasi muutuksid siis omahinnad ühes kokkuostuhindade muutmisega. Seepärast on selle mooduse kasutamine õigustatud ainult siis, kui erinevate toodanguliikide kokkuostuhinnad vastavad nende väärtusele või kui hindade omavaheline suhe on õige.

Rida teaduslikke asutusi ning põllumajanduse praktikuid peab õigeks võtta aluseks zootehniline tunnus ja jaotada kulutused põhitoodangu liikide vahel vastavalt sellele, kui palju kulub söötühikuid ühe või teise saaduse tootmiseks (42). Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut peab samuti õigeks kulude jaotamist loomakasvatuse toodanguliikide vahel vastavalt söödakulule. Söödakulul on loomakasvatussaaduste tootmiskuludes väga suur osatähtsus (45—75%), selletõttu iseloomustab üksikute toodanguliikide saamiseks tehtud söödakulu kõige paremini üksikutele toodanguliikidele langevat osa antud loomaliigile tehtud kulutustest.

Tootmiskulude jaotamise meetodil on suur mõju kalkulasiooni tulemustele. Vaatame näiteks, missugusteks oleksid kujunenud veise-, sea- ja linnukasvatussaaduste omahinnad erinevaid meetodeid rakendades Viljandi rajooni «Kevade» kolhoosis 1955. aastal (tab. 8).

Kõige lahkuminevamad tulemused annab erinevate jaotusmeetodite rakendamine veisekasvatases. Piima ja veiste eluskaalu juurdekasvu omahinna suhe kujuneks kehtinud kokkuostuhindade alusel kulutusi jaotades 1 : 3,5, söötühikute kulu alusel kulutusi jaotades aga enamasti 1 : 5 kuni 1 : 7. Järelikult kujuneb veiseliha omahind sõltuvalt tootmiskulude jaotamise viisist kuni kaks korda madalamaks või kõrgemaks.

Piima ja veiseliha eluskaalu omahinna suhteks Viljandi ja Paide rajooni kolhoosides kujunes keskmiselt 1 : 6. Et veisekasvatases selgitati tootmiskulud välja eraldi lüpsikarjale ja eraldi

Viljandi rajooni «Kevade» kolhoosi 1955. aasta loomakasvatussaaduste omahinnad kulude jaotamise erinevate meetodite juures

1	Veisekasvatus		Seakasvatus		Linnukasvatus	
	piim ja vasikad ümberarvatult piimale (kg)	veiste eluskaalu juurdekasv (kg)	võõrutatud põrsad (tk.)	nuumikute eluskaalu juurdekasv (kg)	munad (tk.)	linnuliha eluskaalus (kg)
2	3	4	5	6	7	
Kogutoodang	180 551	9066	257	14 560	24 366	358
Tootmiskulud						
loomaliigi kohta						
(rbl.)	283 649		139 863		23 808	
I Kulutuste jaotamine kokkuostuhindade alusel						
Ühiku kokkuostuhind (rbl.)	1.26	4.40	168.00	11.00	0.50	9.50
Kogutoodangu väärtus kokkuostuhindades (rbl.)	227 494	39 890	43 176	160 160	12 183	3401
Toodanguliikide osatähtsus kogutoodangust (%)	85,1	14,9	21,2	78,8	78,2	21,8
Kulutusi toodanguliikidele (rbl.)	241 385	42 264	29 651	110 212	18 618	5190
Ühiku omahind (rbl.)	1.34	4.66	115.37	7.57	0.76	14.50
II Kulutuste jaotamine söödakulu alusel						
Söötühikute kulu toodanguühiku kohta	1,3	8,0	130,0*)	5,5	0,35	6,0
Ümberarvutamise koefitsient	1,0	6,1	23,6	1,0	1,0	17,1
Kogutoodang söödakulu alusel ümberarvutatuna ühele liigile (piimale, nuumikute elusk. juurdekasvule, kanamunadele)	180 551	55 303	6065	14 560	24 366	6122

	Veisekasvatus		Seakasvatus		Linnukasvatus	
	piim ja vasikad ümberarvutatult piimale (kg)	veiste eluskaalu juurdekasv (kg)	võrutatud pörsad (tk.)	nuumikute eluskaalu juurdekasv (kg)	munad (tk)	linnuliha eluskaalus (kg)
1	2	3	4	5	6	7
Toodanguliikide osatähtsus kogutoodangust (%)	76,6	23,4	29,4	70,6	79,9	20,1
Kulutusi toodanguliigile (rbl.)	217 275	66 374	41 120	98 743	19 023	4785
Ühiku omahind (rbl.)	1.20	7.32	160.00	6.78	0.78	13.36

*) Emiste söödakulu on jaotatud ainult pörsastele.

noorkarjale, siis peegeldab saadud suhe piima ja veiseliha omahinna tegelikku suhet kolhoosides. Sellest nähtub, et kehtinud kokkuostuhindade kasutamisel saadav veiseliha omahind ei vasta kolhooside tegelikele veiseliha tootmiseks tehtud kulutustele. Jaotades veisekasvatuse kulutused piima ja liha vahel kehtinud kokkuostuhindade alusel, kantakse paljudes kolhoosides liiga palju kulutusi piimale ja liiga vähe lihale. Ühtlasi näitavad toodangu omahinna arvestamise faktilised tulemused, et söötühikute kulu kajastab piima ja veiseliha tootmiskulude suhet palju õigemini.

Toodud näitest ilmneb, et ka seakasvatuses ei anna kulutuste jaotamine kehtinud kokkuostuhindade alusel õigeid tulemusi. «Kevade» kolhoosis oleks kujunenud pörsa omahinnaks kokkuostuhindade alusel tootmiskulusid jaotades 115 rubla, söödakulu alusel aga 160 rubla. Kui pörsastele tehtud kulutused selgitati eraldi välja, siis kujunes pörsa omahinnaks 178 rubla. Ainult kana- kasvatuses annavad mõlemad jaotamise meetodid ühesuguse tule- muse.

Lähtudes kulutuste jaotamisel söötühikute kulust loomakasvatussaaduste tootmisele (6, 12, 28), võib võrdsustada ühe kilogrammi veiste eluskaalu juurdekasvu 5—7 kilogrammi piimaga, ühe võõrutatud pörsa 20—25 kilogrammi nuumsigade eluskaalu juurdekasvuga, ühe kilogrammi linnuliha eluskaalus 17—19 kana- munaga. Üks sündinud vasikas võrdsustatakse üldkasutatava seisukoha järgi 100 kilogrammi piimaga.

Et loomade söötmine ja pidamine kolhoosides ei vasta tihti zootehnilistele nõuetele, siis esineb praktikas tunduvald kõrval- kaldumisi söötühikute normatiivsest kulust toodanguühiku kohta. Samuti on suuri kõikumisi teiste kululiikide osas. Selle tagajärjel

on loomakasvatussaaduste omahinnad ja suhted üksikute toodanguliikide omahindade vahel kolhoosides väga erinevad. Nii näiteks oli Viljandi rajooni «Koidu», «Edasi» ja «Stalinliku Sõpruse» kolhoosis 1955. aastal ühe kilogrammi piima omahind 1,11—1,39 rubla, veiste eluskaalu juurdekasvu kilogrammi omahind 4,5—6,6 rubla; «Lembitu», «Terase» ja «Kommunismi Teel» kolhoosides oli ühe kilogrammi piima omahind samal tasemel — 1,28—1,33 rubla, veiste eluskaalu juurdekasvu kilogrammi omahind oli aga samal ajal 13—15,3 rubla. *) Seega ei ole piima ja veiseliha omahinnal kolhoosides kaugeltki alati ühesugune suhe.

Sama ilmneb seakasvatuses. Hästiorganiseeritud emistepidamisele ja põrsaste madalale omahinnale ei kaasne alati eeskujulik sigade nuumamine ja nuumsigade eluskaalu juurdekasvu madal omahind ning vastupidi. Seoses sellega on põrsa ja nuumikute eluskaalu juurdekasvu omahinna suhe kolhoosides väga erinev. Viljandi rajooni kolhoosides, kus tootmiskulud selgitati algdokumentide põhjal välja eraldi emistele koos põrsastega ja eraldi nuumsigadele, kõikus võõrutatud põrsa omahinna ja nuumikute eluskaalu juurdekasvu kilogrammi omahinna suhe 7 : 1 kuni 12 : 1.

Jaotades kulutusi toodanguliikide vahel kindlate normatiivide alusel, võidakse osa ühele loomarühmale tegelikult tehtud kulutustest kanda teisele. Näiteks tehti Viljandi rajooni «Koidu» kolhoosi seafarmis 1955. aastal põrsastele kulutusi 130,8 tuhande rubla ulatuses, kusjuures ühe võõrutatud põrsa omahind oli 261 rubla. Nuumikutele tehti kokku kulutusi 201,9 tuhande rubla ulatuses, nuumikute eluskaalu juurdekasvu kilogrammi omahind oli 4,86 rubla. Jaotades aga seakasvatusele tehtud kulutused põrsaste ja nuumsigade vahel söötühikute normatiivse kulu alusel, oleks langenud põrsastele kulutusi 77,2 tuhat rubla, s. o. 53,6 tuhande rubla võrra vähem. Põrsa omahinnaks oleks kujunenud 154 rubla, mis on 107 rubla võrra tegelikust madalam. Nuumikutele oleks langenud kulutusi vastavalt rohkem, kokku 255,5 tuhat rubla, juurdekasvu ühe kilogrammi omahind oleks olnud 6,16 rubla, ehk 1,3 rubla võrra tegelikust suurem.

Seepärast on loomakasvatuses vaja arvestada kulutusi võimalikult loomarühmade kaupa eraldi, eriti aga veisefarmis ja seafarmis. Veisefarmis on vaja arvestada kulutused eraldi lüpsikarjale koos sugupullidega ja eraldi noorkarjale. Lüpsikarjale tehtud kulutused kantakse piimale ja vasikatele, noorkarjale tehtud kulutused nende juurdekasvule. Seafarmis on vaja arvestada eraldi kulutused sugukultidele ja emistele koos põrsastega **) ja eraldi nuumsigadele. Põhikarjale (koos põrsastega) tehtud kulutused kantakse põrsastele ja emiste juurdekasvule, nuumsigadele tehtud kulutused jagatakse nuumsigade juurdekasvuga.

*) 10-rublase normipäevatasu alusel arvutatud omahinnad.

**) Siia arvestatakse ka kulutused ühekordsetele emistele põrsaste kandmise ja imetamise ajal.

Ka seni, kuni kolhoosides pole veel sisse viidud kulutuste pidevat arvestamist loomade põhirühmade järgi, tuleks veise- ja seakasvatuse kulutused raamatupidamise ja algdokumentide alusel välja võtta eraldi loomariühmade kaupa. Koefitsientide abil tuleb kulutusi jaotada ainult siis, kui kulutuste otsene väljaselgitamine loomariühmade kohta ei ole võimalik.

Lambakasvatuses soovitab Üleliiduline Loomakasvatuse Instituut jaotada kulutused villa ja liha vahel vastavalt villa ja liha tootmiseks kulutatud söötadele (42). Selleks arvutatakse välja söötade kulu saadud juurdekasvu kohta, lähtudes söötühikute normatiivsest kulust ühe kilogrammi juurdekasvu tootmiseks. Kogu ülejäänud söödakulu kantakse villale. Vastavalt söödakulule jaotatakse villa ja liha vahel ka teised tootmiskulud.

Praktiliselt ei saa soovitatud moodust edukalt kasutada juba selletõttu, et söödakulu arvestamise viga langeks ainult villale. Viga aga võib olla tunduv, sest tegelik söötühikute kulu ühe kilogrammi liha tootmiseks võib normatiivist väga erineda.

Sovhoosides jaotatakse lambakasvatusele tehtud kulutused villa ja liha vahel kindlate koefitsientide alusel (8). Läbiviidud arvestused näitavad, et sovhoosides kasutatavad koefitsiendid pole paljudele kolhoosidele sobivad. See on tingitud villa ja liha kogutoodangu väga kõikumast omavahelisest suhtest kolhoosides.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut rakendab lambakasvatuse kulude jaotamisel moodust, mille kohaselt vill arvutatakse ümber lihale, võrdsustades ühe kilogrammi villa 6 kilogrammi lihaga eluskaalus. Seejärel leitakse villa ja liha osatähtsus kogutoodangust, mis on aluseks kulude jaotamiseks villale ja lihale. Selle koefitsiendi väljatöötamisel lähtuti: 1) sovhoosides kasutatavatest normatiividest kulude jaotamisel villale ja lihale lammaste erinevate soo- ja vanuserühmade juures, 2) tegelikust lambakasvatuse struktuurist kolhoosides ning 3) villa ja liha kogutoodangu kaalulisest suhtest olemasoleva lammaste struktuuri ning normaalsete söötmis- ja pidamistingimuste juures (5).

Rida teadlasi ja põllumajanduse praktikuid pooldavad seisukohta, mille järgi lambakasvatusele tehtud kulutused jaotatakse villa ja liha vahel vastavalt villa ja liha väärtusele, arvestatuna riiklikes kokkuostuhindades. Ka selle viisi puhul kujuneb kehtinud kokkuostuhindade juures villa ja liha (eluskaalus) suhteks umbes 6 : 1.

Loomakasvatuse kõrvalsaadused — sõnnik, suled ja muud hinnatakse kindlates hindades. Sõnnik arvestatakse sama hinnaga nagu taimakasvatuses — 6—8 rubla tonn. Karvad, suled, harjased jm. hinnatakse arvelevõtmishindade alusel. Kõrvaltoodangu väärtus lahutatakse kulutuste summast enne selle jaotamist põhitoodangu liikide vahel.

8. Tulumaksu jaotamine toodanguliikide vahel

Tulumaksu jaotamise küsimus tõuseb üles tootmisharude tasuvuse analüüsi juures. Tasuvuse analüüsil on kolhoosis vaja välja selgitada puhastulu, mis jääb kolhoosi käsutusse. Selleks on vaja saadud tuludest lahutada nii tootmis- ja realiseerimiskulud kui ka see osa tuludest, mis eraldatakse üldriiklikeks vajadusteks, s. o. tulumaks.

Tulumaks arvestatakse kolhoosi eelmise aasta tuludelt. Seoses sellega tekib küsimus, missuguse aasta tulumaksu summat arvesse võtta — kas eelmise aasta tuludelt makstud tulumaksu või aruandeaasta tuludelt arvestatud tulumaksu.

Kolhoosi aastase tegevuse majanduslike tulemuste analüüsil on vaja arvesse võtta kõiki aruandeaastal tegelikult tehtud kulusi, seega ka aruandeaastal tegelikult makstud tulumaksu, kuigi see on arvestatud eelmise aasta tuludelt. Tootmisharude majandusliku efektiivsuse väljaselgitamiseks erinevates piirkondades on aga vaja teha kalkulatiiivseid arvestusi ka selliselt, et võetakse arvesse tulumaks, mis on arvestatud analüüsitavalt tulult. See on eriti vajalik nende tootmisharude juures, kus esineb tulude järsku kõikumist aastate lõikes, nagu näiteks köögiviljakasvatuses, lina- kasvatuses, linnukasvatuses jt. Kui tulud järsult suurenesid, siis on tulumaks suhteliselt väike ja vastupidi, kui tulud järsult vähenesid, siis on tulumaks, mis on arvestatud eelmise aasta suuremalt tulult, suhteliselt suur. Nii ühel kui teisel juhul ei näita eelmise aasta tulult arvestatud tulumaks õigesti seda osa, mis eraldatakse vastava tootmisharu tuludest üldriiklikeks vajadusteks. Seepärast on tootmisharude majandusliku efektiivsuse teaduslikul analüüsil vaja arvestusi teha sõltuvalt eesmärgist nii aruandeaastal tegelikult makstud tulumaksu kui ka aruandeaasta tuludelt arvestatud tulumaksu alusel.

Tulumaksu jaotamiseks kultuuride ja tootmisharude vahel soovitatakse erinevaid mooduseid. Nii soovitatakse tulumaksu summa jaotada algul taime- ja loomakasvatuse vahel proportsionaalselt otseste normipäevade kulule. Taimekasvatusele langev tulumaksu summa soovitatakse edasi jaotada kultuuride vahel vastavalt kultuurpindalaühikuile (ümberarvutatult põllumaale kõlvikute tegeliku söödatootmisvõime alusel, lisa 2), loomakasvatusele langev tulumaksu summa aga jaotada loomaliikide vahel vastavalt loomühikuile (lisa 2). Teised peavad õigeks jaotada tulumaks kultuuride ja loomaliikide vahel vastavalt kogutoodangu väärtusele, vastavate andmete puudumisel aga proportsionaalselt otseste normipäevade kulule (17).

Nii esimese kui teise jaotusmeetodi juures jaotatakse tulumaks kogu saadud toodangule. Tulemus näitab seda, kui palju tuli kolhoosis eraldada puhastulu üldriiklikeks vajadusteks iga toodetud toodanguühiku kohta. Teatava analüüsi jaoks on see vajalik, kuid kolhoosi isemajandamise vajadused seda ei nõua.

Kolhoos saab tegelikult maksta tulumaksu mitte kogu toodetud toodangus loodud puhastulust, vaid tegelikult laekunud puhastulust. Loodud puhastulu ei laeku rahaliselt alati mitte samas tootmisharus ja samal aastal. Üleskasvatatud noorkarjas loodud puhastulu laekub näiteks alles pärast noorloomade üleviimist põhikarja või nende realiseerimisel. Söötades loodud puhastulu saadakse tegelikult loomakasvatuse kaudu, kusjuures tema reaalne suurus sõltub täielikult sellest, kui efektiivselt söötasid loomakasvatuses väärindatakse. Seemneks kasutatud toodangult saab kolhoos tegelikult puhastulu alles sellest kasvatatud saagi realiseerimisel jne. Puhastulu laekub toodangu müügil, s. t. kaubatoodangust. Saaduste müügist saadavad rahalised sissetulekud peavad katma müüdüd saaduste tootmis- ja realiseerimiskulud ja kogu tulumaksu antud toodanguliigilt. Seetõttu peab ka analüüs näitama, kui palju tuleb maksta tulumaksu iga müüdava toodanguühiku kohta. Seepärast ei või praktiliselt jaotada tulumaksu mitte selle järgi, millal ja kus puhastulu on loodud (kogutoodangu alusel), vaid selle järgi, millal ja kus puhastulu realiseeritakse, s. o. rahaliselt laekub (kaubatoodangu alusel).

Kuna praegu kolhoosides puhastulu ei arvestata, siis tegelikult ei toimu maksustamine saadud puhastulult, vaid rahalistelt sissetulekutelt. Seega ei kujune tulumaksu suurus mitte saadud puhastulu alusel, vaid rahaliste sissetulekute alusel igas tootmisharus eraldi ja kolhoosis kokku. Rahaline sissetulek väljendab sisuliselt kaubatoodangut. Seepärast tuleks praegustes tingimustes tulumaksu üldsumma jaotada kultuuride ja loomaliikide ning üksikute toodanguliikide vahel rahaliste sissetulekute alusel.

Tulumaksu jaotamine rahaliste sissetulekute järgi on ka arvutustehniliselt tunduvalt lihtsam kui jaotamine kultuurpindalaühikute, loomühikute ja kogutoodangu järgi. Pealegi tuleks viimaste meetodite rakendamisel pärast omahinna väljatoomist arvestada teistkordselt loomaliikide järgi kulusid söötadele koos tulumaksuga ning uuesti välja tuua kulutuste summa loomaliikide ja loomakasvatussaaduste ühiku kohta. Rahaliste tulude järgi jaotades niisugust vajadust ei teki.

9. Tootmisharude tasuvuse arvestamine

Tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise üheks peamiseks eesmärgiks on tootmisharude tasuvuse väljaselgitamine, tulude ja kulude võrdlev analüüs. Tasuvus on üksikute tootmisharude majandusliku efektiivsuse peamiseks näitajaks, mida on vaja arvesse võtta nii kolhooside üldrääklikul juhtimisel ja planeerimisel kui ka, ja seda eriti, iga üksiku kolhoosi tootmistegevuse organiseerimisel. Tulude ja kulude kõrvutamine üksikute toodanguliikide ja tootmisharude kaupa ja väljatoomine kogu majandi kohta on isemajandamise eeltingimuseks kolhoosides.

Tootmisharude tasuvust on vaja arvestada mitmesugustel eesmärkidel. Püstitatud ülesandest oleneb ka rakendatav arvutusmetoodika.

Tootmisharude tasuvust võib kolhoosides analüüsida peamiselt järgmistel eesmärkidel: 1) välja selgitada kogu puhastulu, mis on loodud erinevates tootmisharudes; 2) välja selgitada puhastulu, mis on üksikutes tootmisharudes realiseeritud (saadud rahas); 3) välja selgitada tootmisharude kaupa puhastulu, mis jäi kolhoosi käsutusse; 4) välja selgitada puhastulu, mis oleks jäänud kolhoosile siis, kui normipäevatasu oleks makstud ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemel.

Loodud puhastulu moodustab vahe põllumajandussaaduste ühiskondliku väärtuse ja nende omahinna vahel (33). Osa kolhoosis loodud puhastulust läheb üldriiklike vajaduste katteks otse põllumajandussaaduste varumishindade kaudu, teine osa laekub kolhoosile toodangu realiseerimisel rahas.

Puhastulu, mille kolhoosid rahas saavad, moodustab peamiselt vahe kaubatoodangu realiseerimishinna ja omahinna vahel. Sellest rahas saadud puhastulust eraldatakse teatav osa üldriiklikeks vajadusteks tulumaksu, laenuprotsentide tasumise jm. näol. Ülejääv osa puhastulust jääb kolhoosile, mida kasutatakse jagamatu fondi täiendamiseks (rahalsed eraldamised miinus põhivahendite amortisatsioon), tootmis-käibevahendite täiendamiseks, laenude tasumiseks; kultuuriliste vajaduste, abistamise jt. fondidesse eraldamiseks ning kolhoosnikutele täiendava töötasu maksimiseks.

Kogu kolhoosides loodud puhastulu väljaselgitamine on vajalik kolhooside riikliku juhtimise ja kolhoosimajanduse teadusliku analüüsi otstarbel. Kogu loodud puhastulu erinevate piirkondade põllumajandusharudes ja kolhoosides on vaja arvesse võtta hinnapoliitika, maksupoliitika, varumispoliitika jt. rahvatulu jaotamise ning diferentsiaalrendiga seotud küsimuste lahendamisel. Kolhooside poolt realiseeritava ja sellest kolhooside käsutusse jääva puhastulu väljaselgitamine on vajalik nende riikliku juhtimise, kuid eriti iga üksiku kolhoosi isemajandamise otstarbel.

Kasumi või kahjumi väljaselgitamisel on vaja võrrelda igast toodanguliigist ja tootmisharust saadud tulused temale tehtud kulutustega. Seda on võimalik teha kahel meetodil: 1) arvestada tulud ja kulud kogutoodangu kohta, 2) arvestada tulud ja kulud kaubatoodangu kohta.

Enamik autoreid, kes on esinenud kolhoositootmise tasuvuse arvestamise küsimuses, pooldavad tulude ja kulude võrdlemist kogu saadud toodangu kohta (23, 26, 40). Seda meetodit peab tingimata rakendama siis, kui seatakse eesmärgiks välja selgitada kogu loodud puhastulu. Realiseeritavast puhastulust kolhoosile jäävat osa on võimalik välja selgitada tulude ja kulude võrdlemisel nii kogutoodangu kui kaubatoodangu kohta, kusjuures viimane meetod on arvutustehniliselt lihtsam.

Kulude ja tulude võrdlemisel kogutoodangu kohta tuleb igast tootmisharust saadud kogutoodang hinnata rahaliselt ja kõrvutada temale tehtud kulutuste summaga. Tulude poolele kantakse toodang selle tegeliku kasutamise järgi ja hinnatakse rahaliselt järgmiselt*):

1) realiseeritud toodang tegelikes müügihindades, s. o. praktiliselt rahaline sissetulek,

2) realiseerimiseks eraldatud toodang loodetavates müügihindades,

3) naturaalseks töötasuks ja naturaaltasuks antud saadused riiklikes kokkuostuhindades,

4) seemneks, söödaks jm. tootmisvajadusteks eraldatud toodang kolhoosi omahinnas,

5) karja eluskaalu juurdekasv osas, mis ületab müüdüd loomade ja liha eluskaalu, kolhoosi omahinnas,

6) kõrvaltoodang (sõnnik, suled jm.), millele ei arvestata omahinda, samade hindadega nagu tootmiskuludes, realiseerimise korral aga realiseerimishindades.

Kulude poolele kantakse kõik vastavale toodanguliigile tehtud tootmis- ja realiseerimiskulud. Kuna eesmärgiks on kolhoosile jääva puhastulu selgitamine, siis lisatakse kulude poolele kohe ka tulumaks.

Ülaltoodud seisukoha kohaselt arvestatakse söödad taimekasvatuse tuludesse omahinnaga. See on tingitud eesmärgist selgitada mitte üksikutes tootmisharudes loodud, vaid tegelikult saadud puhastulu. Söötadest laekub puhastulu loomakasvatuse kaudu ja jääb loomakasvatusharude puhastulu hulka. Seepärast tuleb söödad hinnata taimekasvatuse tuludes samuti, nagu neid hinnatakse loomakasvatuse kuludes.

Kuid see ei tähenda, et teatud üksikküsimuste analüüsil ei võiks söötasid hinnata teisel viisil. Suuremal määral tekib niisugune vajadus nende söödaliikide hindamisel, mida võiks realiseerida, nagu kartul ja teravili. Kui analüüsida näiteks seakasvatuse majanduslikku efektiivsust, kus teravili ja kartul moodustavad söötadest suure osa, siis võib paralleelselt kasutada ka niisugust arvestust, kus söödad hinnatakse müügihindades. Sel juhul tuuakse eraldi välja puhastulu, mille kolhoos saaks sigade söötade realiseerimisel. Seakasvatuse tulude ja kulude võrdlus näitab siis ainult antud loomakasvatusharu efektiivsust söötade väärindajana. Võrreldes kogu söötade ja seakasvatuse puhastulu (söötad müügihindades) seakasvatuse puhastuluga (söötad omahinnas) ilmneb, kas majandis on teravilja ja kartulit majanduslikult kasulikum realiseerida või kasutada sigadele söödaks. Teiste söödakultuu-

*) Kogu loodud puhastulu selgitamisel kolhoosis arvutatakse tulud kogutoodangust teisiti.

ride juures pole reaalselt alust nende hindamiseks müügihindades.

Kulude ja tulude võrdlemisel kogutoodangu kohta tekib raskus loomade ja liha müügist saadud kasumi selgitamisel. Loomade eluskaalu aastane juurdekasv realiseeritakse suures osas mitte samal, vaid järgmisel või mitmel järgmisel aastal. Antud aastal loomade ja liha müügist saadud tulud on suures osas vastavalt tulud eelmise või eelmiste aastate toodangust. Siin on võimalik kasumit õigesti arvutada ainult kaubatoodangu alusel, kõrvutades loomade ja liha müügist saadud tulusid müüdud loomade ja liha tootmiseks nii aruandeaastal kui eelmistel aastatel tehtud kulutustega. Kogutoodangu alusel võrdlemine kujuneb aga väga tinglikuks, sest siin tuleb kõrvutada müüdud loomade ja liha müügist saadud tulusid kõigi loomade eluskaalu juurdekasvu tootmiskuludega samal aastal. Selle juures on vaja tulusid vastavalt vähendada, kui loomade ja liha müük ületab aastase juurdekasvu, vastupidisel juhul, kui juurdekasv on suurem kui müüdud loomade ja liha kogus, tuleb see tuludele omahinnas juurde arvata.

Üksikutes tootmisharudes saadud kasumi või kahjumi väljaselgitamisel kaubatoodangu alusel kantakse tulude poolele:

1) saaduste realiseerimisest tegelikult saadud rahaline sissetulek;

2) naturaalseks töötasuks ja naturaaltasuks antud saadused, arvestatud kokkuostuhindades.

Kulude poolele kantakse kaubatoodangule tehtud tootmis- ja realiseerimiskulud ning tulumaks.

Kõrvutades igast tootmisharust saadud tulusid tootmisharus tegelikult tehtud kulutustega, näitab vahe ühismajandi tegelikku kasumit või kahjumit. Kui tulusid võrreldakse ühtse tingliku normipäevatasu alusel arvutatud kulutustega, siis näitab vahe kasumit või kahjumit, mis oleks kujunenud siis, kui normipäevatasu oleks makstud ühtse normipäevatasu suuruses, muude tingimuste samaks jäämisel.

Tuleb rõhutada, et ülaltoodud meetodeil üksikutes tootmisharudes saadud kasumite ja kahjumite liitmine ei anna kogu majandi kasumit. Selleks tuleb välja jätta kasum, mis tekkis töötasuks ja masina-traktorijaama tasuks antud saaduste hindamisest kokkuostuhindades. Üksikute tootmisharude tasuvuse arvestamisel tuleb see tingimata arvesse võtta. Vajadus selleks ilmneb eriti selgesti näiteks piima juures. Kui piima anti teravilja eest naturaaltasuks, kolhoos selle sisuliselt realiseeris ning piima tootmise tasuvus sellest ei vähenenud. Praktiliselt aga läks äraantud piima väärtus ühes kasumiga teravilja tootmiskuludesse ja kolhoosile tervikuna ei jäänud antud piimalt kasumit. Samuti on naturaaltasu andmisel sama saaduse tootmise eest. Kartulitootmise eest äraantud kartulilt tekib madala omahinna puhul kasum, mis aga kasutatakse tootmissiseselt kartuli tootmiskulude katteks. Kartulikasvatuse tasuvust see ei vähenda, kuid majandile lõpp-

kokkuvõttes siit kasumit ei jää. Kui saaduste tootmise omahind on suurem kui kokkuostuhind, tekib naturaalse te kulutuste hindamisel kokkuostuhindades kahjum. See aga jääb kahjumiks nii antud saaduse juures kui ka majandile tervikuna. Seepärast tuleb majandi kasumi leidmisel naturaalseks töötasuks ja masina-traktorijaamale naturaaltasuks antud saadustelt kujunenud kasum välja jätta, samadelt saadustelt tekkinud kahjum aga arvesse võtta.

II PEATÜKK

TOOTMISKULUDE JA TOODANGU OMAHINNA ARVESTAMINE KOLHOOSIS

1. Kalkulatsiooniobjektide valik

Arvestuse esimeses faasis selgitatakse tootmiskulud välja kultuuride, loomaliikide ja -rühmade ning teenindavate tootmisharude kaupa. Vastavalt sellele on algul kalkulatsiooniobjektideks üksikud kultuurid, loomaliigid ja -rühmad ning teenindavad tootmisharud. Arvestuse teises faasis kantakse kulutused toodanguliikidele, mille juures ka kalkulatsiooniobjektideks on juba üksikud toodanguliigid.

Arvestuse tulemused sõltuvad suurel määral kalkulatsiooniobjektide valikust. Eriti oleneb sellest tulemuste täpsus ning võimalused andmete analüüsiks. Mida üksikasjalisemalt on kulutused välja toodud, seda sügavamalt saab omahinda ja kulutusi analüüsida.

Kolhooside 1957. aasta aruande koostamise juhendis on ette nähtud kulutuste väljatoomine järgmistele kalkulatsiooniobjektidele: taimekasvatuses — tera- ja kaunviljale, linale, kartulile, köögiviljale, söödajuurviljale, silole, mitme- ja üheaastastele heintaimedele, looduslikule heinale, haljassöötadele, heinaseemnele, viljapuuaiale ja marjaaiale; loomakasvatuses — veistele, sigadele, lammastele, lindudele, mesilastel ja kalandusele. Kultuuride ja loomaliikide kõrval on ette nähtud kulutuste väljatoomine abiettevõtete, ehituse ja kapitaalremondi ning teiste kapitaalvahetuste ja väljapoole majandit tehtud tööde kohta.

Kalkulatsiooniobjektide nimestikku võib iga kolhoos muuta või täiendada vastavalt sellele, missuguste toodanguliikide omahinda tahetakse välja tuua. Teraviljakasvatuses võib arvestada kulutusi eraldi tali- ja suviteraviljade kohta või iga üksiku teraviljakultuuri kohta. Samuti võib köögiviljakasvatuses välja tuua eraldi iga üksiku köögiviljakultuuri omahinna. See on vajalik linnalähedastes kolhoosides, kus köögiviljakasvatus on enam arenenud ja annab suuremat tulu. Tingimata on vaja arvestada kulutusi eraldi seemnekasvatusele. Kalkulatsiooniobjektide hulka tuleb võtta eraldi üksikud heinaliigid: põldhein, üheaastaste heintaimede hein, kultuurniiduhein ja looduslik hein. Kulutused tuleb

välja selgitada ka haljassöötadele: külvatud haljassöödakultuuridele, kultuurkarjamaale ja looduslikule karjamaale.

Loomakasvatuses on vaja võtta kalkulatsiooniobjektideks eraldi lehmad koos sugupullidega ja eraldi noorkari. Kolhooside kogemused näitavad, et lehmade ja noorveiste tootmiskulude eraldi arvestamine on äärmiselt vajalik selleks, et saada õigeid andmeid piimale ja veiselihale tehtud kulutuste kohta.

Seakasvatuses on vaja arvestada eraldi kulutusi emistele koos sugukultide ja pörsastega ning eraldi nuumsigadele (38). Eraldi tuleb arvestada kulutusi noorhobuste üleskasvatamisele, milleks on vaja noorhobused võtta iseseisvaks kalkulatsiooniobjektiks. Kui kolhoosis peetakse veelinde, karusloomi või kasvatatakse kalu, tuleb ka need võtta kalkulatsiooniobjektideks.

Kolhooside 1957. aasta aruande lisades ei nähta kalkulatsiooniobjektide seas ette teenindavaid tootmisharusid — tööhobuseid, autotransporti, ja teenindavaid abiettevõtteid. Nendele tehtud kulutused kantakse kultuuridele ja loomaliikidele kaudsete kuludena, ilma tööhobustele, autotranspordile ja abiettevõtetele tehtud kõikide kulutuste summa väljaselgitamiseta ja ilma hobutööpäeva, tonnkilomeetri, kilovatt-tunni jms. omahinna väljaarvestamiseta. Sealjuures kantakse need kulutused kultuuridele ja loomaliikidele neljas eraldi osas: töökulu, rahalised kulutused, põhivahendite amortisatsioon ja naturaalsed kulutused. Omahinna analüüsi vajadusi silmas pidades tuleks aga tööhobuste, autotranspordi, elektrimajanduse jt. teenindavate tootmisharude kohta välja selgitada kogu neile tehtud kulutuste summa, välja tuua hobutööpäeva, tonnkilomeetri jms. omahind ning selle alusel jaotada need kulutused kalkulatsiooniobjektide vahel ühe korraga. Selleks tuleks tööhobused, autotransport ja teised teenindavad tootmisharud võtta iseseisvateks kalkulatsiooniobjektideks ja arvestada nendele tehtud kulutused üheaegselt kultuuridele ja loomaliikidele tehtud kulutustega.

Missugused teenindavad abiettevõtted kalkulatsiooniobjektide hulka võtta, see oleneb konkreetsetest oludest igas kolhoosis. Oma elektriijaama puhul või suurtes kogustes ostetud elektrienergia kasutamise juures on vaja elektrimajandus võtta iseseisvaks kalkulatsiooniobjektiks. Remonditöökodade lülitamine kalkulatsiooniobjektide hulka on põhimõtteliselt vajalik, kuid sõltub nende töö mahust ning arvestuse olukorrast kolhoosis. Remonditöökodade väikese osatähtsuse ja töö ning kulutuste puuduliku arvestuse juures jäävad remonditöökodade kulutused üldkulude hulka.

Võttes ühelt poolt arvesse vajadust saada võimalikult üksikasjalisi andmeid tootmiskulude analüüsimiseks ning teiselt poolt arvepidamise tegelikku olukorda kolhoosides, oleks praegustes tingimustes otstarbekohane arvestada kulutusi järgmiste kalkulatsiooniobjektide lõikes.

1) T a i m e k a s v a t u s e s: taliteravili, suviteravili, lina, kartul, avamaaköögivili, katmikköögivili, söödajuurvili, silo, põld-

hein, üheaastaste heintaimede hein, kultuurniiduhein, looduslik hein, üheaastased haljassöödakultuurid, kultuurkarjamaarohi, loodusliku karjamaa rohi, puuvili, marjad;

2) loomakasvatused: lehmad ja sugupullid, noorveised, emised koos sugukultide ja põrsastega, nuumsead, lambad, linnud, noorhobused, mesilased, karusloomad;

3) teenindavad tootmisharud: autotransport (automajand), tööhobused (hobumajand), elektrimajandus (elektrijaam või ostetud elektrienergia);

4) abiettevõtted (peale teenindavate).

Mitme kululiigi juures langeb teatav osa kulutustest ehitusele, kapitaalremondile ning teistele kapitaal mahutustele, samuti väljapoole tehtud töödele. Vastavate kululiikide juures tuleb ka need võtta kalkulatsiooniobjektide hulka.

Kulutuste kandmiseks kalkulatsiooniobjektidele peab olema kindel piir, missugused kulutused saaduste omahinda arvata. Põhimõtteliselt tuleb kanda saaduste tootmise omahinda kõik kulutused, mis on tehtud nende tootmisele kuni säilitamiskohtadesse paigutamiseni või lattu üleandmiseni (kaasa arvatud). Nii arvestatakse kulutused teraviljadele kuni terade aitadesse ja põhu küünidesse paigutamiseni, heintele — küünidesse ja kuhjadesse asetamiseni, juurviljadele, kartulile, köögiviljadele, silokultuuridele — hoidlatesse ja kuhjadesse paigutamiseni jne. Hilisemad kulutused (näiteks söötade vedu lautadesse) kantakse selle tootmisharu, kultuuri või loomaliigi arvele, mille jaoks toodangut kasutatakse, või realiseerimise puhul realiseerimiskuludesse.

2. Tootmiskulude arvestamise ja toodangu omahinna väljatoomise üldine käik

Tootmiskulude arvestamise ja toodangu omahinna väljatoomise käik peab vastama kahele põhilisele nõudele: 1) see peab olema võimalikult lihtne ja ülevaatlik, 2) arvutustabelid peavad võimaldama tootmiskulusid ja omahinda kergesti analüüsida. Sealjuures tuleb silmas pidada seda, et töö lihtsustamine ei tuleks kahjuks tulemustele.

Kolhooside 1957. aasta aruande juhendis nähakse ette tootmiskulude arvestamine kalkulatsiooniobjektidele järgmises loikes: normipäevade kulu, rahalised kulutused, põhivahendite amortisatsioon ja naturaalsed kulutused. See ei anna aga kulu- tustest küllaldast sisulist ülevaadet ning raskendab tunduvalt analüüsi, sest igale kultuurile ja loomaliigile tehtud kulutusi pole näha kululiikide järgi. Paljud kululiigid arvestatakse osaliselt rahaliste ja osaliselt naturaalsete kulutuste hulgas (näiteks seeme, söödad, väetised, masina-traktorijaama tasu jt.). Mõned kululiigid on aga veel enam killustatud. Nii näiteks on hobutööle tehtud kulutused iga kultuuri juures nii normipäevade kulu, raha-

liste kulutuste, amortisatsiooni kui ka naturaalsete kulutuste hulgas. Selleks, et leida igale tootmisharule tehtud kulutusi kululiikide järgi, tuleks pärast omahinna väljatoomist teha täiendav arvutus ning kõik kulusummad ümber grupeerida kululiikide järgi.

Kuna kulutusi tuleb igal juhul, sõltumata arvestussüsteemist, välja selgitada ja kalkulatsiooniobjektidele kanda üksikute kululiikide kaupa ning et analüüsi jaoks on tingimata vaja teada kulutusi kululiikide järgi, siis on otstarbekohane kulutuste arvestus vormistada algal kohe kululiikide lõikes. Nende andmete alusel on kerge koostada kulutuste koondtabeleid mistahes vajalikul kujul ning omahinda hiljem igakülgsest analüüsida. Seepärast esitame allpool üksikasjaliselt kulutuste väljaselgitamise käigu kululiikide kaupa ühes kulutuste koondtabeli koostamisega kululiikide lõikes. Seejärel näitame ühtlasi omahinna väljatoomist aastaaruande lisade alusel, ilma seejuures kulutusi kululiikide järgi käsitlemata (vt. lk. 97).

Tootmiskulude ja omahinna arvestamine toimuks järgmiselt:

- 1) normipäevade kulu arvestamine,
- 2) töötasu arvestamine,
- 3) seemnele tehtud kulutuste arvestamine,
- 4) väetistele tehtud kulutuste arvestamine,
- 5) oma traktoritele, kombainidele ja spetsiaalsetele masinatele tehtud kulutuste või masina-traktori jaama tasu arvestamine,
- 6) tootmis-põhivahendite amortisatsiooni arvestamine,
- 7) kindlustusmaksete jaotamine,
- 8) teiste otseste kulude arvestamine,
- 9) kaudsete kulude jaotamine,
- 10) autotranspordile tehtud kulutuste arvestamine,
- 11) hobutööle tehtud kulutuste arvestamine,
- 12) produktiivkarja söötadele ja allapanule tehtud kulutuste arvestamine,
- 13) taimekasvatussaaduste omahinna väljatoomine,
- 14) loomakasvatussaaduste omahinna väljatoomine,
- 15) realiseerimiskulude arvestamine (kui raamatupidamine ei võimalda realiseerimiskulusid eraldi välja tuua, siis võib need esimestel aastatel arvestada koos tootmiskuludega).

Suurel määral sõltub tootmiskulude ja omahinna arvestamise töö raamatupidamise olukorrast kolhoosides. Kui kulutusi ei ole aasta jooksul pidevalt kultuuride ja tootmisharude järgi arvestatud, siis moodustab suure osa tööst otseste kulude väljaselgitamine kalkulatsiooniobjektide järgi. Sealjuures on vaja läbi töötada hulgaliselt algdokumente ja teha normatiivseid arvestusi. Algarvestust ja raamatupidamist on vaja täiendada selliselt, et otseseid kulusid arvestataks aasta jooksul pidevalt tootmisharude ja kultuuride järgi. Niisuguse arvepidamise juures jääb omahinna väljatoomisel ära otseste kulude väljaselgitamine üksikute raamatupidamise sissekannete ja algarvestuse dokumentide põhjal. Toot-

miskulude pidev arvestus tootmisharude ja kultuuride järgi on vajalik ühtlasi selleks, et kolhoosi juhtkond saaks pidevalt jälgida kulutuste tegemist ja saaduste omahinna kujunemist.

Kui otseseid tootmiskulusid on aasta kestel pidevalt arvestatud tootmisharude ja kultuuride kaupa, siis tuleb omahinna kalkuleerimisel läbi viia ainult järgmised tööd:

- 1) tootmis-põhivahendite amortisatsiooni arvestamine,
- 2) kaudsete kulude jaotamine,
- 3) hobutööpäeva ja tonnkilomeetri omahinna väljatoomine ja hobutööle ning autotranspordile tehtud kulutuste arvestamine kalkulasiooniobjektide järgi,
- 4) taimekasvatussaaduste omahinna väljatoomine,
- 5) söötade ja allapanu arvestamine rahas ja loomakasvatussaaduste omahinna väljatoomine.

Kuna kõigis kolhoosides ei ole veel tootmiskulude pidevat arvestust kultuuride ja tootmisharude järgi sisse viidud, siis esitame allpool ka tootmiskulude väljaselgitamise käigu.

3. Normipäevade kulu arvestamine

Töötasu ei saa arvestada kultuuride ja loomaliikide kohta vahetult. Enne on vaja välja selgitada igale toodanguliigile kulutatud normipäevade hulk ja siis arvutada töötasu normipäevade kulu alusel.

Töötasu on põllumajandussaaduste tootmisel kõige suurem kululiik. Sellepärast on vaja normipäevade kulu arvestada kultuuride ja loomaliikide kohta võimalikult täpselt. Normipäevade hulgast sõltub ka igale kultuurile ja loomaliigile langevate üldkulude suurus, kuna need jaotatakse proportsionaalselt normipäevade hulgaga, mis omakorda rõhutab normipäevade kulu õige arvestamise tähtsust.

Sõltuvalt normipäevade kalkulasiooniobjektidele kandmise viisist jaotatakse normipäevade kulu otseseks ja kaudseks.

Otseste normipäevade kulu moodustavad normipäevad, mis on tehtud vahetult mingi saaduse tootmiseks. Otseste normipäevade kulu on võimalik kanda otse igale kultuurile, loomarühmale ja teenindavale tootmisharule.

Taimekasvatuses saab kanda otseselt üksikutele kultuuridele normipäevad, mis on arvestatud põllutöödel, saagi kuivatamisel, puhastamisel, sorteerimisel ja säilitamisel, hoonete, põllutöomasinate ja inventari (mida kasutatakse mingi ühe kultuuri jaoks) jooksval remondil ja teistel töödel, mis on tehtud teatud taimekasvatussaaduse tootmiseks.

Loomakasvatuses saab kanda otseselt üksikutele loomaliikidele ja -rühmadele normipäevad, mis on arvestatud loomade hooldamise ja säilitamise, toodangu ja juurdesünni saamise, loo-

made paaritamise, söötade veo ja ettevalmistamise ning lautade ja seadmete jooksva remondi eest.

Tööhobustele kantakse otseselt normipäevad, mis on arvestatud tallimeestele tööhobuste hooldamise ja varssade saamise eest, tallide, hobuveokite, rakmete jm. hobuinventari jooksva remondi ja korrashoiu eest, söötade veo eest tööhobustele, samuti normipäevad, mis on arvestatud hobusemeestele ja põllundusbrigadiridele tööhobuste hea toitumise ja varssade saamise eest. Noorhobuste hooldamise ja nende väljaõpetamise eest arvestatud normipäevad kantakse noorhobustele.

Autotranspordile kantakse otseselt normipäevad, mis on arvestatud autojuhtidele veoautode juhtimise eest, autode, garaaži ja inventari jooksva remondi eest, kütte- ja määrdeainete kohaleveo ja teiste autotranspordi vajadusteks tehtud tööde eest.

Abiettevõtetele kantakse normipäevad, mis on arvestatud töö eest nendes abiettevõtetes, samuti materjali kohaleveo eest, abiettevõtete hoonete, masinate ja inventari jooksva remondi ja teiste tööde eest.

Kapitaalehitusele ja kapitaalremondile kantakse otseselt normipäevad, mis on arvestatud tööde eest uute hoonete ja ehitiste ehitamisel, tootmispõhivahendite kapitaalremondil, puuvilja- ja marjaaedade rajamisel ja teistel kapitaaltöödel.

Kui kolhoosi teenindab masina-traktori jaam või kui kolhoosis on traktoristidele kehtestatud kõrgem normipäevatasu kui teistele kolhoosnikutele, siis on traktoristide normipäevad vaja eraldi välja selgitada.

Kolhoosnikute poolt otseselt iga kultuuri, loomaliigi ja loomarühma, teenindava tootmisharu ja abiettevõtte jaoks ning kapitaaltöödel tehtud normipäevade hulk selgitatakse välja «Tehtud tööde ja kulutatud normipäevade arvestuse raamatu» või algdokumentide põhjal. Sealjuures võetakse arvesse ka normipäevade maha- ja juurdearvestused.

Traktoribrigaadi töölistele arvestatud otsesed normipäevad selgitatakse välja kultuuride lõikes tööde vastuvõtuaktide põhjal. Siia kuuluvad traktoristidele, haakijatele ja kombainerite abidele arvestatud normipäevad. Kui traktoristidele ja haakijatele arvestatud normipäevi ei ole võimalik kultuuride järgi välja selgitada tööde vastuvõtuaktide põhjal, siis võib need jaotada masina-traktori jaama poolt tehtud tööde mahu järgi. Selleks tuleb kõik masina-traktori jaama poolt kolhoosis aasta jooksul tehtud tööd ümber arvestada pehmekünnihektareisse ja leida igale kultuurile tehtud pehmekünnihektarite osatähtsus nende üldarvust. Saadud protsentide alusel jaotatakse traktoribrigaadi töölistele põllu- ja transporttööde eest arvestatud normipäevad kultuuride vahel.

Taimekasvatases tuleb otseste normipäevade kulusse sisse võtta ka eelmise aasta lõpetamata toodangu normipäevade kulu. Paljude kultuuride juures tehakse osa töid järgmise aasta saagi saamiseks eelmisel või isegi mitmel eelmisel aastal. Samuti tehakse

aruandeaastal rida töid järgneva aasta saagi jaoks. Aruandeaasta saagile tehtud normipäevade kulu väljaselgitamisel tuleb kalendriaasta normipäevade kulule kultuuride järgi juurde lisada eelmisel aastal aruandeaasta saagi saamiseks tehtud normipäevad ja välja jätta aruandeaastal järgmise aasta saagi saamiseks tehtud normipäevad. Seda tehakse algdokumentide põhjal. Ettetehtud normipäevade kulu moodustavad peamiselt normipäevad, mis on arvestatud sügisesel maaharimisel ja väetamisel, kesa harimisel ja väetamisel, taliteraviljade, mitmeaastaste heintaimede ja haljasväetiskultuuride külvil, alusturba tootmisel ja maaparandustöödel. Ka ettetehtud tööde osas tuleb eraldi välja tuua traktoristidele arvestatud normipäevad.

Kaudsete normipäevade kulu moodustavad normipäevad, mis on tehtud üheaegselt mitme kultuuri, mitme loomaliigi või -rühma, kogu taimekasvatuse ja loomakasvatuse või kogu kolhoosi vajadusteks. Kaudseid normipäevi ei saa kanda kalkulasiooniobjektidele otseselt, neid tuleb kaudselt jaotada kultuuride, loomaliikide ja -rühmade, teenindavate tootmisharude ning muude alade vahel. Kaudsete normipäevade hulka kuuluvad:

- 1) brigaadide üldotstarbelised normipäevad,
 - a) põllundus- ja aiandusbrigaadide üldotstarbelised normipäevad,
 - b) traktoribrigaadi üldotstarbelised normipäevad (kui kolhoosi teenindab masina-traktorijaam),
- 2) taimekasvatuse üldotstarbelised normipäevad,
- 3) farmide üldotstarbelised normipäevad,
- 4) loomakasvatuse üldotstarbelised normipäevad,
- 5) kolhoosi üldotstarbelised normipäevad.

Kaudsete normipäevade kulu tehakse kindlaks ülaltoodud jaotuse järgi ja jaotatakse seejärel kalkulasiooniobjektide vahel proportsionaalselt otseste normipäevade kulule.

Põllundus- ja aiandusbrigaadide normipäevade üldkulusse arvatakse normipäevad, mis on arvestatud brigadiridele, brigadiride abidele, brigaadide arvestajatele, lülivanematele ja töögrupivanematele töö juhtimise eest, brigaadide üldisteks vajadusteks tehtud tööde eest, samuti brigaadi liikmetele puhkuse ajal arvestatud normipäevad. Brigaadide normipäevade üldkulusse tuleb arvata ka normipäevad, mis on kolhoosnikutele juurde arvestatud tööaktiivsuse eest.

Kui tootmiskulusid ja toodangu omahinda ei arvestata eraldi brigaadide kaupa, siis arvestatakse kõigi brigaadide üldkulud üheskoos. Nendega koos arvestatakse siis ka taimekasvatuse üldotstarbeliste normipäevade kulu, kuhu kuuluvad agronoomile arvestatud normipäevad, osa remonditöökodade töölistele taimekasvatuse jaoks tehtud jooksva remondi tööde eest arvestatud normipäevadest ja teisteks taimekasvatuse üldisteks vajadusteks tehtud normipäevad.

Brigaadide ja taimekasvatuse normipäevade üldkulu jaotatakse

kultuuride vahel vastavalt iga kultuuri osatähtsusele otseste normipäevade summas taimekasvatuses.

Traktoribrigaadi kaudsete normipäevade hulka arvatakse normipäevad, mis on arvestatud traktoribrigaadi brigadirile, brigadiri abile ja arvestajale-tankijale. Need jaotatakse kultuuride vahel proportsionaalselt traktoristide ja haakijate normipäevadele või masina-traktorijaama poolt tehtud töödele pehmekünnihetarites.

Farmide üldotstarbeliste normipäevade hulka kuuluvad normipäevad, mis on arvestatud farmijuhatajatele, brigadiridele, farmi arvestajatele jt. juhtivatele ja teenindavatele töötajatele farmides. Need normipäevad kantakse üksikutele loomaliikidele selles ulatuses, nagu nad on arvestatud «Tehtud tööde ja kulutatud normipäevade arvestuse raamatus». Edasine jaotus loomarühmade vahel toimub vastavalt iga loomarühma otseste normipäevade osatähtsusele loomaliigi otseste normipäevade summas.

Loomakasvatuse üldotstarbeliste normipäevade hulka kuuluvad normipäevad, mis on arvestatud zootehnikule, veterinaartöötajale, söödakorraldajale jt. kogu loomakasvatust juhtivatele ja teenindavatele töötajatele, osa remonditöökodade töölistele loomakasvatuse jaoks tehtud jooksva remondi eest arvestatud normipäevadest ja teisteks loomakasvatuse üldisteks vajadusteks tehtud normipäevad. Need normipäevad jaotatakse loomaliikide ja -rühmade vahel vastavalt nende loomaliikide või -rühmade otseste normipäevade osatähtsusele kogu loomakasvatuse otseste normipäevade summas.

Kui kolhoosis on taimekasvatuse ja loomakasvatuse juhtimine ühendatud kompleksbrigaadidesse, siis jaotatakse kompleksbrigaadide normipäevade üldkulu kultuuride, loomaliikide ja -rühmade vahel vastavalt nende osatähtsusele taime- ja loomakasvatuse otseste normipäevade summas.

Kolhoosi üldotstarbeliste normipäevade hulka arvatakse normipäevad, mis on arvestatud administratiiv- ja teenindavale personalile, tööde eest üldkasutatavate ehitiste, teede, sildade jm. hooldamisel ja jooksval remondil, kolhoosi kulul peetavate laste-aedade, sööklate jt. eluolustikulise teenindamise ettevõtete töötajatele, kolhoosi liikmete kvalifikatsiooni tõstmisel viibimise ajal ja osa toodangu realiseermisele kulutatud normipäevadest (kui realiseerimiskulusid ei arvestata eraldi). Kolhoosi normipäevade üldkulu jaotatakse kultuuridele, loomaliikidele ja -rühmadele, teenindavatele tootmisharudele, abiettevõtetele ja kapitaal-mahutustele proportsionaalselt otseste normipäevade kulule.

Kaudsete normipäevade kulu, samuti ka teisi kaudseid kulusid võib jaotada kalkulatsioonide vahel arvutustehniliselt kahel viisil. Esiteks võib kaudseid kulusid jaotada otseste normipäevade osatähtsuse järgi protsentides normipäevade üldarvust, teiseks selle järgi, kui mitu kaudset normipäeva või kui palju

kaudseid kulusid rublades tuleb iga otseselt kulutatud normipäeva kohta.

Esimese mooduse juures tuleb tootmise üldotstarbeliste normipäevade jaotamisel välja selgitada, kui mitu protsenti moodustab iga kultuuri otseste normipäevade kulu otseste normipäevade üldarvust taimekasvatases ja iga loomaliigi ning loomarühma otseste normipäevade arv otseste normipäevade üldarvust loomakasvatases.

Näiteks kulutati Harju rajooni I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. aastal taimekasvatases otseselt 25 190 normipäeva. Taliteraviljale kulutati otseselt 1655 normipäeva, mis moodustas otseste normipäevade summast taimekasvatases 6,6%. Taimekasvatuse üldisteks otstarveteks kulutati kokku 2232 normipäeva. Sellest 6,6% on 147 normipäeva, mis näitabki taimekasvatuse üldotstarbelistest normipäevadest taliteraviljale langevat osa.

Kolhoosi üldotstarbeliste normipäevade jaotamisel tuleb leida, kui mitu protsenti moodustab otseste normipäevade kulu iga kultuuri, loomaliigi ja -rühma juures otseste normipäevade üldsummast kolhoosis. I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis oli otseste normipäevade kulu 1955. aastal kokku 65 952 normipäeva. Taliteraviljale kulutatud otsesed normipäevad moodustasid sellest 2,5%. Kolhoosi üldisteks vajadusteks kulutati kokku 6857 normipäeva. Sellest tuleb kanda teraviljale 2,5%, s. o. 171 normipäeva.

Teise mooduse juures on vaja arvutada, kui palju tuleb kaudseid normipäevi iga otseselt kulutatud normipäeva kohta. I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis tuli taimekasvatases iga otseselt kulutatud normipäeva kohta 0,089 taimekasvatuse üldotstarbelist normipäeva ($2232 : 25\ 190$). Taliteraviljale tuleb tootmise üldotstarbelisi normipäevi $1655 \times 0,089$, s. o. 147 normipäeva. Iga otsese normipäeva kohta langes 0,104 kolhoosi üldotstarbelist normipäeva ($6857 : 65\ 952$). Teraviljale tuleb neid kanda $1655 \times 0,104$, s. o. 172 normipäeva.

Toome näite otseste ja kaudsete normipäevade jaotamise kohta kalkultatsiooniobjektidele Harju rajooni I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis (tab. 9).

Siinjuures tuleb juhtida tähelepanu sellele, et esitatud tabelis on kantud osa kolhoosi üldotstarbelistest normipäevadest ka tööhobustele, autotranspordile ja elektrimajandusele, mida ei tehta vastavas aastaaruande abitabelis (vt. sellest ka lk. 74). Nimetatud erinevus ei takista aastaaruande abitabeli andmete kasutamist esitatud kujul.

Kirjeldatud meetodika kohaselt võetakse kaudsete normipäevade kulusse, mis tuleb jaotamisele aruandeaasta toodangule, kogu normipäevade kaudne kulu aruandeaastal. Sellega tehakse taimekasvatuse osas teatav viga, kuna otsesed normipäevad taimekasvatases koosnevad osaliselt eelmise aasta ja osaliselt aruandeaasta normipäevadest. Nimetatud viga on põhimõtteline, kuid ei

oma olulist praktilist tähtsust arvestuste tulemuste suhtes. Selle kõrvaldamine muudaks kaudsete kulude arvestamise esialgu liiga töömahukaks. Omahinna pideva arvestamise sisseviimisel kolhoosides on aga vaja rakendada põhimõtet, mille kohaselt kaudsed normipäevad jaotatakse igal aastal sama aasta otsestele normipäevadele. Eelmisel aastal ettetehtud normipäevade kulu koosneks sel juhul nii otsestest kui kaudsetest normipäevadest. Aruandeaasta normipäevadest kantakse siis kuludesse aruandeaasta saagi jaoks tehtud otsesed normipäevad koos vastava osaga aruandeaasta kaudsetest normipäevadest.

4. Töötasule tehtud kulutuste arvestamine

Praegu on vaja kolhoosides kalkuleerida omahinda nii tegelikult väljamakstud normipäevatasu kui ka ühtse tingliku normipäevatasu alusel. Seepärast tuleb arvutada töötasu kahes variandis: 1) tegelikult iga kultuuri, loomaliigi jne. kohta makstud töötasu ja 2) töötasu, mis oleks kujunenud ühtse normipäevatasu juures.

Kui kolhoosis asutakse arvestama saaduste omahinda juba aasta kestel, siis tuleb tegeliku normipäevatasu asemel kasutada plaanilist normipäevatasu. Aasta lõpul korrigeeritakse kulud töötasule vastavalt tegelikult makstud normipäevatasule.

Töö tasustamise vormid on kolhoosides väga mitmesugused. Tegeliku töötasu arvutamisel tuleb töötasu välja selgitada kalkulasiooniobjektide kohta kõikide erinevate töötasuvormide järgi. Need on: 1) normipäevadele makstud rahaline ja naturaalne tasu, 2) tasu kolhoosnikutele ja väljastpoolt lähetatud isikutele nende tööde eest, mille juures normipäevi ei arvestata ^{*)}, 3) rahaline tasu palgatud töölistele, 4) rahaline ja naturaalne lisatasu, 5) rahaline juurdearvestus esimehele, raamatupidajale ja spetsialistidele.

Põhilise osa töötasust moodustab kolhoosides normipäevadele makstud tasu. Teades igale kalkulasiooniobjektile kulutatud normipäevade hulka ja ühe normipäeva tasu, saab välja arvutada, kui suured olid kolhoosi kulutused normipäevadele kalkulasiooniobjektide järgi.

Kolhoosi aastaaruandes on näidatud kolhoosnikute ja traktori-brigaadi tööliste ühe normipäeva keskmine tasu. Selle leidmiseks on normipäevade tasuks ja lisatasuks antud raha ja saadused jagatud normipäevade arvuga, mis oli aluseks tulude jaotamisel. Kui kolhoosis maksti lisatasu, siis ei saa ühe normipäeva tasu võtta aastaaruandest, et sellega korrutada normipäevade arvu tootmis-harude järgi. Selleks on vaja võtta normipäevatasu ilma lisatasuta.

*) Mitmetes kolhoosides tasutakse osa põllutööde eest kindla tasumäära alusel natuuras või rahas, kusjuures normipäevadele arvestata.

Normipäevade kulu arvutamine kalkultatsiooniobjektide

Kalkultatsiooniobjekt	Eelmisel aastal aru- andeaasta saagi jaoks tehtud otseste normipäevade kulu		Otseste normipäevade kulu aru- andeaastal sama aasta saagiks		Otseste normipäevade kulu kokku	Otseste normipäevade osatähtsus %/o-des	
	kolhoosnikutele	traktoribrigaadi töölistele	kolhoosnikutele	traktoribrigaadi töölistele		taime- või loomakasvatuse otseste normipäevade summa	kolhoosi otseste normipäevade summa
1	2	3	4	5	6	7	8
I Taimekasvatus							
Taliteravili	126	555	957	17	1655	6,6	2,5
Suvinisu	—	42	415	80	537	2,1	0,8
Söödateravili	—	198	1068	521	1787	7,1	2,7
Kartul	—	—	2972	414	3386	13,4	5,1
Kapsas	—	—	3328	54	3382	13,4	5,1
Kaalikas	—	—	2019	38	2057	8,2	3,1
Porgand	—	—	753	16	769	3,0	1,2
Peet	—	—	387	4	391	1,6	0,6
Kurk (avamaalt)	—	—	548	8	556	2,2	0,9
Tomat (avamaalt)	—	—	520	4	524	2,1	0,8
Sibul	—	—	373	4	377	1,5	0,6
Rabarber	—	—	199	—	199	0,8	0,3
Kasvuhoone	—	—	574	—	574	2,3	0,9
Lavad	—	—	1059	—	1059	4,2	1,6
Söödajuurvili	—	—	452	4	456	1,8	0,7
Silo	—	—	836	63	899	3,6	1,4
Mais haljassöödaks	—	—	1551	222	1773	7,0	2,7
Põldhein	48	—	761	62	871	3,4	1,3
Niiduhein	—	—	3294	—	3294	13,1	5,0
Põldheinaseeme	—	—	16	4	20	0,1	0,0
Mesikaseeme	—	—	—	4	4	0,0	0,0
Puuvili ja marjad	—	—	620	—	620	2,5	0,9
Kokku taimekasvatus	174	795	22 702	1519	25 190	100,0	38,2

*) Kui kolhoosi ei teeninda masina-traktorijaama traktoribrigaad, siis vajadus lahtrite 3 ja 5 järgi tekib ainult sel juhul, kui traktoristide normipäevatasu on kõrgem teiste kolhoosnikute normipäevatasust, vajadus lahtr 10 järgi jääb aga ära.

kaupa I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal *)

Kaudsete normipäevade kulu aruandeaastal			Kogutoodang ümberarvutatult ühele liigile				Normipäevade kulu toodanguühiku kohta
brigaadide, farmide, taime- ja loomakasvatuse üldotstarbelised normipäevad	traktoribrigaadi brigadiri, brigadiri abi ja arvestajate normipäevad	kolhoosi üldotstarbelised normipäevad	Normipäevade kulu kokku (6+9+10+11)	toodanguliigi nimetus	mõõtühik	kogus	
9	10	11	12	13	14	15	16
147	7	171	1980	terad	ts	463,08	4,28
47	40	55	679	terad	ts	265,66	2,56
159	230	185	2361	terad	ts	414,32	5,70
299	160	350	4195	kartul	ts	5449,30	0,77
299	20	350	4051	kapsas	ts	1852,20	2,19
183	17	212	2469	kaalikas	ts	2143,16	1,15
67	6	82	924	porgand	ts	301,50	3,06
36	2	41	470	peet	ts	145,50	3,23
49	3	62	670	kurk	ts	14,95	44,82
47	1	55	627	tomat	ts	63,22	9,92
34	1	41	453	sibul	ts	22,60	20,04
18	—	21	238				
51	—	62	687				
94	—	110	1263				
40	2	48	546	juurvili	ts	184,33	2,96
80	24	96	1099	silo	ts	1748,00	0,63
156	87	185	2201	haljasmass	ts	1615,00	1,36
76	25	89	1061	hein	ts	2826,00	0,37
292	—	343	3929	hein	ts	5428,00	0,72
2	2	0	24	seeme	ts	12,12	1,98
0	2	0	6	seeme	ts	10,04	0,60
56	—	62	738	puuvili ja marjad	ts	82,13	8,98
2232	629	2620	30 671	×	×	×	×

1	2	3	4	5	6	7	8
II Loomakasvatus							
Lehmad ja sugupullid	—	—	19 698	—	19 698	69,6	29,9
Noorveised	—	—	4277	—	4277	15,1	6,5
Emised, kuldid ja põrsad	—	—	869	—	869	3,1	1,3
Nuumsead	—	—	490	—	490	1,7	0,8
Lambad	—	—	494	—	494	1,8	0,8
Linnud	—	—	523	—	523	1,9	0,8
Noorhobused	—	—	683	—	683	2,4	1,0
Mesilased	—	—	476	—	476	1,5	0,7
Höberebased	—	—	874	—	874	2,9	1,3
Kokku loomakasvatus	—	—	28 384	—	28 384	100,0	43,1
III Teenindavad tootmisharud							
Autotransport	—	—	4468	—	4468	×	6,8
Tööhobused	—	—	4487	—	4487	×	6,8
Elektrimajandus	—	—	—	—	—	×	—
IV Muud tegevusalad							
Abiettevõtted (saekaater)	—	—	882	—	882	×	1,3
Ehitus- ja kapitaalremont	—	—	1724	—	1724	×	2,6
Maaparandus	—	—	89	728	817	×	1,2
Kokku	174	795	62 736	2247	65 952	×	100,0

Märkus: lahtris 9 on autotranspordile, tööhobustele ja ehitusele

Tegelik normipäevatasu on vaja arvutada eraldi ettetehtud ja aruandeaastal kulutatud normipäevadele. Selleks tuleb enne arvutada ühe normipäeva tasu rahas ilma lisatasuta eelmisel aastal ja aruandeaastal. Normipäevale antud saadused hinnatakse rahas riiklike kokkuostuhindadega.

Seni kui kolhoosi teenindab traktoribrigaad, tuleb normipäevadele makstud tegelik tasu arvutada eraldi kolhoosnikute ja traktoribrigaadi tööliste kohta. Normipäevade tasu kolhoosi traktoristidele tuleb edaspidi arvutada eraldi siis, kui nende normipäevatasu on kõrgem teiste kolhoosnikute omast.

Traktoribrigaadi töölistele makstud normipäevatasu arvutamist raskendab asjaolu, et traktoristid ja haakijad saavad normipäeva eest enamasti erinevat tasu. Arvestuse lihtsustamise eesmärgil võib võtta aluseks traktoribrigaadi tööliste keskmise normipäevatasu.

Normipäevadele makstud tasu on otstarbekohane arvestada sama jaotuse kohaselt kui normipäevade kulu. See võimaldab hilisemat töötasu kulu üksikasjalikku analüüsi.

Kõik teised töötasuliigid tuleb välja selgitada tootmisharude ja kultuuride järgi raamatupidamise andmete alusel ja kanda otseselt kalkultatsiooniobjektidele.

Tabel 9 (järg)

9	10	11	12	13	14	15	16
936	—	2050	22 684	piim	ts	4824,00	4,70
204	—	446	4927	elusk. juurdek.	ts	199,90	24,65
36	—	89	994	põrsad	tk.	147	6,76
24	—	55	569	elusk. juurdek.	ts	44,54	12,78
—	—	55	549	elusk. juurdek.	ts	48,18	11,39
—	—	55	578	munad	tuh. tk.	36,55	15,81
—	—	69	752	hobused	pead	20	37,60
—	—	48	524	mesi	ts	4,61	113,66
—	—	89	963	nahad	tk.	102	9,44
1200	—	2956	32 540	×	×	×	×
70	×	466	5004	tonnkilomeetrid	tkm	130 343	0,04
650	×	466	5603	hobutööpäevad	päevad	11 218	0,50
—	×	—	—	kilovatt-tunnid	kwh	71 300	—
—	—	89	971				
35	—	178	1937				
—	280	82	1179				
4187	909	6857	77 905	×	×	×	×

kantud osa sepikoja normipäevade kulust.

Oululisemaid töötasuvorme normipäevatasu kõrval on naturaalne ja rahaline lisatasu ning preemiad. Lisatasu ja preemiad tuleb kanda otsese kuluna nendele kultuuridele ja loomaliikidele, kus lisatasu maksti. Sealjuures tuleb naturaalne lisatasu hinnata rahas riiklike kokkuostuhindadega.

Paljudes kolhoosides rakendatakse lisatasu maksmist normipäevade alusel. Sageli kasutatakse lisatasustamist natuuras koristustööl väljatöötatud normipäevadele. Kui lisatasu teatud saaduses anti ainult sama saaduse koristustööl tehtud normipäevade eest, siis on võimalik kogu lisatasu kanda vastava kultuuri kulutustesse. Kui aga üht saadust anti mitme kultuuri jaoks tehtud normipäevade eest (näiteks looduslikku heina põldheina ja loodusliku heina koristustööde eest), tuleb lisatasustamiseks antud kogus jaotada nende kultuuride vahel vastavalt normipäevade arvale, millele lisatasu maksti.

Kombainerite töö tasustamine toimub erinevalt teiste traktoribrigaadi tööliste töö tasustamisest. Kombaineritele ei arvestata tehtud töö eest normipäevi, vaid tasutakse otse natuuras. Seejärest tuleb kombaineritele makstud tasu arvestada eraldi. Natuuras antud tasu arvutatakse rahasse samal põhimõttel, mille järgi

Tegeliku töötasu arvutamine I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. aastal.

Kalkulatsiooni- objekt	Eelmisel aastal ette- tehtud nor- mipäevade tasu rbl.		Aruandeaasta otsete normi- päevade tasu rbl.		Rahaline tasu palgatud töölilistele rbl.	Naturaalne töötasu ja lisatasu		Rahaline lisatasu ja preemiad rbl.	Otsene töötasu kokku rbl. (2+3+4+5+6+8+9)	Taim- ja loomakasva- tuse üldotstarbeliste normipäevade tasu rbl.	Kolhoosi üldotstarbe- liste normipäevade, tasu rbl.
	kolhoosni- kutele	traktori- brigaadi töölilistele	kolhoosni- kutele	traktori- brigaadi töölilistele		kogus	rbl.				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I Taimakasvatus											
Taliteravili	1074	5173	6737	145	5238	—	—	—	18 367	1095	1204
Suvinisu	—	391	2921	684	1902	0,54 ts	53	—	5951	673	387
Söödateravili	—	1845	7519	4455	6652	1,40 ts	135	—	20 606	3086	1302
Kartul	—	—	20 923	3540	3972	551,30 ts	29 219	—	57 654	3472	2464
Kapsas	—	—	23 429	461	5062	—	—	—	28 952	2276	2464
Kaalikas	—	—	14 214	325	3499	—	—	—	18 038	1433	1492
Porgand	—	—	5301	136	2578	—	—	—	8015	523	577
Peet	—	—	2724	34	601	—	—	—	3359	270	289
Kurk	—	—	3858	68	1506	—	—	—	5432	371	436
Tomat	—	—	3661	34	1486	—	—	—	5181	340	387
Sibul	—	—	2626	34	1166	—	—	—	3826	248	289
Rabarber	—	—	1401	—	365	—	—	—	1766	127	148
Kasvuhoone	—	—	4041	—	1670	—	—	—	5711	359	436
Lavad	—	—	7455	—	966	—	—	—	8421	662	774
Söödajuurvili	—	—	3182	34	933	—	—	—	4149	299	338
Silo	—	—	5886	539	7226	—	—	—	13 651	768	676
Mais haljassöödaks	—	—	10 919	1898	2735	—	—	—	15 552	1842	1302
Põldhein	409	—	5357	530	2638	269,00 ts	5386	—	14 320	749	627
Niiduhein	—	—	23 190	—	6079	620,70 ts	12 414	—	41 683	2056	2415

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Põldheinaseeme	—	—	113	34	396	—	—	—	543	31	—
Mesikaseeme	—	—	—	34	200	—	—	—	234	17	—
Puuvili ja marjad	—	—	4365	—	16 204	—	—	—	20 569	394	436
Kokku taimekasvatus	1483	7409	159 822	12 985	73 074	×	47 207	—	301 980	21 091	18 443
II Loomakasvatus						5 vasikat ja					
Lehmad ja sugupullid	—	—	138 674	—	7617	3,46 ts piima	1894	—	148 621	6590	14 432
Noorveised	—	—	30 110	—	2136	—	436	—	32 246	1436	3140
Emised, kuldid ja pörsad	—	—	6118	—	972	2 pörsast	330	—	7420	253	627
Numsead	—	—	3450	—	1380	—	—	—	4830	169	387
Lambad	—	—	3477	—	—	—	—	—	3477	—	387
Linnud	—	—	3682	—	—	—	—	—	3682	—	387
Noorhobused	—	—	4808	—	—	—	—	—	4808	—	486
Mesilased	—	—	3351	—	—	—	—	—	3351	—	338
Hõberebased	—	—	6153	—	1386	—	—	—	7539	—	627
Kokku loomakasvatus	—	—	199 823	—	13 491	×	2660	—	215 974	8448	20 811
III Teenindavad tootmisharud											
Autotransport	—	—	31 454	—	15 519	1 vasikas	374	—	47 347	493	3281
Tööhobused	—	—	31 588	—	1111	—	—	—	32 699	4576	3281
Elektrimajandus	—	—	—	—	9093	—	—	—	9093	—	—
IV Muud tegevusalad											
Abiettevõtted (saekaater)	—	—	6209	—	16 328	—	—	1760	24 297	—	627
Ehitus ja kapitaalremont	—	—	12 137	—	1899	—	—	—	14 036	246	1253
Maaparandus	—	—	626	6224	—	—	—	—	6850	2394	577
Kokku	1483	7409	441 659	19 209	130 515	×	50 241	1760	652 276	37 248	48 273

Märkus: Ühe normipäeva tasu: 1954. aastal oli kolhoosnikutel 8,52 rbl. ja traktoribrigaadi töölistel 9,32 rbl., 1955. aastal — kolhoosnikutel 7,04 rbl. ja traktoribrigaadi töölistel 8,55 rbl.

arvutatakse rahasse teisedki naturaalse töötasu liigid. Kombineerite töötasu kantakse otseselt nende kultuuride kulutustesse, mida koristati kombainiga.

Paljudes kolhoosides tasutakse koristustööde eest teatud protsendi alusel koristatud saagist. Olenemata sellest, kas nende koristustööde eest normipäevi arvestati või mitte, tuleb koristustööde tasuks antud saadused kanda vastava kultuuri jaoks tehtud kulutustesse.

Peale eespool toodud töötasuliikide makstakse paljudes kolhoosides rahalist töötasu väljastpoolt palgatud töölistele. Palgatöölistele makstud tasu tuleb kanda otse nende kultuuride või loomaliikide kulutustesse, kus palgatööjõudu kasutati.

Tegelikult makstud töötasu arvutamine kalkulatsiooniobjektide kaupa I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis on esitatud tabelis 10.

Töötasu arvutamisel ühtse normipäevatasu alusel korrutatakse igale kalkulatsiooniobjektile kulutatud normipäevade arv ühtse normipäevatasuga. Tootmiskulude hilisema analüüsi seisukohalt on soovitatav ühtne töötasu arvutada eraldi otseste ja kaudsete normipäevade kohta. Kõik teised töötasuliigid (lisatasu, preemiad jne.) võetakse arvesse ainult sel juhul, kui töö eest tasuti rahas või natuuras, ilma seejuures normipäevi arvestamata.

Töötasu arvutamisel jääb esialgu arvesse võtmata rahaline tasu palgatud juhtivale ja teenindavale personalile ning rahaline juurdearvestus esimehele, spetsialistidele ja raamatupidajale. Need kaudse rahalise töötasu liigid on otstarbekohasem arvestada hiljem koos teiste üldkuludega. Viimastega koos jaotatakse nad ka kalkulatsiooniobjektide vahel.

Juhul kui kolhoosnikutele tasutakse töö eest mitte normipäevade alusel, vaid otsese rahalise töötasu näol, siis pole võimalik töötasuks makstud summasid arvestada kalkulatsiooniobjektide kohta tagantjärele. Niisugusel korral peab raamatupidaja arvestama väljamakstud töötasu aasta jooksul pidevalt kultuuride ja loomaliikide järele.

5. Seemnele tehtud kulutuste arvestamine

Kulutused seemnele koosnevad kulutustest omatoodetud ja ostetud seemnele. Omatoodetud seemne arvestatakse rahaliselt iga kolhoosi eelmise aasta omahinnas, ostetud seemne — tegelikes ostuhindades.

Esimesel arvestusaastal pole eelmise aasta seemne omahinda teada. Teravilja ja kartuli omatoodetud seemne kulu on võimalik arvestada aruandeaasta omahinnas sel teel, et seemne kogus lahutatakse saagist maha. Rahas väljendatud kulutused jagatakse ülejäävale saagile. Arvestuse lihtsustamiseks võib esimesel aastal hinnata teravilja ja kartuli seemne ka kokkuostuhindades.

Põldheina, lina, söödajuurvilja ja köögivilja omatoodetud seemet on samuti otstarbekohane hinnata esimesel arvestusaastal kokkuostuhindades. Järgnevatel aastatel saab omatoodetud seemne kulu arvestada kõikide kultuuride juures eelmise aasta omahinnas.

Mitmeaastaste kultuuride juures tuleb seemnekulu jaotada võrdselt kasutusaastate vahel. Kultuurheinamaade ja -karjamaade rajamisel tehtud seemnekulu jaotatakse nagu teisedki püsiva rohukamara loomise kulud rohukamara püsivuse perioodile, tavaliselt 5—10 aastale.

On vaja tingimata kontrollida, et kulutused seemnele oleksid arvestatud iga kultuuri kohta, sest sageli tuleb ette juhtumeid, kus vikisegatise, üheaastaste heintaimede, haljasrukki jt. kultuuride seemnekulu jäetakse arvestamata.

Tabel 11

Seemnele tehtud kulutuste arvutamine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Kultuur	Omatoodetud seeme*)			Ostetud seeme		Kokku kulutused seemnele
	kogus ts	omahind rbl.	summa rbl.	kogus kg	summa rbl.	
1	2	3	4	5	6	7
Taliteravili	181,00			—	—	181,00 ts
Suvinisu	69,29			—	—	69,29 „
Söödateravili	177,38			100,0	206	177,38 „ ja 206 rbl.
Kartul	2145,00			—	—	2145 ts
Kapsas	—			12,7	2278	2278 rbl.
Kaalikas	—			70,0	4552	4552 „
Porgand	—			18,0	1410	1410 „
Peet	—			25,0	400	400 „
Kurk (avamaa)	—			8,6	710	710 „
Tomat (avamaa)	—			0,6	120	120 „
Sibul	—			322,5	1813	1813 „
Rabarber	—			—	—	—
Kasvuhoone	—			3,7	156	156 „
Lavad	—			21,3	2907	2907 „
Söödajuurvili	—			64,0	1844	1844 „
Silokultuurid	—			419,0	924	924 „
Mais haljassöödaks	—			1578,0	1067	1067 „
Põldhein	—			763,0	6510	6510 „
Niiduhein	—			—	—	—
Põldheinaseeme	—			22,0	187	187 „
Mesikaseeme	—			210,0	106	106 „
Puuvili ja marjad	—			—	—	—
Kokku rbl.	×	×		×	25 190	

*) Kui esimesel aastal omatoodetud seeme võetakse kuludesse omahinnas, siis näidatakse omatoodetud seeme esialgu ainult koguseliselt.

Analoogiliselt seemnekulule arvestatakse kulutused istikutele. Enamikus kolhoosides kasvatatakse köögiviljaistikuid. Kui köögiviljaistikuid kasvatatakse ainult oma tarbeks, võib nende kasvatamisel tehtud kulutused arvestada koos vastavate köögiviljakultuuride kulutustega. Et aga osa istikutest tavaliselt realiseeritakse, siis tuleks arvestada kulutused istikute kasvatamisele eraldi ja välja tuua tuhande tüki omahind. Lähtudes istikute kulust hektari kohta, arvutatakse välja oma vajadusteks kasutatud istikute hulk ja korrutatakse omahinnaga. Ostetud istikud arvestatakse tegelikus ostuhinnas.

Seemnele tehtud kulutuste arvutamine I. V. Mitsšurini nimelises kolhoosis on toodud tabelis 11.

6. Väetistele tehtud kulutuste arvestamine

Väetistele tehtud kulutustena arvestatakse kultuuridele antud orgaaniliste ja mineraalväetiste maksumus. Kulud väetamisega seotud töödele jäävad iga kultuuri juures töötasu, hobutöökulu ja autotranspordi kulude hulka. Kõiki väetamisele tehtud kulutusi on võimalik välja selgitada vastava eriarvutuse abil väetiste veo ja väetamistööde algdokumentide alusel pärast seda, kui on välja toodud ühe hobutööpäeva ja tonnkilomeetri omahind.

Kui mineraalväetiste kulu ei ole raamatupidamises arvestatud rahas kultuuride järgi, on vaja kulutused mineraalväetistele välja selgitada kasutatud koguste järgi. Igale kultuurile antud mineraalväetiste kogused selgitatakse välja üksikute väetiste järgi ning korrutatakse ühiku ostuhinnaga. Samal viisil toimub sõnnikule tehtud kulutuste arvestamine, kusjuures sõnnik hinnatakse 6—8 rubla tonn.

Turbakompostiga väetamisel lisatakse kultuuridele antud sõnniku maksumusele kompostturba varumise ja komposti valmistamise kulud. Väetusturbaga väetamisel ja lupjamisel arvestatakse tootmiskuludesse tegelikud kulutused, mis tehti nende väetiste varumisele. Kui turba ja lubiväetiste varumise kulud pole teada otse põldude ja kultuuride järgi, siis arvutatakse kulutused kultuuride kaupa, lähtudes neile kasutatud kogustest ja kulutustest ühe tonni kohta. Väetusturba ja lubiväetise varumise kulusid on praktiliselt võimalik välja tuua ainult sel juhul, kui selleks kasutati palgatööjõudu või masina-traktorijaama tööd. Turba ja lubiväetise varumiseks tehtud normipäevade kulu, hobutöökulu ja kolhoosi autotranspordi töö jääb praeguse arvepidamise juures eraldamata.

Väetiste kulu arvestamisel on vaja pöörata erilist tähelepanu lõpetamata tootmisele. Paljude kultuuride alla antakse osa väetistest eelmisel aastal. Väetiste kulu arvutamisel tuleb arvesse võtta aruandeaasta saagi saamiseks antud väetised. Kulutused aruandeaastal järgmise aasta saagi alla antud väetistele jäävad aruandeaasta lõpetamata toodangusse.

Väetistele tehtud kulutuste arvutamine I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Kultuur	Mineraalväetised								Sõnnik		Fe- kaalid rbl.	Kokku kulutu- sed väe- tistele rbl.
	superfosfaat		kaaliväetised		lämmastik- väetised		fosforiit		t	rbl.		
	t	rbl.	t	rbl.	t	rbl.	t	rbl.	t	rbl.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Taliteravili	9,6	1320	6,8	814	11,0	2054	—	—	—	—	—	4188
Suvinisu	1,5	118	2,0	266	2,5	494	—	—	219	1314	—	2192
Söödateravili	1,0	79	2,0	266	—	—	—	—	—	—	—	345
Kartul	1,0	79	9,0	1195	4,2	740	—	—	570	3420	—	5434
Kapsas	0,3	24	1,9	252	6,0	1400	—	—	317	1902	583	4161
Kaalikas	1,0	79	1,5	199	—	—	—	—	200	1200	493	1971
Porgand	0,6	47	0,6	80	—	—	—	—	93	558	194	879
Peet	—	—	—	—	—	—	—	—	22	132	45	177
Kurk (avamaalt)	—	—	—	—	—	—	—	—	43	258	90	348
Tomat (avamaalt)	0,1	8	0,2	26	0,3	83	—	—	21	126	45	288
Sibul	—	—	—	—	—	—	—	—	21	126	45	171
Rabarber	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kasvuhoone	0,1	8	0,1	14	0,2	42	—	—	1	6	—	70
Lavad	0,2	16	0,2	26	0,4	84	2,0	80	9	54	—	260
Söödajuurvili	0,1	8	0,4	53	0,7	193	—	—	—	—	—	254
Silokultuurid	1,9	150	3,2	424	0,1	29	—	—	67	402	—	1005
Mais haljassöödaks	0,9	71	1,8	240	1,1	263	—	—	363	2178	—	2752
Põldhein	4,7	369	13,5	1793	—	—	—	—	—	—	—	2162
Niiduhein	7,7	1317	10,4	1189	0,4	114	28,1	1109	—	—	—	3729
Põldheinaseeme	0,1	8	0,1	13	—	—	—	—	—	—	—	21
Mesikaseeme	0,2	16	0,4	53	—	—	—	—	—	—	—	69
Puuvili ja marjad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	31,0	3717	54,1	6903	26,9	5496	30,1	1189	1946	11676	1495	30476

Ühtlasi on vaja arvesse võtta seda, et sõnnikuga antud tai-
metoitaineid ei kasuta põllumajanduskultuurid ära ühe aasta
jooksul. Seoses sellega pole õige kanda sõnniku maksumust täies
ulatuses väetist saanud kultuurile, vaid ainult selles osas, mille
esimene kultuur tegelikult ära kasutab. Esimese kultuuri poolt
väetusainetest ärakasutatav osa on erinev, olenedes kultuurist,
sõnniku kvaliteedist, mulla omadustest, sademete hulgast jt. tegu-
ritest. Arvestuse lihtsustamise eesmärgil on otstarbekohane raken-
dada alati ühesugust jaotuse moodust. Kulutused sõnnikule jaot-
atakse kolme aasta vahel, kandes esimesele kultuurile 50%, tei-
sele kultuurile 30% ja kolmandale kultuurile 20% sõnniku mak-
sumusest. Seega on vaja kulutuste arvestamisel sõnnikule võtta
arvesse kulud eelmise 2—3 aasta kohta. Vastav osa eelmistel aastatel
antud sõnniku maksumusest kantakse nendele kultuuridele,
mis aruandeaastal paiknesid eelnevatel aastatel väetatud pinda-
del.

Turbakomposti ja väetusturba kulude jaotamisel tuleb raken-
dada sama põhimõtet kui sõnniku juures.

Mineraalväetiste kulu on otstarbekohane kanda täies ulatu-
ses kultuurile, mille alla väetis anti. Erandiks on kulutused kul-
tuurrohumaade rajamisel ja rohumaade pealtparandamisel antud
varuväetistele. Viimaste kulu jaotatakse võrdselt kolmele aastale.
Kulutused lubiväetistele jaotatakse täisannuse puhul kümne aasta
peale.

Haljasväetis tuleb kanda kulutustesse tema kasvatamiseks teh-
tud kulude alusel. Haljasväetise kasvatamisele tehtud kulutused
kantakse haljasväetisele järgneva kultuuri kulutustesse.

Paljudes kolhoosides võetakse valge mesika haljasväetiskesalt
esimene lõikus sileerimiseks, kuna sissekunniks jäetakse ädal.
Niisugusel korral on vaja eraldi välja tuua kulutused mesika kas-
vatamisele kuni silomassi niitmiseni, mis jaotatakse võrdselt
silomassi ja haljasväetise vahel. Silomassi niitmise, koristamise
ja vedamisega seotud kulutused kantakse silo omahinda.

Väetistele tehtud kulutuste arvutamine I. V. Mitšurini nime-
lises kolhoosis on esitatud tabelis 12.

7. Masina-traktorijaama tasule tehtud kulutuste arvestamine

Seni kui kolhoosi teenindab traktorijaama traktoribrigaad, on
vaja arvestada kulutusi traktorijaama tasule. Kui kolhoos töötab
oma traktorite ja masinatega, tuleb selle asemel arvestada kulu-
tusi traktoritöödele. Seda tehakse järgmiste kululiikide all: kulud
töötasule, kulud kütte- ja määrdeainetele, kulud jooksvale remon-
dile ja tootmis-põhivahendite amortisatsioon.

Traktorijaama tasu arvestamisel kantakse kulutustesse saa-
dused, mis on tasutud aruandeaasta arvete järgi. Kui arved pole
täies ulatuses tasutud, siis tuleb ka tasumata jäänud osa kanda
esitatud arvete järgi kulutustesse. Eelmise aasta võlgade katteks

või järgmise aasta avansi arvel antud naturaaltasu aruandeaasta kulutustesse ei kanta.

Kolhoosid kasutavad masina-traktorijaama naturaaltasu maks-
misel palju asendamist. Nii tasutakse teravilja naturaaltasu tava-
liselt piima ja lihaga. Kulutustesse tuleb arvata tegelikult äraan-
tud saadused.

Teatavad raskused tekivad masina-traktorijaama naturaaltasu
jaotamisel kultuuride vahel. Teravilja ja kartuli osas on võima-
lik raamatupidamise andmete põhjal kindlaks teha, kui palju
nende kultuuride eest naturaaltasu on antud. Söödakultuuride ja
loomakasvatuse osas aga raamatupidamine ei näita, kui palju anti
naturaaltasu iga üksiku kultuuri või loomakasvatusharu tööde eest.
Sel juhul võetakse andmed tasumisele kuuluva naturaaltasu kohta
esitatud arvetest. Kui üht saadust asendati teisega, siis arvuta-

Tabel 13

Masina-traktorijaama tasule tehtud kulutuste arvutamine I. V. Mitšurini
nimelises kolhoosis 1955. aastal

Kalkulatsiooni- objekt	Naturaalne tasu						Rahaline tasu rbl.	Kokku na- turaalne ja rahaline tasu rbl.
	piim		veiseliha		kartul			
	ts	rbl.	ts	rbl.	ts	rbl.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Taliteravili	67,51	8506	—	—	—	—	—	8506
Suvinisu	15,28	1925	—	—	—	—	63	1988
Söödateravili	58,29	7345	—	—	—	—	—	7345
Kartul	—	—	—	—	301,44	15 977	—	15 977
Kapsas	5,16	650	—	—	0,10	5	—	655
Kaalikas	2,40	303	—	—	—	—	—	303
Porgand	2,22	280	—	—	—	—	—	280
Peet	—	—	—	—	—	—	—	—
Kurk (avamaalt)	—	—	—	—	—	—	—	—
Tomat (avamaalt)	—	—	—	—	—	—	—	—
Sibul	—	—	—	—	—	—	—	—
Rabarber	—	—	—	—	—	—	—	—
Kasvuhoone	—	—	—	—	—	—	—	—
Lavad	—	—	—	—	—	—	—	—
Söödajuurvili	1,02	128	—	—	—	—	1	128
Silo	4,95	624	1,50	660	—	—	—	1284
Mais haljassöö- daks	25,73	3242	—	—	—	—	—	3242
Põldhein	7,68	968	—	—	—	—	—	968
Niiduhein	—	—	—	—	—	—	—	—
Põldheinaseeme	0,84	105	—	—	—	—	—	105
Mesikaseeme	0,49	62	—	—	—	—	—	62
Puuvili ja marjad	—	—	—	—	—	—	—	—
Maaparandus	—	—	—	—	—	—	2043	2043
Kokku	191,57	24 138	1,50	660	301,54	15 982	2106	42 886

takse kogused kehtivate asenduskoefitsientide alusel ümber nende saadustele, milles tegelikult tasuti. Kui arvetel pole kultuuri nimetust näidatud, mis esineb mõnikord söödakultuuride juures, siis võib naturaaltasu jaotada nende kultuuride vahel vastavalt masina-traktorijaama poolt tehtud tööde mahule pehmekünnihektarites või arvutada tasumisele kuuluv saaduste hulk välja kehtivate naturaaltasumäärade alusel.

Naturaaltasuks antud saadused hinnatakse rahas riiklike kokkuostuhindadega.

Rahaline tasu masina-traktorijaamale omab väikest osatähtsust ja on enamasti makstud teatud kindlate tööde eest (sõnniku, turba vedu jne.), mistõttu seda saab kanda otse vastavale kultuurile või loomaliigile.

Kulutuste arvutamine masina-traktorijaama tasule I. V. Mišurini nimelises kolhoosis 1955. aastal on esitatud tabelis 13.

8. Tootmis-põhivahendite kulumise ehk amortisatsiooni arvestamine

Tootmis-põhivahendite amortisatsiooni kolhooside raamatupidamises ei arvestata. Põhivahendite soetamiseks ja kapitaalremondiks kogutakse kolhoosis vahendeid rahalistest tuludest jagamatusse fondi eraldamise teel. Kas eraldatud vahendid katavad ainult põhivahendite kulumise ja nende kapitaalremondi maksumuse või sisaldavad nad ka summasid täiendavate põhivahendite soetamiseks, seda kolhooside raamatupidamine ei näita. Üldiselt peaksid jagamatu fondi täiendamiseks eraldatud summad olema amortisatsioonist suuremad, sest jagamatu fondi arvel toimub mitte ainult kulunud põhivahendite asendamine uutega ja nende kapitaalremont, vaid ka täiendavate põhivahendite soetamine tootmise laiendamise otstarbel.

Toodangu omahinna arvestamisel on vaja läbi viia põhivahendite amortisatsiooni arvestus. Amortisatsiooni arvestatakse kõikidelt põhivahenditelt peale produktiivloomade.

Enamikult põhivahenditelt arvestatakse amortisatsiooni protsentides nende bilansilisest väärtusest aasta algul. Traktorite ja autode amortisatsiooni arvestamisel võetakse arvesse nende kasutamise intensiivsust. Kolhoosi traktoritelt arvestatakse amortisatsiooni rublades tehtud pehmekünnihektarite kohta, autodelt rublades iga läbisõidetud tuhande kilomeetri kohta.

Amortisatsiooni arvestamisel tuleb arvesse võtta ka uute põhivahendite ekspluatatsiooni andmise aega. Kui uus lehmalaud võeti kasutusele näiteks juulikuus, siis arvestatakse temalt amortisatsiooni pooles ulatuses tavalisest aastasest määrast.

Amortisatsioonimääradena kasutatakse sovhoosides kasutusel olevaid määrasid (lisa 1). Kuna viimased on mitmete põhivahen-

dite osas vananenud, siis on ette nähtud amortisatsiooninormide uuesti läbivaatamine ja vajalikkude paranduste sisseviimine.

Amortisatsiooni arvestamisel tekib raskus selletõttu, et põhivahendid on kolhoosides väga erinevalt hinnatud. Põhivahendite bilansiline väärtus ei vasta sageli nende tegelikule algväärtusele. Kui arvestada ebanormaalselt madalalt hinnatud põhivahendeilt amortisatsiooni kulunormide alusel, mis on ette nähtud arvestamiseks põhivahendite tõeliselt soetamisväärtuselt, siis ei kajasta saadavad summad õigesti tootmis-põhivahendite tegelikku kulumist. Seoses sellega kerkib üles küsimus kolhooside põhivahendite ümberhindamisest. Amortisatsiooni arvestamine omab kindla aluse ja annab õiged tulemused ainult siis, kui põhivahendid on kolhoosides õigesti ja ühtlaselt hinnatud.

Sovhoosides ei arvestata amortisatsiooni produktiivkarjalt, lähtudes oletusest, et produktiivkarja väärtus kasutamisaaja kestel ei vähene, ning väljaprakeeritud produktiivlooma müügist saadakse summad uue samasuguse looma soetamiseks. Paljud põllumajanduse spetsialistid (42) peavad õigeks amortisatsiooni arvestamist ka produktiivkarjalt, eriti tõuloomadelt, sest väljaprakeeritud tõuloomade realiseerimisest saadavad summad ei kata tegelikult alati kulutusi, mida tehakse tõuloomade üleskasvatamisele või ostmisele. Kuid kolhoosides pole võimalik arvestada produktiivloomadelt amortisatsiooni seni, kuni produktiivkari pole bilansis õigesti hinnatud.

Koos amortisatsiooni arvestamisega maaparandusehitistelt ja -seadmetelt (paisud, veehoidlad, sillad, truubid, teed, tarad, dre-naaž jne.) on otstarbekohane jaotada ka maaparandustöödel tehtud kulutused, mis on sisuliselt ettetehtud kulud. Selleks tehakse kindlaks kõik maaparandustöödele kuni aruandeaastani (välja arvatud) tehtud kulutused ja võetakse tööliikide kaupa kokku parandatud maa-alal aruandeaastal kasvatatud kultuuride järgi. Siia kuuluvad kulud lahtisele kraavitusele, kändude juurimisele, võsa ja kivide koristamisele, uudismaa harimisele, kestva rohukamara rajamisele ja pealtparandamisele. Kulud maaparandustöödele jaotatakse aastate vahel samuti vastavate protsendimäärade alusel. Eesti NSV TA Majanduse Instituut soovitab maaparandustööde kulusid jaotada järgmiselt:

kulud lahtistele kogujakraavidele 35—40 aastale, ehk igale aastale 2,5—3%,

kulud lahtistele kuivenduskraavidele 10—12 aastale, ehk igale aastale 8—10%,

kulud drenaažile 12—35 aastale, ehk igale aastale 3—8,5%,

kulud kändude juurimisele, võsa laastamisele, kivide koristamisele ja uudismaa harimisele 10 aastale, ehk igale aastale 10%,

kulud pealtparandamisele ja kestva rohukamara rajamisele 10 aastale, ehk igale aastale 10%.

Amortisatsiooni arvestamiseks koostatakse eelmise aasta inventuuri andmete alusel amortiseeritavate põhivahendite nimekiri.

Igale põhivahendile või ühesuguste ja samal otstarbel kasutatavate põhivahendite rühmale märgitakse bilansiline väärtus, amortisatsiooninorm, arvutatakse amortisatsioonisumma ja näidatakse kultuur, loomaliik, loomarühm, teenindav tootmisharu või abitegevõte, mille jaoks põhivahendit kasutati. Kui põhivahendit

Tabel 14

Põhivahendite amortisatsiooni arvutamise näide I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Põhivahendi nimetus	Bilansiline väärtus rbl.	Amortisatsiooni %	Amortisatsiooni summa rbl.	Missugusele kultuurile, loomaliigile, teenindavale tootmisharule jne. kanda
1	2	3	4	5
Hooned, ehitised ja istandused				
Kolhoosi kontor	4950	4,0	198	kolhoosi üldkulu
Lehmalaut nr.1	3590	2,7	97	lehmad
Noorkarjalaut nr. 1	4590	3,25	149	noorveised
Sigala nr. 1	3300	2,7	89	emised
Viljaait nr. 1	2380	3,25	77	teravili
Juurviljahoidla	2554	3,25	83	köögivili
Heinaküün nr. 1 jne.	2700	6,5	175	põldhein
Transpordivahendid				
Veoauto GAZ-51 (03-36)	26 768 km	1000 km	2249	autotransport
Veoauto GAZ-51 (19-59)	12 591 km	=84 rbl.	1058	—,—
Töövankrid jne.	7533	10,0	753	tööhobused
Tööloomad				
Tööhobused	135 070	12,0	16 208	tööhobused
Inventar ja seadmed				
Automaatjootjad	3162	10,0	316	lehmad
Piimanõud	560	10,0	56	—,—
Heinajahuveski	6027	10,0	603	sead
Kastmisvoolikud jne.	346	10,0	35	lavad ja kasvuhoone
Põllutööriistad, masinad ja jõumasinad				
Adrad	2214	10,0	221	taimekasvatuse üldkulu
Äkked	1120	10,0	112	taimekasvatuse üldkulu
Viljalõikajad	2952	12,0	354	teravili
Kartulipanemismasinad	7340	10,0	734	kartul
Heinaniidumasinad jne.	5412	10,0	541	põldhein ja looduslik hein

kasutati paljude kultuuride või mitme loomaliigi juures, või kogu kolhoosi otstarbeks, siis märgitakse vastav üldkulu, kuhu summa tuleb kanda.

Seejärel jaotatakse amortisatsioonisummad kalkulasiooniobjektidele. Amortisatsioonisummad põhivahenditelt, mida kasutati ainult ühe kultuuri, loomaliigi, teenindava tootmisharu või abiettevõtte juures, kantakse otseselt vastavale kalkulasiooniobjektile (näiteks lautade, tallide, silohoidlate, kartuli- ja juurviljakeldrite, kartulivõtmismasinade, veoautode, vankrite, regede jne. amortisatsioon). Amortisatsioonisummad põhivahendeilt, mida kasutati 2—3 kultuuri juures, jaotatakse viimaste vahel vastavalt töömahule (näiteks viljaniitjate amortisatsioon tali- ja suviteravilja vahel vastavalt niidetud pindalale).

Hobu- ja automajandi põhivahendite amortisatsioon kantakse hobu- ja automajandi kulutustesse. Tuleb silmas pidada, et hobumajandile kantaks mitte ainult tööhobuste ja tallide amortisatsioon, vaid ka hobuveokite, hoburakmete jm. hobuinventari amortisatsioon. Hobu- ja automajandi amortisatsioon jaotatakse kalkulasiooniobjektidele hiljem ühe hobutööpäeva ja tonnkilomeetri omahinna koostisosana.

Osa põhivahendeid kasutatakse kõikide kultuuride või kogu loomakasvatuse tootmisvajadusteks (adrad, äkked, kultivaatorid, kaevud jne.). Amortisatsioonisummad nendelt taimekasvatuse ja loomakasvatuse üldotstarbelistelt põhivahenditelt jaotatakse kultuuride ja loomaliikide vahel proportsionaalselt otseste normipäevade kulule. Kaudset amortisatsiooni võib jaotada taimekasvatuses ka vastavalt hektarite arvule ning loomakasvatuses vastavalt loomühikute arvule. Kuna aga kaudse amortisatsiooni summad on üldiselt väga väikesed ja nende jaotamise viis ei avalda mõju arvutuse tulemustele, siis on otstarbekohane kasutada ainult üht jaotamise moodust — proportsionaalselt otseste normipäevade kulule. Amortisatsioonisummad kolhoosi üldotstarbelistelt põhivahenditelt (kontorihoone jm.) jaotatakse kõikide tootmis- ja tegevusalade vahel (kultuuridele, loomaliikidele ja rühmadele, teenindavatele tootmisharudele, abiettevõtetele ja kapitaalvahetustele) samuti proportsionaalselt otseste normipäevade kulule.

Amortisatsioonisummade jaotamine kalkulasiooniobjektide vahel I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis on toodud tabelis 15.

9. Riiklikule kindlustusele, kahjurite tõrjele ja loomade ravile tehtud kulutuste arvestamine

Tootmiskuludesse tuleb kanda nii kohustusliku kui vabatahtliku kindlustuse korras makstud summad. Vabatahtliku kindlustuse summad saab kanda kultuuridele ja loomaliikidele vastava kindlustustunnistuse alusel. Kohustusliku kindlustuse summa

**Amortisatsioonisummade jaotamine kalkulatsiooniobjektide vahel
I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal (rublades)**

Kalkulatsiooniobjekt	Otsene amor- tisatsioon	Kaudne amorti- satsioon *)		Amortisatsi- oon kokku
		taime- ja loomakas- vatuse üld- otstarbelis- telt põhi- vahenditelt	kolhoosi üld- otstarbelistelt põhivahendi- telt	
1	2	3	4	5
I Taimekasvatus				
Taliteravili	2007	120	42	2169
Suvinisu	543	38	14	595
Söödateravili	2100	130	45	2275
Kartul	2220	245	86	2551
Kapsas	90	245	86	421
Kaalikas	69	150	52	271
Porgand	11	55	20	86
Peet	5	29	10	44
Kurk	26	40	15	81
Tomat	12	38	14	64
Sibul	14	27	10	51
Rabarber	—	15	5	20
Kasvuhoone	548	42	15	605
Lavad	795	77	27	899
Söödajuurvili	—	33	12	45
Silo	512	66	23	601
Mais haljassöödaks	—	128	45	173
Pöldhein	4679	62	22	4763
Niiduhein	26 505	238	84	26 827
Pöldheinaseeme	10	2	—	12
Mesikaseeme	—	—	—	—
Puuvili ja marjad	369	46	15	430
Kokku taimekasvatus	40 515	1826	642	42 983
II Loomakasvatus				
Lehmad ja sugupullid	2031	434	503	2968
Noorveised	888	94	109	1091
Emised, kuldid ja põrsad	189	19	22	230
Numused	489	11	14	514
Lambad	311	11	13	335
Linnud	202	12	13	227
Noorhobused	211	15	17	243
Mesilased	263	10	12	285
Hõberebased	263	18	22	303
Kokku loomakasvatus	4847	624	725	6196

*) Jaotatud kalkulatsiooniobjektidele otseste normipäevade kulu alusel.

Tabel 15 (järg)

1	2	3	4	5
III Teenindavad tootmis- harud				
Autotransport	8147	—	114	8261
Tööhobused	20 708	—	114	20 822
Elektrimajandus	13 125	—	—	13 125
IV Muud tegevusalad				
Abiettevõtted (saekaater)	3083	—	22	3105
Ehitus ja kap.-remont	273	—	44	317
Maaparandus	—	—	20	20
Kokku	90 698	2450	1681	94 829

jaotamisel on otstarbekohane kasutada Riikliku Kindlustuse kohalike inspektuuride andmeid.

Riikliku Kindlustuse rajooniinspektuurides on koostatud iga kolhoosi kohta kaart määralise kohustusliku kindlustuse kohta. Kaardil on näidatud kindlustussummad kultuuride, loomade, hoonete, transpordivahendite jt. varade kohta. Külvidelt ja loomadelt arvestatud kindlustussummad saab kanda otse kultuuridele ja loomaliikidele. Ehitiste, transpordivahendite, inventari, saaduste ja teiste varade kohustuslikku kindlustust, mis on antud ühes summas, on otstarbekohane jaotada kalkulatsiooniobjektidele kaudselt, proportsionaalselt otsestele normipäevadele. Täpsema arvestuse juures võib osa kõneall olevast kindlustussummast arvestada otseselt, arvestades vastavatele kindlustusobjektidele kindlustussummad kindlustuse arvestamise tavalise korra kohaselt.

Kindlustatud objektide hävimise korral saadud hüvitusi ei tule kindlustusmaksu summadest ega tootmiskuludest lahutada. Külvide hävimise korral tuleb hävinud põlluosa kohta tehtud kulutused eraldada säilinud põlluosale tehtud kulutustest, sealhulgas ka kindlustusmaksed. Kindlustushüvituse summa hüvitab hävinud põllu osas tekkinud kahju ja ei mõjуста koristatud saagi omahinda.

Kulutuste arvutamine riiklikule kindlustusele I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis on toodud tabelis 16.

Kulutused kahjurite tõrjele ja produktiivloomade ning töö- ja noorhobuste ravile tuleb spetsialistide abiga välja selgitada otseselt kultuuride ja loomaliikide järgi. Kui seda pole võimalik teha, siis jaotatakse kulutused kahjurite tõrjele vastavalt külvipindalale nende kultuuride vahel, mille kahjurite vastu võideldi. Kulutused loomade ravile jaotatakse vastavalt loomühikute arvule nende loomaliikide vahel, kelle jaoks ravimeid kasutati.

Riikliku kindlustuse jaotamine kalkulatsiooniobjektidele
I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal
(rublades)

Kalkulatsiooni- objekt	Otsene kindlustus		Kindlustus ehitus- telt, saadustelt ja materjalidelt (mil- lions soodustus) *)	Kokku kulud kindlustusele (2 + 3 + 4)
	kohustuslik kindlustus	vabatahtlik kindlustus		
1	2	3	4	5
I Taimekasvatus				
Taliteravili	394	—	192	586
Suvinisu	74	580	62	716
Söödateravili	333	720	208	1261
Kartul	1062	800	393	2255
Kapsas	397	1443	393	2233
Kaalikas	335	1221	239	1795
Porgand	132	481	92	705
Peet	30	111	46	187
Kurk	61	222	69	352
Tomat	30	111	62	203
Sibul	30	111	46	187
Rabarber	—	—	23	23
Kasvuhoone	3	—	69	72
Lavad	44	—	123	167
Söödajuurvili	118	270	54	442
Silo	97	160	108	365
Mais haljassöödaks	24	—	208	232
Põldhein	494	800	100	1394
Niiduhein	—	1920	385	2305
Põldheinaseeme	1197	—	—	1197
Mesikaseeme	—	—	—	—
Puuvili ja marjad	200	—	69	269
Kokku taimekasvatus	5055	8950	2941	16 946
II Loomakasvatus				
Lehmad ja sugupullid	4397	2390	2302	9089
Noorveised	816	403	501	1720
Emised, kuldid ja pörsäd	100	—	100	200
Numsead	153	—	62	215
Lambad	196	—	62	258
Linnud	—	—	62	62
Noorhobused	720	120	77	917
Mesilased	—	—	54	54
Hõberebased	—	—	100	100
Kokku loomakasvatus	6382	2913	3320	12 615

*) Jaotatud kalkulatsiooniobjektidele otseste normipäevade kulu alusel.

Tabel 16 (järg)

1	2	3	4	5
III Teenindavad tootmis- harud				
Autotransport	—	1054	524	1578
Tööhobused	3042	1992	524	5558
Elektrimajandus	—	—	—	—
VI Muud tegevusalad				
Abiettevõtted (saekaater)	139	—	100	239
Ehitus ja kap.-remont	—	—	200	200
Maaparandus	—	—	92	92
Kokku	14 618	14 909	7701	37 228

10. Jooksvale remondile, küttele, kütte- ja määrdeainetele, väikeinventarile ja palgatud spetsialistide töötasule tehtud kulutuste arvestamine. Kolhoosi üldkulude jaotamine

Taimekasvatuses langeb praegu valdav osa jooksvale remondile, küttele, kütte- ja määrdeainetele, väikeinventarile ja palgatud spetsialistide töötasule tehtud kulutustest kaudsete kulude hulka, mida ei ole võimalik välja selgitada otseselt kultuuride kaupa. Loomakasvatuses saab kõne all olevaid kulutusi arvestada farmide või loomaliikide järgi. Kaudselt tuleks neid kulutusi jaotada ainult farmi või loomaliigi piires. Teenindavatele tootmis-
harudele — autotranspordile, tööhobustele, elektrimajandusele ja abiettevõtetele tuleb kõik loetletud kululiigid välja selgitada otseselt.

Algul on vaja nimetatud kulutused raamatupidamise või algdokumentide andmete põhjal välja võtta järgmises lõikes: taimekasvatus, loomakasvatus tervikuna või üksikud farmid, tööhobused, autotransport, elektrimajandus ja abiettevõtted. Seejärel jaotatakse taimekasvatuse kulusummad kultuuride vahel ja farmide ning loomakasvatuse kulusummad loomaliikide ja -rühmade vahel vastavalt otsese normipäevade kulule. Jaotust võib läbi viia ka erinevate tunnuste alusel. Nii võib jooksva remondi kulud jaotada proportsionaalselt otsesele amortisatsioonile, väikeinventari, kütte, kütte- ja määrdeainete kulud taimekasvatuses proportsionaalselt külvipindalale, loomakasvatuses proportsionaalselt loomühikute arvule.

Edaspidi, seoses traktorite ja põllumajandusmasinate ulatusliku ostuga, suurenevad kolhoosides tunduvalt kulud jooksvale remondile ja kütte- ning määrdeainetele. See tingib ka nende kululiikide senisest täpsemat arvestamist. Jooksva remondi kulud on vaja arvestada aasta kestel võimalikult üksikute remondita-

Kaudsete kulude jaotamine I. V. Mitsuurini nimelises kolhoosis 1955. aastal*)
(rublades)

Kalkulatsiooni- objekt	Palgatud spetsia- listide töötasu ja rahaline juurdemaks	Kulud jooksvale remondile, materjalidele ja tagavaraosadele	Kulud küttele, kütte- ja määre- alnetele	Kulud väike- inventarile	Tootmise üldotstarbeliste normipäevade tasu (tab. 10)	Tootmise üldkulud kokku (2+3+4+5+6)	Kolhoosi üldkulud		
							kolhoosi üldotstarbeliste normipäevade tasu (tab. 10)	muud	kokku (8+9)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I Taimekasvatus									
Taliteravili	368	956	250	61	1095	2730	1204	954	2158
Suvinisu	117	296	120	19	673	1225	387	305	692
Söödateravili	395	943	200	65	3086	4689	1302	1030	2332
Kartul	747	1643	—	124	3472	5986	2464	1946	4410
Kapsas	747	485	—	124	2276	3632	2464	1946	4410
Kaalikas	458	310	—	76	1433	2277	1492	1183	2675
Porgand	167	94	—	28	523	812	577	458	1037
Peet	90	54	—	15	270	429	289	229	518
Kurk	123	94	—	20	371	608	436	343	779
Tomat	117	67	—	19	340	543	387	305	692
Sibul	84	54	—	14	248	400	289	229	518
Rabarber	44	27	—	7	127	205	148	114	262
Kasvuhoone	130	687	1954	21	359	3151	436	343	779
Lavad	234	1037	—	39	662	1972	774	610	1384
Söödajuurvili	100	54	—	17	299	470	338	267	605
Silo	200	687	—	33	768	1688	676	534	1210
Mais haljassöödaks	391	202	—	65	1842	2500	1302	1030	2332
Põldhein	190	1751	—	31	749	2721	627	496	1123
Niiduhein	731	3530	—	121	2056	6438	2415	1907	4322

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Põldheinaseeme	6	13	—	1	31	51	—	—	—
Mesikaseeme	—	—	—	—	17	17	—	—	—
Puuvili ja marjad	139	485	—	23	394	1041	436	343	779
Kokku taimekasvatus	5578	13 469	2524	923	21 091	43 585	18 443	14 572	33 015
II Loomakasvatus									
Lehmad ja sugupullid	15067	10 612	—	720	6590	32 989	14 432	11 407	25 839
Noorveised	1191	3899	—	156	1436	6682	3140	2480	5620
Emised, kuldid ja põrsad	245	819	350	32	253	1699	627	496	1123
Nuumsead	134	1839	550	18	169	2710	387	305	692
Lambad	142	1196	—	19	—	1357	387	305	692
Linnud	150	820	258	20	—	1248	387	305	692
Noorhobused	189	864	—	25	—	1078	486	381	867
Mesilased	118	1019	—	15	—	1152	338	267	605
Hõberebased	228	1086	—	30	—	1344	627	496	1123
Kokku loomakasvatus	17 464	22 154	1158	1035	8448	50 259	20 811	16 442	37 253
III Teenindavad tootmisharud									
Autotransport	—	10 639	31 280	128	493	42 540	3281	2594	5875
Tööhobused	—	4635	206	255	4576	9672	3281	2594	5875
Elektrimajandus	—	1985	—	—	—	1985	—	—	—
IV Muud tegevusalad									
Abiettevõtted (saekaater)	—	1665	120	—	—	1785	627	496	1123
Ehitus ja kap.-remont	—	—	—	146	246	392	1253	992	2245
Maaparandus	—	—	1432	—	2394	3826	577	458	1035
Kokku	23 042	54 547	36 720	2487	37 248	154 044	48 273	38 148	86 421

*) Lahtrites 2, 5 ja 9 on jaotus läbi viidud otseste normipäevade kulu järgi (v. a. spetsialistide töötasu lehmadele ja väikeinventari kulu autotranspordile, tööhobustele ning ehitusele), lahtris 3 — otsese amortisatsiooni järgi (v. a. teenindavad tootmisharud ja abiettevõtted); lahtrisse 4 on kulud kantud otseselt; lahtritesse 6 ja 8 on andmed võetud tabelist 10.

vate objektide — traktorite, masinate jt. järgi ja jaotada kultuuride ja loomaliikide vahel vastavalt nende masinatega tehtud tööle. Kulusid kütte- ja määrdeainetele on vaja arvestada pidevalt otse kultuuride järgi.

Kolhoosi üldkulud — administratiiv- ja majanduskulud, rahaline juurdearvestus esimehele ja raamatupidajale, tootmislaenu-delt makstud protsendid, lõivud ja trahvid, üldkasutatavate ehi-tiste, teede, jm. pidamise, korrashoiu ja jooksva remondi kulud jt. — selgitatakse raamatupidamise andmete põhjal välja üld-summas ja jaotatakse seejärel proportsionaalselt otsestele normi-päevadele kõigi kultuuride, loomaliikide ja -rühmade, teeninda-vate tootmisharude ja mittepõllumajanduslike tegevusalade vahel.

Sovhoosides ei kanta majandi üldkulusid teenindavatele toot-misharudele. Kuna veoautod teevad paljudes kolhoosides osa vedudest ja hobused kõikides kolhoosides suure osa tööst väljas-pool ühismajandit, samuti müüvad kolhoosid väljapoole suure osa elektrienergiast, siis on vaja kanda ka autotranspordile, tööhobus-tele ja elektrimajandusele vastav osa kolhoosi üldkuludest (38). Niisugune arvestus annab võimaluse võrrelda väljapoole tehtud töödest saadud sissetulekuid nendele tehtud kulutustega.

Kaudsete kulude jaotamine kalkulatsiooniobjektidele I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis on toodud tabelis 17.

11. Tonnkilomeetri omahinna väljatoomine ja autotranspordi kulutuste kandmine kalkulatsiooniobjektidele

Kui kõik eespool käsitletud kululiigid on kalkulatsiooniobjek-tide järgi välja selgitatud, asutakse teenindavate tootmisharude — autotranspordi, tööhobuste ja elektrimajanduse kulutuste kokku-võtmisele ning nende jaotamisele tootmisharude, kultuuride ja loomaliikide vahel.

Autotransport oli kulutuste arvestamisel iseseisvaks kalkulat-siooniobjektiks. Sellega on kulutuste arvestamise käigus kõik auto-transpordile tehtud kulutused kululiikide järgi välja toodud. Edasi on vaja autotranspordile tehtud kulutused koostatud arvutus-tabelitest välja võtta ja liita. Kulutuste summa jagamisel tehtud tonnkilomeetrite arvuga saadakse ühe tonnkilomeetri omahind.

Autotranspordile tehtud kulutused ja ühe tonnkilomeetri omahind I. V. Mitšurini nime-lises kolhoosis 1955. aastal (rublades):

1. Otsene töötasu	17 992
2. Kulud kütte- ja määrdeainetele	31 280
3. Kulud jooksvale remondile ja tagavaraosadele	10 639
4. Veoautode ja inventari amortisatsioon	8 261

5. Kulud väikeinventarile	128
6. Kulud riiklikule kindlustusele	1 578
7. Üldkulud	6 368 *)
Kokku kulutusi	76 246
Kokku tonnkilomeetreid	130 343
Ühe tonnkilomeetri omahind	0.58
Töötasu laadimistöde eest:	
a) kokku	29 355
b) ühe tonnkilomeetri kohta	0.23
Tehtud kokku kulutusi ühe tonnkilomeetri kohta	0.81

Autotranspordile tehtud kulutused kantakse kultuuridele, loomaliikidele, tööhobustele, abiettevõtetele, ehitustele ja teistele kapitaaltöödele ning väljapoole tehtud töödele vastavalt autode poolt tehtud vedude mahule. Autotranspordi kulude õige jaotamine nõuab seega tehtud tonnkilomeetrite arvestust tootmis- harude, kultuuride ja loomaliikide järgi (30).

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis peetakse autode teekonna- lehti riiklike ettevõtete vastava suure vormi alusel, milles ette- nähtud andmed, sealhulgas tonnkilomeetrite hulk, näidatakse täpselt iga veose kohta. Teekonnalehtede andmed kantakse pide- valt läbi selleks eraldatud raamatust. Selle alusel on kerge välja selgitada tonnkilomeetrite hulka, mis on tehtud iga kultuuri, loomaliigi ja abiettevõtte jaoks, samuti kapitaalehitusele ning väljapoole tehtud vedudel.

Autotranspordi töö arvestamisel on soovitav arvestada võima- luse korral eraldi toodangu realiseerimisele tehtud veod. See on eriti oluline linnalähedastes kolhoosides, kus saaduste veol müügi otstarbel on autotranspordi vedude üldmahus suur osatähtsus. Veokulud toodangu realiseerimiseks tuleb liita saaduste tootmise omahinnale hiljem koos teiste realiseerimiskuludega.

Et jaotada autotranspordi kulud kalkulasiooniobjektide vahel, tuleb iga kalkulasiooniobjekti jaoks kulutatud tonnkilomeetrite arv korrutada ühe tonnkilomeetri omahinnaga koos laadimiskulu- dega tonnkilomeetri kohta (tab. 18).

Kui kolhoosis pole võimalik välja selgitada igale kalkulasiooni- objektile kulutatud tonnkilomeetrite arvu, siis võib välja tuua koormaga läbisõidetud jooksva kilomeetri omahinna ja kanda autotranspordi kulud kalkulasiooniobjektidele selle alusel. Kui ka see osutub võimatuks, võib autotranspordile tehtud kulutused jaotada kultuuridele, loomaliikidele, abiettevõtetele ja ehitusele vastavalt vedude mahule, ilma tööühiku omahinda kindlaks tege- mata.

*) Tabelist 17 tootmise üldotstarbeliste normipäevade tasu 493 rubla ja kolhoosi üldkulud 5875 rubla.

Kulutuste arvutamine autotranspordile kalkulatsiooniobjektide järgi
I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal
 (tonnkilomeetri omahind koos laadimiskuludega on 0,81 rbl.)

Kalkulatsiooni-objekt	Tonnkilo-meetrid	Kulutused autotranspordile rbl.	Kalkulatsiooni-objekt	Tonnkilo-meetrid	Kulutused autotranspordile rbl.
I Taimekasvatus			II Loomakasvatus		
Taliteravili	1610	1304	Lehmad ja sugupullid	8345	6759
Suvinisu	2179	1765	Noorveised	707	573
Söödateravili	1754	1421	Emised, kuldid ja pörsad	1011	819
Kartul	831	673	Nuumsead	1439	1166
Kapsas	551	446	Lambad	135	109
Kaalikas	271	220	Linnud	190	154
Porgand	111	90	Noorhobused	90	73
Peet	31	25	Mesilased	56	45
Kurk	63	51	Hõberebased	45	36
Tomat	70	57			
Sibul	44	36	Kokku loomakasvatus	12018	9734
Rabarber	10	8			
Kasvuhoone	355	288	III Teenindavad tootmisharud		
Lavad	124	100	Tööhobused	1018	825
Söödajuurvili	22	18	Elektrimajandus	20	16
Silo	2104	1704			
Mais haljassöödaks	720	583	IV Muud tegevusalad		
Põldhein	1219	987	Abiettevõtted	41	33
Niiduhein	2348	1902	Ehitus ja kap.-remont	45373	36752
Põldheinaseeme	6	5	Maaparandus	38	31
Mesikaseeme	20	16			
Puuvili ja marjad	29	24			
Kokku taimekasvatus	14472	11723	Kokku	72980	59114

12. Hobutööpäeva omahinna väljatoomine ja tööhobuste pidamiseks tehtud kulutuste kandmine kalkulatsiooniobjektidele

Tööhobuste pidamiseks tehtud kulutused kantakse kalkulatsiooniobjektidele samal põhimõttel kui autotranspordile tehtud kulutused. Selleks leitakse tööhobustele tehtud kulutuste summa ja hobutööpäevade hulk, mis on tehtud aasta jooksul igas tootmisharus ja kokku kolhoosis. Seejärel tuuakse välja ühe hobutööpäeva omahind, mille alusel kantakse tööhobustele tehtud kulutused kalkulatsiooniobjektidele.

Kulutuste arvestamise käigus selgitati eespool välja kõik tööhobustele tehtud kulutused kululiikide järgi peale sööda ja allapanu.

Omatoodetud söödad ja allapanu tuleb arvestada rahaliselt omahinnas, ostetud söödad ja allapanu — tegelikkudes ostuhindades. Esimesel arvestusaastal pole tööhobustele tehtud kulutuste arvestamisel teada söötade ja allapanu omahinda. Mõned autorid soovivad kolhoosidel kasutada nende asemel naabersovhooside vastavate söötade omahindu (35). Teised peavad õigemaks arvestada hobuste söödad esialgu ainult naturaalselt ja hinnata hiljem aruandeaasta omahinnas sel teel, et sööt lahutatakse maha vastavate kultuuride kogusaagist, millele hobused tegid tööd (anaoloogiliselt seemnele) (18,24). Niisugune arvestus on seotud üht liiki saaduste ümberarvutamise ja teist liiki saadusteks, mis on liiga keerukas. Seepärast on esimesel arvestusaastal otstarbekohane kasutada tööhobuste söötade ja allapanu arvestamisel kindlaid hindu, milleks kõige enam sobivad riiklikud kokkuostuhinnad.

Aruandeaasta saagi söötade osas püsib antud küsimus alati, sest tööhobustele tehtud kulutuste arvestamisel pole veel teada sama aasta söötade omahindu. Söödad aruandeaasta saagist võib arvestada koos eelmise aasta söötadega eelmise aasta omahinnas, plaaniliste omahindade olemasolu puhul aga aruandeaasta plaanilises omahinnas. Tööhobustele tehtud kulutuste summast lahutatakse saadud varssade väärtus arvelevõtmishindades ning saadud sõnniku väärtus (6—8 rbl. tonn). Ülejääv kulusumma jagatakse hobutööpäevade üldarvuga ja saadakse ühe hobutööpäeva omahind. Ühtlasi võib arvutada ühe söödapäeva omahinna, mis saadakse sel teel, et sama summa jagatakse tööhobuste söödapäevade arvuga.

Tööhobuste pidamisele tehtud kulutused ja ühe hobutööpäeva ning söödapäeva omahind Harju rajooni I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal (rublades):

1. Otsene töötasu	32 699
2. Kulud söötadele ja allapanule	46 504
3. Tööhobuste, tallide ja inventari amortisatsioon	20 822
4. Kulud jooksvale remondile, väikeinventarile, määrdeainetele ja elektrienergiale	5 720
5. Kulud riiklikule kindlustusele	5 558
6. Kulud tööhobuste ravile	708
7. Kulud autotranspordile	825
8. Tootmise üldkulud	4 576 *)
9. Kolhoosi üldkulud	5 875
Kokku kulutusi	123 287
Saadud varssade väärtus	300
Saadud sõnniku väärtus	2 928

*) Tabelist 17 tööhobustele arvatud tootmise üldotstarbeliste normipäevade tasu.

Jäab kulutusi tööhobustele	120 059
Kokku hobutööpäevi (välja arvatud hobutööpäevade kulu tööhobuste endi jaoks)	11 218
Ühe hobutööpäeva omahind	10.70
Tööhobuste söödapäevade arv	35 770
Ühe söödapäeva omahind	3.36

Ühe hobutööpäeva omahinna alusel arvestatakse kulutused hobutööle kõikide kalkulatsiooniobjektide kohta. Selleks korrutatakse igale kultuurile, loomaliigile jne. tehtud hobutööpäevade arv ühe hobutööpäeva omahinnaga (tab. 19).

Tabel 19

Kulutuste arvutamine hobutööle kalkulatsiooniobjektide järgi
I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. aastal
 (hobutööpäeva omahind 10,7 rubla)

Kalkulatsiooniobjekt	Hobutööpäevi	Kulutused hobutööle rbl.	Kalkulatsiooniobjekt	Hobutööpäevi	Kulutused hobutööle rbl.
I. Taimekasvatus			II Loomakasvatus		
Taliteravili	68,4	732	Lehmad ja sugupullid	1668,7	17855
Suvinisu	25,2	269	Noorveised	313,0	3349
Söödateravili	110,4	1181	Emised, kuldid ja põrsad	97,8	1047
Kartul	833,2	8915	Numsead	167,7	1794
Kapsas	293,5	3140	Lambad	36,4	390
Kaalikas	197,0	2108	Linnud	47,5	508
Porgand	83,8	897	Noorhobused	55,9	598
Peet	22,3	239	Mesilased	7,0	75
Kurk	40,4	432	Hõberebased	42,0	449
Tomat	21,8	233			
Sibul	16,7	179	Kokku loomakasvatus	2436,0	26065
Rabarber	2,8	30			
Kasvuhoone	49,7	532	III Muud tegevusalad		
Lavad	329,5	3526	Abiettevõtted	215,0	2300
Söödajuurvili	20,9	224	Ehitus ja kap.-remont	461,0	4933
Silo	61,5	658	Maaparandus	13,0	139
Mais haljassöödaks	95,1	1017			
Põldhein	280,8	3005			
Niiduhein	958,5	10256			
Põldheinaseeme	—	—			
Mesikaseeme	—	—			
Puuvili ja marjad	9,8	105			
Kokku taimekasvatus	3521,3	37678	Kokku	6646,3	71115

Et tööhobustele tehtud kulutusi saaks arvestada kalkulatsiooniobjektidele otseste kuludena ning välja tuua ühe hobutööpäeva omahinda, on kolhoosides vaja sisse seada hobutööpäevade pidev

arvestus tootmisharude ja kultuuride järgi (30). Hobuste töö arvestus ei ole vajalik ainult toodangu omahinna väljatoomiseks, vaid ka hobuste kasutamise kontrollimiseks.

Käesoleva ajani ei ole enamikus kolhoosides hobuste töö arvestust peetud. Neis tingimustes on võimalik hobutööpäevade arvu tootmisharude järgi ning nende üldsummat välja selgitada kahel viisil. Esiteks, üksikute tööde järgi normipäevade arvestuse lehtede alusel. Normipäevade arvestuse lehtedel on märgitud igal päeval tehtud tööde nimetus ja maht. Nende andmete põhjal saab kindlaks teha tööde juures kasutatud hobuste arvu ja nende poolt tehtud tööpäevade arvu.

Et normipäevade arvestuse algdokumentide läbitöötamine on väga töömahukas, siis on võimalik kasutada ka lihtsamat moodust — teha hobutööpäevade arv kindlaks ligilähedaselt, lähtudes hobustega tehtud põllutööde ja vedude mahust ning päevastest töönormidest. Nii arvutatakse välja, kui palju läks vaja hobutööpäevi kõikide hobustega tehtud põllu- ja transporditööde teostamiseks. Abiks võetakse ka andmed hobuste kinnistamise kohta brigaadidele ja farmidele. Saadud hobutööpäevade arv pole täiesti täpne, kuid annab võimaluse tööhobustele tehtud kulutuste jaotamiseks kultuuride, loomaliikide jne. vahel.

Hobutööpäevade normatiivset arvutamist võib teha iga kultuuri, loomaliigi ja rühma kohta järgmiselt (tab. 20).

Tabel 20

Kartulile kulutatud hobutöö normatiivne arvutus I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Töö nimetus	Hobustega tehtud töö maht	Päevanorm hobuse kohta	Hobutööpäevade kulu
Sõnniku vedu	500 t	3 t	166,7
Mineraalväetiste vedu	5,3 t	3 t	1,8
Kündmine	7,9 ha	0,2 ha	39,5
Kultiveerimine	34 ha	1,5 ha	22,7
Vagude ajamine ja kinniajamine	97 ha	1,0 ha	97,0
Seemnekartuli vedu	2010 ts	50 ts	40,2
Äestamine	134 ha	2,0 ha	67,0
Muldamine	134 ha	1,0 ha	134,0
Koristamine masinaga	67 ha	0,75 ha	89,3
Vedu hoidlasse ja kuhja	5449 ts	40 ts	136,2

Kokku otseste hobutööpäevade kulu	794,4
Kaudsetest hobutööpäevadest 5,1 ^{0/0} *)	38,8
Kokku hobutööpäevade kulu	833,2

*) Kulutusi kaudsetele hobutööpäevadele võib arvestada ka koos teiste kaudsete kuludega. Sel juhul ei jaotata kaudseid hobutööpäevi, vaid nende maksumust omahinnas.

Administratiiv- ja majanduspersonali, brigadiride, spetsialistide, postiljonide jt. kasutuses olevate hobuste tööpäevad ning teised majapidamise üldotstarbeks kulutatud hobutööpäevad on kaudsed hobutööpäevad, mis jaotatakse kultuuride ja loomaliikide vahel proportsionaalselt otseste normipäevade kodule.

Et saada kogu tööpäevade arvu, mis tööhobused on teinud aasta jooksul, selgitatakse välja ka hobutööpäevad, mis on tehtud abiettevõtete jaoks ja väljaspool ühistootmist — kapitaalehitusel, metsatööl, teetööl, kolhoosnike isiklikeks vajadusteks jm.

13. Elektrienergiale tehtud kulutuste arvestamine ja kandmine kalkulasiooniobjektidele

Eelnevatest kulutuste arvutamise tabelitest tuleb välja võtta kõik elektrienergiale tehtud kulutused. Kulutuste summa jagatakse toodetud (või ostetud) kilovatt-tundide üldarvuga ja saadakse ühe kilovatt-tunni omahind (või kulutused ühe ostetud kilovatt-tunni kohta). Elektrienergia kulu iga kultuuri, loomaliigi, abiettevõtte jne. kohta saadakse nendele kulutatud elektrienergia hulga korrumtamisel ühe kilovatt-tunni omahinnaga. Kui elektrienergia kulu pole tootmisharude lõikes arvestatud, siis lahutatakse algul kulutuste summast selle elektrienergia maksumus, mis müüdi edasi väljapoole ühismajandit — kolhoosnikele jt. Ülejääv summa jaotatakse spetsialistide abiga kultuuridele, loomaliikidele ja -rühmadele, abiettevõtetele ja kapitaalehitusele, kus elektrienergiat kasutati.

Elektrienergiale tehtud kulutused I. V. Mišurini nimelises kolhoosis 1955. aastal (rublades):

1. Kulud elektrienergia ostule	55 973
2. Töötasu elektrikutele	9 093
3. Alajaama ja seadmete amortisatsioon	13 125
4. Kulud jooksvale remondile	2 001
Kokku tehtud kulutusi	80 192
Kulutati elektrienergiat kokku	154 100 kWh
Kulutused ühe kilovatt-tunni kohta	0.52

14. Taimekasvatussaaduste omahinna väljatoomine

Kui kõik kultuuridele tehtud kulutused on kululiikide järgi välja selgitatud, asutakse taimekasvatussaaduste omahinna väljaarvutamisele. Seda võib teha kõikide kultuuride jaoks võetud ühisel suurel koondtabelil või iga üksiku kultuuri jaoks eraldi koostataval kalkulasioonilehel.

Kulutuste koondtabelisse kantakse tulemused kõikidest eel-

Elektrienergiale tehtud kulutuste arvutamine kalkultatsiooniobjektide järgi
 I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal
 (kulutused kilovatt-tunni kohta on 0,52 rbl.)

Kalkultatsiooniobjekt	Kulutatud elektri- energia t kWh	Kulutused elektri- energiale rbl.	Kalkultatsiooniobjekt	Kulutatud elektri- energia t kWh	Kulutused elektri- energiale rbl.
I Taimekasvatus			II Loomakasvatus		
Taliteravili	1096	570	Lehmad ja sugupullid	33 338	17 336
Suvinisu	349	182	Noorveised	4 233	2 201
Söödateravili	1179	613	Emised, kuldid ja porsad	1 485	773
Kartul	424	221	Nuumsead	1 814	943
Kapsas	2224	1157	Lambad	662	344
Kaalikas	560	291	Linnud	2 910	1 513
Porgand	498	259	Noorhobused	650	338
Peet	266	138	Mesilased	219	114
Kurk	365	190	Hõberebased	2 189	1 138
Tomat	349	181	Kokku loomakasvatus	47 500	24 700
Sibul	248	129	III Teenindavad tootmisharud		
Rabarber	133	69	Autotransport	—	—
Kasvuhoone	1382	719	Tööhobused	1 200	624
Lavad	697	362	IV Muud tegevus- alad		
Söödajuurvili	299	155	Abiettevõtted	2 900	1 508
Silo	1898	987	Ehitus ja kap.-remont	3 100	1 612
Mais haljassöödaks	362	188	Maaparandus	—	—
Põldhein	1364	709			
Niiduhein	2175	1131			
Põldheinaseeme	317	165			
Mesikaseeme	—	—			
Puuvili ja marjad	415	216			
Kokku taimekasvatus	16600	8632	Kokku	71 300	37 076

mistest tabelitest. Kuna iga kululiigi kohta oli koostatud eraldi arvutustabel, siis kantakse koondtabelisse kulusummad kululiikide lõikes. Niisugune koondtabel näitab juba arvutuse käigus omahinna sisulist kujunemist ning on heaks materjaliks hilisemal analüüsil.

Omahind leitakse kulutuste summa jagamisel kogusaagiga. Seejuures jäetakse kogusaagist välja kasutuskõlbmatud puhastusjäätmed ja kuivatuskadu. Silokultuuride juures vähendatakse haljasmassisaaki säilituskaod võrra 15—20% ulatuses ja tuuakse välja silo tsentneri omahind.

Kui teravilja ja kartuli seeme arvestatakse esimesel aastal omahinnas, siis kantakse omatoodetud seemne kulu nende kultuuride juures koondtabelisse esialgu naturaalkujul. Omahinna leidmisel lahutatakse teravilja ja kartuli seemne kulu kogusaagist

Kulutuste koondtabel taimekasvatuses ja taimekasvatussaaduste omahinna

Kultuur	Otsene töötasu rbl. (tab. 10)	Kulutused seem- nele ja istutus- materjalile (tab. 11 ja 23)	Kulutused väetis- tele rbl. (tab. 12)	Masina-traktori- jaama tasu rbl. (tab. 13)	Kulutused auto- transpordile rbl. (tab. 18)	Kulutused hobu- tööle rbl. (tab. 19)	Põhivahendite amortisatsioon rbl. (tab. 15)	Muud (kindlus- tus, kahjurit- tõrje, elektritren- eria jne.) rbl.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Taliteravili	18 367	181,00 ts	4188	8506	1304	732	2169	1156
Suvinisu	5951	69,29 ts	2192	1988	1765	269	595	898
Söödateravili	20 606	206 rbl +177,38 ts	345	7345	1421	1181	2275	1874
Kartul	57 654	2145,00 ts	5434	15 977	673	8915	2551	2476
Kapsas	28 952	6290	4161	655	446	3140	421	3566
Kaalikas	18 038	5379	1971	303	220	2108	271	2235
Porgand	8015	1410	879	280	90	897	86	1013
Peet	3359	400	177	—	25	239	44	339
Kurk (avamaalt)	5432	710	348	—	51	432	81	569
Tomat (avamaalt)	5181	1584	288	—	57	233	64	398
Sibul	3826	1813	171	—	36	179	51	329
Rabarber*)	1766	—	—	—	8	30	20	92
Kasvuhoone	5711	156	70	—	288	532	605	791
Lavad	8421	3939	260	—	100	3526	899	529
Söödajuurvili	4149	1844	254	128	18	224	45	598
Silo	13 651	924	1005	1284	1704	658	601	1352
Mais haljas- söödaks	15 552	1067	2752	3242	583	1017	173	420
Põldhein	14 320	6510	2162	968	987	3005	4763	2103
Niiduhein	41 683	—	3729	—	1902	10 256	26 827	3436
Põldheina- seeme	543	187	21	105	5	—	12	1362
Mesikaseeme	234	106	69	62	16	—	—	—
Puuvili ja marjad	20 569	—	—	—	24	105	430	486
K o k k u	301 980	32 525	30 476	40 843	11 723	37 678	42 983	26 022

*) Noor istandus.

**) Osa söödajuurviljast ikaldus, koristatud pinnale langes kulutusi 4416 rbl.

väljatoomine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Brigaadide ja taimikasvatuse üldkulud rbl. (tab. 17)	Kolhoosi üldku- lud rbl. (tab. 17)	Tootmiskulud kokku rbl.	Toodanguliigi ni- metus	Kogutoodang ilma kasutus- kõlbmatute jäät- meteta ts	Kogutoodang ümberarvutatult põhitoodangule ts	Kogutoodang miinus omatoo- detud seeme ts	Tsentneri oma- hind rbl.
10	11	12	13	14	15	16	17
2730	2158	41 310	terad	386,75	463,08	282,08	146,44
			põhk	458,00			24,41
1225	692	15 575	terad	225,66	265,66	196,37	79,31
			põhk	200,00			15,86
4689	2332	42 274	terad	326,82	414,32	236,94	178,42
			põhk	350,00			44,60
5986	4410	104 076	kartul	5449,30	5449,30	3304,30	31,50
3632	4410	55 673	kapsas	1852,20	1852,20	×	30,06
2277	2675	35 477	kaalikas	1796,50	2143,16	×	16,55
			pealsed	520,00			11,03
812	1035	14 517	porgand	301,50	301,50	×	48,14
429	518	5530	peet	120,50	145,50	×	38,01
			pealsed	30,00			
608	779	9010	kurk	14,95	14,95	×	602,67
543	692	9040	tomat	63,22	63,22	×	143,00
400	518	7323	sibul	22,60	22,60	×	324,02
205	262	2383	—	—	—	×	—
3151	779	12 083				×	
1972	1384	21 030				×	
470	605	8335 *)	juurikad	151,00	184,33	×	23,96
			pealsed	40,00			19,97
1688	1210	24 077	silo	1748,00	1748,00	×	13,77
2500	2332	29 638	haljasmass	1615,00	1615,00	×	18,35
2721	1123	38 662	hein	2826,00	2826,00	×	13,68
6438	4322	98 593	hein	5428,00	5428,00	×	19,61
51	—	2286	seeme	12,12	12,12	×	188,61
17	—	504	seeme	10,04	10,04	×	50,20
1041	779	23 434	puuvili ja marjad	82,13	82,13	×	285,32
43 585	33 015	600 830	×	×	×	×	×

maha, kulutused rahalises väljenduses jagatakse ülejääva kogusaagiga ja saadakse ühe tsentneri omahind. Et leida kulutuste kogusummat rahas, korrutatakse seemne kogus saadud omahinnaga ja lisatakse juba varem rahalises väljenduses olevate kulutuste summale.

Toome näite. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis moodustasid 1955. aastal kulutused kartulile rahas 104 076 rubla, omatoodetud seemne kulu oli 2145 tsentnerit. Kartuli kogusaak ilma kasutus-kõlbmatute jäätmeteta oli 5449 tsentnerit. Kartuli omahind arvutatakse järgmiselt:

Kogusaak miinus seeme on $5449 - 2145 = 3304$ ts.

Ühe tsentneri kartuli omahind on $104\,076 : 3304 = 31,50$ rbl.

Kõik kulutused kartulile rahas arvutatakse järgmiselt:

Seemnekulu rahas on $31,50 \times 2145 = 67567$ rbl.

Kõik kulutused kartulile rahas on $104\,076 + 67567 = 171643$ rbl.

Kultuuride juures, mis annavad kaht liiki põhitoodangut või põhitoodangu kõrval kõrvaltoodangut (teravili, lina, söödajuurvili, seemnehein), tuleb kulutused jaotada toodanguliikide vahel.

Teraviljadele tehtud kulutused jaotatakse terade ja põhu vahel, lähtudes terade ja põhu söödaväärtusest. Sealjuures tuleb arvesse võtta põhu kvaliteeti ning taliteraviljapõhu kasutamise otstarvet. Põhu ümberarvutamisel teradele võib võrdsustada keskmiselt 4 tsentnerit suviteraviljapõhku ja 6—10 tsentnerit taliteraviljapõhku ühe tsentneri teradega.

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis tehti 1956. aastal taliteraviljale kulutusi kokku 162 477 rubla ulatuses. Taliteravilja terade kogusaak ilma kuivatuskao ja kasutuskõlbmatute puhastusjäätmeteta oli 1739,76 tsentnerit ja taliteraviljapõhu kogusaak 2237 tsentnerit. Terade ja põhu omahind leitakse järgmiselt:

Põhu kogusaak ümberarvutatult teradele on $2237 : 6 = 372,83$ ts.

Terade ja põhu kogusaak kokku, ümberarvutatult teradele, on $1739,76 + 372,83 = 2112,59$ ts.

Ühe tsentneri terade omahind on $162\,477 : 2112,59 = 76,90$ rbl.

Ühe tsentneri põhu omahind on $76,90 : 6 = 12,82$ rbl.

Esitatud arvutust on otstarbekohane kasutada kõikide nende kultuuride ja loomaliikide juures, kus kulutuste jaotamisel üks toodanguliik arvutatakse ümber teisele liigile.

Söödajuurvilja juures võetakse arvesse ka ärakasutatud pealsete saak. Pealsete saak arvutatakse söödaväärtuse alusel ümber juurikatele, võrdsustades keskmiselt 1,2—1,5 tsentnerit pealseid 1 tsentneri juurikatega (9). Kulutuste summa jagatakse ümberarvutusel saadud kogusaagiga ja saadakse ühe tsentneri juurikate omahind. Tsentneri pealsete omahind on 1,2—1,5 korda madalam juurikate omahinnast.

Linale tehtud kulutused jaotatakse kiu ja seemne vahel proportsionaalselt otseste normipäevade kulule (vt. I ptk., lk. 29). Normaalse kiu- ja seemnesaagi puhul võib linale tehtud kulu-

tusi jaotada ka kiu ja seemne kogusaagi väärtuse järgi, arvestatuna kokkuostuhindades.

Seemneheinale tehtud kulutuste jaotamisel hinnatakse seemneheina põhk suviteraviljapõhu omahinnas ja lahutatakse kulutuste summast. Ülejäänud kulutused jagatakse seemne kogusaagiga ja saadakse seemne omahind.

Taimekasvatussaaduste omahinna väljatoomine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aasta kohta on esitatud tabelis 22.

Mõnevõrra erinev kui teistel kultuuridel on katmikala köögiviljade omahinna kalkuleerimine (7, 16). Otseselt kantakse kultuuridele ainult seemnekulu. Teised kulutused tuuakse algul välja lavades ühe akenpäeva kohta ja kasvuhoonetes ühe ruutmeeterpäeva kohta. Üksikutele kultuuridele kantakse need kulutused vastavalt sellele, mitu aken- või ruutmeeterpäeva igale kultuurile langes.

Katmikala köögiviljade omahinna väljatoomine eeldab kulutuste ja saadud toodangu eraldi arvestamist kasvuhoonete, lavade

Tabel 23

Lavasaaduste omahinna väljatoomine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Kultuur	Kulud seemnele *) rbl.	Akenpäevade arv	Akenpäeva omahind kop.	Kulud lavadele rbl. (3×4)	Kulud kokku rbl. (2+5)	Saadud toodang	Ühiku omahind rbl.
1	2	3	4	5	6	7	8
Kapsataimed	2278	18 540	21,64	4012	6290	185,4	33.93
Kaalikataimed	502	3825	„	827	1329	tuh. tk. 42,5	31.27
Tomatitaimed	110	5980	„	1294	1404	tuh. tk. 20,0	70.20
Kurk	277	21 240	„	4596	4873	tuh. tk. 2125	2.29
Tomat	772	29 400	„	6362	7134	kg 1594	4.47
Kokku	3939	78 985	21,64	17 091	21 030	×	×

*) Kurgi ja tomati juures osaliselt ka kulud kasvuhoones ettekasvatatud istikutele.

ja avamaa-köögiviljade kohta. Sealjuures on soojade lavade osas vaja arvestada eraldi kulutused lavade täitmisele, mis kantakse akenpäevade alusel ainult esimese lavatoodangu omahinda. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis oli võimalik eraldi välja selgitada valdav osa katmikkultuuridele tehtud kulutustest ja välja tuua istikute ja lavakurgi ning -tomati omahind. Lavade täitmisele tehtud kulutusi ei saanud eraldi välja võtta, mistõttu need jagunesid koos teiste kulutustega kõikidele akenpäevadele ja selle kaudu kõikidele lavasaadustele.

Lavasid kasutati I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal järgnevalt:

kapsataimed	412 akent	45 päeva	=	18 540 akenpäeva
kaalikataimed	85	45	=	3 825
tomatitaimed	33	20	=	660
tomatitaimed	133	40	=	5 320
kurk	236	90	=	21 240
tomat	245	120	=	29 400
	Kokku			78 985 akenpäeva

Lavadele tehti kulutusi (ilma seemneta) kokku 17 091 rubla ulatuses, mis moodustas ühe akenpäeva kohta 21,64 kopikat (17 091 : 78 985). Ühele akenpäevale langevate kulutuste alusel toimub kulutuste jaotamine lavas kasvatatud kultuuridele (tab. 23).

15. Produktiivkarja söötadele ja allapanule tehtud kulutuste arvestamine

Söötade ja allapanukulu tehakse algul kindlaks koguseliselt kalendriaasta kohta. Veise- ja seakasvatustes on vaja söötade kulu välja selgitada loomarühmade kaupa, teistes loomakasvatusharudes loomaliikide kaupa.

Väga puudulik on kolhoosides haljassöötade arvestus. Otsest saab loomaliikide ja -rühmade kohta välja selgitada ainult käestsöödetud haljassööda kogused. Karjamaasööda koguste väljaselgitamiseks ja nende jaotamiseks loomaliikide vahel on vaja teha vastav arvestus. Selleks tehakse esiteks kindlaks loomade söödavajadus karjatamisperioodil söötühikutes, lähtudes loomade tegelikust produktiivsusest ja eluskaalu juurdekasvust. Söötühikute kogusest lahutatakse käestsöödetud söödad. Ülejäänud osa söödakogusest langeb karjamaasööda arvele.

Karjamaale tehtud kulutused võib jaotada loomaliikide ja rühmade vahel ka ilma haljasmassisaaki ja selle kasutamist kindlaks määramata, nimelt jaotades kulutused karjamaad kasutanud loomade loomühikute arvust ja üksikute loomarühmade karjatamise kestusest lähtudes.

Omatoodetud ja ostetud söötade ja allapanu kogused tuleb

arvestada eraldi, kuna need hinnatakse rahas erinevalt. Omatoodetud söödad ja allapanu arvestatakse iga kolhoosi omahinnas, ostetud söödad ja allapanu — ostuhindades. Omatoodetud söötade kulu tuleb arvestada eraldi ka söötade tootmisaastate järgi: eraldi eelmisel aastal toodetud söödad ja eraldi aruandeaastal toodetud söödad. See on vajalik selleks, et söötasid oleks võimalik arvestada selle aasta omahinnas, millal nad toodeti.

Omatoodetud söötade omahinnas arvestamine ei valmista raskusi, sest taimekasvatussaaduste omahind tuuakse välja varem. Esimesel arvestusaastal tekib paratamatult ebatäpsus selles, et kõik söödad hinnatakse sama aasta taimekasvatussaaduste omahinnas. Tegelikult on suur osa söötadest eelmise aasta toodang. Järgmistel aastatel on võimalik arvestada söödad eelmise aasta saagist eelmise aasta söötade omahinnas.

Söötadena kasutatakse ka loomakasvatussaadusi, eriti piima. Piima saab arvestada rahas alles pärast piima omahinna väljatoomist.

Söötadele ja allapanule tehtud kulutuste arvutamine I. V. Mišurini nimelises kolhoosis on esitatud tabelis 24.

16. Loomakasvatussaaduste omahinna väljatoomine

Loomakasvatussaaduste omahinna väljatoomiseks koostatakse eelmiste arvutustabelite põhjal kulutuste koondtabel samuti nagu taimekasvatuses. Siia kantakse kulusummad kululiikide järgi ning võetakse kokku loomaliikide ja -rühmade kaupa.

Enne kulutuste jaotamist põhitoodangu liikide vahel tuleb kulusummadest lahutada kõrvaltoodangu (sõnniku, sulgede jm.) väärtus ning laekumised lõppenud või hädatapetud loomadest.

Selleks on vaja eelnevalt jaotada saadud sõnniku kogus loomaliikide ja rühmade vahel ning hinnata see rahas. Sõnnikukogused võib loomaliikide kohta arvutada vastavate normatiivide alusel, lähtudes kasutatud söötade ja allapanu kogusest.

Loomakasvatuses kalkuleeritakse saaduste (piim, vill, munad jm.), loomade eluskaalu juurdekasvu ja loomade eluskaalu (liha) omahinda. Esmakordselt tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamisele asudes on võimalik välja tuua ainult saaduste ja loomade eluskaalu juurdekasvu omahinda ning antud aastal sündinud loomade eluskaalu omahinda. Eelmistel aastatel sündinud loomade eluskaalu omahinda ei saa kindlaks teha, sest pole teada nende kasvatamisele varematal aastatel tehtud kulutusi. Omahinna pideva arvestamise sisseviimine võimaldab loomade eluskaalu omahinna leidmist kõigi vanuserühmade järgi.

Loomaliikide ja -rühmade juures, mis annavad mitut liiki toodangut, tuleb kulutused jaotada toodanguliikide vahel.

Lehmadele ja sugupullidele tehtud kulutused jaotatakse pii-

Produktilvloomade ja noorhobuste söötadele ja allapanule tehtud

Söödaliik	Tsentneri omahind või ostuhind rbl.	Lehmadele ja sugupullidele		Noorveistele	
		kogus ts	rbl.	kogus ts	rbl.
1	2	3	4	5	6
A. Omatoodetud söödad ja allapanu *)					
Taliteravili	146.44	46,6	6824	—	—
Suvinisu	79.31	—	—	—	—
Söödateravili	178.42	91,9	16 397	0,4	71
Kartul	31.50	—	—	—	—
Köögivili	16.55—30.06	1866,7	54 302	584,3	9865
Söödajuurvili	23.96	47,3	1133	—	—
Silo	13.77	2930,3	40 350	—	—
Haljasmais	18.35	1615,0	29 638	—	—
Juurviljapealsed	11.03—31.68	380,0	4191	—	—
Põldhein	13.68	2154,3	29 471	—	—
Niiduhein	19.61	681,3	13 360	874,6	17 151
Suvinisupõhk	15.86	200,0	3172	—	—
Söödaterav. põhk	44.60	516,2	23 022	175,0	7805
Taliterav. põhk	24.41	658,4	16 073	—	—
Piim	117.96	—	—	206,6	24 370
Lõss **)	6.30	—	—	473,4	2982
Kanamunad (tk.)	0.44	—	—	—	—
Hobuseliha **)	200.00	—	—	—	—
Loomaliha	585.63	—	—	—	—
Kokku	×	×	273 933	×	62 244
B. Ostetud söödad					
Kombineeritud sööt	72.00	286,9	20 648	5,9	425
Kliid	47.00—64.44	596,8	33 467	10,5	555
Teravili	60.00—115.00	53,4	4503	—	—
Õlikoogid	51.00—57.50	256,7	14 527	0,4	23
Lõss	6.30	—	—	212,1	1336
Liha ja kala	153.00—223.00	—	—	—	—
Mineraalsöödad	18.20—118.60	92,1	2969	0,5	11
Kalamaksaõli	2360.00	—	—	—	—
Kokku	×	×	76 114	×	2350
Söödad ja allapanu kokku	×	×	314 047	×	64 594

*) 1955. aastal kolhoosis allapanu kohta eraldi arvestust ei peetud.

**) Arvestatud ostuhinnas.

Tabel 24

kulutuste arvutamise I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Emistele, kultidele ja põrsastele		Nuumsigadele		Lammastele		Lindudele		Noorhobustele		Hõberebastele	
kogus ts	rbl.	kogus ts	rbl.	kogus ts	rbl.	kogus ts	rbl.	kogus ts	rbl.	kogus ts	rbl.
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
—	—	1,0	146	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	8,8	698	—	—	8,4	666
32,7	5834	38,4	6851	30,0	5353	14,0	2498	—	—	9,8	1749
150,0	4725	527,3	16 610	—	—	18,4	580	—	—	1,7	54
—	—	102,4	1741	—	—	29,8	1442	—	—	252,8	12 172
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30,0	957	180,0	2341	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	375,1	7356	—	—	308,0	6039	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
170,0	19 312	—	—	—	—	—	—	—	—	250,0	28 400
—	—	74,7	471	—	—	—	—	—	—	—	—
237	104	—	—	—	—	—	—	—	—	56	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,9	780
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5,0	2928
×	30 932	×	28 160	×	12 709	×	5218	×	6039	×	46 774
—	—	16,0	1156	9,0	648	13,5	972	—	—	—	—
39,8	2397	—	—	8,8	460	15,6	973	—	—	0,3	16
2,5	236	49,0	5639	—	—	2,7	259	—	—	2,0	230
—	—	—	—	1,7	88	1,5	75	—	—	—	—
7,0	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12,1	2660
—	—	—	—	—	—	7,3	787	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	0,2	472	—	—	—	—
×	2677	×	6795	×	1196	×	3538	×	—	×	2906
×	33 609	×	34 955	×	13 905	×	8756	×	6039	×	49 680

male ja vasikatele. Selleks arvutatakse vasikad ümber piimale, võrdsustades ühe sündinud vasika 100 kg piimaga. Kulutused jagatakse piima kogutoodangule, millele on juurde arvestatud piimale ümberarvutatud vasikad. Sündinud vasika omahind võrdub 100 kg piima omahinnaga.

Noorkarja juures on toodanguks eluskaalu juurdekasv. Kuna sündinud vasikatele arvestatakse kulutused lehmade juures, siis tuleb noorveiste aastast juurdekasvust lahutada vasikate sünnikaal. Ülejäänud eluskaalu juurdekasvule jagataksegi noorkarjale tehtud kulutused.

Kui kulutused on mingil põhjusel arvestatud koos kogu veisefarmile, siis arvutatakse veiste eluskaalu juurdekasv ümber piimale, võrdsustades ühe kilogrammi veiste eluskaalu juurdekasvu 5—7 kg piimaga, sõltuvalt lehmade produktiivsuse tasemest. Veiste eluskaalu juurdekasvu kilogrammi omahind on siis võrdne 5—7 kg piima omahinnaga.

Seafarmis ei või samuti kogu aastast juurdekasvu kanda nuumikute rühmale. Keskmiselt kuni kahe kuuni arvestatakse põrsastele tehtud kulutusi emiste kulutuste juures. Nuumikutele arvestatakse kulutusi alates sigade ületulekust sellesse rühma. Seepärast tuleb nuumikute rühma toodangu saamiseks aastaaruandes näidatud kogu sigade eluskaalu juurdekasvust lahutada põrsaste kaal nende üleviimisel nuumikute rühma. Kulutuste jagamisel ülejäänud juurdekasvuga saadakse nuumsigade eluskaalu juurdekasvu omahind.

Suguemiste, -kultide ja põrsaste rühma kulutused võib lihtsuse eesmärgil täies ulatuses jaotada võõrutatud põrsastele. Sisuliselt oleks õigem osa kulutusi kanda emiste juurdekasvule, eriti siis, kui kolhoosis on palju noori emiseid. Lähtudes emiste söödavajadusest nende endi juurdekasvule esimestel kasutusaastatel (6), võiks normaalsete söötmis- ja pidamistingimuste puhul kanda kõikidest kulutustest juurdekasvule 15—35%. Kui emistest umbes pooled on noored kasvavad emised, siis võib kanda emiste ja põrsaste rühma kulutustest emiste juurdekasvule 15—25%. Kui noored emised on ülekaalus, võib kulutustest kanda emiste juurdekasvule 25—35%. Ülejäänud kulutused jagatakse saadud põrsastele.

Kui kulutused on arvestatud koos kogu seafarmi kohta, siis võib neid jaotada kahel viisil. Jagades kulutused kogu sigade eluskaalu juurdekasvuga aastas, saadakse sealiha eluskaalu omahind. Põrsaste omahinda sellisel juhul välja tuua ei saa. Saadav sealiha omahind ei ole aga täiesti õige, sest see sisaldab kõigi saadud põrsaste tootmiskulusid. Sealiha omahinna leidmisel on aga vaja arvesse võtta ainult kulud oma majandi tarbeks üleskasvatatud põrsastele. Põrsaste osalise müügi korral kujuneb sealiha omahind tegelikust kõrgemaks, sest põrsaste eluskaalu kilogrammi omahind on tunduvalt kõrgem nuumikute juurdekasvu kilogrammi omahinnast. Seepärast tuleb lugeda õigemaks raken-

dada teist moodust, mille juures tuuakse eraldi välja nuumsigade eluskaalu juurdekasvu ja põrsaste omahind. Selleks arvutatakse võõrutatud põrsad ümber nuumsigade eluskaalu juurdekasvule, võrdsustades ühe põrsa 20—25 kilogrammi eluskaalu juurdekasvuga, ja liidetakse nuumikute juurdekasvule. Kulutuste jagamisel nii saadud juurdekasvu hulgale saadakse nuumikute eluskaalu juurdekasvu kilogrammi omahind. Võõrutatud põrsa omahind võrdub 20—25 kilogrammi eluskaalu juurdekasvu omahinnaga.

Nuumsigade eluskaalu juurdekasvu ja põrsaste omahinna alusel saab leida antud aastal üleskasvatatud sigade eluskaalu (sealiha) omahinna. Kui näiteks nuumikute juurdekasvu ühe kilogrammi tootmine läks maksa 8,20 rubla, sead realiseeriti keskmiselt 100 kg raskuselt ja 12-kilogrammise põrsa omahind oli 186 rubla, siis kilogrammi sealiha eluskaalu omahind on: $8,20 \times 88$ (realiseeritud siga 100 kg — põrsas 12 kg) = 721,60 rubla; $721,60 + 186 = 907,60$ rubla; $907,60 : 100 = 9,08$ rubla.

Lammaste juures arvutatakse villa kogutoodang ümber lihale, võrdsustades ühe kilogrammi villa 6 kilogrammi lihaga eluskaalus. Kulutuste summa jagatakse eluskaalule ümberarvutatud kogutoodanguga ja saadakse liha eluskaalu omahind. Ühe kilogrammi villa omahind võrdub 6 kilogrammi liha omahinnaga.

Kanade eluskaalu juurdekasv arvutatakse ümber munadele, võrdsustades ühe eluskaalu kilogrammi 17—19 munaga. Kulutuste summa jagatakse munadele ümberarvutatud kogutoodanguga ja saadakse muna omahind. Kilogrammi linnuliha eluskaalu omahind võrdub 17—19 muna omahinnaga.

Mesilaste juures arvutatakse kõik toodanguliigid ümber meele, võrdsustades ühe kilogrammi vaha 5 kilogrammi meega ja uue mesilaspere 10 kilogrammi meega. Kulutuste jagamisel ümberarvutatud meekogusele saadakse kilogrammi mee omahind, mille alusel leitakse vaha ja uute mesilasperede omahind.

Loomakasvatussaaduste omahinna väljatoomine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aasta kohta on esitatud tabelis 25.

Toodud näites esitasime toodangu omahinna arvutamise tegeliku normipäevatasu alusel. Selle ümberarvutamiseks ühtse normipäevatasu alusel on vaja ümber arvutada need kululiigid, mis sisaldavad normipäevatasu. Need on: 1) töötasu, 2) kulud seemnele, 3) kulud hobutööle, 4) kulud autotranspordile ja 5) kulud söödale ja allapanule. Omahinna teise variandi (ühtse normipäevatasu alusel) arvutamisel on vaja koostada uus kulutuste koondtabel ja jagada kulutuste summad uuesti kogutoodanguga.

17. Toodangu realiseerimisele tehtud kulutuste arvestamine

Pärast põllumajandussaaduste tootmiskulude ja tootmisomahinna väljatoomist arvestatakse kulutused, mis on tehtud too-

Kulutuste koondtabel ja loomakasvatussaaduste omahinna väljatoomine I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. aastal

Loomaliik ja -rühm	Otsene töötasu rbl. (tab. 10)	Kulutused söödale ja allapanule		Masina-traktoriijaama tasu rbl. (tab. 13)	Kulutused autotrans- pordile rbl. (tab. 18)	Kulutused hobutööle rbl. (tab. 19)	Põhivahendite amorti- satsioon rbl. (tab. 15)	Muud (kindlustus, loo- made ravi, elektritriener- gia jne.) rbl.	Farmide ja loomakas- vatuse üldkulud rbl. (tab. 17)	Kolhoosi üldkulud rbl. (tab. 17)	Tootmiskulud kokku rbl.
		Kokku rbl. (tab. 24)	Sellest ostusöö- dale rbl. (tab. 24)								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Lehmad ja sugupullid	148 621	314 047	76 114	—	6759	17 855	2968	27 873	32 989	25 839	576 951
Noorveised	32 246	64 594	2350	—	573	3349	1091	4286	6682	5620	118 441
Emised, kuldid ja põrsad	7420	33 609	2677	—	819	1047	230	1003	1699	1123	46 950
Nuumsead	4830	34 955	6745	—	1166	1794	514	1187	2710	692	47 848
Lambad	3477	13 905	1196	—	109	390	335	648	1357	692	20 913
Linnud	3682	8756	3538	—	154	508	227	1621	1248	692	16 888
Noorhobused	4808	6039	—	—	73	598	243	1348	1078	867	15 054
Mesilased	3351	800	800	—	45	75	285	168	1152	605	6481
Hõberebased	7539	49 680	2906	—	36	449	303	1272	1344	1123	61 746
Kokku	215 974	526 385	96 326	—	9734	26 065	6196	39 406	50 259	37 253	911 272

Tabeli 25 (järg)

Loomaliik ja rühm	Saadud sõnnik		Tootmiskulud miinus sõnniku väärtus rbl.	Toodangu nimetus	Möötühik	Kogutoodang	Kogutoodang ümberarvutatult ühele liigile	Toodanguühiku oma-hind rbl.
	kogus tonnides	väärtus rbl.						
	13	14	15	16	17	18	19	20
Lehmad ja sugupullid	1318	7908	569 043	piim	ts	4627,00	} 4824,00	117.96
				vasikad	päid	197		
Noorveised	632	3792	114 649	elusk. juurdekasv	ts	199,90	199,90	573.53
Emised, kuldid ja põrsad	15	90	46 860	põrsad	tk.	147	147	425.75
Nuumsead	36	216	47 632	elusk. juurdekasv	ts	44,54	44,54	1069.42
Lambad	34	204	20 709	elusk. juurdekasv	ts	30,00	} 48,18	429.82
				vill	ts	3,03		
Linnud	26	156	16 732	kanamunad	tk.	28 900	} 36.550	0.46
				elusk. juurdekasv	ts	4,50		
Noorhobused	40	240	14 814	hobused	päid	20	20	740.70
Mesilased	—	—	6481	mesi	ts	4,61	4,61	1405.85
Hõberebased	—	—	61 746	nahad	tk.	102	102	605.35
Kokku	2101	12 606	898 666	×	×	×	×	×

dangu realiseerimiseks. Realiseerimiskulud selgitatakse välja toodanguliikide järgi ja jagatakse realiseeritud toodangu hulgaga.

Realiseerimiskuludesse kantakse kulutused, mis on seotud toodangu müügiks ettevalmistamise, müügile transportimise ja müümisega. Müümisega seotud kulud koosnevad omakorda müüjate töötasust, müügipunktide amortisatsioonist, nende korrashoiu- ja jooksva remondi kuludest, turumaksust, komisjonitasust, kaalumistasust, müümisel vaja mineva väikeinventari ja spetsriietuse kuludest jne.

Osa realiseerimiskuludest on võimalik kanda otseselt ühele või teisele saadusele. Otseselt saab kanda toodanguliikidele enamus transpordikuludest, vastavalt toodanguliigi veole kulutatud tonnkilomeetrite hulga. Samuti saab otseselt kanda toodanguliikidele osa töötasust (kui üks müüja müüb pidevalt üht liiki saadust). Teatav osa turustamiskuludest aga tuleb jaotada realiseeritud toodanguliikide vahel kaudselt. Nende kulude kaudse jaotamise aluseks on kõige kohasem võtta müüdüd toodangu hulk.

Müüdüd toodanguühiku kohta langev realiseerimiskulude summa liidetakse tootmisomahinnaga. Saadakse nn. realiseerimisomahind, mis näitab saadustele nende müümise momendini tehtud kulutusi.

Toodangu realiseerimise kulude arvestamine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis on toodud tabelis 26.

Tabel 26

Realiseerimiskulude jaotamine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal (rublades)

Toodanguliik	Normipäevatasu toodangu realiseerimisel ja müügiks ettevalmistamisel	Komisjonimüügi tasu	Kulutused autotranspordile	Kulutused hobutööle	Muud otsesed kulud	Kaudsed kulud		Kokku
						turustaja töötasu*)	turumaks ja kioskiüür**)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Piim ja koor	457	1241	24 838	—	5739	66	1321	33 662
Liha	3203	174	2201	3732	204	380	293	10 187
Köögivili	9915	—	8222	—	2202	1419	2142	23 900
Kartul	1102	—	5287	—	615	158	746	7908
Puuvili ja marjad	—	1115	174	—	110	—	217	1616
Kokku	14 677	2530	40 722	3732	8870	2023	4719	77 273

*) Jaotatud toodanguliikide vahel vastavalt otseste normipäevade kulule.

**) Jaotatud toodanguliikide vahel vastavalt nende turul realiseeritud kogusele.

Jagades realiseerimiskulud kaubatoodangu hulgaga ja liites tulemuse tootmisomahinnale, kujunesid saaduste realiseerimisomahinnad kilogrammi kohta järgmisteks: piim — 1,27 rubla, veiseliha eluskaalus — 5,99 rubla, sealiha eluskaalus — 15,32 rubla, lambaliha eluskaalus — 4,65 rubla, köögiviljad keskmiselt — 0,60 rubla, kartul — 0,37 rubla ning puuvili ja marjad keskmiselt — 3,03 rubla.

18. Toodangu omahinna arvestamisest aasta jooksul

Taimekasvatussaaduste omahinda saab arvestada ainult üks kord aastas, pärast saagi koristamist. Tavaliselt tehakse seda aasta lõpul. Kuigi loomakasvatuses saadakse toodangut pidevalt aasta kestel, ei saa ka loomakasvatussaaduste omahinda lõplikult arvestada enne aasta lõppu, millal selgub omatoodetud söötade omahind. Saaduste lõpliku omahinna väljaarvestamine pole aasta jooksul võimalik ka selletõttu, et teenindavate tootmis- harude (tööhobuste, autotranspordi jt.) kulude ning üldkulude tegelik suurus selgub alles aasta lõpul.

Vaatamata sellele tuleks kolhoosides asuda osa põllumajandussaaduste omahinna väljatoomisele ka aasta jooksul: Siis on võimalik abinõusid tootmiskulude alandamiseks tarvitusele võtta juba aasta kestel, kuna aastakalkulatsiooni andmete põhjal saab teha järeldusi alles järgmise aasta jaoks. Eriti oluline oleks arvestada pidevalt piima ja sealiha, aga ka teiste loomakasvatussaaduste omahinda. Taimekasvatuses võiks enne aasta lõppu välja arvestada näiteks varajase köögivilja ja varajase kartuli omahinna, et nende tasuvust oleks võimalik selgitada kohe pärast saagi koristamist ja realiseerimist.

Toodangu omahinna arvestamisel aasta sees pole veel teada kõigi kulutuste lõplikku suurust, mistõttu mitme kululiigi juures tuleb kasutada jooksva aasta plaanilisi kulutusi. Eelmise aasta saagist tehtud naturaalsete kulutuste hindamiseks on vaja teada toodangu eelmise aasta omahinda. Seepärast saab saaduste omahinna arvestamisele aasta kestel asuda alles pärast seda, kui on välja toodud tegelikud omahinnad eelmise aasta kohta ja plaanilised omahinnad jooksva aastal.

Toodangu omahinna arvestamisel aasta sees tuleb eelkõige välja tuua vastavatele kultuuridele ja loomaliikidele tehtud otsesed kulutused: otsene töötasu, seemnele, söötadele ja allapanule, väetistele, traktorite kütte- ja määrdeainetele, hobutööle ja autotranspordile tehtud kulutused, spetsiaalsete tootmis-põhivahendite amortisatsioon ja jooksva remondi kulud.

Normipäevade kulu tuleb kultuuride ja loomaliikide kohta välja selgitada ainult otseste normipäevade osas. Loomakasvatuses tehakse kindlaks otseste normipäevade kulu vastava perioodi jooksul, taimekasvatuses aga kõikidel töödel antud saagi saamiseks väljatöötatud normipäevad, kaasa arvatud eelmisel

aastal ettetehtud normipäevad. Normipäevade tasu tuleb välja arvutada plaanilise normipäevatasu alusel, vajaduse korral ka ühtse tingliku normipäevatasu alusel. Teisi otsese töötasu liike arvestatakse nende tegelikus suuruses.

Seemnele, söödale ja allapanule, väetistele ning traktorite kütte- ja määrdeainetele tehtud kulutused tuuakse välja nende tegelikus suuruses. Sealjuures hinnatakse omatoodetud seeme ja eelmisel aastal toodetud söödad ning allapanu eelmise aasta omahindades. Jooksva aastal toodetud söödad ja allapanu hinnatakse nende plaanilise omahinna alusel, ostusöödad — tegelikes ostuhindades.

Traktorite, masinate ja hoonete jooksva remondi kulusid ei saa aasta kestel kulutustesse kanda vastavalt nende kulutuste teostamisele, sest jooksvat remonti ei tehta aasta jooksul ühtlaselt. Jooksva remondi kulud tuleb kanda aasta kestel saadustele plaanilises suuruses. Traktorite ja põllutöomasinate jooksva remondi kulud tuleb kanda kultuuridele, lähtudes vastavate kultuuride jaoks tehtud tööde mahust ja kulutuste plaanilisest suurusest iga pehmekünnihektari või hektari kohta. Spetsiaalsete hoonete ja inventari jooksvaks remondiks planeeritud summad saab taimekasvatuses kanda vastavatele kultuuridele üldsummas. Loomakasvatuses aga tuleb neist kanda arvestatavale perioodile teatud osa. Et loomakasvatuses ei saada toodangut ühtlaselt kogu aasta kestel, siis ei või aastast kulusummat jaotada üksikute perioodide vahel võrdselt, vaid saadud toodangu alusel, lähtudes kulutuste plaanilisest suurusest toodanguühiku kohta aastas.

Samuti kui jooksva remondi kulusid tuleb aasta jooksul kalkulasiooniobjektidele kanda ka tootmis-põhivahendite otsest amortisatsiooni.

Hobutööle, autotranspordile, elektrienergiale ja teistele teenindavatele tootmisharudele tehtud kulutused tuleks aasta sees kanda kultuuridele ja loomaliikidele, lähtudes nendele kulutatud hobutööpäevade, tonnkilomeetrite, kilovatt-tundide jne. hulgast ning viimaste plaanilistest omahindadest. Kui kolhoosis pole sisse seatud tonnkilomeetrite ja elektrienergia kulu arvestust kultuuride ja loomaliikide järgi või pole planeeritud ühe tonnkilomeetri ja kilovatt-tunni omahinda, võib neid kulutusi kanda kultuuridele ja loomaliikidele ka kaudsete kuludena. Kulud hobutööle on aga vaja tingimata kanda kalkulasiooniobjektidele otseselt. Kahjurite tõrjele, loomade ravile ja riiklikule kindlustusele tehtud kulutusi võib arvestada otseselt või kaudselt koos üldkuludega.

Üldkulud kantakse kalkulasiooniobjektidele aasta sees nende plaanilisest suurusest lähtudes. Taimekasvatuses saab kanda üldkulud kultuuridele kogu planeeritud suuruses, loomakasvatuses aga tuleb kanda aastast summast arvestatavale perioodile osa, vastavalt saadud toodangule. Kaudseid kulusid võib lisada ka plaanis ettenähtud kaudsete kulude protsendi ulatuses.

Kui taimekasvatussaaduste tootmiskulud on välja toodud kohe pärast saagi koristamist ja loomakasvatussaadustel aasta jooksul pidevalt, siis on aasta lõpul vaja vaid korrigeerida osa kulutusi. Kõik kulutused, mida aasta jooksul on arvestatud plaanilises või normatiivses suuruses, tuleb saaduste lõpliku omahinna väljatoomisel korrigeerida tegelikule suurusele.

19. Toodangu omahinna arvutamine 1957. aasta aruande lisade alusel

Kolhooside 1957. aasta aruande lisades on välja toodud normipäevade kulu, rahaliste vahendite kulu ja tootmis-põhi-vahendite amortisatsioon toodanguühiku kohta, aga ka peamised naturaalsed kulutused kultuuride ja loomaliikide lõikes. Nende andmete alusel on võimalik välja tuua toodangu omahinda. Selleks on vaja arvestada normipäevatasu ja naturaalsed kulutused rahasse ning tuua kõik tootmiskulud toodanguühiku kohta välja ühes summas.

Normipäevade tasu arvutatakse samal põhimõttel, nagu see on käsitatud antud peatüki 4. punktis. Rahaliste kulutuste ja amortisatsiooni summad võetakse sel kujul, nagu need on välja toodud aastaaruande abitabelis. Tegelik omahinna leidmisel tuleb ainult rahalistele kulutustele lisada rahaline lisatasu.

Täiendav arvestus tuleb läbi viia naturaalseste kulutuste osas. Siin tuleb arvestada rahasse omatoodetud seemne, sööda ja allapanu kulu, masina-traktorijaama naturaaltasu, naturaalne lisatasu, sõnnik jt. Sealjuures tuleb silmas pidada, et omahinna arvutamisel ühtse normipäevatasu alusel tuleb lisatasu kulutustesse kanda ainult siis, kui see on arvestatud väljaspool normipäevi (näiteks kartul, mis on antud koristustööde tasuks).

Naturaalsete kulutuste arvestamise ja nende rahalise hindamise küsimust on käsitletud eespool vastavate kululiikide juures. Erinevalt eeltoodust toimub ainult tööhobuste söödakulu kandmine kultuuridele ja loomaliikidele. Tööhobuste söödakulu jaotatakse siin kalkulatsiooniobjektide vahel eraldi, hobutööpäevade kulu alusel, eelpool aga tehti seda hobutööpäeva omahinna koostisosana.

Andmed masina-traktorijaama naturaaltasu kohta on aastaaruande lisas toodud kolhoosile esitatud arvete kohaselt. Kulutustesse tuleb aga omahinna arvestamisel kanda tegelikult äraantud saaduste maksumus.

Esitame näitena kartuli omahinna arvutamise I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1957. aasta aruande lisade andmete alusel (tabelid 27, 28 ja 29).

Kui toodangu omahind arvutatakse ühtse normipäevatasu alusel, siis ei ole normipäevade tasu arvutamiseks vaja koostada eraldi tabelit. Normipäevade tasu võib arvutada kultuuride ja

Tabel 27

Normipäevade tegeliku tasu arvutamise näide I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1957. aastal (rbl.)

Kalkulatsiooniobjekt	1956. aastal etteteh- tud normipäevade tasu		1957. aasta otseste normipäevade tasu		Taime- ja loomakasva- tuse üldotstarbeliste normipäevade tasu		Tööhobus- tele, auto- transpordile ja remondi- töökodades kulutatud normipäe- vade tasu	Kolhoosi üldotstarbe- liste normi- päevade tasu	Normi- päevade tasu kokku
	kolhoos- nikutele	traktoribri- gaadi töö- listele	kolhoos- nikutele	traktoribri- gaadi töö- listele	kolhoos- nikutele	traktoribri- gaadi töö- listele			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kartul	970	2430	112 403	9769	9559	3899	26 281	8357	173 668

Tabel 28

Naturaalsete kulutuste arvutamise näide I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1957. aastal (rbl.)

Kalkulatsiooniobjekt	Omatoode- tud seeme*)	Masina- traktori- jaama natu- raaltasu	Naturaalne lisatasu	Omatoode- tud söödad tööhobustele	Sõnnik (taimekas- vatuses)	...	Naturaalsed kulutused kokku
1	2	3	4	5	6	7	8
Kartul	93 858	29 385	74 173	7979	6300	—	211 695

*) Loomakasvatuses omatoodetud söödad, kusjuures eelmisel aastal ja aruandeaastal toodetud söödad arvestatakse eraldi, vastava aasta omahinnas.

Saaduste omahinna väljatoomise näide I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis
1957. aastal

Kalkulatsiooni- objekt	Normipäevade tasu rbl.	Rahalised kulutu- sed ja amortisat- sioon rbl.	Naturaalsed kulutused rbl.	Tootmiskulud kokku*) rbl.	Kogutoodang ts	Tsentneri oma- hind rbl.
1	2	3	4	5	6	7
Kartul	173 668	70 448	211 695	455 811	14 790	30.82

*) Loomakasvatuses lahutatakse kulutuste summast enne selle kogutoodanguga jagamist saadud sõnniku maksumus.

loomaliikide järgi normipäevade summade alusel ja kanda tule-
mused kohe viimasesse tabelisse.

Kui omahinna üht varianti arvutatakse teise variandi alusel, siis tuleb ümber arvutada ka need naturaalsete kulutuste liigid, mida hinnati kolhoosi omahinnas. Need on omatoodetud seeme, sööt ja allapanu. Tegelikult omahinna arvutamisel hinnatakse need tegelikult omahinnas, ühtse normipäevatasu alusel arvutamisel — tinglikult omahinnas. Esimesel arvutusaastal võib omatoodetud seemne kulu ja söötade kulu tööhobustele arvestada mõlema variandi juures kokkuostuhindades. Samuti võib omatoodetud seemne kulu arvestada sama aasta tegelikult või tinglikult omahinnas seemnekoguse kogutoodangust lahutamise kaudu, nagu on selgitatud lk. 84.

20. Põllumajandussaaduste tootmise tasuvuse väljaselgitamine

Põllumajandussaaduste tootmise tasuvust arvestame kauba-
toodangule tehtud kulude ja saadud tulude võrdlemise teel.

Tuludesse kantakse esiteks kõik saadud rahalised sissetulekud, kaasa arvatud preemiad. Tuludesse arvatakse ka vahe vastukau-
banduse korras ostetud kaupade ostu- ja jaehindade vahel. Vastav summa kantakse selle saaduse tuludesse, mille eest kolhoosile vastukaupu müüdi.

Edasi tuleb hinnata rahas töötasuks ja masina-traktorijaa-
male naturaaltasuks antud saadused. Need hinnatakse riiklikes kokkuostuhindades (ilma hinnalisandita). Siinjuures kantakse naturaaltasuks antud saadused kultuuridele ja loomaliikidele teisiti kui tootmiskulude arvestamise juures. Naturaaltasuks antud saadus kantakse kogu ulatuses samale saadusele, mitte aga nendele saadustele, mille eest teda anti. Nii näiteks kantakse

Põllumajandussaaduste tootmise tasuvuse arvutamine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis tegeliku normipäevatasu alusel 1955. aastal (kaubatoodangu alusel)

	Piim		Veiseliha		Põrsad		Sealiha (elusk.)	
	ts	rbl.	ts	rbl.	tk.	rbl.	ts	rbl.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Rahaline sissetulek toodangu müügist	3588,40	542 391	290,00	200 443	9	700	46,68	28 346
Masina-traktori- jaama tasuks antud saadused riiklikes kokkuostuhindades	263,00	33 138	3,00	1320	—	—	—	—
Töötasuks antud saadused riiklikes kokkuostuhindades	34,60	4360	6,00	2640	2	330	—	—
Kokku tulud	3886,00	579 889	299,00	204 403	11	1030	46,68	28 346
Kaubatoodangu tootmiskulud	3886,00	458 392	299,00	171 485	11	4683	46,68	70 542
Realiseerimiskulud	×	33 662	×	7531	×	—	×	984
Tulumaks	×	78 714	×	29 088	×	102	×	4115
Kokku kulud	×	570 768	×	208 104	×	4785	×	75 641
Kasum (+) või								

	Lambaliha (elusk.)		Vill		Kartul		Köögivil		Puuvil ja marjad	
	ts	rbl.	ts	rbl.	ts	rbl.	ts	rbl.	ts	rbl.
	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Rahaline sissetulek toodangu müügist	26,00	15 316	3,03	4308	661,13	50 270	1290,20	359 725	85,50	65 418
Masina-traktorijaama tasuks antud saadused riiklikes kokkuostuhin- dades	—	—	—	—	301,54	15 982	3,15	120	—	—
Töötasuks antud saa- dused riiklikes kokku- ostuhindades	—	—	—	—	551,30	29 219	1003,34	41 127	0,75	225
Kokku tulud	26,00	15 316	3,03	4308	1513,97	95 471	2296,69	400 972	86,25	65 643
Kaubatoodangu toot- miskulud	26,00	11 175	3,03	7814	1513,97	47 690	2296,69	114 312	91,93	26 229
Realiseerimiskulud	×	906	×	—	×	7908	×	* 23 900	×	1618
Tulumaks	×	2224	×	625	×	7295	×	52 204	×	9495
Kokku kulud	×	14 305	×	8439	×	62 893	×	190 416	×	37 342
Kasum (+) või kah- jum (—)		+1011		—4131		+32 578		+210 556		+28 301

kogu masina-traktorijaamale naturaaltasuks antud piim kokkuostuhindades arvatult piimakarja tuludesse. Sama kehtib ka normipäevadele jaotatud saaduste kohta, naturaalse lisatasu kohta, naturaalse töötasu kohta väljastpoolt lähetatud isikutele jne.

Kulude poolele kantakse esiteks kaubatoodangule tehtud tootmiskulud. Selleks selgitatakse välja kaubatoodangu kogus, kuhu arvatakse riiklike müügikohustuste katteks, kokkuostu ja kontraheerimise korras ning kolhoositurul realiseeritud saadused, töötlemiseks antud saadused, töötasuks ning masina-traktorijaamale naturaaltasuks antud saadused. Kaubatoodangu kogus korrutatakse ühiku tootmise omahinnaga.

Loomakasvatases tuleb arvesse võtta ka müüdnud loomade kasvatamiseks eelmistel aastatel tehtud kulud. Kui kolhoosides pole tootmiskulusid ja omahinda varem arvestatud, siis ei ole loomade eluskaalu omahinda teada. Esimestel arvestusaastatel võib siis loomade eelmiste aastate juurdekasvu omahinna tinglikult võrdsustada aruandeaasta juurdekasvu omahinnaga. Tootmiskulude pideva arvestuse sisseviimisel tuuakse aga loomade eluskaalu omahind välja loomade vanuserühmade järgi. Siis saab loomade ja liha müügist saadud sissetulekuid kõrvutada loomade üleskasvatamiseks tehtud kulutustega, mis sisaldavad nii eelmiste aastate kui ka aruandeaasta vastavate loomarühmade tootmiskulusid.

Kaubatoodangu tootmiskuludele lisatakse tootmisharude ja toodanguliikide kaupa realiseerimiskulud ja tulumaks. Tulumaksu summa jaotatakse kultuuride ja loomaliikide vahel proportsionaalselt rahalistele tuludele. Selleks arvutatakse, kui palju maksti tulumaksu rahaliste tulude iga rubla kohta. Korrutades saadud arvu igast tootmisharust ja toodanguliigist saadud rahaliste tulude summaga, leitakse tulumaksu summa iga tootmisharu ja toodanguliigi kohta. Kui tahetakse võrrelda tulusid ja kulusid iga tsentneri kaubatoodangu kohta, siis tuleb igale toodanguliigile langev tulumaksu summa jagada kaubatoodangu hulga ja liita tsentneri omahinnale.

Kaubatoodangule tehtud kulutuste summa ja saaduste tootmise tasuvus tuleb välja selgitada nii tegeliku normipäevatasu alusel kui ka ühtse tingliku normipäevatasu alusel. Tegelikude kulutuste võrdlemisel saadud tuludega näitab vahe ühismajandi faktiilist kasumit või kahjumit üksikutest tootmisharudest. Ühtse normipäevatasu alusel arvutatud kulutuste võrdlemisel tuludega näitab vahe kasumit või kahjumit, mis oleks kujunenud ühtse normipäevatasu juures.

Tuleb silmas pidada, et tulemuse leidmiseks kogu majandi kohta ei saa esitatud meetodi puhul üksikutes tootmisharudes saadud kasumeid ja kahjumeid liita (lähemalt vt. I pt. lk. 40).

Tootmisharude tasuvuse arvutamine I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. aastal on toodud tabelis 30.

III PEATÜKK

KOLHOOSITOODANGU OMAHINNA ANALÜÜS

Toodangu omahind on kolhoosi majandusliku tegevuse tähtsaks üldistavaks näitajaks. Omahind väljendab lõppkokkuvõttes seda, kui võrd ökonoomselt kolhoos kasutab olemasolevaid võimalusi põllumajandussaaduste tootmiseks. Seoses sellega on toodangu omahinna analüüsil keskne koht kogu kolhoosi majandusliku tegevuse analüüsil. Omahinna analüüs aitab välja selgitada tootmise organiseerimise puudusi ja leida teid tootmiskulude kokkuhoidlikumaks ja ratsionaalsemaks teostamiseks, töö- ja materiaalseste kulutuste vähendamiseks toodanguühiku kohta.

Kolhoositoodangu omahind on samal ajal tähtsaks pidepunktiks põllumajanduse riiklikul juhtimisel. Selleks on vaja analüüsida andmeid toodangu omahinna kohta vabariigi kõigi piirkondade kolhoosides aastate lõikes. Toodangu omahind üksikutes kolhoosides ühe aasta kohta võib olla mõjutatud juhusliku või ajutise iseloomuga teguritest, mille põhjal ei saa püstitada rahvamajandusliku tähtsusega küsimusi ega teha järeldusi kolhooside üldise majandusliku taseme, nende riikliku juhtimise, maksu- ja hinnapoliitika jm. kohta. See osutub võimalikuks pärast omahinna arvestamise sisseviimist enamikus kolhoosides.

Vaatleme toodangu omahinna analüüsi küsimusi eespool arvutusnäideteks kasutatud Harju rajooni I. V. Mitsurini nimelise kolhoosi 1955. ja 1956. aasta andmete alusel.

Harju rajooni I. V. Mitsurini nimeline kolhoos on linnalähedane majand, kus põhitootmisharudeks on piimakarjakasvatus ja köögiviljakasvatus. Kolhoosil on 2137,7 ha põllumajanduslikku maad, sellest 654,2 ha põllu- ja aiamaad, 1046,1 ha heinamaad ja 437,4 ha karjamaad. 1956. aastal oli külvipinnast 31% teravilja, 16,7% kartuli, 6,7% köögivilja ja 45,6% söödakultuuride all. Kolhoosil on 11,5 ha suurune viljapuu- ja marjaaed. Ühiskarja oli 1. jaanuaril 1957. aastal: veiseid kokku 357, neist lehma 221 (s. o. põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta veiseid 16,8, neist lehma 10,4), sigu 138, lambaid 77 ja hobuseid 108.

1956. aastal oli kolhoosi ühismajandi arendamine väga edukas. Suurenes kõigi tähtsamate põllumajandussaaduste kogu- ja kaubatoodang. Piimatoodang põllumajandusliku maa iga 100 ha kohta tõusis 212 tsentnerilt 280 tsentnerile.

Põllumajandussaaduste kogutoodangu kasv I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1956. aastal

Saadus	Mõõtühik	1955. a.	1956. a.
I. Taimekasvatus			
Teravili	ts	1271,3	2505,8
Kartul	"	5449,3	13 112,4
Köögivilid	"	4254,3	8442,9
Puuvili ja marjad	"	85,5	312,2
Söödad	tsentner-söötühik	1485,4	1541,3
II. Loomakasvatus			
Piim	ts	4376,9	5977,4
Loomade eluskaalu juurdekasv	"	356,8	722,6
sellest sigade juurdekasv	"	56,3	187,8

Kogutoodangu kasv saavutati peamiselt põllukultuuride ja rohumaade saagikuse tõstmise tulemusena. Kolhoosis pannakse suurt rõhku põllukultuuride väetamise ja hooldamise parandamisele ning põllutööde mehhaniseerimisele. Erilist tähelepanu pööratakse heina- ja karjamaade parandamisele nii põhjaliku kui pealtparanduse teel. Kehvade looduslike heinamaade saagikuse tõstmine on olnud üheks peamiseks abinõuks, mis on võimaldanud tugevdada söödabaasi ning suurendada loomakasvatussaaduste toodangut.

Kolhoosi majanduslikku tugevnemist 1956. aastal iseloomustab kõige kujukamalt rahaliste tulude kasv 1,57 miljonilt rublalt 1955. aastal 2,2 miljonile rublale 1956. aastal ning kolhoosnikute normipäevatasu tõus rahas arvestatult 7,04 rublalt 13,35 rublale. *)

1. Taimekasvatussaaduste omahind ja tootmiskulude struktuur taimekasvatuses

Toodangu omahinna analüüsil kolhoosis tuleb arvesse võtta normipäevatasu muutumist. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis tõusis normipäevatasu 1956. aastal järsult. Vaatame esiteks, misuguseks kujunesid taimekasvatussaaduste omahinnad mõlemal aastal tegelikult ja võrdleme seejärel omahinna muutumist võrdse normipäevatasu alusel.

Kuna I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis oli normipäevatasu juba võrdlemisi suur, siis on otstarbekohane analüüsida saaduste omahinna muutumist eelmise aasta normipäevatasu alusel, s. t. normipäevatasu endiseks jäämise tingimisel. See on elulähedane

*) Normipäevatasu naturaalne osa on arvestatud kokkuostuhindades.

analüüsi võte majanduslikult tugevamate kolhoosides. Ühtse tingliku normipäevatasu alusel arvatud omahinda on siin vaja kasutada omahinna võrdlemiseks teiste kolhoosidega. Majanduslikult nõrkades kolhoosides on aga otstarbekohane teostada iga-sugust omahinna võrdlevat analüüsi ühtse tingliku normipäeva-tasu alusel.

Taimekasvatussaaduste omahinda tuleb analüüsida koos saagikuse tasemega, sest taimekasvatussaaduste omahind sõltub otseselt hektarisaakidest. Toodangu omahinna andmed Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides 1955. aasta kohta näitasid, et kõr-gema saagikuse juures oli põllukultuuride omahind keskmiselt ligi kaks korda madalam kui väiksema saagikuse juures.

Tabel 32

Taimekasvatussaaduste hektarisaagid ja omahind
I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kultuur	1955. a.		1956. a.		
	hektarisaak ts	tsentneri oma- hind tegeliku normipäevatasu juures rbl.	hektarisaak ts	tsentneri omahind rbl.	
				tegeliku normipäeva- tasu juures	1955. a. normi- päevatasuga arvatult
Taliteravili	6,5	146.44	18,0	76.90	60.39
Suviteravili	6,4	133.50	7,7	180.25	153.57
Kartul	81,3	31.50	150,7	26.15	21.76
Kapsas	136,2	30.06	278,9	25.28	18.11
Porgand	69,1	48.14	182,9	34.06	26.24
Peet	100,0	38.01	86,9	42.16	31.97
Silo		13.77		21.41	15.30
Söödajuurvili			100,0	17.43	16.01
Põldhein	21,7	13.68	17,2	17.97	16.02
Niiduhein	12,0	19.61	11,9	24.53	18.94

Hektarisaakidest nähtub, et teraviljakasvatus oli I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal nõrgal järjel. Vastavalt sellele oli ka teravilja omahind kõrge. 1956. aastal tõstis kolhoos 2,8-kordselt taliteravilja hektarisaaki ja saavutas selle tulemusena taliteravilja omahinna järsu alanemise. Taliteravilja omahind vähenes järsult ka tegeliku, s. o. ligi kaks korda suurema normi-päevatasu juures. Suviteravilja keskmine hektarisaak oli aga ka 1956. aastal väike ning suviteravilja omahind seetõttu kõrge.

Kartuli- ja köögiviljakasvatuses saavutas I. V. Mitšurini nime-

line kolhoos 1956. aastal häid tulemusi. Kartuli, kapsa ja porgandi hektarisaaki tõsteti ligi kaks ja rohkem korda. Selle tagajärjel alanes kõigi nende kultuuride omahind nii tegeliku, kuid eriti muutumatu normipäevatasuga arvatades.

Suhteliselt nõrgem oli söödakultuuride kasvatus. Silokultuuride, söödajuurvilja ja põldheina hektarisaagid olid nii 1955. kui ka 1956. aastal väiksed. Seetõttu olid ka nende kultuuride omahinnad, välja arvatud põldheina omahind, mõlemal analüüsitaval aastal võrdlemisi kõrged.

Niiduheina keskmine saagitase oli läbiviidud ulatuslikke maaparandustöid arvesse võttes mõlemal aastal tagasihoidlik. Osa maaparandustöid ei jõudnud veel anda tulemusi ja kõik eelmistel aastatel tehtud tööd ei andnud ühtlaselt suurt efekti. Kui kultuurniidult saadi 1956. aastal umbes 40 hektarilt 30—40 tsentnerit, siis 60 hektarilt saadi ainult 6—7 tsentnerit heina hektarilt. Osa põhjalikult parandatud heinamaast kannatas järve üleujutuse ja dreanaži osalise rikkumise tõttu uuesti liigniiskuse all. Umbes 100 hektaril pealtparandatud alast ei andnud parandustööd küllaldast efekti rohukamara ärakuivamise tagajärjel 1955. aasta põuasel suvel. Seepärast jäi hektarisaak keskmiselt tagasihoidlikuks ja ühe tsentneri niiduheina omahind kujunes 24,53-rubla-seks. *)

Täiendavalt annab ülevaate saavutatud omahinna tasemest võrdlus teiste kolhoosidega. Võrdleme taimekasvatussaaduste omahinda, mis on arvatud ühtse 10-rublase normipäevatasu alusel, I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis ja Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides, kus on toodangu omahinda ulatuslikumalt arvestatud.

Tabel 33

Taimekasvatussaaduste omahind ühtse 10-rublase normipäevatasu juures Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides ja I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis (rbl./ts)

Kultuur	Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides 1955. a.	I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis	
		1955. a.	1956. a.
Taliteravili	67—176	164.05	69.75
Suviteravili	79—179	158.11	165.71
Kartul	20—63	34.67	23.88
Söödajuurvili	10—47	—	16.86
Silo	10—35	15.64	18.11
Põldhein	10—31	14.78	16.94
Looduslik hein	8—43	21.74	21.66

*) Niiduheina omahinda polnud võimalik välja tuua eraldi põhjalikult parandatud ning eraldi pealtparandatud alade kohta.

Taimikasvatussaaduste omahind I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis ühtse 10-rublase normipäevatasu juures ning selle võrdlus teiste kolhoosidega kinnitab eespool toodud analüüsi tulemusi: taliteravilja, kartuli ja põldheina osas on kolhoos saavutanud tootmiskulude alandamisel toodanguühiku kohta rahuldava taseme. Edasiseks ülesandeks on esmajoones suviteraviljade, söödajuurvilja, silo ja niiduheina tootmise omahinna alandamine.

Toodangu omahinna võrdlus kolhoosi piires ning teiste kolhoosidega võimaldab teha vaid üldisi järeldusi omahinna taseme ja selle muutumise kohta. Üksikasjalisemalt näitab omahinna kujunemist analüüs tema koostisosade — kululiikide järgi. Seejärel on omahinna analüüsil kolhoosis vaja välja selgitada üksikute kululiikide osatähtsus igale kultuurile tehtud tootmiskulude summas ja analüüsida seejärel kulutusi üksikute liikide kaupa.

Kulutuste struktuur arvutatakse kulutuste koondtabeli põhjal. Tuleb tähele panna, et omatoodetud seemne kulu, mis esimesel aastal võib esineda koondtabelis naturaalkujul, oleks tingimata arvestatud hiljem rahas ning liidetud nii ostuseemne kulule kui ka kulutuste üldsummale.

Tabel 34

Tootmiskulude struktuur I. V. Mitšurini nimelise kolhoosi taimikasvatuses 1956. aastal
(% -des)

Kululiik	Taliteravili	Suviteravili	Kartul	Kapsas	Porgand	Sööda-juurvilj	Põldhein	Niiduhein
Otsene töötasu	43,8	30,7	51,5	56,6	53,6	44,2	32,9	34,8
Kulud seemnele	15,3	33,3	21,0	4,1	7,9	9,3	12,7	—
Kulud väetistele	8,1	4,3	4,9	11,4	13,4	29,4	10,6	8,0
Traktori jaama tasu	4,2	14,6	3,6	0,9	1,0	2,3	2,5	1,0
Kulud autotranspordile	2,3	1,6	1,0	2,9	2,6	3,1	0,7	0,7
Kulud hobutööle	5,1	1,5	6,6	6,1	6,2	3,6	10,0	14,3
Põhivahendite amortisatsioon	2,8	1,8	1,1	0,3	0,2	0,2	11,1	21,9*)
Muud otsesed kulud	2,5	1,9	0,9	2,2	2,3	3,2	5,0	2,2
Brigaadide ja taimikasvatuse üldkulud	10,1	6,4	5,6	8,7	7,1	2,3	12,2	12,2
Kolhoosi üldkulud	5,8	3,9	3,8	6,8	5,7	2,4	2,3	4,9
Kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*) Peamiselt kulud maaparandustöödele, mis on näidatud koos amortisatsiooniga.

Taimekasvatussaaduste tootmiskulude struktuur oli kolhoosis 1956. aastal üldiselt samasugune kui 1955. aastal. Suuremaid muudatusi toimus seemnekulu ja masina-traktorijaamale makstud tasu osas. Nii moodustasid kulud seemnele 1955. aastal taliteravilja ja kartuli tootmiskuludest madala hektarisaagi juures ligi 40%, 1956. aastal aga vastavalt 15,3 ja 21%. Taliteravilja koristustööd olid 1955. aastal rohkem mehhaniseeritud, tasu masina-traktorijaamale moodustas 12,5% tootmiskuludest, 1956. aastal koristati traktorijaama poolt taliteravilja vähem — tasu traktorijaamale moodustas ainult 4,2% taliteravilja tootmiskuludest. Tunduvalt muutus ka tootmise üldkulude osatähtsus, mis tõusis enamiku kultuuride juures 3—7 protsendilt 6—12 protsendini.

Kõige suurema osatähtsusega on taimekasvatussaaduste tootmisel kulud töötasule, seemnele, väetistele, masina-traktorijaama tasule ja hobutööle. Taimekasvatussaaduste omahind sõltub esmajoones nende kulutuste suurusest. Väiksema osatähtsusega on tootmis-põhivahendite amortisatsioon, kulud autotranspordile, kulud hoonete, masinate ja inventari jooksvale remondile, kulud kütte- ja määrdeainetele, väikeinventarile, riiklikule kindlustusele, kahjurite tõrjele jt. Eriti suurt osatähtsust ei ole enamikus kolhoosides ka kolhoosi üldkuludel.

2. Kulud töötasule taimekasvatuses

Kuna suurim osa taimekasvatussaaduste tootmiskuludest langeb kolhoosis töötasule, siis on töökulu vähendamine toodanguühiku kohta taimekasvatussaaduste omahinna alandamise üheks peamiseks teeks. Töökulu ja töötasu analüüsile tuleb seetõttu pöörata erilist tähelepanu.

Normipäevade kulu ja töötasu iga tsentneri toodangu kohta on kolhoosides väga erinev. Suures osas on see seotud erineva saagikusega. Nii näiteks kulutati Viljandi rajooni kolhoosides 1955. aastal iga tsentneri suviteravilja kohta väiksema hektarisaagiga kolhoosides keskmiselt 6 normipäeva, suuremate saakidega kolhoosides aga keskmiselt 3,4 normipäeva. Suviteravilja tsentneri tinglik omahind oli väiksema hektarisaagiga kolhoosides keskmiselt 68 rubla võrra kõrgem kui parema saagikusega kolhoosides. Sellest langes 26 rubla suurema normipäevade kulu arvele.

Normipäevade kulus toodanguühiku kohta ilmnevad väga suured kõikumised ka ühesuguse saagikuse juures. Selle juures on määrav tähtsus organisatsioonilistel teguritel, nagu tööde mehhaniseerimisel, töö ja tootmisprotsesside läbiviimise organiseerimisel, töö normeerimisel, juhtiva ja teenindava personali suurusel jm. Nende tegurite üksikasjaline analüüs igas kolhoosis peab näitama teed normipäevade kokkuhoidlikumaks kulutamiseks ja sellega toodangu omahinna alandamiseks.

Normipäevade kulu ühe tsentneri taimekasvatussaaduste kohta
I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kultuur	1955. a.		1956. a.	
	otseste normipäevade kulu	otseste ja kaudsete normipäevade kulu kokku	otseste normipäevade kulu	otseste ja kaudsete normipäevade kulu kokku
Taliteravili (koos põhuga)	3,57	4,28	2,40	3,04
Suviteravili (koos põhuga)	3,42	4,47	3,77	4,76
Kartul	0,62	0,77	0,53	0,67
Söödajuurvili	—	—	0,16	0,21
Silo	0,51	0,63	0,71	0,89
Põldhein	0,31	0,37	0,21	0,27
Niiduhein	0,61	0,72	0,59	0,72

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis vähenes 1956. aastal normipäevade kulu taliteravilja, kartuli ja põldheina toodanguühiku kohta. Sealjuures vähenes normipäevade kulu taliteravilja ja kartuli kasvatamisele peamiselt hektarisaagi tõusu tagajärjel ja oli ka 1956. aastal võrdlemisi suur, moodustades hektari kohta taliteraviljal 47,5 ja kartulil 80,4 normipäeva. Suhteliselt palju kulutati 1956. aastal normipäevi suviteraviljale ja silokultuuridele. Söödajuurvilja ja põldheina iga tsentneri kohta aga kulutati normipäevi väga vähe, eriti kui arvesse võtta nende võrdlemisi madalat saaki. See oli tingitud väljastpoolt palgatud tööjõu ja šefide abi kasutamisest nende kultuuride koristamisel.

Normipäevade jaotamine kultuuride ja loomaliikide järgi, mis viiakse läbi tootmiskulude ja omahinna arvestamisel, ei võimalda analüüsida normipäevade kulu üksikasjaliselt, kindlaks teha tema sõltuvust mehhaniseerimistasemest, tootmisprotsesside ja töö organiseerimisest. Nende seoste analüüs eeldab normipäevade kulu väljaselgitamist ja analüüsi üksikute tööde järgi. Selleks on vaja läbi viia ulatuslik täiendav töö normipäevade arvestuse algdokumentide põhjal, tuues välja normipäevade kulu brigaadides iga kultuuri mullaharimisele, väetamisele, külvile, hooldamisele, koristamisele jt. töödele. Niisuguse üksikasjalise analüüsi põhjal saab välja selgitada põhjusi, miks normipäevade kulu sama toodanguühiku kohta oli eri brigaadides erinev, ja leida võimalusi normipäevade kulu edasiseks vähendamiseks.

Toome näite teravilja koristustööde mehhaniseerimise mõju kohta normipäevade kulule I. V. Mitšurini nimelise kolhoosi esimeses põllundusbrigaadis 1956. aastal. Osa taliteraviljast

koristati kombainiga, osa hobumasinatega. Algarvestuse andmetest selgus, et kombainiga koristamisel kulutati iga hektari kohta koristustöödel 6,8 normipäeva. Hobuniidumasinatega koristamisel ja viljapeksumasinaga peksmisel kulutati iga hektari taliteravilja koristustöödele 23,4 normipäeva ehk üle kolme korra rohkem kui kombainiga koristamisel. Iga tsentneri terade kohta kulutati koristustöödele kombaini kasutamisel 0,34 normipäeva, hobuniidumasinatega kasutamisel aga 1,17 normipäeva.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata kaudsete normipäevade kulu analüüsimisele. Kaudsete normipäevade hulk toodanguühiku kohta sõltub juhtiva ja teenindava personali suuruselt, nende töötasust ning tootmise üldmahust. Eriti suur oli siiani kolhoosides kaudsete normipäevade osa traktoribrigaadile arvestatud normipäevade üldarvus. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis näiteks arvestati 1956. aastal traktoribrigaadis isegi pärast brigadirabi ja arvestaja-tankija koha koondamist 22,3% normipäevadest juhtivale personalile (arvestajale ettenähtud normipäevadest arvestati 50% brigadirile). Masina-traktorijaamade reorganiseerimise tagajärjel väheneb kolhoosides normipäevade kulu juhtivale ja teenindavale personalile tunduvalt.

Normipäevade kulu toodanguühiku kohta oleneb teatud määral ka teguritest, mis ei mõjuta töökulu tegelikku suurust, vaid ainult selle väljendust normipäevades. Niisugusteks teguriteks on erinevad tükitöönormid ja -hinded, töö tasustamise viisid, liialdused normipäevade kulutamisel jt.

Tükitöönormid ja nende hinded normipäevades on kolhoosides erinevad. Seepärast ei väljenda üks normipäev erinevates kolhoosides võrdset töö hulka. Sama esineb seoses töönormide ja hinnete muutmiselega ka ühes ja samas kolhoosis aastate lõikes. Pärast töönormide ja -hinnete muutmist kajastab normipäev teistsugust töö hulka, kui ta kajastab varem. Seepärast ei ole normipäevade kulu kolhooside vahel ega ühes kolhoosis erinevatel aastatel täielikult võrreldav ning töökulu analüüs normipäevade alusel on ainult ligilähedane tegeliku töökulu analüüsile. Normipäevade kulu analüüsil aga tuleb võtta arvesse tükitöönormide ja -hinnete erinevusi kolhoosides.

Normipäevade arv ei kajasta tegelikku töökulu ka sellisel korral, kui töö tasustamisel kasutatakse osaliselt niisuguseid mooduseid, mille juures normipäevi ei arvestata. Paljudes kolhoosides kasutatakse väljastpoolt palgatud töölisi. Sageli tasutakse ka kolhoosnikutele koristustööde eest natuuras või arvestatakse sealjuures normipäevi ainult osaliselt. Mitmetes kolhoosides rakendatakse teatud töödel otsest tasustamist saadustega või rahaga, ilma sealjuures normipäevi arvestamata. Normipäevi ei arvestata üldse kombainritele, kelle töö eest tasutakse tehtud töö mahu järgi otse natuuras.

Seega ei näita normipäevade arv alati kogu töö hulka, vaid

paljudel juhtudel ainult suuremat osa sellest. Peale selle ei kajasta arvestatud normipäevade hulk küllaldaselt ka töö kvaliteeti, mille eest tasutakse täiendavalt väljaspool normipäevi lisatasu näol. Seepärast ei või kolhoosides piirduda ainult normipäevade kulu analüüsiga, vaid sellega üheaegselt tuleb analüüsida ka kõiki kasutatud töötasuliike.

Väljaspool normipäevi makstavatest töötasuliikidest on olulisemad naturaalne ja rahaline lisatasu ja palgatud tööliste tasu.

Suuremad kogused naturaalselt lisatasu makstakse tavaliselt kartuli ja loodusliku heina koristustööde eest. Loodusliku heina juures tõuseb lisatasuks antud osa mõnedes kolhoosides 30—50 protsendini saagist, mis omab suurt mõju loodusliku heina omahinnale. Pidades silmas lisatasu suurt tähtsust kolhoosnikute huvi tõstmisel ühismajandi tööde vastu, on vaja analüüsil välja selgitada ühelt poolt kasu, mida saadi lisatasu rakendamisel, ja teiselt poolt kulutuste ja omahinna tõus selle tagajärjel.

Erilist tähelepanu on vaja pöörata palgatud töölistele makstud töötasu analüüsimisele. Paljudes kolhoosides makstakse palgatud tööjõule suuri summasid. Sealjuures kasutatakse palgatud tööjõuna mitte ainult spetsialiste, vaid ka töölisi põllu- ja farmitöödel. On vaja analüüsida, kas palgatööjõu kasutamine on möödapääsmatult vajalik ning kuidas oleks võimalik kulutusi palgatööjõule vähendada. Tuleb arvesse võtta seda, et palgatud töölistele makstakse majanduslikult nõrgemates ja keskmistes kolhoosides sama töö eest palju suuremat tasu kui kolhoosnikutele. Seepärast vähendab ulatuslik palgatööjõu kasutamine kolhoosnikute normipäevatasu ja osutub takistuseks kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmisel.

Normipäevade kulu ei väljenda kogu töökulu ja selle vähenemist toodanguühiku kohta ka analüüsitavas I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis. Otsestele ja kaudsetele normipäevadele makstud tasu moodustas 1955. aastal ainult 48—52% kartuli ja silokultuuride töötasukulust ja 73% suviteravilja töötasukulust. Ülejäänud osa töötasust maksti lisatasuna või rahalise tasuna palgatud töölistele. 1956. aastal moodustas otseste ja kaudsete normipäevade tasu 59% kogu töötasukulust kartulile, kuna 41% moodustas naturaalne tasu väljaspool normipäevi.

Kulud töötasule taimekasvatussaaduste tootmisel vähenesid 1956. a. märgatavalt rohkem kui normipäevade kulu. Iga tsentneri taliteravilja tootmisele vähendati normipäevade kulu 29% võrra, kogu töötasu võrreldava normipäevatasuga arvatult aga 41% võrra. Niiduheina juures jäi normipäevade kulu toodanguühiku kohta endiseks, suviteravilja ja silokultuuride juures isegi suurenes, kogu võrreldav töötasukulu aga vähenes, sealjuures niiduheina juures 28% võrra.

Palgatööjõu vähema kasutamise tagajärjel vähenesid töötasule tehtud kulutused 1956. aastal tunduvalt rohkem kui normipäevade kulu. 1955. aastal kasutati peaaegu kõikide kultuuride juures

Normipäevade kulu, väljaspool normipäevi makstud töötasu ja kogu töötasu taimekasvatussaaduste tsentneri kohta I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kultuur	1955. a.				1956. a.				Kokku kulud töötasule	
	otseste ja kaudsete normipäevade kulu	lisatasu rbl.	palgatud tööliste töötasu rbl.	kokku kulud töötasule rbl.	otseste ja kaudsete normipäevade kulu	lisatasu rbl.	palgatud tööliste töötasu rbl.	1955. a. normipäevatasuga arvutatult rbl.		
								mipäevatasu juures rbl.	1955. a. normipäevatasuga arvutatult rbl.	
Taliteravili	4,28	—	11.31	44.63	3,04	4.29	—	42.13	26.19	
Suviteravili	4,47	0.28	12.59	47.07	4,76	5.57	—	68.64	42.36	
Kartul	0,77	5.36	0.73	11.67	0,67	6.34	—	15.32	11.18	
Söödajuurvili	—	—	—	—	0,21	—	5.52	8.33	7.00	
Silo	0,63	—	4.13	8.64	0,89	—	0.63	12.79	7.12	
Põldhein	0,37	1.91	0.96	5.55	0,27	—	3.03	6.66	4.97	
Niiduhein	0,72	2.29	1.12	8.50	0,72	1.00	—	10.77	6.12	

palgatööjõudu, 1956. aastal tehti seda aga ainult üksikute kultuuride juures. Kokku vähendati kolhoosis tööjõu palkamisele kulutatud summasid 159,6 tuhandelt rublalt 1955. aastal 79,6 tuhandele rublale 1956. aastal. Kui 1955. aastal moodustas palgatud tööliste tasu normipäevadele jaotatud rahalisest tulust 31,4%, siis 1956. aastal langes see protsent 8,6-le. Normipäevatasu aga tõusis samal ajal järsult. Normipäevatasu tõusu ja teiste kolhoosnikute heaolu tõstmise abinõude rakendamise tulemusena on kolhoosnikute tööaktiivsus pidevalt suurenenud ning vajadus palgatud tööjõu järele vähenenud. Edaspidi on vaja palgatud tööjõu kasutamine põllutöödel täielikult likvideerida.

Töötasu analüüs näitab, et tegelikud kulud töötasule olid 1956. aastal väga suured suviteravilja ja silo juures ning võrdlemisi suured kartuli ja söödajuurvilja juures. Töötasukulu üksi oli tsentneri suviteravilja ja silo kohta niisama suur kui paljudes kolhoosides nende saaduste omahind. Suur töökulu oli nende kultuuride kõrge omahinna oluliseks põhjuseks kolhoosis. Et edaspidi alandada taimekasvatussaaduste omahindu, on vaja seega vähendada töökulu esijoones suviteravilja ja silokultuuride kasvatamisel ning silo valmistamisel, samuti aga kartuli, söödajuurvilja ja niiduheina tootmisel.

3. Kulud seemnele, väetistele ja masina-traktorijaama tasule

Kulud seemnele moodustavad märkimisväärse osa taimekasvatussaaduste tootmiskuludest. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis moodustasid seemnekulud 1956. aastal 15—33% teraviljade ja kartuli tootmiskuludest, 4—9% köögiviljade ja sööda-juurvilja tootmiskuludest ja 13% põldheina tootmiskuludest.

Seemnele tehtud kulude suurus sõltub otseselt hektarisaakidest. Mida suurem on saak, seda väiksem on seemne osatähtsus saagist. Teiselt poolt oleneb seemnekulude suurus saaduste omahinna tasemest kolhoosis.

Tabel 37

Teravilja- ja kartuliseemnele tehtud kulud I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kultuur	Saak hektariilt ts	Tsentneri seemne omahind rbl.	Kulud seemnele tsentneri saagi kohta rbl.
1	2	3	4
1955. a.			
Taliteravili	6,5	146.44	57.23
Suvinisu	12,5	79.31	20.68
Söödateravili	5,0	178.42	76.88
Kartul	81,3	31.50	12.40
1956. a.			
Taliteravili	18,0	146.44	11.61
Suviseteravili	7,7	79.31/178.42	60.09
Kartul	150,7	31.50	5.50

Toodud andmetest ilmneb, et 1956. aastal langesid järsult taliteravilja ja kartuli seemnele tehtud kulud. See toimus täiel määral nende kultuuride hektarisaakide tõusu tagajärjel, sest seemnekulu hinnati mõlemal aastal 1955. aasta toodangu omahinnas (1955. aasta toodangu omahinna arvestamisel polnud teada 1954. aasta toodangu omahinda). Väga suured olid kulud seemnele suviseteravilja juures, mis tulenes nii suviseteravilja väikesest hektarisaagist kui ka seemne kõrgest omahinnast.

Seemnekulu analüüsil on vaja pöörata erilist tähelepanu kulu-
tustele seemne ostule, eriti nende kultuuride juures, kus iga kolhoos peab varustama ennast seemnega ise. Suhteliselt suuri kulusi on kolhoosid tihti sunnitud oma seemne puudumisel tegema heinaseemne ostule, mille riiklikud jaemüügi- ja turuhinnad on mitu korda kõrgemad nende tootmiskuludest oma majandis. Nii

maksti I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1956. aastal punase ristiku seemne kilogrammi eest 16,8 rubla ja kõrreliste hein-
taimede seemne kilogrammi eest keskmiselt 13,36 rubla. Põld-
heinaseemne tootmine oma majandis läks aga maksma ainult
2,52 rubla kilogramm. Omakasvatatud põldheinaseemnes oli küll
palju timutiseemet, kuid ka kallimate seemneliikide juures
ei tõusnud heinaseemne omahind kaugeltki nende ostu-
hinna tasemeni.

Kulud väetistele moodustavad enamikus kolhoosides
4—10% põllukultuuride tootmiskuludest. I. V. Mitšurini nimelises
kolhoosis moodustasid kulud väetistele 1956. aastal 4—8% tera-
vilja ja kartuli tootmise kuludest, 8—11% heina tootmise kulu-
dest ja 11—13% köögivilja tootmise kuludest.

Tootmiskuludes arvestatakse väetistele tehtud kulutuste all
ainult mineraal- ja orgaaniliste väetiste maksumust. Väetiste
veole ja väetamistöödele tehtud kulud on töötasu, hobutöökuulu
ja autotranspordi kulude hulgas. Seepärast ei saa ainuüksi oma-
hinna arvestamise andmete põhjal analüüsida võimalusi kulu-
tuste vähendamiseks väetamisele. Selleks on vaja vastava arvu-
tuse teel välja selgitada kõik väetamisega seotud kulutused, tuues
välja lisaks väetiste hinnale laadimise, veo ja väetamistööde kulud.

Toome näiteks kõikide kulutuste väljaselgitamise kartuli väe-
tamisele sõnnikuga ja taliviljaoraste väetamisele mineraalväeti-
sega V. I. Mitšurini nimelise kolhoosi esimeses põllundusbrigaadis
1956. aastal.

**Kulutused kartuli väetamisele sõnnikuga 2—3 kilomeetrise veokauguse
juures (9 ha, 20 t/ha, rublades):**

Sõnniku maksumus (180 tonni, à rbl. 6)	1080
Sõnniku vedu patareisse (67,8 normipäeva, à rbl. 13.35 ja 45,2 hobu- tööpäeva, à rbl. 12.78 *)	1483
Sõnniku laialivedu patareist (22,6 normipäeva, à rbl. 13.35 ja 22,6 hobutööpäeva, à rbl. 12.78)	591
Sõnniku laotamine (22,6 normipäeva à rbl. 13.35)	302
Kokku kulutused väetamisele	3456
Ühe hektari kohta	384
Sellest sõnniku maksumus	1080
Ühe hektari kohta	120

6—7-kilomeetrise veokauguse juures kulutati samas brigaa-
dis ühe ha väetamisele (võrdse sõnnikunormi juures) 905 rubla,
millest sõnniku maksumus oli 120 rubla.

**Kulutused taliteraviljaoraste pealtväetamisele mineraalväetisega
(25,5 ha, 2 ts/ha, rublades):**

Kulutused mineraalväetise ostule	740
Kulutused mineraalväetise veole (31 tkm, à rbl. 0.92 **)	29
Väetise peenestamine (2,5 normipäeva, à rbl. 13.35)	33

*) Ühe hobutööpäeva omahind.

**) Autotranspordi kulutused ühe tonnkilomeetri kohta, koos laadi-
misega.

Väetise vedu põllule (4,2 normipäeva, à rbl. 13.35 ja 3 hobutööpäeva, à rbl. 12.78)	94
Väetise külvamine (25,5 normipäeva, à rbl. 13.35)	340
Kokku kulutused väetamisele	1236
Ühe ha kohta	48
Sellest kulutused mineraalväetise ostule	740
Ühe ha kohta	29

Arvutusest selgub, et väetise maksumus moodustas sõnnikuga väetamisel 13—31%, ja mineraalväetisega väetamisel 60% kõikidest väetamisele tehtud kulutustest. Suur osa kulutustest langes väetiste veole ja väetamistöödele. Just viimaste analüüsimisele tuleb kolhoosides pöörata erilist tähelepanu, sest võimalused väetamiskulude alandamiseks peituvad mitte väetiste kasutamise vähendamises, vaid kulutuste vähendamises väetiste laadimisele, veole ja laotamisele. Enamikus kolhoosides kulutatakse iga tonni laudaväetise veole ja laotamisele liiga palju inim- ja hobutööd, mis on tingitud suurtest veokaugustest ja tööprotsesside ebaratsionaalsest organiseerimisest, eriti aga vähesest mehhaniseerimisest. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis kulutati sõnniku mehhaniseerimata tõstmisel ja veol 6—7 km kaugusele iga tonni kohta 1,8 normipäeva ja 1,2 hobutööpäeva, veol 2—3 km kaugusele aga 0,6 normipäeva ja 0,4 hobutööpäeva. Väetise tõstmise, veo- ja laotamise ratsionaliseerimisel ja mehhaniseerimisel väheneb töö- ja veokulu väetamisel mitmekordselt, mis võimaldab alandada väetamisele tehtavaid kulutusi ja põllukultuuride omahinda.

Kulud masina-traktorijaama tasule moodustasid teraviljade juures, mille tootmine on rohkem mehhaniseeritud, enamasti 8—15% tootmiskuludest, tõustes üksikutel juhtudel 20—25%-ni. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis langes 1956. aastal traktorijaama tasule 4,2% taliteravilja ja 14,6% suviteravilja tootmise kuludest. Teiste kultuuride osas oli masina-traktorijaama tasu osatähtsus tootmiskuludes madalam.

Masina-traktorijaama poolt tehtud tööde eest olid ette nähtud kindlad tasumäärad. Kolhoosis oli võimalik selle tasu suurust toodanguühiku kohta vähendada ainult hektarisaakide tõstmise teel, mille tagajärjel anti naturaaltasuks suhteliselt väiksem osa saagist.

Kui kolhoosid teevad edaspidi põllutööd oma traktorite ja masinatega, siis sõltub traktoritöödele tehtud kulutuste suurus kolhoosidest endist. See nõuab traktoritööde kulutuste pidevat jälgimist ja analüüsimist. Eriti on vaja kontrollida kulutusi kütete ja määrdeainetele ja jooksvale remondile. Terviklikult saab analüüsida traktoritööde kulutusi tööde omahinna alusel. Selleks tuleb kõik traktoritöödele tehtud kulutused (töötasu, kütte- ja määrdeained, jooksev remont, amortisatsioon) välja tuua üksikute põllutööde hektari kohta ning keskmiselt ühe pehmekünnihektari kohta. Üksikute põllutööde omahind eri traktorite juures ning hobustega

tegemisel võimaldab välja selgitada, missugust veojõuliiki on kolhoosis erinevate tööde juures odavam kasutada. Ühtlasi võib selgitada, missuguseid masinaid on ka edaspidi majanduslikult kasulikum kasutada lepingu alusel.

Toome näiteks hektari rukki koristamisele tehtud kulutuste väljaselgitamise I. V. Mitsurini nimelise kolhoosi esimeses põllundusbrigaadis 1956. aastal kombainiga koristamisel masina-traktorijaama poolt, hobumasinatega niitmisel ja käsitsi koristamisel ning viljapeksumasinaga peksmisel (20-tsentnerise hektarisaagi juures).

1) Kulutused kombainiga koristamisel (rublades):

Naturaaltasu ja naturaalne lisatasu kombainerile (109,4 kg rukist, à rbl. 0.85)	93.00
Töötasu traktoribrigaadi töötajatele (0,67 normipäeva, à rbl. 15.10)	10.12
Töötasu kolhoosnikutele (6,18 normipäeva, à rbl. 13.35)	82.50
Kulutused hobutööle (1 hobutööpäev)	12.78
Terade vedu isekallutajaga (2,2 tonnkilomeetrit, à rbl. 0.92)	2.02
Kokku rbl.	200.42

2) Kulutused hobumasinatega koristamise ja viljapeksumasinaga peksmise korral

Töötasu kolhoosnikutele (23,4 normipäeva, à rbl. 13.35)	312.39
Kulutused hobutööle (3,63 hobutööpäeva, à rbl. 12.78)	46.39
Kulutused kütte- ja määrdeainetele	8.00
Kulutused jooksvale remondile	9.30
Põhivahendite amortisatsioon	7.20
Kokku rbl.	383.28

Tööde omahind eri veojõuliikide kasutamisel näitab mehhaniseerimise mõju toodangu omahinnale ja on seetõttu oluliseks pidepunktiks tööde organiseerimisel kolhoosis.

4. Kulud hobutööle

Kulud hobutööle on suurema osatähtsusega nende kultuuride tootmiskuludes, mille tootmine on vähem mehhaniseeritud. Nii tõuseb hobutöökulu osatähtsus 10—20 protsendini kõikides tootmiskuludes kartuli, silokultuuride, söödajuurvilja ja heina juures. Teravilja tootmiskuludes on hobutöökulul enamikus kolhoosides tagasihoidlik osatähtsus. Samuti ei ole hobutöökulu osa suur loomakasvatussaaduste tootmisel, ulatudes seal enamasti vaid 2—3 protsendini tootmiskuludest.

Hobutööle tehtud kulude suurus oleneb mitmesugustest teguritest. Nendest olulisemad on tootmisprotsesside ja töö organiseerimine, tööhobuste pidamisele tehtud kulutuste suurus ja tööhobuste ärakasutamine.

1955. ja 1956. aastal ei olnud kolhoosides veel täpseid andmeid hobuste töö ja kasutamise kohta. Hobutööpäevade hulga kindlakstegemiseks kultuuride ja loomaliikide järgi kasutati normipäevade arvestuse lehtede andmeid ning normatiivset meetodit, mille kohaselt hobutööpäevade hulk arvestati igale kultuurile ja loomaliigile tehtud töö mahu järgi. Saadud hobutööpäevade alusel võib ligilähedaselt ja suhteliselt analüüsida hobuste kasutamist ja selle mõju hobutöö omahinnale.

Hobuste ärakasutamine avaldab hobutööpäeva omahinnale otseselt mõju. Mida rohkem teeb iga tööhobune aastas tööpäevi, seda vähem tuleb iga tööpäeva kohta tööhobuste ülalpidamiseks tehtud kulutusi. Viljandi ja Rapla rajooni kolhooside andmeil oli ühe hobutööpäeva omahind hobuste parema ärakasutamise puhul kuni kolm korda madalam kui hobuste vähese kasutamise juures. Seepeärast on igas kolhoosis omahinna analüüsil vaja välja selgitada, kuidas tööhobuseid kasutati.

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis kasutati 1956. aastal tööhobuseid tunduvalt rohkem kui 1955. aastal (tab. 38). Hobused tegid 1956. aastal rohkem tööd nii taimekasvatases kui ka loomakasvatases. Samuti anti hobuseid rohkem kasutada kolhoosnikutele isiklikeks vajadusteks. Tehtud hobutööpäevade arv suurenes keskmiselt ühe tööhobuse kohta 114-lt 1955. aastal 160-le 1956. aastal.

Tabel 38

Hobutööpäevade hulk I. V. Mitšurini nim. kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

	1955. a.		1956. a.	
	Hobutööpäevi	%	Hobutööpäevi	%
Taimekasvatases	3521	31,4	7528	49,9
Loomakasvatases	2436	21,7	3088	20,5
Abiettevõtete vajadusteks	215	1,9	374	2,5
Kapitaalehituse vajadusteks	474	4,2	380	2,5
Teetöödel jt. töödel väljaspool ühistootmist	1912	17,1	828	5,5
Kolhoosnikute isiklikeks vajadusteks	2660	23,7	2890	19,1
Kokku	11 218	100,0	15 088	100,0

Hobuste parem ärakasutamine 1956. aastal ei toonud aga kaasa hobutööpäeva omahinna alanemist. Üks hobutööpäev läks 1955. aastal kolhoosile maksma 10,7 rubla, 1956. aastal aga tegelikult 12,78 rubla ja eelmise aasta normipäevatasuga arvatult 10,91 rubla. See oli tingitud hobuste pidamisele tehtud kulutuste suurenemisest. 1955. aastal tehti iga hobuse kohta kulutusi 1225 rubla ulatuses, 1956. aastal aga kulutati tegelikult 2052 rubla ja eelmise aasta normipäevatasuga arvatult 1753 rubla. Samuti muutus

tööhobuste ühe söödapäeva omahind. 1955. aastal läks hobuse pidamine ja hooldamine päevas maksma 3,36 rubla, 1956. aastal tegelikult 5,62 rubla ja 1955. aasta normipäevatasuga arvatult 4,8 rubla. Seepärast ei alandanud hobuste parem ära kasutamine hobutööpäeva omahinda, kuid võimaldas seda säilitada peaaegu endisel tasemel, mis töömahu samaks jäämise korral oleks tõusnud.

Üldiselt oli hobutööpäeva omahind I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis keskmine (Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides kõikus ühe hobutööpäeva omahind 1955. aastal ühtse 10-rublase normipäevatasuga arvatult 7—22 rubla piires ja oli rajoonide keskmisena vastavalt 10,77 ja 15,05 rubla). Kuna hobutööpäevade arv moodustas 1956. aastal ainult 44% söödapäevadest, siis on kolhoosis võimalik hobutööpäeva omahinda tööhobuste edasise täielikuma tööle rakendamise teel tunduvalt alandada.

Tabel 39

Tööhobuste pidamisele tehtud kulutused I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kululiik	1955. a.		1956. a.			
	tegelikud kulutused		tegelikud kulutused		kulutused 1955. a. normipäevatasuga arvatult	
	rbl.	%	rbl.	%	rbl.	%
Otsene töötasu	32 699	26,5	55 189	28,3	29 103	17,4
Kulud söötadele ja allapanule	46 504	37,7	88 758	45,5	88 758	53,2
Amortisatsioon	20 822	16,9	26 277	13,5	26 277	15,7
Kulud jooksvale remondile, materjalidele, väikeinventarile ja määrdeainetele	9 672	7,8	11 340	5,8	11 340	6,8
Muud otsesed kulud	7 715	6,3	6 707	3,4	6 707	4,0
Kolhoosi üldkulud	5 875	4,8	6 832	3,5	4 769	2,9
Kokku	123 287	100,0	195 103	100,0	166 954	100,0

Tööhobustele tehtud kulutustest moodustavad suurema osa kulud töötasule ja söötadele, tööhobuste, hoburakmete ja veokite amortisatsioonile ja jooksvale remondile. Järelikult tuleb hobutööpäeva omahinna analüüsil pöörata peamine tähelepanu nendele kululiikidele.

Kolhoosides kulutatakse liiga palju normipäevi tööhobuste hooldamisele. Normipäevade kulu ühe tööhobuse kohta aastas kõigub enamasti 40—75 normipäeva vahel. I. V. Mitšurini nime-

lises kolhoosis kulutati ühe tööhobuse hooldamisele 1955. aastal 51 ja 1956. aastal 49 normipäeva.

Suur normipäevade kulu tööhobuste hooldamisele on seoses hobuste pidamistingimustega. Tööhobused on enamasti paigutatud väikestesse endiste üksiktalundite tallidesse, kus ei rakendata mingisuguseid töö ratsionaliseerimise ega mehhaniseerimise võtteid. Sageli on tööhobuste hooldamise normipäevade suur kulu tingitud tallimeeste madalast koormusest. Tuleb uurida võimalusi tallimeeste töö kergendamiseks ja nende koormusnormide suurendamiseks, et vähendada normipäevade kulu tööhobuste pidamisele.

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis oli tööhobuste kulutuste ja söödapäeva omahinna tõus 1956. aastal tingitud söodakulu jäsrust suurenemisest. Söodakulu tööhobustele suurenes ligi kaks korda, kuigi tööhobuste arv jäi samaks. Söodakulu suurenemist tuleb aga antud juhul lugeda täiesti õigustatuks, sest tööhobuste söötmine oli kolhoosis 1955. aastal täiesti puudulik. Igale tööhobusele söödeti talvistest söötadest keskmiselt ainult 2,2 tsentnerit jõusööta, 8,4 tsentnerit heina ja peale selle teraviljapõhku. 1956. aastal viidi tööhobuste söötmine heale järjele — iga tööhobune sai keskmiselt 35,5 tsentnerit heina, peale selle vähesel määral jõusööta ja põhku.

Tööhobuste kulutustes on olulise tähtsusega tööhobuste amortisatsioon *) ja kulud hobuinventarile. Kulutusi hobuinventarile saab vähendada peamiselt inventari nõuetekohase hooldamisega. Hobuinventari heaperemeheliku kasutamise ja õigeaegse korrastamise ning jooksva remondi puhul vähenevad kulutused inventari korrashoiule ja pikeneb nende kasutusiga. Ühtlasi oleks kolhoosidel vaja asuda suurtootmisele vastava ajakohase hobuinventari soetamisele. Nii näiteks oleks vaja üksiktalundite ajast pärinevad vankrid asendada uematüübiliste kergemate vankritega, ühehobusevankrite kõrval kasutusele võtta kahehobusevankrid jne. Ökonoomsema hobuinventari soetamine võimaldab produktiivsemalt ära kasutada hobuste veojõudu ja tõsta töötöotlikkust hobutöödel, võimaldades seega alandada mitte ainult kulutusi hobutööle, vaid ka inimtöökulu toodanguühiku kohta.

5. Kulud autotranspordile

Kulud autotranspordile nõuavad seda enam tähelepanu, mida rohkem kolhoosid soetavad endile autosid. Enamikus kolhoosides on autotransport omandanud juba peamise koha kolhoosi transpordis. Harju rajooni I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis oli 1955. aastal 4 ja 1956. aastal 6 autot. Autotranspordile kulutati 1956.

*) Tööhobustelt arvestatud amortisatsioonisummad on suhteliselt suured (amortisatsiooninorm 12% aastas).

aastal koos laadimiskuludega kokku 177 493 rubla, mis moodustas 8,1% kolhoosi aastastest tootmiskuludest.

Autotransporti kasutatakse eelkõige kolhoosivälisteks vedudeks. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis kulutati 1956. aastal kogu tonnkilomeetrite arvust 86% kolhoosivälistel vedudel. Seega ei kasutata autotransporti niivõrd otseselt tootmisprotsesside juures, kui võrd mitmesuguste materjalide ja kaupade varumisel ning toodangu realiseerimisel.

Tabel 40

Tonnkilomeetrite hulk I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis tootmisharude järgi 1955. ja 1956. aastal

Tootmisharu või tegevusala	1955. a.		1956. a.	
	tonnki- lo- meetreid	%	tonnki- lo- meetreid	%
Taimikasvatuse	20 357	15,6	44 293	23,1
Loomakasvatuse ja tööhobused	11 505	8,8	19 748	10,3
Abiettevõtted	—	—	3 918	2,0
Ehituse ja kapitaalremont	45 083	34,6	22 213	11,6
Kolhoosi üldised vajadused	3 552	2,7	18 290	9,5
Toodangu realiseerimine	49 846	38,3	75 756	39,5
Muud	—	—	7 773	4,0
Kokku	130 343	100,0	191 991	100,0

Veod tootmisvajadusteks moodustasid ainult 24—33% kogu autode töö mahust. Seoses sellega ei langenud autotranspordile tehtud kulutuste valdav osa saaduste tootmise kuludesse, vaid ehituse ja kapitaalremondi kuludesse, realiseerimiskuludesse ja muudesse kuludesse. Nii langes 1956. aastal autotranspordi kulutustest taime- ja loomakasvatusele ainult 32,7 tuhat rubla. Taime- ja loomakasvatussaaduste tootmiskuludest moodustasid autotranspordi kulutused 1—3%. Ülejäänud 144,8 tuhat rubla läks ehitusele ja kapitaalremondile, realiseerimisele ja muudesse kuludesse. Eriti suur osa, ligi 40% autotranspordi tööst ja kulutustest tehti I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis toodangu realiseerimisel. Autotranspordi kulutustest langes realiseerimiskuludesse 69,7 tuhat rubla. Tähtsamate müügisaaduste realiseerimiskuludest moodustasid autotranspordikulud 51—74%. Seepärast ei oma kulutuste alandamine autotranspordile nii suurt tähtsust saaduste tootmisomahinna alandamisel kui realiseerimiskulude vähendamisel.

Kulud autotranspordile iga kultuuri ja loomaliigi juures sõltuvad nende jaoks tehtud vedude mahust, automajandile tehtud kulutuste suurusest ning autode tootlikust ärakasutamisest.

Autotranspordi kasutamist ja kulutuste suurust näitab ühe-

aegselt tonnkilomeetri omahind, s. t. kui palju keskmiselt läheb maksma ühe tonni vedu ühe kilomeetri kaugusele. Mida rohkem tonnkilomeetreid teeb veoauto sõidus olemise aja kestel ja mida vähem kulutusi tehakse iga läbisõidetud kilomeetri kohta, seda odavam tuleb üks tonnkilomeeter.

Veoautode kasutamine on paljudes kolhoosides puudulik. Tehakse palju tühisõite, ei kasutata küllaldaselt tonnaaži, ei organiseerita kahepoolseid vedusid, kulutatakse palju aega peale- ja mahalaadimisele, töökäsu või laadungi ootamisele jne. Selle tulemusena kujuneb autode sõidusviibimise aeg, koormaga läbisõidetud kilomeetrite ning tehtud tonnkilomeetrite hulk väikeseks.

Tabel 41

Veoautode kasutamine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Auto	Läbisõidetud kilomeetrite arvust sõidetud koormaga 0/0		Kokku tonnkilomeetreid		Tonnkilomeetreid ühe läbisõidetud kilomeetri kohta	
	1955. a.	1956. a.	1955. a.	1956. a.	1955. a.	1956. a.
GAZ-51	65,2	79,4	31 132	44 814	1,16	1,64
„	35,0	61,2	16 430	20 153	1,30	1,56
„	54,3	63,4	32 729	37 921	1,29	1,37
ZIS-585	51,3	52,5	50 052	56 810	2,33	2,33
GAZ-51	—	49,8	—	12 270	—	1,06
Studebaker	—	28,2	—	20 023	—	2,50
Kokku	54,1	60,7	130 343	191 991	1,51	1,71

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis kasutati 1956. aastal veoautosid tunduvalt paremini kui 1955. aastal. Enamik autodest sõitis 1956. aastal kogu läbisõidetud kilomeetrite arvust koormaga tunduvalt rohkem kui eelneval, 1955. aastal. Samuti suurenes tonnkilomeetrite arv iga läbisõidetud kilomeetri kohta. See näitab, et vähenes tühisõitude hulk, rakendati rohkem kahepoolseid vedusid ning kasutati täielikumalt autode tonnaaži.

Et selgitada võimalusi tonnkilomeetri omahinna alandamiseks autode parema kasutamise kaudu, selleks tuleb kolhoosis analüüsida süstemaatiliselt autode teekonnalehtede andmeid. On vaja jälgida üksikute masinate järgi, kui palju masinad on üldse sõidus, kui suure osa läbisõidetud kilomeetrite arvust moodustavad sõidud koormaga ja kui palju tehakse tühisõite, missugune on tonnaaži kasutamise koefitsient, kui palju teevad masinad tonnkilomeetreid.

Ühtlasi tuleb teha järjekindlalt kokkuvõtteid autotranspordile tehtud kulutuste kohta, eriti autojuhtide töötasu, kütte- ja määrdeainete kulu ja remondikulude osas. Analüüsides põhilisi kulu- liike üksikute masinate järgi ja võrreldes neid tehtud töö mahuga

leitakse õigeaegselt ülekulu tekkimise põhjused, samuti aga ka vead autode töö ja kulutuste arvestamises, mis on analüüsi ja kontrolli seisukohalt olulise tähtsusega.

Tabel 42

Kulutused autotranspordile I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kululiik	1955. a.			1956. a.					
	rbl.	ühe tonnkilomeetri kohta rbl.	%	tegeliku normipäevatasu juures			1955. a. normipäevatasuga arvatult		
				rbl.	ühe tonnkilomeetri kohta rbl.	%	rbl.	ühe tonnkilomeetri kohta rbl.	%
Töötasu	17 992	0.14	23,7	41 651	0.22	37,0	29 063	0.15	29,9
Kulud kütetele ja määrdeainetele	31 280	0.24	41,0	39 603	0.21	35,2	39 603	0.21	40,7
Kulud jooksvale remondile, tagavaraosadele ja väikeinventarile	10 767	0.08	14,1	12 450	0.07	11,1	12 450	0.07	12,8
Amortisatsioon	8 261	0.06	10,8	10 516	0.05	9,3	10 516	0.05	10,8
Muud	7 946	0.06	10,4	8 279	0.04	7,4	5 616	0.03	5,8
Kokku	76 246	0.58	100,0	112 499	0.59	100,0	97 248	0.51	100,0

Ühe tonnkilomeetri omahind oli I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal 58 ja 1956. aastal 59 kopikat. Võrreldes teiste kolhoosidega, ei olnud tonnkilomeetri omahind analüüsitasavas kolhoosis kõrge.

Suurima osatähtsusega autotranspordile tehtud kuludes on kulud töötasule, kütete- ja määrdeainetele, jooksvale remondile ning tagavaraosadele. Seepärast oleneb vedude omahinna alandamine eelkõige nende kulutuste kokkuhoidlikust teostamisest.

Autopargi parem kasutamine I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1956. aastal ei alandanud tonnkilomeetri tegelikku omahinda, sest kulud töötasule suurenesid samal ajal enam kui kahekordseks. See oli tingitud autojuhtide töötasu suurenemisest nii normipäevatasu tõusu kui ka palgaliste autojuhtide arvu suurenemise tagajärjel. Töötasu järsk suurendamine ei tõstnud aga tonnkilomeetri tegelikku omahinda rohkem kui ühe kopika võrra, mida tuleb lugeda heaks tulemuseks autopargi majandamisel. Seda saavutati autode parema kasutamise teel.

Veoautode parem kasutamine 1956. aastal avaldus ka kõigi teiste kululiikide osas. Kokkuvõttes alanes tonnkilomeetri omahind muutumatu normipäevatasuga arvestades 7 kopika võrra.

Tonnkilomeetri võrreldava omahinna alanemine saavutati suu- rel määral kütteainekulu vähendamise teel iga tonnkilomeetri kohta. Kütteainekulu vähendamine oli täielikult autode sõitude ja tonnaaži parema ärakasutamise tulemuseks, sest keskmine küttekulu ühe sõidetud kilomeetri kohta 1956. aastal isegi mõne- võrra suurenes. Sealjuures tekkis mitme veoauto juures tunduv kütteaine ülekulu. Veoauto GAZ-51 küttekulunormiks 100 kilo- meetri kohta aastas on keskmiselt 27,6 kg bensiini. Tegelikult kulutas üks veoauto GAZ-51 28,2 kg, teine veoauto GAZ-51 32,7 kg ja kolmas veoauto GAZ-51 39,1 kg bensiini. Kütteaine- kulu viimine normide piiridesse võimaldab kolhoosil edaspidi alandada tonnkilomeetri omahinda.

Teiste kululiikide osas (jooksev remont, tagavaraosad, väike- inventar, põhivahendite amortisatsioon jt.) olid antud kolhoosi kulutused normaalsel tasemel nii osatähtsuse poolest autotrans- pordi kulutustes kui ka suuruselt ühe tonnkilomeetri kohta. Nen- dest kululiikidest nõuavad suuremat tähelepanu kulud autode jooksvale remondile ja tagavaraosadele, kus esineb sageli vahen- dite ülekulu.

6. Tootmis-põhivahendite amortisatsioon

Kolhooside tootmiskuludes arvestatakse amortisatsiooni ainult kolhoosi põhivahenditelt. Kui samal ajal kasutatakse ka masina- traktorijaama tootmisvahendeid, siis ei näita arvestatud amorti- satsioonisummad kogu põhivahendite kulumise väärtust põlluma- jandussaaduste tootmisel. Kolhoosi tootmistegevuse seisukohalt on vaja analüüsida ainult kolhoosi põhivahendite kulumist.

Põhivahendite amortisatsioon moodustab praegu 1—5% tai- mekasvatussaaduste ja 2—10% loomakasvatussaaduste tootmise kuludest, olles väga kõikum, olenevalt põhivahendite hindamisest. Põhivahendite amortisatsioon oli siiani nii absoluutselt kui ka suhteliselt suurem loomakasvatuses, sest loomakasvatuses kasutati peamiselt kolhoosi omi põhivahendeid.

Põhivahendite iga-aastane kulumine, mis arvestatakse toot- miskuludesse vastavate normide alusel, on kõikidel aastatel samal vahendil võrdne. Amortisatsioon on püsiva suurusega kulu, mis ei olene otseselt tootmise mahust. Loomakasvatushoone amorti- satsioonisumma ei ole näiteks sõltuv seal peetavate loomade arvust ja nendelt saadavast toodangust. Seepärast on võimalik amorti- satsiooni toodanguühiku kohta vähendada ainult põhivahendite täielikumaa ärakasutamise kaudu. Mida suurem on tootmise maht ja toodetud saaduste hulk samade põhivahendite juures, seda vähem langeb amortisatsiooni igale toodanguühikule. Amortisat-

sioonisummade vähendamine toodanguühiku kohta nõuab tähelepanu pööramist loomakasvatushoonete täielikule ära kasutamisele, tööhobuste maksimaalsele töölerakendamisele, põllutöömasinate ja inventari nõuetekohasele tehnilisele hooldamisele jne., selleks et olemasolevad põhivahendid võtaksid võimalikult rohkem osa tootmisprotsessist ja ei seisaks kasutuina, koormates asjatult saaduste omahinda.

7. Üldkulud

Üldkulud koosnevad tootmise üldkuludest (brigaadide ja taimekasvatuse, farmide ja loomakasvatuse üldkulud) ja kolhoosi üldkuludest. Kõik üldkulud kokku moodustavad enamikus kolhoosides 10—15% taime- ja loomakasvatussaaduste tootmiskuludest, üksikutel juhtudel tõuseb aga nende osatähtsus kuni 20 protsendini.

Tootmise üldkulud moodustasid Harju rajooni I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis taimekasvatussaaduste tootmiskuludest 1955. aastal 3,5—7%, 1956. aastal 2,3—12,2%, loomakasvatussaaduste tootmiskuludest 1955. aastal 2,2—11,3% ja 1956. aastal 4,7—13,3%. Tootmise üldkulud suurenesid 1956. aastal nii osatähtsusest tootmiskuludes kui ka absoluutselt.

Tabel 43

Tootmise üldkulud I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kululiik	1955. a. tege- liku normipäe- vatasu juures		1956. a.			
			1956. a. tege- liku normipäe- vatasu juures		1955. a. norma- päevatasuga arvutatult	
	summa rbl.	%	summa rbl.	%	summa rbl.	%
Tootmise üldotstarbeliste normipäevade tasu	37 248	30,4	100 632	36,3	53 074	23,1
Palgatud spetsialistide töötasu koos rahalise juurdemaksuga	23 042	18,8	30 731	11,1	30 731	13,4
Kulud jooksvale remondile, materjalidele ja tagavaraosadele	54 547	44,4	135 285	48,7	135 285	58,9
Kulud kütte- ja määrdeainetele	5440	4,4	5151	1,9	5151	2,2
Kulud väikeinventarile	2487	2,0	5459	2,0	5459	2,4
Kokku	122 764	100,0	277 258	100,0	229 700	100,0
Osatähtsus kolhoosi kõigist tootmiskuludest		7,2		10,1		11,3

Tootmise üldkulud suurenesid I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1956. aastal 1955. aastaga võrreldes 122,8 tuhandelt rublalt 277,2 tuhandele rublale, ehk 2,2 korda. Teatud määral oli tootmise üldkulude kasv seotud tootmise üldise mahu ja sellega kaasneva tootmiskulude suurenemisega. Seda näitab ka tootmise üldkulude osatähtsus kogu kolhoosi aastastest tootmiskuludest, mis tõusis tunduvalt vähem — 7,2 protsendilt 10,1 protsendile.

Tootmise üldkuludest moodustasid valdava osa kulud töötasule, jooksvale remondile ja materjalidele. Nende kulude järsk suurenemine 1956. aastal põhjustaski tootmise üldkulude tõusu.

Tootmise üldisteks vajadusteks kulutatud normipäevade tasu suurenes 2,7 korda. See toimus peamiselt normipäevatasu tõusu tagajärjel, osaliselt aga ka kaudsete normipäevade arvu suurenemise tulemusena. Tootmise üldvajadusteks kulutati 1955. aastal 5096 normipäeva, 1956. aastal 7539 normipäeva. See oli tingitud põhiliselt agronoomile ja zootehnikule arvestatud normipäevade arvu suurenemisest, seoses nende töö tasustamise üleviimisega kolhoosi arvele normipäevade alusel. Peale selle suurenes üldotstarbeliste normipäevade kulu palgalise aiandusbrigadiiri astumisega kolhoosi liikmeks. Kaudsete normipäevade kulu suurenemine oli järelikult täiesti põhjendatud ja ei tähendanud tootmise juhtiva ja teenindava personali kasvu.

Palgatud spetsialistide töötasu suurenes 1956. aastal 7,7 tuhande rubla võrra. Suurenemine toimus peamiselt rahalise juurdemaksu arvel agronoomile ja zootehnikule.

1956. aastal suurendati järsult kulutusi hoonete ja inventari jooksvale remondile. Kolhoosil on enamasti tootmishoonetest vanad endiste talude hooned, mis vajavad palju remonti. Eelnevatel aastatel ei tehtud ära kogu vajalikku remonti, mistõttu seda kuhjus 1956. aastale palju. Remonditi ulatuslikult loomakasvatushooneid ja küüne. Remondikulude kuhjamine ühele aastale tõstis ebataavaliselt tootmise üldkulusid ja toodangu omahinda 1956. aastal.

Jooksva remondi kulud on võimalik üksikasjaliselt analüüsida ainult siis, kui kulutuste arvestust peetakse tootmisharude ja tähtsamate objektide järgi. Senise arvestuse juures, kus pole sageli võimalik remondikulud eraldi arvestada isegi taimekasvatusele, loomakasvatusele, teenindavatele tootmisharudele ja abiettevõtetele, ei saa kulutuste otstarbekust analüüsida arvestusandmete põhjal. Niisuguse arvestuse tingimustes saab remondikulude otstarbekust ja kokkuhoiurežiimi kinnipidamist jälgida ainult sel teel, et remondikulud kontrollitakse pidevalt iga üksiku objekti juures. Vajadus remondikulude analüüsimiseks ja kontrollimiseks kolhoosides on suur, sest siin on palju võimalusi ülekuludeks töötasu, materjalide jm. osas.

Kütte- ja määrdeainekulud on tootmise üldkuludes väikese osatähtsusega, sest valdav osa kütte- ja määrdeainekulust kantakse kalkultatsiooniobjektidele otseselt.

Kulud väikeinventarile olenevad inventari ostuhindadest ning kasutamiseast. Seepärast on kulusid väikeinventarile võimalik kokku hoida ühelt poolt nende odavamata soetamise teel. Teatavasti kulub väikeinventari soetamisel vähem rahalisi vahendeid, kui mitmesugust majapidamisinventari, taarat jm., mis ostes on suhteliselt kallid, valmistatakse osaliselt kolhoosis kohapeal. Teiselt poolt on vaja tõsta kolhoosnike vastutust ja huvi majapidamisinventari parema hooldamise vastu, et pikendada inventari kasutamise kestust. Brigadirid ja farmide juhtivad töötajad peavad suurendama nõudlikkust igasuguse vara heaperemeheliku hooldamise ja kasutamise suhtes.

Kolhoosi üldkulud moodustasid I. V. Mitsuurini nimelises kolhoosis 1955. aastal 1,4—5,8%, ja 1956. aastal 2,3—6,8% taime- ja loomakasvatussaaduste tootmiskuludest.

Kolhoosi üldkuludesse kuuluvad üldvajadusteks kulutatud normipäevade tasu, administratiiv- ja majanduskulud, rahaline juurdemaks esimehele ja raamatupidajale, üldotstarbeliste hoonete jt. üldotstarbeliste põhivahendite amortisatsioon ja jooksva remondi kulud, üldkasutatavate teede, sildade, ehitiste pidamise, korrashoiu ja jooksva remondi kulud, tootmislaenuidelt makstud laenuprotsendid, lõivud, trahvid jm.

Tabel 44

Kolhoosi üldkulud I. V. Mitsuurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Kululiik	1955. a		1956. a.			
	tegelik normipäevatasu juures		1956. a. tegelik normipäevatasu juures		1955. a. normipäevatasuga arvutatult	
	rbl.	%	rbl.	%	rbl.	%
Kolhoosi üldotstarbeliste normipäevade tasu	48 273	55,9	112 608	70,8	59 382	57,8
Administratiiv- ja majanduskulud	15 611	18,1	11 166	7,0	11 166	10,8
Rahaline juurdemaks esimehele ja raamatupidajale	11 376	13,1	8640	5,4	8640	8,3
Trahvid, lõivud, kindlustusmaksed *) jm. maksed	7981	9,2	9892	6,2	9892	9,5
Kulud autotranspordile kolhoosi üldisteks vajadusteks	3180	3,7	16 827	10,6	14 620	14,1
Kokku	86 421	100,0	159 133	100,0	103 700	100,0

Suure osa kolhoosi üldkuludest moodustab üldotstarbeliste normipäevade tasu. I. V. Mitsuurini nimelises kolhoosis suurenes

*) Kindlustusmaksed üldisteks otstarveteks kasutatavatelt varadelt.

nimetatud kululiik 1956. aastal üle kahe korra, põhjustades kolhoosi üldkulude üldise suure tõusu. Üldotstarbelistele normipäevadele makstud tasu suurenes nende normipäevade arvu tõusu tagajärjel, kuid eriti normipäevatasu tõusu tõttu. Kolhoosi üldotstarbeliste normipäevade arv suurenes 6857 normipäevalt 1955. aastal 8435 normipäevale 1956. aastal. Selle põhjuseks oli kolhoosi teede parandamise tööde kasv. Administratiiv- ja majanduskulude osas saavutati aga üle nelja tuhande rubla suurune kokkuhoid kulude vähendamise arvel palgatud administratiivpersonalile. Kulud autotranspordile olid 1956. aasta üldkuludes suured seoses kruusa ja killustiku veoga kolhoosi teede parandamiseks.

Kuna kolhoosi üldkuludest moodustab valdava osa administratiiv- ja majanduspersonali töötasu, siis tuleb analüüsil panna peamine rõhk administratiiv- ja majandusaparaadi suuruse ja töötasumäärade küsimusele. Selle kõrval on vaja jälgida kokkuhoiurežiimist kinnipidamist rahaliste vahendite kulutamisel kolhoosi teisteks üldisteks vajadusteks. Põhiliselt aga sõltub kolhoosi üldkulude suurus toodanguühiku kohta tootmise mahust. Mida suurem on kolhoosi kogutoodang, seda vähem langeb igale toodanguühikule üldkulused.

8. Loomakasvatussaaduste omahind ja tootmiskulude struktuur loomakasvatuses

Loomakasvatusele teevad kolhoosid valdava osa kõikidest tootmiskuludest ning siit saavad nad ka põhilise osa rahalisest sissetulekust ja puhastulust. Sellepärast on loomakasvatussaaduste omahinna alandamine tootmise tasuvuse tõstmisel ja puhastulu suurendamisel otsustava tähtsusega.

Loomakasvatussaaduste omahind on vabariigi kolhoosides äärmiselt erinev. Sama saaduse tootmiseks tehtavad kulud on ühes kolhoosis 2 kuni 3 ja rohkem korda suuremad kui teises. See näitab loomakasvatuse erineva organiseerimise ning loomakasvatuses saavutatud tootmistaseme suurt mõju tootmise majanduslikkudele tulemustele ja rõhutab loomakasvatussaaduste omahinna analüüsi vajalikkust kolhoosides.

Loomakasvatussaaduste omahind sõltub eelkõige loomade produktiivsusest. Kõrgema produktiivsuse juures langeb igale toodanguühikule vähem loomade söötmiseks ja pidamiseks tehtud kulutusi, samuti aga ka tootmise ja kolhoosi üldkulused. Toodangu omahinna arvestamise andmeil Viljandi ja Rapla rajooni kolhoosides 1955. aasta kohta selgus näiteks, et keskmiselt 60—75% võrra kõrgema produktiivsusega karja puhul oli kolhoosides piima omahind ligi 30% võrra madalam. Üksikuid kolhoose võrreldes oli produktiivsuse mõju omahinna alanemisele veelgi suurem.

Loomakasvatussaaduste omahind I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis
1955. ja 1956. aastal

Saadus	1955. a.		1956. a.		
	produktiivsus looma kohta kg	omahind tegeliku normipäevatasu juures rbl.	produktiivsus looma kohta kg	omahind rbl.	
				tegeliku normipäeva- tasu juures	1955. a. normipäeva- tasuga arvutatult
Piim (kg)	1991	1.18	2860	1.31	1.00
Noorveiste elus- kaalu juurde- kasv (kg)		5.73		5.89	4.26
Nuumsigade eluskaalu juurdekasp (kg)		10.69		10.20	8.60
Pörsad (tk.)		425.75		305.75	257.84
Lambaliha eluskaalus (kg)		4.30		5.00	3.86
Vill (kg)	3,01	25.79	3,98	30.00	23.16

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis saavutati 1956. aastal kõigis loomakasvatusharudes paremaid tulemusi kui 1955. aastal (tab. 45). Eriti järsult tõsteti piimakarja produktiivsust, keskmine aastalüps iga lehma kohta suurenes 869 kg võrra. Selle tagajärjel alanes kilogrammi piima omahind muutumatu normipäevatasuga arvutatult 1,18 rublalt ühele rublale. Tegeliku normipäevatasu juures aga piima omahind tõusis, mis juhib tähelepanu töötasu ja tootlikkuse vahekorra erilise uurimise vajadusele piimakarjakasvatuses.

Tunduvalt parandati kolhoosis ka noorveise- ja seakasvatuse olukorda. Selle tagajärjel veiste ja nuumsigade juurdekasvu omahind muutumatu normipäevatasuga arvutatult alanes ja ligi kaks korda kõrgema tegeliku normipäevatasu juures jäi endisele tasemele. Pörsaste omahind, mis 1955. aastal oli kolhoosis väga suur, vähenes emiste parema pidamise tulemusena nii tegeliku kui võrreldava normipäevatasu juures. Lambakasvatuse produktiivsuse tõstmise tulemusena saavutati ka lambaliha ja villa võrreldava omahinna alanemine.

Võrdleme järgnevalt loomakasvatussaaduste omahinna taset I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis teiste kolhoosidega, kus on toodangu omahinda arvestatud (tab. 46).

Toodud võrdlusandmetest selgub, et I. V. Mitšurini nimeline kolhoos saavutas juba üldiselt rahuldava piima omahinna. Kuid

Loomakasvatussaaduste omahind ühtse 10-rublase normipäevatasuga arvatult Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides ja I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis (rublades)

Saadus	Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides 1955. a.	I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis	
		1955. a.	1956. a.
Piim (kg)	0.88—1.92	1.40	1.18
Noorveiste eluskaalu juurdekasv (kg)	6—13	7.03	5.16
Nuumsigade eluskaalu juurdekasv (kg)	5—12	12.04	9.69
Põrsad (tk.)	144—453	481.04	290.33
Lambaliha eluskaalus (kg)	5—16	4.95	4.47
Vill (kg)	30—94	29.71	26.82

kui võtta arvesse piimakarja võrdlemisi kõrget produktiivsust 1956. aastal, oleks piima omahind pidanud olema veel madalam. Vaatamata nuumsigade eluskaalu juurdekasvu ja põrsaste omahinna alanemisele, olid tootmiskulud seakasvatuses ka 1956. aastal väga suured. Heal tasemel oli noorveiste eluskaalu juurdekasvu ja lambaliha ning villa omahind. Seega näitab loomakasvatussaaduste omahinna üldine võrdlus, et kolhoosi edasiseks ülesandeks on eelkõige tähtsaimate loomakasvatussaaduste — piima ja sealiha tootmiskulude edasine alandamine.

Et selgitada loomakasvatussaaduste omahinna kujunemist, tuleb analüüsida tehtud tootmiskulusid.

Tabel 47

Tootmiskulude struktuur I. V. Mitšurini nimelise kolhoosi loomakasvatuses 1956. aastal (‰-des)

Kululiik	Lehmad	Noorveised	Sead	Lambad
Otsene töötasu	38,9	29,8	23,8	27,2
Kulud söötadele	38,9	55,1	49,8	54,6
sellest ostusöödale	11,8	4,1	6,3	0,4
Kulud autotranspordile	0,9	0,4	1,8	0,2
Kulud hobutööle	3,0	3,2	2,9	2,7
Põhivahendite amortisatsioon	1,1	0,5	2,4	1,1
Muud otsesed kulud	2,9	2,2	3,0	3,0
Farmide ja loomakasvatuse üldkulud	9,0	4,7	13,3	7,6
Kolhoosi üldkulud	5,3	4,1	3,0	3,6
Kokku	100,0	100,0	100,0	100,0

Loomakasvatussaaduste tootmiskuludes omavad suurimat osatähtsust kulud töötasule ja söötadele. I. V. Mitšurini nimelise kolhoosi loomakasvatusharudes moodustasid kulud otsesele töötasule ja söötadele 1955. aastal 80—88%, ja 1956. aastal 74—85% kõikidest loomakasvatussaaduste tootmiskuludest. Kõik teised otsese kulude liigid — kulud autotranspordile, hobutööle, põhivahendite amortisatsioon, tasu masina-traktorijaamale, kulud loomade ravile jt. — moodustasid loomakasvatussaaduste tootmiskuludest suhteliselt väikese osa. Üldiselt samasugune on loomakasvatuse otsese tootmiskulude struktuur kõikides kolhoosides. Üldkuludele langeb enamikus kolhoosides 5—10% loomakasvatussaaduste tootmiskuludest. Nii suur oli üldkulude osatähtsus loomakasvatuses tootmiskuludes ka I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. aastal. Seoses tootmise üldkulude suurenemisega 1956. aastal tõusis üldkulude osatähtsus 9—16 protsendile.

Allpool analüüsime kulutusi töötasule ja söötadele loomakasvatuses. Kõik teised loomakasvatuses esinevad kululiigid — kulud autotranspordile, hobutööle, põhivahendite amortisatsioon, üldkulud jt. — on käsitletud eespool, taimekasvatuse kulutuste juures.

9. Kulud töötasule loomakasvatuses

Otsene töötasu moodustab enamikus kolhoosides 20—40% loomakasvatussaaduste tootmiskuludest. Osa töötasukulust ei ole aga tootmiskulude struktuuris otseselt nähtav. Rida teisi kululiike, nagu kulud söötadele, hobutööle, autotranspordile ja üldkulud, sisaldavad samuti töötasu. Eriti suure osa moodustab töötasu omatoodetud söötadele tehtud kulutustest. Kui võtta arvesse ka teistes kululiikides peituv töötasu, siis tõuseb töötasukulu 50—70 protsendini loomakasvatussaaduste tootmiskuludest. Sellest nähtub, et töökulu vähendamine toodanguühiku kohta, tootlikkuse tõstmine, on peamiseks teeks ka loomakasvatussaaduste omahinna alandamisel.

Normipäevade kulu loomakasvatussaaduste tootmisel on kolhoosides väga erinev. Ühes kolhoosis kulutatakse sama saaduse tootmiseks 2—3 korda rohkem normipäevi kui teises. Võttes arvesse töökulu suurt osatähtsust loomakasvatussaaduste tootmiskuludes, nõuab normipäevade kulu analüüs igas kolhoosis kõige suuremat tähelepanu.

Paljudes kolhoosides on töökulu loomakasvatussaaduste tootmisel veel suur. Loomakasvatusefarmid on vähe mehhaniseeritud, ei panda vajalikult rõhku tööprotsesside ratsionaliseerimisele. Seetõttu on töö farmides sageli raske, loomakasvatuses töötajate koormusnormid madalad ja loomakasvatussaaduste tootmisele kulutatakse palju normipäevi. Uurides abinõusid loomakasvatussaaduste omahinna alandamiseks, on vaja eelkõige leida võima-

lusi farmitööde ulatuslikumaks mehhaniseerimiseks ning tööprotsesside paremaks organiseerimiseks.

Loomakasvatuses on teistel töötasuliikidel normipäevadele makstud tasu kõrval väiksem tähtsus kui taimekasvatuses. Farmitöös kasutatakse palgatud töölisi harva, väljaspool normipäevi makstav tasu ei asenda kunagi normipäevadele makstavat põhitöötasu ja ei oma enamasti märkimisväärsed osatähtsust tootmiskuludes. Selles mõttes näitab normipäevade kulu loomakasvatuses töökulu suhteliselt täielikumalt kui taimekasvatuses.

Samal ajal aga avaldavad töönormid ja -hinded normipäevade kulu suurusele loomakasvatuses veel suuremat mõju kui taimekasvatuses. Taimekasvatuses on töönorme ja -hindeid iga kultuuri juures palju, ning nende erinevused tunduval määral tasanduvad kokkuvõttes. Iga loomaliigi ja -rühma juures on aga töönorme ja hindeid vähe, mistõttu nende erinevus mõjub normipäevade kulu suurusele tugevamalt. Taimekasvatuses toob tööde mehhaniseerimine alati kaasa normipäevade kulu vähenemise, loomakasvatuses aga ainult siis, kui samaaegselt muudetakse ka tükitööhindeid normipäevades. Seepärast on normipäevade kulu analüüsimisel kolhoosides vaja tingimata jälgida tükitöönorme ja -hindeid, nende vastavust töötingimustele ja tootlikkusele.

Tabel 48

Normipäevade kulu ja töötasu loomakasvatussaaduste ühe tsentneri kohta
I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

Saadus	1955. a.			1956. a.			
	otseste normipäevade kulu	otseste ja kaudsete normipäevade kulu kokku	töötasu kokku rbl.	otseste normipäevade kulu	otseste ja kaudsete normipäevade kulu kokku	Tööt. kokku rbl.	
						tegeliku normipäevatasu juures	1955. a. normipäevatasuga arvatult
Piim	4,08	4,70	35,17	3,81	4,43	58,19	31,18
Noorveiste eluskaalu juurdekasv	21,39	24,65	184,20	14,96	17,41	232,47	122,59
Nuumsigade eluskaalu juurdekasv	11,00	12,78	120,92	16,82	19,54	279,61	156,26
Pörsad (tk.)	5,91	6,76	56,46	5,04	5,86	83,79	46,83
Lambaliha eluskaalus	10,25	11,39	80,20	9,20	10,76	157,81	89,87

Piimakarjakasvatuses oli normipäevade kulu toodanguühiku kohta üldiselt keskmisel tasemel. Kui aga võtta arvesse piimakarja võrdlemisi kõrget produktiivsust kolhoosis 1956. aastal,

oleks normipäevade kulu tsentneri piima kohta pidanud olema madalam. Normipäevade kulu iga tsentneri piima kohta vähenes 1956. aastal, vaatamata lehmade produktiivsuse järsule tõusule, väga vähe. Töökulu vähenemine iga tsentneri piima kohta, mis kaasnes lehmade produktiivsuse tõusule, ei kajastunud vastavalt normipäevade kulus. Tükitööhinded olid mõlemal aastal võrdsed. Kõikidele töölistele ja kõigi tööde eest, sealhulgas sõnniku väljaajamise eest lautadest, arvestati normipäevi saadud piima alusel. Seetõttu suurenes normipäevade arv koos toodangu kasvuga. Otseste normipäevade kulu keskmiselt ühe lehma kohta suurenes 84 normipäevalt 1955. aastal 109 normipäevale 1956. aastal. Selle tagajärjel ei vähenenud kulud töötasule ja piima omahind vastavalt karja produktiivsuse ja farmitööliste töötootlikkuse järsule tõusule. Kui arvestada kulusid töötasule mõlemal aastal võrdse normipäevatasu alusel, siis vähenes töötasu iga tsentneri piima kohta ainult 11% võrra, töötootlikkus aga tõusis 33% võrra. Töötootlikkuse tõus viis piima võrreldava omahinna alanemisele ainult 4 kopika võrra kilogrammi kohta. Põhiliselt toimus piima võrreldava omahinna alanemine seega teiste tegurite arvel. Arusaadavalt mõjus normipäevatasu suur tõus niisugustes tingimustes piima tegelikku omahinda tugevasti tõstvalt. Et piima omahinda edaspidi alandada, selleks on vaja tükitöönorme ja -hindeid viia rohkem vastavusse töötootlikkuse tasemega.

Järsult vähenes normipäevade kulu ja võrreldav töötasu toodanguühiku kohta noorkarjakasvatuses. See oli tingitud peamiselt sellest, et 1955. aastal arvestati noorkarjatalitajatele normipäevi osaliselt ka hooldada olevate loomade arvu järgi, 1956. aastal aga ainult juurdekasvu järgi. Samuti oli noorloomade kaalujuurdekasv 1955. aastal väiksem. Normipäevade üldiselt kokkuhoidlik kulutamine noorveisekasvatuses oli üheks teguriks, mis võimaldas toota veiseliha odavalt.

Seakasvatuses oli normipäevade kulu nii nuumikute kui emiste rühmas keskmisel tasemel. Seakasvatussaaduste väga kõrge omahinna põhjused ei seisnud seega antud kululiigi juures.

Normipäevade kulu nuumikute eluskaalu juurdekasvu iga tsentneri kohta 1956. aastal tõusis. See oli tingitud suurel määral sellest, et 1955. aastal kasutati seakasvatuses osaliselt palgatööjõudu — nuumsigade eluskaalu juurdekasvu iga tsentneri kohta lisandus normipäevade kulule 30,98 rubla palgalise talitaja töötasu. Töötasu kokku iga tsentneri nuumikute eluskaalu juurdekasvu kohta võrdse normipäevatasuga arvestatult suurenes. Nuumsigade juurdekasvu võrreldava omahinna alanemine ei toimunud seega töökulu vähenemise ja töötasu alandamise arvel. Põrsaste võrreldav omahind aga alanes mõnevõrra töökulu kokkuhoiu tagajärjel. 1955. aastal kulutati iga põrsa üleskasvatamisele 5,91 normipäeva ja 6,61 rubla palgalise talitaja töötasu, 1956. aastal aga ainult 5,04 normipäeva.

Lambakasvatussaaduste tootmisele kulutati nii 1955. kui 1956. aastal väga vähe normipäevi, mis oli üheks lambaliha ja villa madala omahinna põhjuseks kolhoosis.

10. Kulud söötadele

Söödakulud on loomakasvatuses tähtsaim kululiik töötasu kõrval. Uuritud kolhoosides moodustasid söötadele tehtud kulutused 35—55% lüpsikarja tootmiskuludest, 55—80%, noorveiste tootmiskuludest, 45—70% sigade tootmiskuludest, 35—60% lammaste tootmiskuludest ning 35—50% lindude tootmiskuludest. I. V. Mišurini nimelises kolhoosis moodustasid söödakulud 1955. aastal 42—72% ja 1956. aastal 39—55% loomakasvatussaaduste tootmiskuludest.

Kulud söötadele koosnevad omatoodetud ja ostetud söötadele tehtud kulutustest. Kulud omatoodetud söötadele sõltuvad otseselt taimekasvatussaaduste omahindadest. Mida odavamalt toodetakse kolhoosis söötasid, seda väiksemad on loomakasvatuses kulud söötadele ning madalam loomakasvatussaaduste omahind. Kulud ostetud söötadele olenevad söötade ostuhindadest ja transportikuludest.

Edasi olenevad kulud söötadele söödabaasi organiseerimisest ja loomade söötmistüübist. Söötühiku omahind on erinevatel söödaliikidel ning sama söödaliigi erinevatel kultuuridel väga erinev. Seepärast sõltuvad kulutused söötadele kasutatud söötade struktuurist. Kui söödakulus on ülekaalus odavamad söödaliigid ja kultuurid, siis on kulutused söötadele väiksemad. Kui aga loomade söötmine on rajatud enamuses kallimatele söödaliikidele ja kultuuridele, siis kujunevad kulud samadele söödakogustele suuremaks.

Söödakulud loomakasvatussaaduste tootmisel olenevad otseselt loomade produktiivsusest. Kõrgema produktiivsuse juures kulutavad loomad sama toodanguühiku tootmiseks vähem söötühikuid kui madala produktiivsuse juures. Suurt tähtsust omavad söötade kvaliteet, loomade söötmise ja pidamise õige organiseerimine jt. tegurid, mis mõjutavad söötade kasutamist loomade poolt.

Seepärast tuleb söödakulude analüüsil pöörata tähelepanu söötade omahindadele ja nende ostu kuludele, söötade struktuurile ja söötmise organiseerimisele ning loomade produktiivsuse mõjule söödakulule toodanguühiku kohta.

Taimekasvatussaaduste omahinna analüüsil selgus eespool, et I. V. Mišurini nimelises kolhoosis oli enamiku söödakultuuride omahind võrdlemisi kõrge. Seda näitab ka erinevate söötade söötühiku tegelik omahind ning tingliku omahinna võrdlus teiste kolhoosidega. Rahuldaval tasemel oli I. V. Mišurini nimelises kolhoosis 1956. aastal ainult kartuli ja põldheina söötühiku omahind.

Nii analüüsitavas kolhoosis kui ka Rapla ja Viljandi rajooni

Ühe söötühiku omahind erinevates söötades I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis ning Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides (rbl.)

Söödaliik	I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis				Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides suhteliselt kõrgemate saakide juures ühtse normipäevatasuga arvatutult
	1955. a. tege-liku normi-päevatasu juures	1956. a.			
		tegeliku normi-päevatasu juures	1955. a. normipäevatasuga arvatutult	ühtse normipäevatasuga arvatutult	
Söödateravili	1.78	1.80	1.54	1.66	0.60—0.90
Kartul	1.12	0.93	0.78	0.85	0.70—0.90
Silo *)	1.15	1.78	1.27	1.51	0.90—1.20
Söödajuurvilja	—	1.74	1.60	1.69	1.00—1.30
Põldhein	0.30	0.38	0.36	0.37	0.20—0.35
Niiduhein	0.46	0.57	0.44	0.51	0.20—0.40
Suviteraviljapõhk **)	1.78	1.80	1.54	1.66	0.60—0.90

kolhoosides oli talvistest söötadest kõige odavam põldhein. Üks söötühik põldheinas oli mitu korda odavam söödateravilja söötühikust. Põldhein oli odavam ka kõikidest koresöödaliikidest, eriti aga üheaastaste heintaimede heinast ja suviteraviljapõhust. Ka loodusliku heina söötühik oli kolhoosides harva odavam põldheina söötühikust.

Mahlakatest söötadest oli söötühik kõige odavam kartulis. Silo- ja juurviljakultuuride ja söödajuurvilja kasvatamine oli tunduvalt kallim, tingituna peamiselt nende kultuuride madalatest hektarisaakidest.

Omakasvatatud söödateravilja omahind oli I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis kõrge. Ostujõusööda söötühiku hind osutus siin omatoodetud jõusöödast palju odavamaks. Seetõttu oli jõusööda ostmine kolhoosile soodsaks võimaluseks oma teraviljakasvatuse nõrkuse tõttu tekkinud lünga täitmiseks söödabaasis. Antud tingimustes ei mõjunud ostusööda kasutamine ka loomakasvatussaaduste omahinda tõstvalt. Kuid eespool toodud andmed näitavad, et suuremate hektarisaakide juures langeb omatoodetud söödateravilja omahind madalamale ostujõusööda hinnast. Seepärast on oma tugeva söödateraviljakasvatuse väljaarendamine vajalik mitte ainult üldrahvamajanduslikust seisukohast, vaid ka kolhoosi kulude alandamiseks loomakasvatussaaduste tootmisel.

Edaspidi oleks vaja põhiliste kululiikide arvestus kolhoosides nii sisse seada, et oleks võimalik välja tuua ka sama söödaliigi erinevate söödakultuuride omahinda. Erinevates piirkondades on

*) Silo säilituskaoks on arvestatud 20%.

**) Kulutused teraviljadele on jaotatud terade ja põhu vahel vastavalt nende söödaväärtusele.

kahtlemata suured erinevused üksikute söödateraviljakultuuride — kaera, odra ja segavilja omahinnas, samuti erinevate silokultuuride omahinnas. I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis näiteks maksis üks söötühik silos 1955. aastal keskmiselt 1,15 rubla, sealhulgas aga maisisilos 2,23 rubla. Kuna loomade söötmisel on suuremad võimalused üksikute söödakultuuride asendamiseks sama söödaliigi piires kui ühe söödaliigi asendamiseks teisega, siis omab üksikute söödakultuuride omahinna arvestamine olulist tähtsust ökonoomse söödabaasi ja loomade söötmise organiseerimisel.

Arvestust on vaja kolhoosides parandada ka haljassöötdade osas, et oleks võimalik välja tuua ja analüüsida üksikute haljassöödaliikide — külvatud haljassöödakultuuride, loodusliku karjamaarohu, kultuurkarjamaarohu jt. omahinda.

Parandada tuleb maaparanduskulude ja kultuurrohumaade rajamise kulude arvestust. Praegu on paljudes kolhoosides väga raske õigesti välja selgitada kultuurheina ja kultuurkarjamaarohu omahinda. Puuduvad täpsed andmed maaparandus- ja kultuurtehniliste tööde kulude kohta parandatud pindalade ning aastate lõikes. Maaparanduskulud aga tuleb arvesse võtta rea möödunud aastate kohta. Arvestuse puudulikkus raskendab mitte ainult parandatud alade toodangu omahinna väljaselgitamist, vaid ka maaparandustööde majandusliku efektiivsuse analüüsi.

Söötade omahinna analüüsil tuleb arvesse võtta söötade tegelikku kvaliteeti igas kolhoosis. Eriti kõikuv on koresöötade ja silo söödaväärtus, kuna koristamise aeg, ilmastikutingimused, säilitusviisid jm. avaldavad nende söödaliikide väärtusele suurt mõju. Seepärast võib söötühiku omahind olla erinev, kuigi tootmiskulud tsentneri sööda kohta on võrdsed. Nii näiteks on õigeaegselt koristatud heina söötühik odavam hilja koristatud heina söötühikust.

Söödakulude alandamine loomakasvatussaaduste tootmisel on vahetult seotud tugeva söödabaasi väljaarendamisega. Söödakultuuride hektarisaakide tõus viib söötade omahinna alanemisele, söödakoguste suurendamine võimaldab saavutada loomadelt kõrgemat produktiivsust ja vähendada söötade kulu toodanguühiku kohta. Oma tugeva söödabaasi väljaarendamine võimaldab ka vabaneda jõusöötade ostmisest.

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis vähenesid 1956. aastal söödakulud piima ja veiseliha tootmisel nii tegeliku kui muutu-matu normipäevatasuga arvatult (tab. 50).

Söödakulude vähenemine piima tootmisel saavutati peamiselt lehmade produktiivsuse tõstmise tagajärjel, mille tulemusena vähenes söötühikute kulu iga kilogrammi piima kohta. Samal ajal alanes lehmadele söödetud oma majandi söötade söötühiku keskmine omahind. Lüpsikarja produktiivsuse tõus ja söötade kesk-mise omahinna alanemine saavutati lehmadele suurema hulga heina ja karjamaasööda söötmise arvel. Mahlakaid söötasid söödeti lehmadele mõlemal aastal vähe, vastavalt 2,1 ja 2,4 tonni keskmiselt igale lehmale. Koresöötasid söödeti igale lehmale

Kulud söötadele tsentneri piima ja veiseliha kohta
I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

	P i i m			Noorveiste eluskaalu juurdekasv		
	1955. a. tegeliku normipäevatasu juures	1956. a.		1955. a. tegeliku normipäevatasu juures	1956. a.	
		tegeliku normipäevatasu juures	1955. a. normipäevatasuga arvatult		tegeliku normipäevatasu juures	1955. a. normipäevatasuga arvatult
1. Kulud omatoodetud söötadele (rbl.)	49.32	36.58	33.44	311.03	283.20	232.52
2. Kulud ostetud söötadele (rbl.)	15.78	16.00	16.00	12.10	22.86	22.86
3. Kokku kulud söötadele (rbl.)	65.10	52.59	49.44	323.13	306.06	255.38
4. Söötühikute kulu kg kohta	1,32	1,12	1,12	9,78	6,39	6,39
5. Omatoodetud söötade söötühiku keskmine omahind (ilma karjamaasöödata, rbl.)	0.90	0.83	0.77	1.13	1.00	1.31

1955. aastal 18 tsentnerit ja 1956. aastal 22,2 tsentnerit. Sellest moodustas 1955. aastal tunduva osa teraviljapõhk, 1956. aastal aga oli parandatud looduslike heinamaade saagi tõusu tulemusena võimalik katta lehmade koresöödavajadust täielikult heinaga. Kokku söödeti põld- ja niiduheina iga lehma kohta 1955. aastal 12,1 tsentnerit, 1956. aastal aga 21,4 tsentnerit. Karjamaasööda koguste suurenemist näitab lehmade suurem suvine päevalüps 1956. aastal. Nii lüpsid lehmad keskmiselt päevas 1955. aastal maikuus 5,5 kg, juunikuus 9,8 kg, juulikuus 10,4 kg, augustikuus 6,9 kg ja septembrikuus 7,6 kg; 1956. aastal aga maikuus 9,1 kg, juunikuus 11,4 kg, juulikuus 13,2 kg, augustikuus 12 kg ja septembrikuus 10,2 kg piima. Teatud määral suurenes piimatoodang karjatamisperioodil ka lisahaljassööda arvel, mille kogus lehma kohta tõusis 1956. aastal 10 tsentnerile. 1956. aasta maikuus suurenes päevalüps eelmise aasta sama kuuga võrreldes peamiselt haljasrukki söötmise tulemusena. Jõusöödakogus lehma kohta sel ajal aga isegi vähenes. Kokku söödeti iga lehma kohta jõusööta 1955. aastal 5,7 tsentnerit, sellest ostujõusööta 5,1 tsentnerit, 1956. aastal, palju kõrgema produktiivsuse juures, aga vähem, jõusööta kokku 4,7 tsentnerit, sellest ostujõusööta 3,7 tsentnerit. Jõusöödakulu iga kilogrammi piima kohta vähenes 288 grammilt, 163 grammile. Odavamate söödaliikide osatähtsuse tõusu tagajär-

jel langes ka lüpsikarjale söödetud söötade söötühiku omahind ja söötadele kokku tehtud kulutused iga tsentneri piima kohta.

Söödakulude vähendamine piima tootmisel võimaldas alandada tsentneri piima võrreldavat omahinda 15,66 rubla võrra. Piima tegelik omahind aga ei alanenud, sest töötasu ja üldkulud samal ajal tõusid. Üldiselt olid söödakulud iga tsentneri piima kohta 1956. aastal tasemel, mille juures nii piima tinglik kui ka tegelik omahind oleks võinud olla tunduvalt madalam. Piima võrdlemisi kõrge omahinna põhjustasid peamiselt suhteliselt suur normipäevade kulu ning ka suured üldkulud. Piima omahinna alandamiseks on normipäevade kulu ja üldkulude alandamise kõrval vaja ka edaspidi vähendada iga tsentneri piima tootmiseks tehtavaid söödakulusid, eelkõige söötade omahinna alandamise ja lehmade produktiivsuse edasise tõstmise teel.

Noorkarjakasvatuses oli söödakulu toodanguühiku kohta võrdlemisi väike. Kuna noorkarjakasvatuses on söödakulude osatähtsus omahinnas eriti suur, siis oli noorveiseliha omahind peamiselt sellest tingitult madal.

1956. aastal vähenesid tegelikud kulud söötadele noorveiste eluskaalu juurdekasvu iga tsentneri kohta 17,07 rubla võrra, muutumatu normipäevatasuga arvatult aga 67,75 rubla võrra. Söödakulude alanemine saavutati peamiselt noorkarja parema söötmise tulemusena, mille tagajärjel vähenes söötühikute kulu juurdekasvuühiku kohta. 1955. aastal kulutati eluskaalu juurdekasvu iga kilogrammi kohta 9,78 söötühikut, 1956. aastal aga 6,39 söötühikut. Seda võimaldas suurel määral ka vasikate osatähtsuse tõstmine karjas, sest vasikad kulutavad iga juurdekasvukilogrammi kohta vähem sööta kui vanemad noorloomad. Vasikad aga vajavad rohkem kallimaid söötasid, eriti piima ja jõusööta, kuna vanemate rühmade söödaratsioonis on ülekaalus haljas- ja koresööt. Vasikatele söödetud täispiimakogus suurenes kolhoosis 1956. aastal üle kahe korra, noorkarjale antud jõusöödahulk suurenes mitmekordselt. Selle tagajärjel tõusis noorkarjale kulutatud söötade söötühiku keskmine omahind ning kulud söödale alanesisid toodanguühiku kohta vähem kui söötühikute kulu.

Seakasvatuses oli söödakulude vähenemine toodanguühiku kohta kõige suurem. Kulud söötadele vähenesid nuumikute eluskaalu juurdekasvu iga tsentneri kohta 1956. aastal tegelikult 275 rubla võrra, muutumatu normipäevatasuga arvatult aga 307 rubla võrra. Kuna töötasu, üldkulud ja lautade amortisatsioon samal ajal tõusid, siis nuumikute juurdekasvu tegelik omahind jäi lõppkokkuvõttes eelmise aasta tasemele. Juurdekasvu võrreldava omahinna alanemine saavutati täielikult söödakulude alandamise tulemusena. Samal määral vähenesid söödakulud nii tegelikult kui ka muutumatu normipäevatasuga arvatult ka põrsaste kasvatamisel, mistõttu alanesis põrsaste omahind.

Söödakulude alanemine saavutati nii nuumikute kui ka emiste rühmas sigade ratsionaalsema söötmise ja parema hooldamise

Kulud söötadele nuumsigade eluskaalu juurdekasvu ja lambaliha ühe tsentneri kohta I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

	Nuumsigade eluskaalu juurdekasv			Lambaliha eluskaalus		
	1955. a. tegeliku normipäevatasu juures	1956. a.		1955. a. tegeliku normipäevatasu juures	1956. a.	
		tegeliku normipäevatasu juures	1955. a. normipäevatasuga arvatult		tegeliku normipäevatasu juures	1955. a. normipäevatasuga arvatult
1. Kulud omatoodetud söötadele (rbl.)	633.36	444.76	412.53	263.78	272.48	228.12
2. Kulud ostetud söötadele (rbl.)	151.44	64.79	64.79	24.80	2.25	2.25
3. Kokku kulud söötadele (rbl.)	784.80	509.55	477.32	288.58	274.73	230.04
4. Söötühikute kulu kg kohta	6,59	5,59	5,59	7,73	6,99	6,99
5. Omatoodetud söötade söötühiku keskmine omahind (ilma karjamaasöödata, rbl.)	1.05	0.86	0.81	1.11	1.09	0.94

tulemusena. 1955. aastal oli sigade söötmine väga lünklik, hooldamine halb. Seetõttu kulutati toodanguühiku kohta palju söötühikuid. 1956. aastal langes söötühikute kulu sigade parema pidamise tulemusena eluskaalu juurdekasvu iga kilogrammi kohta ühe söötühiku võrra. Samal ajal tõusis sigade söötades lõssi, kartuli ja haljassööda osatähtsus. Kõikidest sigadele söedetud söötadest moodustasid 1956. aastal piim ja lõss 15% (sellest lõss 13%), kartul ja söödajuurvili 57%, ja haljassöödad, peamiselt lutserniädal, 14%. Lõssi, kartuli ja haljassööda ulatuslikum söötmine võimaldas paremini ja mitmekülgsemalt rahuldada sigade söödatarvet ning ühtlasi alandada kulutusi söötadele. Lõss ja haljassöödad on sigade söötadest kõige odavamad ja ka kartuli omahind langes kolhoosis 1956. aastal. Selle tagajärjel vähenes sigade söötade söötühiku keskmine omahind.

Vaatamata söödakulude tunduvalle alandamisele toodanguühiku kohta, olid kulutused söötadele liiga suured ka 1956. aastal. Söödakulud üksi olid nii nuumsigade eluskaalu juurdekasvu kui ka pörsaste kohta niisama suured kui paremates seakasvatuskolhoosides kõik tootmiskulud kokku. Eespool selgus, et teised kululiigid olid seakasvatuses keskmisel tasemel. Järelikult on sealiha ja pörsaste omahinna edasiseks alandamiseks vaja söoda-

kulusid veelgi vähendada. Põrsaste omahinna alandamisel omab selle kõrval väga suurt tähtsust emiste poegivuse tõstmine.

Vähem alanesid kulud söötadele lambakasvatuses. See on seletatav madala söödakuluga lambakasvatuses juba 1955. aastal, mida näitas ka lambakasvatussaaduste madal omahind.

Esitatud analüüsist selgub, et kolhoosis vähendati 1956. aastal söödakulusid kõikide loomakasvatussaaduste tootmisel. Söödakulude alanemine saavutati esmajoones loomade parema söötmise ja pidamise tulemusena, mille tagajärjel tõusis loomade produktiivsus ja vähenes söötühikute kulu iga kilogrammi loomakasvatussaaduste tootmisele. Ühtlasi alanes kõikidele loomaliikidele ja -rühmadele, peale noorkarja, söödatud söötade söötühiku keskmine omahind. See oli tingitud mitte söötade odavamast tootmisest, vaid peamiselt odavamate söödaliikide osatähtsuse suurendamisest kasutatud söötade hulgas.

Söödakulude analüüs näitab ühtlasi põhilisi ülesandeid söödakulude ja loomakasvatussaaduste omahinna edasiseks alandamiseks kolhoosis. Söödabaasi tugevdamisel on vaja pöörata senisest enam tähelepanu silo valmistamisele ja söödajuurvilja kasvatamisele, mis võimaldaks täielikumalt ja mitmekülgsemalt rahuldada loomade söödavajadust ning tõsta loomakasvatuse produktiivsust. Ulatuslikust jõusööda ostust vabanemiseks on vaja järele suurendada söödateravilja kogusaaki. Üheks olulisemaks reserviks söödakulude edasiseks alandamiseks kõigi loomaliikide juures on söödakultuuride, eriti söödateravilja, silo, söödajuurvilja ja niiduheina omahinna alandamine.

Söödakulude üksikasjaline analüüs koos söödabaasi organiseerimise ja loomade söötmise ning pidamise samaaegse analüüsiga võimaldab igas kolhoosis välja selgitada kõiki võimalusi loomade söötmise ratsionaalsemaks korraldamiseks, selleks et maksimaalselt vähendada tootmiskulusid loomakasvatussaaduste tootmisel.

11. Tootmisharude tasuvuse analüüs

Tootmisharude tasuvus ja selle analüüs on vahetult seotud toodangu omahinna arvestamise ja analüüsiga. Mida madalam on põllumajandussaaduste omahind, seda rohkem saab kolhoos kasumit iga realiseeritud toodanguühiku kohta. Toodangu omahinna arvestamise lõppeesmärgiks igas kolhoosis ongi selgitada, kui palju üksikud tootmisharud andsid kasumit või kahjumit, ning leida abinõusid tootmiskulude edasiseks alandamiseks ja tootmisharude tasuvuse tõstmiseks.

Tootmisharude tasuvust on vaja analüüsida nii tegeliku kui ühtse tingliku normipäevatasu juures.

Tasuvuse analüüs ühtse normipäevatasu alusel näitab, milliseks oleksid tulemused tootmisharudes kujunenud siis, kui normipäevadele oleks makstud tasu ühtse normipäevatasu ulatuses.

Tasuvuse analüüs tegelikkude tulude ja kulude põhjal võimaldab välja selgitada reaalseid majanduslikke tulemusi igas tootmisharus antud aastal, näidates seda, kui palju ühismajand sai tegelikult igast tootmisharust kasumit või kahjumit. Madala normipäevatasu juures võib ühismajandi kasum sisaldada ka osaliselt tulu, mida ühiskondlikult vajaliku töötasu kindlustamisel oleks tulnud maksta kolhoosnikutele normipäevade alusel. Väga kõrge normipäevatasu juures, vastupidi, võib osa kogu saadud kasumist olla jaotatud normipäevadele. Kuid ei üks ega teine vähenda vajadust välja selgitada kasum, mis tegelikult jäi igast tootmisharust ühismajandile.

Kui osa tootmisharudest andsid tegeliku normipäevatasu juures kahjumit, siis ei katnud need tootmisharud järelikult neis tehtud materiaalseid kulutusi ega võimaldanud sellist normipäevatasu, mida kogu kolhoosis tegelikult maksti. Antud normipäevatasu oli võimalik maksta teiste tootmisharude kasumi või äärmisel juhul isegi põhivahendite arvel. Ühistootmise pideva laiendamise ja normipäevatasu järjekindla tõstmise vajadus nõuab üldreeglina seda, et looduslikult normaalsel aastal kõikides tootmisharudes, eriti aga põhitootmisharudes tulud kataksid ja ületaksid tegelikult tehtud kulutusi, sealhulgas ka kogu väljamakstud töötasu.

Võrdleme I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis esiteks tegelikke tulusid ja kulusid kaubatoodangu kohta (tab. 52). Kaubatoodangu on võetud riiklike müügikohustuste katteks, kokkuostu korras ja kolhoositurul müüdnud saadused, masina-traktorijaamale naturaaltasuks ja kolhoosnikutele ning väljastpoolt palgatud tööliste töötasuks antud saadused. Raha eest realiseeritud toodangust saadud sissetulekud on arvatud tuludesse faktilises suuruses, masina-traktorijaamale naturaaltasuks ja naturaalseks töötasuks antud saadused on arvestatud rahasse riiklikes kokkuostuhindades. Kuludesse on võetud realiseeritud toodangu tootmisomahind, realiseerimiskulud ja tulumaks.

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis olid mõlemal analüüsitaval aastal enam tasuvateks tootmisharudeks taimekasvatusharud ja vähem tasuvateks loomakasvatusharud. Kõik kaubalised taimekasvatusharud andsid kolhoosile kasumit nii 1955. aastal, millal kolhoosnikutele maksti igale normipäevale 7,04 rubla, kui ka 1956. aastal, millal normipäevatasu tõusis 13,35 rublale. Sealjuures saadi kartuli- ja puuviljakasvatusest 1956. aastal isegi kaks ja enam korda rohkem kasumit kui 1955. aastal. Veelgi suurem oli nende saaduste tasuvuse tõus muutumatu normipäevatasuga arvatult.

Ühestki loomakasvatussaadusest ei saanud kolhoos 1955. aastal märkimisväärset kasumit. Piima ja lambaliha realiseerimisest saadud tulud katsid ainult neile tehtud kulutused, kõigi teiste loomakasvatussaaduste tootmine tõi ühismajandile väiksema või suurema summa kahjumit. 1956. aastal olid loomakasvatuses tule-

Tabel 52

Põllumajandussaaduste tootmise tasuvus I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal
(rublades)

S a a d u s	1955. aastal tegeliku normipäevatasu juures			1956. aastal				
	tulud kauba- toodan- gust	kulud kauba- toodan- gule	kasum (+) või kahjum (-)	tulud kauba- toodan- gust	tegeliku normi- päevatasu juures		1955. a. normi- päevatasuga arvutatult	
					kulud kauba- toodan- gule	kasum (+) või kahjum (-)	kulud kauba- toodan- gule	kasum (+) või kahjum (-)
Kartul	95 471	62 893	+32 578	280 014	142 623	+137 391	119 454	+160 560
Köögivili	400 972	190 416	+210 556	357 807	194 272	+163 535	156 061	+201 746
Puuvili ja marjad	65 643	37 342	+28 301	106 969	49 916	+57 053	38 527	+68 442
Piim	579 889	570 768	+9121	708 654	721 147	-12 493	570 408	+138 246
Veiseliha	204 403	208 104	-3701	341 401	305 677	+35 724	229 952	+111 449
Sealiha	28 346	75 641	-47 295	125 357	192 443	-67 086	164 449	-39 092
Pörsad	1030	4785	-3755	15 552	21 594	-6042	18 432	-2880
Lambaliha	15 316	14 305	+1011	32 355	21 862	+10 493	17 460	+14 895
Lambavill	4308	8439	-4131	9566	9600	-34	7604	+1962

mused tegelikke kulusid ja tulusid võrreldes üldiselt samasugused. Tagasihoidlikku kasumit saadi veise- ja lambalihast, kuna teised loomakasvatussaadused andsid ikka kahjumit. Olukorra paranemine loomakasvatuses 1956. aastal, mis ilmnis toodangu omahinna analüüsil, avaldus tasuvuse arvestamisel muutumatu normipäevatasu alusel. Normipäevatasu samaks jäämise korral oleks kolhoos saanud veisekasvatusest suurt kasumit nii piima kui ka liha osas. Samuti tõusis tunduvalt lambakasvatuse tasuvus. Seakasvatuses olid aga tulemused ühtlaselt ebarahuldavad mõlemal aastal nii tegelikult kui muutumatu normipäevatasuga arvatult.

Muutumatu normipäevatasu juures saadud kasumite võrdlus näitab, et 1956. aastal saavutas I. V. Mitšurini nimeline kolhoos ühismajandi arendamisel ja selle majanduslikul kindlustamisel suurt edu. Kõikides tootmisharudes peale seakasvatuse ületasid tulud eelmise aasta normipäevatasuga arvatud kulud suures ulatuses. See võimaldas 1956. aastal tõsta järsult normipäevatasu.

Tootmisharude tasuvuse võrdlemiseks kolhooside vahel, samuti aga üksikute tootmisharude majandusliku efektiivsuse analüüsil on vaja arvestada tasuvust ühtse tingliku normipäevatasu juures, mis vastaks ühiskondlikult vajalikule töötasu tasemele.

Vaatleme I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis tootmisharude tasuvust analüüsitavatel aastatel eespool aluseks võetud 10-rublase normipäevatasu juures.

Tabel 53

Põllumajandussaaduste tootmise tasuvus I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal ühte 10-rublase normipäevatasu juures (rublades)

S a a d u s	Kasum (+) või kahjum (-)	
	1955. a.	1956. a.
Kartul	+26 930	+149 353
Köögivili	+178 355	+184 181
Puuvili ja marjad	+25 674	+62 355
Piim	-76 333	+50 834
Veiseliha	-43 359	+69 770
Sealiha	-56 429	-58 117
Pörsad	-4 362	-5 025
Lambaliha	-809	+12 559
Lambavill	-5 318	+883

Enamiku saaduste osas annab tasuvuse tinglik arvestus eelneva analüüsiga sisuliselt ühesugused tulemused. Ka siin ilmneb eredalt kartuli-, köögivilja- ja puuviljakasvatuse hea ja seakasvatuse halb tasuvus mõlemal analüüsitaval aastal ning lambakasvatuse tasuvuse tõus 1956. aastal. Erinevus seisneb vaid mõne saaduse

tootmise tasuvuse dünaamikas. Näiteks sealihha osas 1956. aastal kahjum muutumatu (1955. aasta) normipäevatasuga arvatatult vähenes, 10-rublase tingliku normipäevatasuga arvatatult aga veidi suurenes. Eespool tehtud analüüsiga ühesuguse tõusu, kuid oluliselt erinevad kasumite ja kahjumite üldsummad annab tinglik arvestus veisekasvatuse: nii piimast kui veiselihast oleks 1955. aastal saadud 10-rublase normipäevatasu juures märkimisväärset kahjumit, 1956. aastal aga kasumit.

Võrreldes põllumajandussaaduste tootmise tinglikku tasuvust I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis vabariigi teiste kolhoosidega, ilmneb, et loomakasvatuse osas ei ole tasuvuse näitajad antud kolhoosis vabariigile üldiselt iseloomulikud. Saavutatud piimakarja produktiivsuse juures oleks piima tootmine pidanud olema tunduvalt tasuvam. Seakasvatus andis I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis kahjumit, Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosides oli aga seakasvatus kõige tasuvamaks tootmisharuks, mis andis enamikule kolhoosidele suure kasumi. Samal ajal aga noorkarja- ja lambakasvatus, millest I. V. Mitšurini nimeline kolhoos sai kasumit, töid paljudele Rapla ja Viljandi rajooni kolhoosidele kahjumit.

Vaatleme järgnevalt tootmisharude tasuvust I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis üksikasjalisemalt. Kuna eesmärgiks on analüüsida põllumajandussaaduste tootmise tasuvust kolhoosis isemajandamise seisukohalt, siis piirdume peamiselt tegelike tulude ja kulude vaatlusega.

Igast tootmisharust saadav kasum sõltub ühelt poolt toodanguühiku kohta tehtud kulutustest, teiselt poolt keskmisest realiseerimishinnast. Seepärast on vaja tasuvuse analüüsil selgitada, kui palju on tehtud kulutusi ja saadud tulusid kaubatoodangu iga ühiku kohta. See võimaldab kindlaks teha, kas madala tasuvuse põhjuseks oli kõrge omahind või madal realiseerimishind ja vastupidi, kumma arvel toimus tasuvuse tõus või langus.

Kartulikasvatuse tasuvus oli I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis analüüsitavatel aastatel hea. Kartuli kaubatoodangu iga tsentneri kohta saadi 1955. aastal keskmiselt 21,52 rubla ja 1956. aastal 27,44 rubla kasumit. Kartulikasvatusele kulutatud iga 100 rubla kohta saadi 1955. aastal 51,2 rubla ja 1956. aastal 96,3 rubla kasumit. Kartulikasvatuse tasuvus tõusis seega tugevasti isegi tegeliku normipäevatasu juures.

Sealjuures ei kasutatud kolhoosis kaugeltki ära kõiki võimalusi tulude suurendamiseks kartuli müügi teel. Kartuli kogutoodang suurenes 1956. aastal 2,4 korda, kogusaagist suunati müügile aga ainult 6%. 1956. aastal laiendati kartuli sööda- ja seemnefondi ning eraldati suur osa saagist normipäevadele jaotamiseks ning koristustööde eest tasumiseks. Kokku anti töötasuks 31% kartuli kogutoodangust. (Kartulikasvatuse tasuvuse analüüsil on ka töötasuks ning traktorijaama tasuks antud kogused arvatud kaubatoodangusse, arvestades need tuludesse riiklikes kokkuostu-

Tegelikud kulud ja tulud ühe tsentneri kartuli, köögivilja ja puuvilja kaubatoodangu kohta I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal (rublades)

	Kartul		Köögivil		Puuvili ja marjad	
	1955. a.	1956. a.	1955. a.	1956. a.	1955. a.	1956. a.
Tootmisomahind	31.50	26.15	49.77	40.82	285.32	123.49
Realiseerimiskulud tsentneri kohta	5.22	1.30	10.41	16.40	17.60	31.87
Tulumaks tsentneri kohta	4.82	1.03	22.73	8.61	103.28	35.91
Kokku kulud tsentneri kaubatoodangu kohta	41.54	28.48	82.91	65.83	406.20	191.27
Tsentneri keskmine realiseerimishind	63.06	55.92	174.59	121.26	714.05	409.87
Kasum tsentneri kohta	+21.52	+27.44	+91.68	+55.43	+307.85	+218.60
Tasuvuse protsent *)	+51,2	+96,3	+110,6	+84,2	+75,8	+114,3

hindades. See on tulu, mille kolhoos on kartulilt sisuliselt saanud, kuid ära andnud tasuks tehtud tööde eest **).

Põllumajandussaaduste tootmise tasuvust võib analüüsida kaubatoodangu üksikute osade kaupa, tuues välja tulud ja kulud eri realiseerimiskanalite kaudu müüdud toodangu kohta, samuti eraldi töötasuks ja masina-traktorijaama naturaaltasuks antud toodangule. Analüüsitavas kolhoosis kujunesid tasuvuse arvestamise tulemused ainult raha eest müüdud kartuli kohta vaid vähe erinevateks tasuvuse arvestamise tulemustest kogu kartuli kaubatoodangu kohta. Raha eest realiseeritud kartuli iga tsentneri kohta saadi kasumit 1955. aastal 24,05 rubla ja 1956. aastal 31,45 rubla, mis oli 2,5—4 rubla võrra rohkem kui kasum kartulist selle arvestamise korral kogu kartuli kaubatoodangu kohta.

Kartulikasvatuse tasuvus tõusis 1956. aastal põhiliselt kartuli tootmisomahinna alandamise tulemusena. Ühtlasi vähenesid iga tsentneri kartuli kaubatoodangu kohta tehtud realiseerimiskulud ja tulumaks. Realiseerimiskulud vähenesid seoses sellega, et 1956. aastal moodustas suure osa kogu kaubatoodangust töötasuks antud kartul, millele realiseerimiskulusid ei tehtud. Kokku alanesid tegelikud kulud kartuli tsentneri kohta 13,06 rubla võrra.

*) Kasum protsentides kuludest.

**.) Töötasuks ja traktorijaama tasuks antud saadustelt tekkivat kasumit ei või arvesse võtta kogu majandi kasumi leidmisel.

Keskmine realiseerimishind kujuneb sõltuvalt sellest, kus ja kui palju kuskil toodangut realiseeriti, ning müügihindadest. Müüdnud kartuli realiseerimise struktuur oli mõlemal aastal peaaegu ühesugune, müügihinnad aga muutusid. Kuigi kartuli riiklik kokkuostuhind tõusis, ei suutnud see katta sissetulekute vähenemist seoses turuhindade samaaegse langusega, ning kartuli keskmine realiseerimishind langes.

I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis on üheks tähtsamaks tootmisharuks köögiviljakasvatuseks. Avamaa-köögiviljandus on kolhoosis hästi organiseeritud ning köögivilja müügist saadakse suurt tulu. Kolhoosil on olemas nõuetekohane köögiviljahoidla, kus on võimalik köögivilju hästi säilitada ja ümber töötada. Igal aastal hapendatakse suurtes kogustes kapsast, vajaduse korral ka kurki ja tomateid. Hea hoidla tõttu on võimalik köögivilju realiseerida pidevalt kogu talve vältel ning saada seega turul paremat hinda.

Iga tsentneri köögivilja realiseerimisest sai I. V. Mitšurini nimeline kolhoos 1955. aastal keskmiselt 91,68 rubla ja 1956. aastal 55,43 rubla kasumit. Kuigi kasum vähenes, oli ka 1956. aastal köögiviljakasvatuse tasuvus kõrge — iga kulutatud 100 rubla kohta saadi 84,2 rubla kasumit.

Köögiviljatsentneri tegelik tootmisomahind alanes 1956. aastal keskmiselt 8,95 rubla võrra. Samuti vähenes igale toodanguühikule keskmiselt langev tulumaks. Kuigi realiseerimiskulud suurenesid, vähenesid kõik kulud kokku iga tsentneri kaubatoodangu kohta 17,08 rubla võrra.

Valdav osa köögiviljast realiseeriti kolhoositurul. Riikliku müügikohustuse katteks ja riikliku kokkuostu korras realiseeriti 1956. aastal ainult värsket kapsast 65,9 tsentnerit. 1956. aastal realiseeriti köögiviljadest suuremates kogustes värsket ja hapendatud kapsast, kaalikat ja porgandit. Nendest köögiviljaliikidest saadi ka põhiline osa rahalisest sissetulekust selles tootmisharus. 1955. aastal oli hinnalisematel köögiviljadel — tomatil, kurgil, rohelistel köögiviljadel jt. — tunduvalt suurem osatähtsus. Hinnaliste köögiviljade müügitoodangu vähenemine ebasoodsa suve tõttu, aga ka kaalika ja porgandi turuhinna langus 1956. aastal tõid kaasa köögivilja keskmise realiseerimishinna alanemise ja köögiviljakasvatuse tasuvuse teatava vähenemise, vaatamata kulutuste alanemisele iga tsentneri kohta.

Köögiviljakasvatuse tasuvust on vaja analüüsida ka üksikute köögiviljakultuuride kaupa ning eraldi kasvuhoonete ja lavatoodangu kohta. Vastav analüüs I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis näitas, et kõik põhilised köögiviljaliigid olid hea tasuvusega mõlemal analüüsitava aastal.

Väga hästi tasuvad olid taimekasvatustes puuvili ja marjad, millest peamise osa moodustasid õunad. Iga tsentneri puuvilja ja marjade müügist saadi 1955. aastal keskmiselt 307,85 rubla ja 1956. aastal 218,6 rubla kasumit. Kuigi kasum toodanguühiku kohta vähenes, tingituna puuvilja ja marjade keskmise realiseer-

rimishinna langusest, suurenes kasum iga kulutatud 100 rubla kohta. Tasuvus tõusis puuvilja ja marjade tootmisomahinna järsu alanemise tulemusena, mis omakorda oli suurel määral tingitud heast õunasaagist 1956. aastal. Samuti vähenes märgatavalt tulumaksu summa iga tsentneri puuvilja kohta. Kokku vähenesid tegelikud kulud iga tsentneri puuvilja ja marjade kohta 214,93 rubla ehk 53% võrra.

Kaubaliste taimekasvatussaaduste tasuvuse analüüs I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis näitab kokkuvõttes seda, et nende hea tasuvus saavutati ühelt poolt võrdlemisi madalate omahindade, teiselt poolt suurel määral turukaubanduse teel, eriti köögivilja ja puuvilja osas. Kuigi kõigi kaubaliste taimekasvatussaaduste keskmine realiseerimishind 1956. aastal seoses turuhindade langusega langes, saavutas kolhoos töötotlikkuse tõstmise, kaubatoodangu suurendamise ja omahinna alandamise teel kartuli- ja puuviljakasvatuse tasuvuse tõusu ning köögiviljakasvatuse väga hea tasuvuse, vaatamata normipäevatasu ligi kahekordseks muutumisele. Veel paremad olid kaubaliste taimekasvatussaaduste tasuvuse näitajad eelmise aasta normipäevatasuga ning ühtse normipäevatasuga arvatult.

Loomakasvatuses nõuab erilist tähelepanu piimakarjakasvatuse kui põhitootmisharu tasuvuse analüüs. Nagu eelpool selgus, tõusis I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis piimatoodang 1956. aastal järsult. Piima kogutoodang suurenes 33% võrra. Sealjuures jäi

Tabel 55

Kulud ja tulud piima kaubatoodangu ühe tsentneri kohta I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal (rublades)

	Tegeliku normipäevatasuga arvatult		1956. a. eelmise aasta normipäevatasuga arvatult	Ühtse normipäevatasuga arvatult	
	1955. a.	1956. a.		1955. a.	1956. a.
Ühe tsentneri piima tootmisomahind	117.96	131.02	100.24	139.95	118.37
Realiseerimiskulud tsentneri kohta	8.66	8.30	7.26	8.66	7.63
Tulumaks tsentneri kohta	20.25	12.35	12.35	20.25	12.35
Kokku kulud tsentneri kohta	146.87	151.67	119.85	168.86	138.35
Piimatsentneri keskmine realiseerimishind	149.22	149.04	149.04	149.22	149.04
Kasum (+) või kahjum (-) tsentneri piima kohta	+2.35	-2.63	+29.19	-19.64	+10.69

piimakarjakasvatuse tasuvus tegeliku normipäevatasu juures endiselt madalaks, võrdse normipäevatasuga arvatult aga paranes märkimisväärselt.

Kuna piima keskmine realiseerimishind oli mõlemal analüüsitaval aastal võrdsest kõrge, siis sõltus piima tootmise tasuvus täielikult piimale tehtud kulutustest. Piima tootmise tegelik omahind tõusis 1956. aastal tunduvalt. Et tulumaksu summa piima iga tsentneri kaubatoodangu kohta samal ajal vähenes, siis kokku suurenesid tegelikud kulutused iga tsentneri piima kohta vähem, nimelt 4,8 rubla võrra. Vastavalt langes ka 1956. aastal piima tootmise tegelik tasuvus. Nagu eespool selgus, põhjustas piima tegeliku omahinna tõusu 1956. aastal suurel määral suhteliselt suur normipäevade kulu, mis ei vähenenud vastavalt töötootlikkuse kasvule piima tootmisel. See oli üheks põhjuseks, miks piima tootmise tegelik tasuvus ei tõusnud vastavalt piimakarjakasvatuses saavutatud tulemustele.

Võrdse normipäevatasuga arvutamisel ilmneb piimakarjakasvatuse tasuvuse tõus 1956. aastal täiel määral, sest piima võrreldav omahind alanes. Piimakari andis nii eelmise aasta normipäevatasu kui ka ühtse 10-rublase normipäevatasu juures kasumit.

Kuna piima kaubatoodang suurenes 1956. aastal kolhoosis tunduvalt ja sellele vastavalt muutus piima realiseerimise struktuur, siis analüüsime keskmise realiseerimishinna ja piima tasuvuse kujunemist ka üksikute realiseerimiskanalite järgi (tab. 56).

Tabel 56

Tegelikud kulud ja tulud tsentneri piima kohta I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal realiseerimiskanalite järgi

	Raha eest müüdud kaubatoodang			Kokkuostuhindades arvestatud kaubatoodang		Kokku (keskmiselt)
	riiklike müügikohustuste katteks	kokkuostu korras	kolhoositurul	antud traktorijaamale naturaaltasuks	antud lisatasuks	
1955. a. Ühe tsentneri tootmisomahind (rbl.)	117.96	117.96	117.96	117.96	117.96	117.96
Realiseerimiskulud tsentneri kohta (rbl.)	6.47	6.81	21.39	7.55	—	8.66

	Raha eest müüüdud kaubatoodang			Kokkuostuhindades arvestatud kaubatoodang		Kokku (keskmiselt)
	riiklike müügikohustuste katteks	kokkuostu korras	kolhoositurul	antud traktori-riijaamale naturaaltasuks	antud lisatasuks	
Tulumaks tsentneri kohta (rbl.)	—	25.41	43.27	—	21.33	20.25
Kokku kulud tsentneri kohta (rbl.)	124.43	150.18	182.62	125.51	139.29	146.87
Realiseeritud piima (ts)	883,2	2188,2	517,0	263,0	34,6	3886,0
%	22,7	56,3	13,3	6,8	0,9	100,0
Saadud või arvestatud sissetulekut (rbl.)	48 891	359 708	133 792	33 138	4 360	579 889
Ühe tsentneri keskmine realiseerimishind (rbl.)	55.36	164.38	258.78	126.00	126.00	149.22
1956. a.						
Ühe tsentneri tootmisomahind (rbl.)	131.02	131.02	131.02	131.02	131.02	131.02
Realiseerimiskulud tsentneri kohta (rbl.)	8.85	8.85	—	8.85	—	8.30
Tulumaks tsentneri kohta (rbl.)	—	14.41	20.10	—	11.27	12.35
Kokku kulud tsentneri kohta (rbl.)	139.87	154.28	151.12	139.87	142.29	151.67
Realiseeritud piima (ts)	401,6	3830,2	19,9 *)	226,3	276,8	4754,8
%	8,4	80,6	0,4	4,8	5,8	100,0
Saadud või arvestatud sissetulekut (rbl.)	24 656	617 246	3361	28 514	34 877	708 654
Ühe tsentneri keskmine realiseerimishind (rbl.)	61.39	161.15	168.89	126.00	126.00	149.04

*) Piim realiseeriti kolhoosis kohapeal.

Kulud ja tulud ühe tsentneri piima kohta olid eri kaubanduskanalite kaudu realiseerimisel erinevad. Realiseerimiskulusid tehti kõige rohkem müügil kolhoositurul, vähem riiklike müügikohustuste katteks ja kokkuostu korras müümisel. Tulumaksu jaotame peamiselt kokkuostu korras ja kolhoositurul müüdüd piimale, sest seal müüdüd piimast saab kolhoos sissetulekud kogu piimale langetava tulumaksu tasumiseks. Kokku kulutati I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis kokkuostu korras realiseeritud piimale 150—154 rubla ja kolhoositurul realiseeritud piimale 183 rubla tsentneri kohta (1955. aastal). Olemasolevates tingimustes kujunesid need arvud piima müügihinna alammääradeks, millest odavamalt kolhoos ei võinud piima realiseerida. Tegelikult ületaski piima müügihind tehtud kulutusi nii piima realiseerimisel kokkuostu korras kui kolhoositurul. Traktorijaama naturaaltasuks ja naturaalseks lisatasuks antud piima hindamisest tuludes kokkuostuhindades (ilma hinnalisandita) tekkis 1956. aastal teatav kahjum.

Analüüsimist vajab asjaolu, et piima keskmine realiseerimishind kolhoosis oli mõlemal analüüsitaval aastal võrdne, kuigi realiseerimise struktuur ja kokkuostuhind tunduvalt muutus. 1955. aastal müüdi rohkem piima kõrge hinnaga kolhoositurul, millest saadi 25% kogu piimast laekunud sissetulekuist. Ligi veerand piima kogutoodangust müüdi riiklike müügikohustuste katteks madalate hindadega. 1956. aastal likvideeriti piima turumüük, ka riiklike müügikohustuste katteks müüdüd osa vähenes mitmekordselt. Väga suur tähtsus oli riikliku kokkuostu korras müüdüd piima koguse suurendamisel 75% võrra. See võimaldas 1956. aastal saada hinnalisandeid ulatuses, mis kattis täielikult kokkuostuhinna languse (1955. aastal oli kg piima kokkuostuhinnaks Harju rajoonis keskmiselt 1,5 rubla). Selle tõttu jäi piima keskmine realiseerimishind 1956. aastal kokkuvõttes endiseks. Kokkuostuhinna samaks jäämise korral oleks aga piima keskmine realiseerimishind ja piima tootmise tegelik tasuvus tõusnud.

Noorkarjakasvatuse, seakasvatuse ja lambakasvatuse tasuvust näitab tabel 57. Veiseliha omahind oli I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis mõlemal analüüsitaval aastal madal. Sealjuures ei saanud kolhoos 1955. aastal veiseliha realiseerimisest kasumit. Vaatamata normipäevatasu ligi kahekordseks muutumisele, saadi 1956. aastal iga tsentneri veiseliha (eluskaalus) realiseerimisest 79 rubla kasumit. Võrreldava normipäevatasuga arvatult oli veiseliha tasuvuse tõus veelgi suurem, tingituna võrreldava omahinna alanemisest. Veiseliha tegelik tasuvus tõusis peamiselt keskmise realiseerimishinna tõusu tulemusena, sest loomad müüdi paremas toitumuses. Sealjuures realiseeriti veiseliha peamiselt kokkuostu korras, vähemal määral turul. Riiklike müügikohustuste katteks veiseliha ei müüdüd.

Seakasvatus andis kolhoosile kahjumit mõlemal analüüsitaval aastal nii tegeliku kui tingliku normipäevatasu juures; see asjaolu kajastab täiel määral selle loomakasvatusharu ebarahuldavat

olukorda kolhoosis. Seakasvatussaaduste omahind oli kõrge. Ühe tsentneri sealiha (eluskaalus) tegelikult omahinnaks kujunes 1955. aastal 1511 rubla ja 1956. aastal 1263 rubla. Sealiha omahind oli kõrge nii nuumikute eluskaalu juurdekasvu kui ka põrsaste kõrge omahinna tõttu. Kuna 1955. aastal sead realiseeriti väga väikese keskmise eluskaalu juures, siis tõstis põrsaste kõrge omahind sealiha omahinda eriti tugevasti. Iga müüdud sea omahinnaks kujunes keskmiselt 1163 rubla, millest 425 rubla langes põrsale. 1956. aastal tõsteti müüdud nuumsigade keskmine eluskaal 92 kilogrammile. Sea keskmine omahind oli 1165 rubla, millest kulutused põrsale moodustasid 305 rubla. Sealiha tsentneri tegelik omahind langes 248,2 rubla võrra, ja seda peamiselt põrsaste odavama üleskasvatamise ja müüdud sigade suurema keskmise eluskaalu tulemusena.

Peale sealiha kõrge omahinna oli seakasvatuse tasuvus madal ka sealiha madala realiseerimishinna tõttu, eriti 1955. aastal. 1956. aastal vähenes iga tsentneri sealiha kohta saadud kahjum kahekordselt, ühelt poolt sealiha omahinna alandamise ja teiselt poolt sealiha keskmise realiseerimishinna tõusu tagajärjel. Sealiha keskmine realiseerimishind suurenes seoses kaubatoodangu kasvuga, mis võimaldas müüa väiksema osa sealiha kaubatoodangust riiklike müügikohustuste katteks ja suurema osa riikliku kokkuostu korras ning kolhoositurul. 1956. aastal müüdi kogu realiseeritud sealiha riiklike müügikohustuste katteks 28,6%, kokkuostu korras 47,4% ja kolhoositurul 24%. Samuti aitas realiseerimishinna tõusule kaasa sigade parem toitumus. Vaatamata sealiha omahinna teatavale alanemisele ja keskmise realiseerimishinna tõusule, oli seakasvatuse tasuvus kolhoosis ka 1956. aastal väga madal. Seakasvatuse olukorda on kolhoosis vaja kiiresti parandada.

Lambakasvatuses sai I. V. Mitšurini nimeline kolhoos 1955. aastal kokkuvõttes kahjumit, 1956. aastal kasumit. Sealhulgas oli 1956. aastal väga tasuv lambaliha tootmine. Lambaliha tootmiseks on I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis soodsad eeldused vastavate rohumaade näol. Kuna kogu lambaliha kaubatoodang realiseeriti kolhoositurul, kujunes selle keskmine realiseerimishind kõrgeks, eriti 1956. aastal. Viimasest tingituna oli 1956. aastal võimalik saada lambaliha müügist tunduvalt suuremat kasumit kui 1955. aastal, vaatamata sellele, et kulutusi tehti iga tsentneri eluskaalu kohta veidi rohkem. Tegelik kasum iga tsentneri lambaliha (eluskaalus) kohta tõusis 1956. aastal 315,1 rublale. Võrdse normipäevatasuga arvutatult tõusis lambaliha tasuvus veelgi enam.

Kahjumit villa müügist oli võimalik likvideerida selle tõttu, et 1956. aastal tõsteti villa varumishindu ning organiseeriti villa kokkuost kõrgemate hindadega. I. V. Mitšurini nimeline kolhoos realiseeris 1956. aastal suurema osa villatoodangust kokkuostu korras.

Kokkuvõttes põlnud loomakasvatuse tasuvus I. V. Mitšurini nimelises kolhoosis veel vajalikul tasemel, eriti põhiliste saaduste,

Noorkarjakasvatuse, seakasvatuse ja lambakasvatuse tasuvus I. V. Mitsurini nimelises kolhoosis 1955. ja 1956. aastal

	Veiseliha eluskaalus		Sealiha eluskaalus		Lambaliha eluskaalus		Lambavill	
	1955. a.	1956. a.	1955. a.	1956. a.	1955. a.	1956. a.	1955. a.	1956. a.
Ühe tsentneri liha tootmisomahind (rbl.)	573.53	589.16	1511.20	1263.00	429.82	500.00	2578.90	3000.00
Realiseerimiskulud tsentneri kohta (rbl.)	25.19	18.89	21.08	20.49	34.84	70.36	—	—
Tulumaks tsentneri kohta (rbl.)	97.28	67.83	88.15	78.95	85.54	86.16	206.27	298.96
Kokku kulud tsentneri kohta (rbl.)	696.00	675.88	1620.43	1362.44	550.20	656.52	2785.17	3298.96
Tsentneri keskmine realiseerimishind (rbl.)	683.62	754.88	607.24	887.48	589.08	971.62	1421.70	3287.20
Kasum (+) kahjum (—) tsentneri kohta (rbl.)	—12.38	+79.00	—1013.19	—474.96	+38.88	+315.10	—1363.47	—11.76
Tasuvuse protsent	— 1,8	+11,7	— 62,5	— 34,9	+ 7,0	+ 48,0	— 48,9	— 0,4

piima ja sealiha osas. Kuigi piim andis ühtse 10-rublase normipäevatasuga arvatult kasumit, oli see saavutatud tootmistaseme kohta liiga väike. Loomakasvatuse põhitootmisharud ei andnud tegelikult kolhoosile vahendeid ühistootmise laiendamiseks, seakasvatuse aga isegi vähendas üldist puhaskasu, sest osa seakasvatuse tootmiskuludest tuli katta teiste tootmisharude kasumi arvel. Peamiselt kaubaliste taimekasvatusharude — kartuli-, köögivilja- ja puuviljakasvatuse kõrge tasuvuse tõttu oli võimalik 1956. aastal tõsta järsult normipäevatasu ja saada samaaegselt vahendeid ühismajandi laiendamiseks. Seepärast seisab eelolevatel aastatel I. V. Mitšurini nimelise kolhoosi ees ülesanne tõsta esijoones piimakarja- ja seakasvatuse tasuvust, milles peamise tähtsusega on piima, sealiha ning söötade tootmiskulude alandamine. Ühtlasi on vaja järjekindlalt alandada kasumit andnud põllumajandussaaduste tootmiskulusid, sest nende hea tasuvus tugines suurel määral ebapüsivatele turuhindadele. Siis on ka edaspidi võimalik pidevalt laiendada ühistootmist ning maksta kolhoosnikutele kõrget normipäevatasu.

Amortisatsiooninormid

Põhivahendi liik	Amortisatsiooninorm protsentides bilansilisest maksumusest
I. Tootmishooned	
Kivi-, betoon- ja raudbetoonehitised	2,7—3,25*)
Segamaterjalist ehitised	4,1—4,80
Puitehitised	5,4—6,50
II. Mittetootmishooned	
Kivi-, betoon- ja raudbetoonehitised	2,0—2,50
Segamaterjalist ehitised	3,0—3,50
Puitehitised	4,0—4,75
Sega- ja saviehitised	7,0
III. Maaparanduslikud ehitised ja istandused	
Kivi-, betoon- ja raudbetoonehitised:	
a) paisud, kanalid, kaevud, sillad, tugimüürid jne.	2,0
b) maa-alused (kanalisatsiooni ja vesivarustuse) torud, reservuaarid jt.	3,5
c) sillutatud teed, tarad ja abiehitised	4,0
Puidust paisud, kaevud, reservuaarid, lüüsid, torud, sillad ja abiehitised	9,0
Mullast (kindlustatud) paisud	6,0
Mullast tammid	20,0
Drenaaz:	
a) fašiinidest ja lattidest	8,5
b) kividest	5,0
c) savitorudest	3,0
d) laudtorudest	6,5
Puurkaevud (arteesiakaevud)	3,0
Viljapuuaiad	2,5
IV. Jõumasinad	
Aurumasinad ja statsionaarsed mootorid	6,8
Lokomobiilid ja pumbad	8,0
Turbiinid	6,5
Tuulemootorid	15,0
V. Põllumajanduslik inventar	
Mullaharimismasinad ja -riistad, külvimasinad, koristusmasinad, viljapeksumasinad, viljapuhastusmasinad, traktorite haakeinventar, majanduslik inventar	10,0
Viljalõikusmasinad ja isesidujad	12,0
Keerukad ja kombineeritud koristusmasinad	14,0
VI. Tööriistad	
VII. Transpordivahendid	
Veoautod (1000 läbisõidetud km kohta rbl.)	
GAZ-51	84.—
GAZ-93	107.—

ZIS-150	102.—
ZIS-585	126.—
ZIS-151	179.—
Sõidua autod (1000 läbisõidetud km kohta rbl.)	
GAZ-69	93.—
GAZ-M20 «Pobeda»	97.—
«Moskvitš» M-401	102.—
ZIM	104.—
Vankrid ja reed	10,0
Hoburakmed	25,0
VIII. Traktorid (pehmekünni hektari kohta rbl.)	
HTZ-7	14.40
КД-35	7.73
ДТ-54	3.63
«Universaal»	1.99
SHTZ	3.52
«Belaruss»	8.88
DT-14	16.56
IX. Kultuurkarjamaa seadmed	
Traattarad ja elektrikarjus	5,0
Puittarad	10,0
Lüpsikuurid ja katusealused	5,0—10,0
Jootmiskohad	2,5—20,0

*) Hoonete kohta teisena märgitud normi kasutatakse kergemat tüüpi hoonete juures.

Lisa 2

Loomade ja kõlvikute ümberarvutamise koefitsiendid

I. Täiskasvanud veise ühikutesse (loomühikutesse) ümberarvutamise koefitsiendid: lehmad, sugupullid = 1,0, noorpullid; mullikad = 0,7, vasikad = 0,4, sugusead = 0,4, nuumikud = 0,2, noorsead (4—9-kuused) = 0,15, põrsad = 0,05, lambad keskmiselt = 0,1, kitsed keskmiselt = 0,1, täiskasvanud hobused = 1,2, noorhobused = 0,8, kanad = 0,015, teised kodulinud = 0,03.

II. Kultuurpindalaühikutesse ümberarvutamise koefitsiendid: 1 hektar põllumaad, puuvilja- ja marjaaeda, kultuurheinamaad, kultuurkarjamaad = 1,0; 1 hektar looduslikku heinamaad = 0,3 ja 1 hektar looduslikku karjamaad = 0,2 kultuurpindalaühikut.

Kasutatud kirjandus

1. Beljajev, N. I. Kõne NLKP XX kongressil. Tallinn, 1956.
2. Hagelberg, R. Kolhoositoodangu omahinna kalkulatsiooni metoodikast. Tartu, 1957. Käsikiri.
3. Hagelberg, R. Kolhoositoodangu omahinna kalkuleerimise küsimusest. «Eesti Kommunist» 1956, nr. 12.
4. Hruštšov, N. S. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XX kongressile. Tallinn, 1956.
5. Jaama, K. Lambakasvatus. Tartu, 1946.
6. Jaama, K. Seakasvatus. Tartu, 1947.
7. Kobõzev, S. Raamatupidamine sovhoosis, masina-traktorijaamas ja kolhoosis. Tallinn, 1949.
8. Margulis, A. S. Raamatupidamine NSV Liidu rahvamajandusharudes. Tallinn, 1953.
9. Muuga, A. Eesti NSV söötade keemiline koostis ja toiteväärtus. Tallinn, 1954.
10. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XX kongressi resolutsioonid. Tallinn, 1956.
11. Prjanišnikov, D. N. Agrookeemia. Tallinn, 1950.
12. Vask, A. Kohalikul söödabaasil põhinevaid piimalehmade ja teiste loomade söödaratsioone ja söötmissplaanide. Tallinn, 1955.
13. XX съезд Коммунистической Партии Советского Союза. Стенографический отчет. Речь В. В. Мацкевича. Москва, 1956.
14. Басюк Т. Л. Себестоимость колхозной продукции. Москва, 1956.
15. Басюк Т. Л. Организация социалистического сельскохозяйственного производства. Москва, 1956.
16. Ващинский Г. В. Бухгалтерский учет в сельскохозяйственных предприятиях. Москва, 1956.
17. Венжер В. Г. Основные вопросы методики исчисления издержек производства и себестоимости продукции в колхозах. Сборник статей «Опыт изучения себестоимости колхозной продукции». Москва, 1956.
18. Венжер В. Г. Методика исчисления издержек производства и себестоимости продукции в колхозах. Москва, 1956, Рукопись.
19. Гапоненко Г. Учет и планирование себестоимости продукции в колхозах. «Плановое хозяйство» 1956, № 5.
20. Евсеенко П. М., Самойлов В. С. Организация социалистических сельскохозяйственных предприятий. Москва, 1957.
21. Игнатов С. А., Ступников И. М., Германов А. П. Единый производственно-финансовый план и месячная оплата труда в колхозе. Москва, 1956.
22. Котов Г. Вопросы изучения экономической эффективности отраслей общественного хозяйства колхозов. «Вопросы экономики», 1956, № 8.
23. Котов Г. Г. Об определении доходности отраслей в колхозах. Сборник статей «Опыт изучения себестоимости колхозной продукции», Москва, 1956.
24. Котов Г. Г. Вопросы методики определения доходности (экономической эффективности) отраслей общественного хозяйства колхозов. Сборник статей «Вопросы организационно-хозяйственного укрепления колхозов». Москва, 1957.

25. Ларионов К. Определение и учет себестоимости продукции колхозов. «Социалистическое сельское хозяйство» 1956, № 6.
26. Лаптев И. Колхозное производство и закон стоимости. Текст доклада на научном совещании в Институте экономики Академии Наук СССР, 20 мая 1957, Москва, 1957.
27. Макаров П. О некоторых принципах исчисления и анализа себестоимости продукции в колхозах. «Вопросы экономики» 1956, № 9.
28. Немчинов В. Экономические вопросы развития животноводства. «Вопросы экономики» 1955, № 2.
29. Несмий М. И. Об исчислении затрат на производство продукции в колхозах. Сборник статей «Опыт изучения себестоимости колхозной продукции». Москва, 1956.
30. Новое в колхозном учете. Материалы об итогах совещания в Министерстве сельского хозяйства 10—14 апреля 1956 г. «Колхозное производство» 1956, № 6.
31. Полинов-Скульский М. Д. Учет продукции в колхозах и калькуляция ее себестоимости. Одесский Кредитно-экономический институт. «Научные записки» 1956, том VI.
32. Полинов-Скульский М. Д., Зернов А. С. Принципы исчисления себестоимости продукции в колхозах. Одесский Кредитно-экономический институт. «Научные записки» 1957, том VII.
33. Политическая экономия. Учебник. Москва, 1955.
34. Слободин В. и Фишман Э. Методика исчисления себестоимости продукции в колхозах. «Социалистическое сельское хозяйство» 1956, № 5.
35. Терентьев М. Себестоимость колхозной продукции. Москва, 1957.
36. Терентьев М. Об исчислении затрат труда и средств на единицу продукции. «Социалистическое сельское хозяйство» 1956, № 3.
37. Терентьев М. Л. К вопросу об исчислении себестоимости продукции в колхозах. Сборник статей «Опыт изучения себестоимости колхозной продукции». Москва, 1956.
38. Терентьев М. Планирование затрат и себестоимости продукции. «Экономика сельского хозяйства», 1957, № 1.
39. Тулупников А. и др. Материалы Всесоюзного научноисследовательского института экономики сельского хозяйства. Выпуск I. Исчисление себестоимости продукции в колхозах. Москва, 1956.
40. Тютин В. А. Затраты труда и средств на единицу продукции и пути их снижения в колхозах нечерноземной полосы. Сборник статей «Опыт изучения себестоимости колхозной продукции». Москва, 1956.
41. Учет затрат и средств на производство продукции в колхозах. Управление по организационно-колхозным делам Министерства сельского хозяйства СССР. «Колхозное производство» 1957, № 1.
42. Цынков М. Ю. Опыт исчисления себестоимости продукции в колхозах. Сборник статей «Опыт изучения себестоимости колхозной продукции». Москва, 1956.
43. Шилов И. О методике определения издержек производства в хлопковых колхозах. «Вопросы экономики». 1956, № 1.
44. Черновецкий М. О калькуляции себестоимости колхозной продукции. «Вопросы экономики» 1956, № 7.

SISUKORD

Eessõna		3
I peatükk. Tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamise põhiprintsiibid kolhoosides		5
1. Toodangu omahinna mõiste		5
2. Kolhooside tootmiskulude koostis		5
3. Töökulu ja materiaalsete kulutuste eraldi arvestamisest toodanguühiku kohta		7
4. Töötasu arvestamine tootmiskuludesse ja toodangu omahinda		10
5. Naturaalsete kulutuste hindamine rahas		16
6. Otsesed ja kaudsed kulud. Kaudsete kulude jaotamine		22
7. Kulutuste jaotamine põhi- ja kõrvaltoodangule ning erinevatele põhitoodanguliikidele		27
8. Tulumaksu jaotamine toodanguliikide vahel		36
9. Tootmisharude tasuvuse arvestamine		37
II peatükk. Tootmiskulude ja toodangu omahinna arvestamine kolhoosis		42
1. Kalkulatsiooniobjektide valik		42
2. Tootmiskulude arvestamise ja toodangu omahinna väljatöötamise üldine käik		44
3. Normipäevade kulu arvestamine		46
4. Töötasule tehtud kulutuste arvestamine		51
5. Seemnele tehtud kulutuste arvestamine		56
6. Väetistele tehtud kulutuste arvestamine		60
7. Masina-traktorijaama tasule tehtud kulutuste arvestamine		61
8. Tootmis-põhivahendite kulumise ehk amortisatsiooni arvestamine		64
9. Riiklikule kindlustusele, kahjurite tõrjele ja loomade ravile tehtud kulutuste arvestamine		67
10. Jooksvale remondile, küttele, kütte- ja määrdeainetele, väikeinventarile ja palgatud spetsialistide töötasule tehtud kulutuste arvestamine. Kolhoosi üldkulude jaotamine		71
11. Tonnkilomeetri omahinna väljatoomine ja autotranspordi kulutuste kandmine kalkulatsiooniobjektidele		74
12. Hobutööpäeva omahinna väljatoomine ja tööhobuste pidamiseks tehtud kulutuste kandmine kalkulatsiooniobjektidele		76
13. Elektrienergiale tehtud kulutuste arvestamine ja kandmine kalkulatsiooniobjektidele		80
14. Taimekasvatussaaduste omahinna väljatoomine		80
15. Produktiivkarja söötade ja allapanule tehtud kulutuste arvestamine		86
16. Loomakasvatussaaduste omahinna väljatoomine		87
17. Toodangu realiseerimisele tehtud kulutuste arvestamine		91
18. Toodangu omahinna arvestamisest aasta jooksul		95
19. Toodangu omahinna arvutamine 1957. aasta aruande lisade alusel		97
20. Põllumajandussaaduste tootmise tasuvuse väljaselgitamine		99
III peatükk. Kolhoositoodangu omahinna analüüs		103
1. Taimekasvatussaaduste omahind ja tootmiskulude struktuur taimekasvatuses		104

2. Kulud töötasule taimekasvatases	108
3. Kulud seemnele, väetistele ja masina-traktorijaama tasule .	113
4. Kulud hobutööle	116
5. Kulud autotranspordile	119
6. Tootmis-põhivahendite amortisatsioon	123
7. Üldkulud	124
8. Loomakasvatussaaduste omahind ja tootmiskulude struktuur loomakasvatases	127
9. Kulud töötasule loomakasvatases	130
10. Kulud söötadele	133
11. Tootmisharude tasuvuse analüüs	139
Lisad	153
Kasutatud kirjandus	155

Хельми Карловна Майде и
Хелли Альфредовна Теалане

ИСЧИСЛЕНИЕ ИЗДЕРЖЕК ПРОИЗВОДСТВА
И СЕБЕСТОИМОСТИ ПРОДУКЦИИ В КОЛХОЗАХ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja M. Raud, Tehniline toimetaja H. Kohu
Korrektorid L. Golberg ja E. Kask
Ladumisele antud 7. I 1958. Trükkimisele antud 6. VI 1958.
Paber 60×92, 1/16. Trükipoognaid 10. Arvutuspoognaid 10,97.
Trükiarv 2000. MB-02546. Tellimise nr. 44.
Trükkikoda »Pioneer«, Tartu, Kastani 38.
Hind rbl. 5.50

Rbl. 5.50

A
22156

7170410

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00717041 0